

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
УНІВЕРСИТЕТ ПЕЙС (НЬЮ-ЙОРК)

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЕКВТІМЕ ТАКАЇШВІЛІ (М. РУСТАВІ, ГРУЗІЯ)
СПІЛКА ЗЕМЛЯЦТВ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ М. ХАРКОВА

**ХІ МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ТА СТУДЕНТІВ**

„Діалог культур як засіб пізнання світу, шлях до взаєморозуміння”

11 квітня

ХАРКІВ 2018

Діалог культур як засіб пізнання світу, шлях до взаєморозуміння: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. Укладач: В. В. Ігнатова – Харків: ХНУБА, 2018. – 150 с.

Кафедра української мови та мовної підготовки іноземних громадян

Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за належність поданого матеріалу їм особисто, за правильне цитування джерел та посилання на них.

Опубліковані тези доповідей на XI Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів (Харків, 11 квітня 2018 р.) розглядають як теоретичні, так і практичні питання сучасності в контексті взаємодії різних культур і формуванні гуманістичних цінностей.

Опубліковані матеріали представлені громадянами Марокко, Азербайджану, Китаю, Монголії, Кот-д'Івуару, Лівану, Грузії, Туркменістану, Узбекистану, Казахстану, Росії, України.

ЛІДЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ГРУПИ

Одним з механізмів інтеграції студентів у групі є лідерство. Лідерство – це здатність окремої особистості спонукати інших діяти, «запалювати», надихати їх на певну активність і діяльність.

У практичному плані це здійснює окрема людина, яка висувається групою на основі своїх психологічних якостей і рис поведінки в лідери. Лідер (від лат. Leader – ведучий, керівник) – член групи, який спонтанно висувається на роль неофіційного керівника в умовах певної, специфічної та досить значущої ситуації, щоб забезпечити організацію спільної діяльності людей для найбільш швидкого й успішного досягнення спільної мети.

Між лідерством і керівництвом є суттєва різниця. Б. Д. Паригін наводить такі відмінності між функціями лідера та керівника:

- лідер покликаний здійснювати переважно регуляцію міжособистісних стосунків у групі, натомість керівник здійснює регуляцію офіційних відносин групи як деякої соціальної організації;
- лідерство виникає за умов мікросередовища (яким є мала група), керівництво – елемент макросередовища, тобто воно пов'язане з усією системою суспільних відносин;
- лідерство виникає стихійно, керівник будь-якої реальної соціальної групи або призначається, або обирається, але так чи інакше цей процес є не стихійним, а навпаки, цілеспрямованим, здійснюваним під контролем різних елементів соціальної структури;
- явище лідерства менш стабільне, висунення лідера залежить від настрою групи, натомість керівництво – явище стабільніше;
- керівництво підлеглими порівняно з лідерством має чіткіше визначену систему санкцій;
- процес прийняття рішення керівником (і взагалі в системі керівництва) значно складніший; він опосередкований багатьма обставинами, які не обов'язково мають витоків в цій групі, натомість лідер здебільшого приймає безпосередні рішення, які стосуються групової діяльності;
- сфера діяльності лідера – здебільшого мала група, де він є лідером, сфера дії керівника ширша, оскільки він репрезентує малу групу в ширшій соціальній системі.

Для групи створюються сприятливі умови, коли офіційний керівник групи та лідер – одна людина, або коли між ними є узгодженість. У кожній мікрогрупі є лідер. Залежно від спрямування конкретної діяльності мікрогрупи може бути декілька лідерів (організатор вечора відпочинку, організатор культпоходу, організатор шефської допомоги тощо).

Які якості притаманні лідеру?

- зацікавленість у досягненні групової мети;
- енергійність;
- ініціативність і соціальна активність;
- емоційна стійкість;
- упевненість у собі;
- організаторські здібності;

- досвід і навички організаторської діяльності;
- розумові здібності;
- доброзичливість і емпатія;
- емоційна привабливість тощо.

Авторитетність і престижність лідера (офіційного і неофіційного) має також ознаку гідності.

Яких умов повинен дотримуватися офіційний лідер (наприклад, староста групи) для регулювання стосунків у групі загалом?

1. Використовувати добре організовану цікаву справу, щоб залучати всіх студентів у ділові стосунки. Це зближує студентів.
 2. Враховувати стосунки в кожній мікрогрупі, сприяти збагаченню та зміцненню зв'язків між ними.
 3. В оцінках товаришів бути справедливим, об'єктивним, не протиставляти мікрогрупи одна одній, не підтримувати суперництво, конкуренцію між ними.
 4. Уміти прогнозувати соціально-психологічні наслідки тих або інших спільних справ.
- Таким чином, лідер здійснює найбільший психологічний вплив на групу загалом і окремих її членів, коли виступає в ролі координатора, організатора групових справ.

Проте й роль неофіційного лідера в житті групи неоднозначна. По-перше, лідер може підвищувати, а може знижувати загальну ефективність у розв'язанні окремих завдань групи. Якщо знижує, то, можливо, треба нейтралізувати вплив такого лідера? Як? Складне питання. По-друге, якщо ефективність діяльності групи підвищується тільки за рахунок неофіційного лідера (саме він користується найбільшим авторитетом), то він може встановити з офіційним керівником співробітництво або навіть змінити офіційного лідера. Зрідка, але буває...

Таким чином, із боку офіційного лідера стиль керівництва групою повинен бути гнучким. Важливо знайти диференційований підхід до кожного відповідно до індивідуальних особливостей, сприяти згуртованості колективу, спрямувати його активність на виконання основних завдань професійної підготовки студентів.

Література

1. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. «Психологія студентської групи. Конспект лекції»

Аладьїна В.С.

Науковий керівник ст. викладач Дитюк С.О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Основною метою реформування вищої освіти в Україні є забезпечення психолого-педагогічних умов для саморозвитку і самореалізації студента як суб'єкта освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності.

Студентство як соціальна група виникло в XI-XII ст. із відкриттям в Європі перших вищих навчальних закладів. Воно об'єднує молодих людей, які свідомо та цілеспрямовано оволодівають професійними знаннями, уміннями й навичками, набувають професійних

якостей, готуються до виконання важливих професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних та інших функцій через навчання у вищих навчальних закладах.

Вважається, що студентів, порівняно з іншими групами молоді цього віку, відрізняють такі риси:

- вищий освітній рівень;
- велике прагнення до знань;
- висока соціальна активність;
- достатньо гармонійне поєднання інтелектуальної і соціальної зрілості.

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права вибору, набуття певної юридичної та економічної відповідальності, можливості включення в усі види соціальної активності (аж до державного рівня), здобуттям вищої освіти та опануванням професією. Головними сферами життєдіяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання та самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне і фізичне самовдосконалення. Нерідко ж викладач не розуміє цього і бачить студента лише через свій викладацький стіл: як студент відвідує заняття, виконує завдання, слухає і відповідає. Інше ж в особі вихованця багатьох викладачів не цікавить. А це «інше» – частина ядра особистості студента – її багатство або бідність у прагненнях і задумах, її духовність або бездуховність, моральність або аморальність, гідність або рабська покірливість і пристосуванство, сила духу або слабкість характеру, працьовитість або лінощі й апатія, корисливість або безкорисливість (З. І. Слєпкань).

Потрібно також враховувати відмінності між студентами вищих навчальних закладів I-II та III-IV рівнів акредитації (відповідно 14-17 і 17-22 річні). Можна говорити про стандартний (17-22 роки) та нестандартний (студенти молодшого або старшого віку) періоди студентського віку. Прикладами нестандартного студентського віку можуть бути такі: 1) «У червні 1994 р. Майк Кірні (США) став наймолодшим випускником, отримавши диплом бакалавра з антропології в університеті Південної Алабами, США, у віці 10 років і 4 місяців»; 2) «Найбільш юними російськими студентами є сестри Діана і Анжела Князеви (Москва). У 1998 році Діана на «відмінно» закінчила середню школу у віці 10 р. 1 м., а студенткою ВНЗ стала у віці 10 р. 2 м. Анжела закінчила середню школу також на «відмінно» в 11 р. 2 м, а студенткою стала в 12 р.» [Із книги рекордів Гіннеса, 2002 р.]. У Київському національному університеті імені Т. Г. Шевченка також навчався 14-річний студент.

Студентський вік розглядається Б. Г. Ананьєвим як особлива онтогенетична стадія соціалізації індивіда. Він дає таке визначення студентського віку: «Виховання спеціаліста, суспільного діяча і громадянина, опанування та консолідація багатьох соціальних функцій, формування професійної майстерності – все це становить особливий і найважливіший для суспільного розвитку та становлення особистості період життя, який позначається як студентський вік».

Розглянемо особливості фізичного, психофізіологічного й когнітивного розвитку студентів.

Фізичний розвиток стосується різноманітних аспектів фізіологічних, сенсорних і рухових функцій організму. Він розпочинається з найперших митей життя людини й досягає свого

розквіту у віці від 20 до 30 років – характеризується найвищим рівнем таких показників як м'язова сила, швидкість реакції, моторна спритність і фізична витривалість та ін.

Як відомо, функціональної зрілості мозок людини досягає на початку юності. Через те, що популяція нейронів уже повністю сформована, подальше дозрівання нервової системи пов'язане лише з розгалуженням відростків у кожного нейрона, мієлінізацією нервових волокон і розвитком гліальних клітин, які відповідають насамперед за живлення нейронів. Починаючи з 25-річного віку, а особливо після 45 років, щоденно відмирають десятки тисяч нервових клітин. Проте це не має якихось серйозних наслідків для мозку, адже згідно з новітніми оцінками, у корі головного мозку нараховується близько 40 мільярдів клітин.

Б. Г. Ананьев стверджував, що «у процесі індивідуального розвитку аналітична діяльність великих півкуль головного мозку прогресує, ніяк не припиняючись і не згортаючись відповідно до формування складних систем його синтетичної діяльності. Серед нейрофізіологічних особливостей, які пов'язані з розвитком центральної нервової системи студента, найважливіші є такі:

найменший латентний (прихований) період реакцій на будь-який зовнішній вплив подразника (у т. ч. і словесний сигнал), тобто найшвидше реагуванні на нього;

оптимум абсолютної та розпізнавальної чутливості всіх аналізатори (порогові значення чутливості периферичного зору, слуху й рухових центрів), отримані для 20-річного віку, як припускав П. П. Лазарев, можуть бути використані як еталон сенсорного оптимуму, порівнюючи з яким можна визначати вік будь-якої людини); в інших дослідженнях (Л. А. Швари. С. Кравцова) доведено, що сенсорний оптимум досягається до 25 років;

найбільша пластичність кори головного мозку та висока гнучкість утворенні складних психомоторних та інших навичок;

найбільший обсяг оперативної (короткочасної) пам'яті зорової і слухової модельності; високі показники уваги (величина показників рівня розвитку обсягу, переключення і вибірковості уваги поступово підвищується від 18 до 33 років);

оптимум розвитку інтелектуальних функцій припадає на 18-20 років (наприклад, якщо взяти, за Фульдсом і Равеном, логічну здатність двадцятирічної людини за еталон, то в 30 років вона буде дорівнювати 96%. у 40 років - 87%, у 50 років - 80%, а в 60 років - 75% від еталону);

найвища швидкість розв'язання вербально-логічних завдань (комплексний характер мислених операцій при високому рівні інтеграції різних видів мислення, гнучкого переходу від образного до логічного та навпаки);

інтенсивний розвиток усіх видів почуттів, підвищена емоційна чутливість (подразливість) до різних обставин навколишнього життя.

У студентські роки молода людина набуває не лише зрілості соматичної, статевої та психофізіологічної. Вона повинна досягнути зрілості також і як особистість, хоча індивідуальні відмінності в особистісному розвитку дуже помітні. Зрілість – це вища психологічна інстанція організації та управління своєю поведінкою. П. Я. Гальперін дав таку характеристику зрілості: «Зрілість – це здатність самостійно враховувати межі своїх можливостей, у середині яких людина діє вільно, тобто відповідно до психологічної оптимальності».

За результатами лонгitudного дослідження (проведеного під керівництвом Б. Г. Ананьева протягом 60-70 рр., в якому брали участь понад 1800 осіб віком від 18 до 35 років)

було встановлено, що студентський вік («золота пора людини») – сенситивний період для розвитку основних соціогенних потенцій людини як особистості: 1) формування професійних, світоглядних і громадянських якостей майбутнього фахівця; 2) розвитку професійних здібностей і сходження до вершин творчості як передумова подальшої самостійної професійної творчості; 3) центральний період становлення інтелекту і стабілізації рис характеру; 4) відбувається перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій; 5) інтенсивно формуються соціальні цінності у зв'язку з професіоналізацією.

«Це доленосний період в житті людини, бо вирішується велика кількість відповідальних питань, які студенти повинні порівняно швидко вирішити. Вони значною мірою визначають подальшу їх долю» (філософ В. Шубкін).

У цей час відбувається активне формування індивідуального стилю діяльності (Є. А. Клімов). Провідну роль у пізнавальній діяльності починає відігравати абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу, встановлюються глибинні взаємозв'язки між різними сферами реальності, яка вивчається.

Чи усвідомлюють це самі студенти? Так! Навчання оцінюється ними не тільки з погляду набування професіоналізму, а й інших цінностей: «навчання забезпечує всебічний розвиток особистості», «одержуєш ширші життєві перспективи», «отримуєш диплом про вищу освіту» та ін.

Для особисті студента характерним є активний розвиток моральних і естетичних почуттів, посилення свідомих мотивів поведінки, цілеспрямованості, рішучості й наполегливості, самостійності та ініціативності, вміння володіти собою. Підвищується інтерес до моральних проблем (цілі та сенс життя, обов'язок і відповідальність, любов і дружба та ін.).

Однак у студентському віці буває ще й відома проблема: не кожен студент сповна реалізує великі потенційні можливості досягнення високого рівня розвитку моральної, інтелектуальної та фізичної сфер. Це пояснюється як недостатнім розвитком у 17-19 річних здатності до свідомої регуляції власної поведінки, так і прихованою ілюзією, що це зростання сил буде тривати «вічно», що краще життя ще попереду і всього омріяного можна легко досягнути. Цьому сприяє і більша «свобода» у процесі навчання, послаблення педагогічного контролю. Через недостатній життєвий досвід деякі студенти плутають ідеали з ілюзіями, романтику з екзотикою тощо.

Як наслідок цього, окрім студенти навчаються «від сесії до сесії», не виявляють особливої активності у навчанні та громадському житті, не мають потреби в самоосвіті та самовдосконаленні. Їхня увага переважно зосереджується на гедоністичних захопленнях. Лише трохи більше половини студентів наприкінці навчання підвищують показники свого інтелекту (IQ) порівняно з першим курсом. Нерідко навіть у кращих студентів показники інтелектуального розвитку залишаються на тому ж рівні, з яким вони прийшли до університету.

В цілому пізнавальна активність, виступаючи як найважливіший фактор розвитку студентів, характеризується потребою в розширенні загального кругозору, підвищення інтелектуального рівня.

Таким чином, щоб досягти вершин у особистісному духовно-моральному і професійному розвитку, потрібно знати вікові й індивідуальні психологічні особливості та умови психічного розвитку сучасного студента.

Література

1. М.І. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. Психология высшей школы : Учеб. пособие для вузов. - Мн.: Изд-во БГУ, 1981. - 383с.
2. В.Т. Лисовський. Социология молодежи. Учеб. пособие для вузов (Под ред. В.Т. Лисовского) С.-Пб. Изд-во С.-Петербургского Университета., 1996.

Алфьоров Серій, Синіло Олег
Науковий керівник ст. викладач Бєлікова О.В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ЯКОСТЕЙ ХАРИЗМАТИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Загострення суспільно-політичної ситуації в Україні на тлі кризових процесів в економіці, ускладнення механізмів її функціонування, динамічних змін виробничих технологій, загострення конкуренції, глобалізаційних та ряду інших процесів обумовило значне зростання інтересу науковців і суспільства в цілому до формування харизматичної особистості. Вирішення багатьох сучасних проблем нерідко пов'язується з діяльністю наділених особливими рисами й здібностями лідерів - харизматичних особистостей, - здатних чітко визначити шляхи подолання кризових явищ, мобілізувати й повести за собою послідовників. У зв'язку з цим край актуальним виглядає аналіз основних концепцій пояснення харизматичного лідерства та його місця і ролі в управлінні.

«Харизма» з грецької перекладається як «дар», «милість». В Античну епоху воно зазвичай вживалося в значенні «дар богів». У нашому контексті - це особливі риси й здібності, якості обраних богами людей, які вражали своєю надзвичайністю інших. Відтак, вони безмежно довіряли харизматичним лідерам й беззастережно підкорялися їх волі, йшли за ними [5]. Давньогрецьку традицію підхопило християнство, в лоні якого й сформувалась «релігійна» концепція харизми. Її прихильники вважали, що харизматичні лідери дійсно володіють особливими екстраординарними якостями, які даровані їм «зверху».

Соціолог Макс Вебер першим вивів поняття «харизма» за межі релігійної традиції. Харизма розглядається ним як основа одного з типів легітимного панування - харизматичного. Воно виникає з відносин лідера, наділеного особливими якостями й здатністю впливати на людей, та його послідовниками, які сприймають їх як надприродні, надлюдські, «даровані» зверху для виконання ним особливої місії. Вона має відповідати очікуванням послідовників, а сам лідер постійно підкріплювати свою виключність і право на беззастережну владу «пророцтвами», перемогами, успіхами. В іншому випадку харизма лідера, для виникнення якої найбільш сприятливими є кризові ситуації, може зникнути [2]. Під впливом М. Вебера соціологи, в межах так званого персоналістського підходу, тривалий час шукали ті якості й особистісні характеристики лідера, які визнавалися його послідовниками як харизматичні. Проте, як констатував американський соціолог Р. Такер, ці спроби не увінчалися успіхом, оскільки не враховували вплив ситуації й послідовників на виникнення харизми [2].

Досить широкою є палітра концепцій харизми та харизматичного лідерства в

психології. Продовжуючи традиції Г. Лебона та Г. Тарда, С. Московічі визначає харизму лідера як відповідь на виклик і потреби суспільства в екстраординарній особистості, здатній зламати існуючі стереотипи й повести за собою не обіцянками благ, а на основі причетності до реалізації високої місії. Саме цим він пояснює той факт чому навколо харизматичного лідера створюється особлива атмосфера відданості послідовників [5]. Психолог О. Сосланд визначає харизму як єдність образу, ідеології й ініціативної дії. Харизматичні лідери - обов'язково яскраві з виключними честолюбством і життєвою енергією, безмежно віддані своїй життєвій місії. Водночас вони прекрасні оратори й маніпулятори суспільної свідомості, своєю вмілою поведінкою створюють імідж харизматичного, який дає їм можливість підкорити людей своїй волі. Проте навіть для лідера з видатними здібностями «дуже важливо в харизматичній кар'єрі - опинитися в потрібний час в потрібному місці» [1]. Італійський психолог А. Менегетті вважає, що харизма виникає у кожного лідера, який діє відповідно до свого онто Ін-се - внутрішнього позитивного ядра людини, її справжнього буття, покликання, трансцендентного до плану існування. «Харизма, - пише він, - щось, що безоплатно б'є через край із установки твоєї особистості» й виявляється ще в ранньому 128 дитинстві [5]. В ранньому дитинстві шукає джерело харизматичної поведінки лідера й М. Кетс де Вріс [3].

Серед інших дослідників харизми й харизматичного лідерства в межах психологічного підходу назвемо Хауелла, який, спираючись на введені Д. Мак-Клелландом поняття соціалізованого й персоніфікованого прагнення до влади, виділяє, відповідно, соціалізовану й персоналізовану харизму. Для першої характерно стримане прагнення до влади, прагнення до цілей, які відповідають потребам підлеглих, постійна їх підтримка. Для персоналізованої харизми - нестримне прагнення до влади й непомірне її використання. Лідер переслідує власні цілі й нав'язує їх організації, підтримує послідовників лише тоді, коли це вигідно йому. Д. Ебербах, об'єднавши в своїй концепції харизму й теорію відданості Дж. Боулі, стверджує, що в ситуації кризи послідовники отримують «харизматичну травму». Внаслідок цього відбувається їх деіндивідуалізація й посилення сімейної прив'язаності до лідера - харизматичної любові до одної людини. Тобто харизматичному лідерові дає владу й право використовувати директивний стиль ситуація кризи [1].

Наростання кризових процесів в економіці, ускладнення механізмів її функціонування та ряд інших процесів останніх десятиліть минулого століття обумовили інтерес до діяльності харизматичних лідерів і в організаційній сфері. У числі перших до цієї проблеми звернувся американський дослідник Р. Хаус. Розроблена ним теорія харизматичного лідерства ґрунтується на інтерактивному підході й підкреслює, що харизма пов'язана з особливим типом відносин між лідером та послідовниками. Насамперед, харизматичний лідер має володіти рядом специфічних особистісних і поведінкових характеристик, відсутніх у керівників-нехаризматиків: сильна потреба у владі, високий рівень впевненості в собі й переконаність у правильності власних уявлень. Поведінка харизматичного лідера передбачає насамперед управління враженнями. Це значить, що лідер діє так, щоб створити у послідовників враження про свою компетентність. Останні ж вірять у це, довіряють лідерові і йдуть за ним [5]. Подальші дослідження Р. Хауса та його колег розширили число індикаторів поведінки харизматичного лідерства, довели його організаційну ефективність особливо за умов кризи чи необхідності динамічних трансформацій.

Прагнучи дати відповідь на питання чому харизматичні лідери здатні суттєво впливати

на підлеглих і мотивувати їх здійснювати екстраординарні вчинки, Б. Шамір разом з колегами Р. Хозе, М. Артуром та ін. розробили Я-концепцію харизматичного лідерства, в якій воно трактується не стільки як дуалістичний, тобто вплив одної людини на іншу, скільки колективний процес. У його основі лежить схильність співробітників ідентифікувати себе з групою і високо цінувати приналежність до неї. Харизматичний лідер підвищує таку соціальну ідентифікацію тим, що пов'язує відповідні уявлення й цінності кожного з груповими цінностями й колективною ідентичністю. Чітко виражена групова ідентифікація означає, що член групи ставить групові інтереси вище за індивідуальні й готовий пожертвувати ними. Це, в свою чергу, посилює колективні цінності й норми поведінки [5].

Власний підхід до проблематики харизматичного керівництва запропонували американські дослідники Д. Конгер і Р. Канунго, які тісно пов'язали його з організаційним контекстом. Свою розробку вони назвали «поведінковою теорією харизматичного керівництва в організаційних умовах». Інші дослідники харизми іноді називають її теорією атрибуції, оскільки, на думку Конгера і Канунго, харизма - це феномен процесу атрибуції. Іншими словами, люди в організаціях приписують харизму деяким лідерам за певних обставин [6]. На першому етапі лідер оцінює оточуюче середовище, адаптується до нього й формулює ті уявлення, які мають реалізуватися. На другому - лідер узгоджує свої уявлення з послідовниками. Третій етап — вироблення довіри й узгодженості дій. На четвертому етапі харизматичний лідер служить ролевою моделлю й «мотиватором» для інших [4]. При цьому харизматичні керівники мають демонструвати не лише екстраординарні особисті якості, а й мотивацію, готовність бути лідером, вести підлеглих за собою до мети, яка також декларується як екстраординарна, але під його керівництвом цілком досяжна.

Харизматичний має вражати всіх своєю іноваційністю, риторикою, часто зовнішнім виглядом, одягом, готовністю до самопожертви. Все це створює передумови для атрибуції харизми лідера його послідовниками й їх готовності йти за ним [6]. Бачення лідера має враховувати як потреби й бажання підлеглих, так і ситуації й, зрозуміло, відповідати їм. Важливий і час стратегічного втручання. Нововведення, з якими пов'язують діяльність харизматичного лідера, будуть давати ефект лише тоді, коли дійсно є потреба в них.

Результати досліджень Р. Хауса, Д. Конгера і Р. Канунго, інших учених були використані У. Гарднером і Б. Аволіо в розробленій ними «драматургічній моделі харизматичних відносин між керівниками й підлеглими». Аналіз харизматичного керівництва в цій моделі ґрунтується на ідеях І. Гоффмана, який запропонував для пояснення людських взаємовідносин «концепцію соціальної драматургії». У ній сама взаємодія розглядається як ряд драматургічних дій, багато в чому аналогічних тим, які відбуваються на сцені. Б. Шленкер встановив, що підчас «соціальної драматургії» її учасники втягуються в процес управління враженнями і, зокрема, одного з його проявів - феномену побудови іміджу. На його думку це одна з фундаментальних ознак соціальної поведінки [6]. Гарднер і Аволіо розглядають харизму як поведінковий феномен, адже харизматичні відносини передбачають наявність лідера з харизматичними рисами й підлеглих, готових приписати такі риси керівникові [6]. При чому центральною фігурою відносин виступає керівник. Володіючи якостями, які дозволяють лідерові здійснювати надзвичайно сильний вплив на підлеглих, уособлюючи глибинні цінності членів групи, харизматики досягають їх ідентифікації - усвідомлення підлеглими себе як послідовників харизматичного лідера.

«Драматургічна модель керівництва» має також певну структуру. Важливим її

елементом виступає середовище - сцена, на якій керівники й підлеглі будують харизматичні відносини (ситуація, найважливішими характеристиками якої є стабільність чи нестабільність). По - друге, характеристики лідера. Серед них найважливішими аспектами Я-системи лідера для його лідерської ідентифікації є: лідерська ідентичність, центральною частиною якої є образ лідера; висока самоповага; самомоніторинг. У контексті зусиль лідера, спрямованих на управління відносинами, важливе значення має демонстрація лідером іміджу бажаної ідентичності - своєрідної моделі бажаного уявлення про себе. Не випадково в літературі «драматургічна модель» отримала назву «самопрезентаційної теорії харизматичного керівництва». Відповідна активність лідера має наступні драматургічні аспекти: фрейлінг (висунення лідером ідеї); скриптінг (сценарне втілення висунутої ідеї); постановка (відбір релевантних символів і маніпуляція ними); виконання (конкретна реалізація сценарних моделей поведінки і взаємовідносин керівника з підлеглими на основі стратегій управління враженнями). У результаті впливу дій лідера на Я-систему послідовників, їх мотиви і цінності, емоційні стани виникає ідентичність харизматичних лідерів і їх послідовників.

Відповідну спробу нещодавно зробив дослідник і бізнес-тренер Р. Гандапас. Його висновок звучить досить категорично: «Харизми немає. Є лише конкретні люди, які в той чи інший момент, в тому чи іншому контексті, в певній ситуації сприймаються як володарі харизматичного впливу. Це ілюзія, яка може бути стійкою, - і все ж це ілюзія» [2].

І, все-таки, харизма існує. Навіть, якщо не як містичний божественний дар, а лише результат атрибуції певних рис і якостей лідера за певних ситуацій, вона продовжує «зачаровувати» й впливати на ефективність діяльності організацій. Ось чому останнім часом опубліковано низку досліджень, автори яких не лише намагаються з'ясувати основи й механізми формування харизматичного впливу на послідовників, а й розробити методики управління самою харизмою. Вони прагнуть зрозуміти чому риси характеру й якості особистості, які визнаються як лідерські, у деяких лідерів виявляються з особливою силою й наповнені особливою переконливістю, тобто набувають ознак харизматичних. Одні вчені вбачають причини цього в особливостях мислення лідерів. Інші пов'язують їх з особливістю психоемоційної сфери лідерів. Таким чином представники усіх напрямків продовжують шукати першовитоки харизматичного мислення й харизматичних емоцій у царині підсвідомості лідерів.

Література

1. Бендас Т.В. Психология лидерства: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2009. — 448 с.
2. Гандапас Р. Харизма лидера / Радислав Гандапас. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. — 224 с.
3. Гибсон Дж.Л., Иванцевич Д.М., Доннелли Д.Х.-мл. Организации: поведение, структура, процессы / Пер. с англ. — 8-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2000. — XXVI, 662 с.
4. Энкельман Николаус Б. Харизма. Личностные качества как средство достижения успеха в профессиональной и личной жизни / Пер. с нем. — М.: АО «Интерэксперт», 2000. — 272 с.
5. Кричевский Р.Л. Психология лидерства: Учебное пособие. — М.: Статут, 2007. — 544 с.
6. Кудряшова Е.В. Лидер и лидерство: Исследования лидерства в современной западной общественно-политической мысли. — Архангельск: Изд-во Поморского международного педагогического университета, 1996. — 256 с.

Андрієнко М. О., Семчук Т. Р. (Україна)
Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

АРХІТЕКТУРНІ СЛОВНИКИ

«Архітектура — то літопис світу: вона говорить тоді, коли вже мовчать і пісні, і перекази, і коли вже ніщо не говорить про народ, що пішов у минуле».

(М. Гоголь)

Далекими попередниками словників вважають так звані глоси, тобто пояснення значення окремих слів без відриву від тексту на полях і в текстах давніх рукописних книг. Витоки архітектурного словника, або глосарія, були закладені у XVII та XVIII століттях, коли архітектурні інтереси професіоналів і любителів висловилися в безлічі публікацій. У ряді випадків архітектурний словник виступає чимось на зразок додатка до великої наукової роботи. Сьогодні ж існує 5 видів архітектурного словника: тлумачний, термінологічний, перекладний, ілюстрований та он-лайн словник.

Тлумачні словники пояснюють, розкривають значення слова та його відтінки, вказують на граматичні й стилістичні властивості, подають типові словосполучення і фразеологічні звороти з цим словом. Перші такі словники створено в Китаї (III ст. до н.е.). Деякою складністю у використанні словників є старіння тих чи інших понять і, як наслідок, зміну в прямому їх використанні. Тому різні видання архітектурних посібників та словників частіше відмовляються від застарілих слів, змінюючи їх на більш уживані терміни. Праця над новими словниками не закінчується, тому в майбутньому не виключено, що у сфері діяльності архітектора буде з'являтися ще більше запозичених з інших мов неологізмів, тому і виникає необхідність у розумінні понять, яке людям дає саме тлумачний словник.

Термінологічні словники - це словники, в яких зібрано, систематизовано терміни, вживані у певній галузі науки, розтлумачено значення та названо походження слів. Вони бувають загальними та вузькоспеціальними, крім того, можуть бути тлумачними і перекладними (або водночас і перекладними, і тлумачними).

Перекладний словник — словник, у якому до реєстрових слів однієї мови даються відповідники іншою мовою, тобто заголовні слова вихідної мови перекладаються лексичними засобами другої мови. Перекладні словники поділяються на загальномовні, або філологічні, та спеціальні (термінологічні словники). Деякі з цих словників мають тематичний характер, особливо часто стосуються ділової сфери і можуть стати корисними для поліпшення культури ділового мовлення. Словники іншомовних слів є різновидом тлумачних, у них пояснюється значення слів, запозичених з інших мов. У словникових статтях вказується, з якої мови прийшло слово, який мало вигляд у ній. Якщо значень декілька, наведено усі. Архітектурні посібники відносяться саме до спеціальних. У перекладних словниках замість тлумачення значень даються переклади цих термінів на іншу мову. Перекладні словники можуть бути двомовними і багатомовними.

Архітектурні терміни і назви найзручніше вивчати і запам'ятовувати за допомогою

візуального словника. Кольорові ілюстрації і прості зрозумілі креслення і плани дозволять без сторонньої допомоги і попередньої підготовки розібратися в різних типах будівель, елементах конструкцій. Словник стане незамінним помічником як студентам-архітекторам, так і всім, хто вивчає архітектуру самостійно.

Прикладом такого словника є книга Оуена Хопкінса «Візуальний словник архітектури» включає чотири пов'язаних глави. Перша присвячена десяти типам будівлі, які будувалися в різні історичні епохи. Друга ґрунтується на конструкціях будівель. Третя глава сконцентрована на архітектурних деталях. Це стіни і поверхні, вікна та двері, дахи, сходи і ліфти. Четверта частина – це глосарій, який містить посилання на ілюстрації до термінів.

В нашому житті найчастіше почали з'являтися архітектурні посібники, що стають візуальним гідом всіляких елементів і конструкцій будівель: від укладання стін і покрівель та до видів колон і декоративних ліпних прикрас.

Електронний або он-лайн словник — словник, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібної інформації. Сьогодні електронні словники стають значущими не тільки серед перекладачів та лінгвістів, але і в середовищі найрізноманітніших користувачів, що потребують оперативного роз'яснення того чи іншого архітектурного терміна. Електронні словники, забезпечені зручною системою пошуку, покликані полегшити працю як професійних працівників галузі, так і школярів або студентів.

На просторах мережі Інтернет існує декілька типів он-лайн словників. Їх можна поділити за ступенем наочності та зрозумілості терміна, який вони пояснюють. Є такі види словників:

- Неілюстровані архітектурні онлайн словники
- Ілюстровані малюнками архітектурні онлайн словники
- Словники з прикладами архітектури

Неілюстровані архітектурні словники містять у собі повне текстове тлумачення того чи іншого терміна.

Ілюстровані малюнками словники містять у собі текстове пояснення архітектурного поняття. А доповненням до нього є наявність невеликого пояснюючого малюнка того чи іншого елемента архітектури, про який ідеться у визначенні.

Словники з прикладами архітектури зібрали в собі коротке пояснення щодо тлумачення слова і яскравий приклад, у вигляді фотографії, прикріпленої до тексту. На фото зображено архітектурну споруду з елементом, який тлумачиться.

Однією з найбільш явних переваг електронного словника є різке скорочення обсягу: на одному компакт-диску міститься інформація, яка зберігатиметься в декількох томах книжкового словника. Сучасні онлайн словники знаходять шукане слово або словосполучення за кілька секунд. Найголовніша перевага хороших електронних словників архітектури - одночасний пошук не лише за назвою словникової статті, а й за всім величезним обсягом словника, що просто нереально в паперовому варіанті. У зв'язку із сучасним розвитком архітектори та архітектурні компанії все частіше співпрацюють з іноземними країнами. Тому у спеціалізовану мову приходять нові слова, терміни, стійкі словосполучення. Вся нова лексика не може бути адекватно відображена у «паперових» словниках з тієї простої причини, що вони занадто довго розробляються.

Онлайн словники успадкували деякі недоліки від звичайних словників. В основному –

це проблема неповноти словника, а так само підтримання словника в актуальному стані. Дані проблеми не так яскраво виражені, як у їх паперових прабатьків, але все-таки мають місце. Неповнота електронних словників вдало вирішується з використанням комп'ютерних програм різними методами:

- залучення фахівців для поповнення словників;
- надання можливості користувачам самим поповнювати і редагувати словники;
- імпорт даних із уже існуючих словників (у тому числі з відсканованих копій паперових словників, з використанням інструментів розпізнавання)

Розподіл словників на типи відбувається на різних підставах: в залежності від мети словника, порядку розташування у ньому слів, його обсягу, об'єкта опису і т.д. На сучасному етапі розвитку словникової справи відбувається зміна багатьох жанрів словників і посилення їх навчальної орієнтації. Тому необхідно навчати учнів користуватися словником, знати структуру і типи словників. Так, навчальний словник може бути використаний не просто як довідковий матеріал, а й як самостійний навчальний посібник з розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності. Незважаючи на те, що існує безліч різних типів словників, більшість з них мають багато схожого в техніці оформлення та подання матеріалу. Знаючи точне визначення того чи іншого поняття (терміна) людина легко може порозумітися з іншою людиною, яка знає значення цього слова. А без тлумачного словника дізнатись значення того чи іншого поняття практично не можливо. Без ілюстрованих словників ми б могли тільки уявляти в нашій голові той чи інший елемент або будівлю, не мали б змоги детально роздивитися окремі деталі, арки, колони. Особливо велику роль відіграють “осучаснені” форми словників – онлайн словники. Такі словники дозволяють знаходити потрібні знання за лічені секунди, що підвищує продуктивність праці.

Отже, словники відіграють велику роль у сучасній культурі, у них відбиваються знання, накопичені суспільством протягом століть. Використовуючи різноманітні словники, людина може не тільки орієнтуватися в наукових та технічних спеціалізованих термінах, але за допомогою словників перекладачів збагачувати свою мову. Так за допомогою архітектурних посібників різних форм і видів можна отримати велику кількість зведених відомостей, які потрібні як для загального розвитку, так і для професійної діяльності.

Байса Юнес (Марокко)

**Научный руководитель ст. преподаватель Сулятицкий А. В.
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры**

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЭТИКЕТА В АРАБСКИХ СТРАНАХ

Профессиональный этикет - важная составляющая деловых отношений, которая базируются на многовековой мудрости, определяющей представления о духовных ценностях (справедливости, честности, верности слову и т.д.). Установление прочных деловых отношений с зарубежными партнёрами возможно только при условии изучения делового этикета той страны, в которой предстоит работать.

При установлении деловых контактов с арабскими партнерами обязательно следует учитывать то, что их этические нормы во многом отличны от европейских. При

недостаточном понимании этих различий возможны недоразумения, зачастую приводящие к конфликтам и недоверию. Каждой стране Ближнего Востока присущи свои специфические

особенности делового общения и этикета. Такая специфичность определяется, как правило,

степенью подчинения этих стран традициям ислама. Несмотря на это, деловой этикет в Арабских странах имеет несколько общих моментов, которыми следует руководствоваться при деловом общении в мусульманских странах:

1. Вне помещения приветствия в форме рукопожатия широко распространены. В частном доме, вполне вероятно, хозяин может поприветствовать Вас поцелуем в обе щеки - и Вы обязаны ответить тем же.

2. Все дела пять раз в день прерываются для совершения намаза (молитвы).

3. Необходимо уважать право делового партнера преклонить колени и обратить лицо к Мекке.

5. На деловую встречу следует надевать легкий темный костюм, рубашку и галстук. Ноги и руки женщин должны быть закрыты, а также недопустимы брюки.

6. Во время разговора арабы стоят очень близко друг к другу. Не стоит отступать назад.

7. У арабских народов не принято обсуждать личную жизнь.

8. Следует держать ступни на полу - подошвы показывать неприлично.

9. Не стоит подшучивать над собеседником или спорить с ним.

В Саудовской Аравии не курите, пока не закурит хозяин; женщины не присутствуют на трапезах (даже деловых) вместе с мужчинами.

Перед деловыми переговорами в арабских странах часто подают напитки и еду. Отказываться нельзя, даже если Вы не голодны. Во время еды следует пользоваться только правой рукой. Левая рука служит только для гигиенических целей. Если Вы левша, стоит извиниться.

В деловых отношениях арабы любят предварительную проработку деталей проблем, которые будут предметом обсуждения на предстоящих переговорах. Очень важной является атмосфера доверия между деловыми партнерами.

Арабское приветствие, в отличие от формального и короткого европейского, являет собой ритуал, во время которого задаются вопросы о здоровье и личных делах. Они могут повторяться в ходе беседы. Всегда надо терпеливо выслушать араба-собеседника и его длинные пожелания благополучия. Часто в речи арабы обращаются к Аллаху, уповая на его милость и помощь в предстоящих делах.

Арабский деловой этикет запрещает давать прямолинейные ответы и быть категоричным; нельзя также проявлять суетливость и поспешность. Важным во время переговоров считается стремление «сохранить лицо» - свое и собеседника. Даже свой отказ арабы-бизнесмены облачают в очень мягкую, завуалированную форму.

Национальные особенности, история, климат, исторически сложившиеся моральные нормы оказывают влияние на то, как бизнесмены одеваются, ведут себя, что считают приличным и достойным, и что является знаком ненадежности или неуважения к деловому партнеру.

Однако, несмотря на существующие отличия в традициях и правилах в разных странах, основные принципы остаются постоянными - уважение к деловому партнеру и его времени,

уважение его права на личную жизнь и поддержание определенной дистанции при деловом общении, уважение к культуре и истории данной страны.

Литература.

- 1 Современная энциклопедия. Этикет / Авт. сост. Гусев И. Е. - Минск: Харвест, 2000. - 352 с.
- 2 История и принципы делового этикета / <http://bbest.ru/etdelotn/isprdelet/>

Барабаш Д. С. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілєва І. В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

КОМПЛІМЕНТ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Під час професійного спілкування комуніканти часто використовують певні лексичні засоби, які сприяють ефективному результату комунікації. Одним з таких засобів є комплімент.

Компліменти – слова й фрази, які містять невелике перебільшення позитивних якостей людини (розумово-вольових, морально-етичних, зовнішнього вигляду тощо). Особливість компліменту як елемента мовленнєвого етикету полягає в тому, щоб викликати симпатію співрозмовника, піднести йому настрій, зробити приємність. Він допомагає людям спілкуватися, працювати. Коли людину підтримати, похвалити, підкреслити щось гарне в ній, вона почуває себе впевненіше, намагається дорівнювати уявленню, яке про неї склалося. Особливо це потрібно молодій людині, яка не завжди буває впевненою в собі, потребує підтвердження своїх позитивних рис і починань [3]. Отже, мета нашої статі – проаналізувати поняття «комплімент», його застосування у професійній діяльності.

Для успіху в діловій комунікації варто пам'ятати про те, що чим приємніше буде людям спілкуватися, тим вищим буде шанс вдало вирішити ділову проблему або укласти угоду. Показати діловим партнерам, що ви ними цікавитесь, дозволяють компліменти. Слово *compliment* у французькій мові означає „вітання”, а також „люб'язний, приємний вислів”.

Розібратися в тому, що таке гарний комплімент, допоможе, насамперед, точне визначення цього поняття. Компліментом називається невелике перебільшення достоїнства, що співрозмовник хоче бачити в собі. Комплімент відрізняється від лестощів саме тим, що дається невелике перебільшення. Підлесник сильно перебільшує достоїнства співрозмовника. Пор.: Тобі дуже личить цей колір (комплімент) і Ти найкрасивіша (лестощі). Лестощі грубіші й мають більше шансів бути відкинутими через неправдоподібність. Хоча є люди, яким і лестощі по душі. Утім, багатьох лестощі відштовхують. Тому, особливо в діловому спілкуванні, наявна перевага компліменту як інструмента більш тонкого й впливового.

Комплімент і похвала – не тотожні поняття. Похвала – це позитивна оцінка. Зрозуміло, що оцінку нижчому робить вища особа (старший за посадою або положенням), а не навпаки. При компліменті ж, на відміну від похвали, відбувається прибудова знизу, співрозмовник

ніби піднімається Вами над собою. Так, найефективніший комплімент – це комплімент на тлі антикомпліменту собі, коли, піднімаючи іншого, ми додатково звертаємо увагу на свій неуспіх. Наприклад, один начальник відділу говорить іншому: Як тобі вдається говорити із шефом? Я вчора годину його вмовляв і все марно, а ти за п'ять хвилин те саме питання вирішив. Це гарний комплімент колезі на тлі антикомпліменту собі.

Дослідники побудували алгоритм, який визначає мету компліменту:

- людина почула на свою адресу комплімент із приводу певної якості її особистості;
- завдяки функціонуванню установки на бажаність цієї якості вона на рівні підсвідомості приймається за реальність;
- виникає почуття задоволення;
- почуття задоволення завжди супроводжується виникненням позитивних емоцій (почуття приємного);
- позитивні емоції, які виникли, пов'язуються за законом асоціації з їхнім джерелом і переносяться на того, хто їх викликав;
- виникає притягання до цієї людини.

Хвалячи ділових партнерів, ми допомагаємо їм почувати себе значущими в очах інших, створюємо доброзичливу атмосферу ділового контакту. Викликаючи своїми словами в партнера посмішку або приємний подив, ми відволікаємося від власних проблем і покращуємо свій настрій. Нарешті, чим більше компліментів ми робимо людям, тим більше приємних слів повертається до нас.

Вибір компліменту часто залежить від статі (здебільшого компліменти говорять жінкам), соціального становища адресата, характеру взаємин чи ступеня близькості (неввічливо, наприклад, говорити компліменти малознайомим чи незнайомим людям), від ситуації спілкування й попереднього змісту розмови. Словесна люб'язність є одним із психологічних прийомів досягнення прихильності підлеглих, з одного боку, та керівника, з іншого. Керівник може адресувати комплімент співробітникові під час роботи, наприклад: Мені приємно разом з вами працювати! Ви чудовий фахівець! Вдалий комплімент завжди спонукає до зворотної люб'язності, наприклад: Я щасливий працювати під Вашим керівництвом [3]. Комплімент на фоні антикомпліменту – найефективніший, наприклад: У Вас так це добре виходить, а от я так не вмію [2].

Комплімент повинен відображати тільки позитивні якості певної людини. Та якість, що відображається в компліменті, повинна мати невелике перебільшення. Важливим чинником результативності цього прийому є власна думка людини про рівень розвитку відображених у компліменті якостей. Потрібно, щоб думка підлеглого не була вищою, ніж та, що в компліменті, і щоб він уважав за потрібне покращити в собі цю якість. Комплімент повинен констатувати, стверджувати наявність характеристики, а не містити рекомендації щодо її покращення. Краще сказати людині добрі слова з авансом, ніж моралізувати. Уміння радіти чужим успіхам – це мірило шляхетності, доброго тону [3]. Наприклад, після тривалих переговорів, що завершилися для вас вдало, можна використати такі словесні формули: Завжди радий мати такого приємного партнера (співрозмовника). Коли розмова закінчилася з успіхом, ви можете сказати: Як приємно було з Вами спілкуватися! Співробітникові під час роботи ви можете зауважити: Дивитись, як Ви працюєте, – задоволення! Учителеві після відвідання його уроків: Яка у Вас дикція! Слухати Вас – задоволення! Співробітникові, який,

не заглядаючи в довідник, напам'ять указав необхідні дані: У Вас енциклопедична пам'ять! Ваша ерудиція вражає! тощо.

Кожен керівник, як і кожна людина взагалі, повинен пам'ятати, що будь-який контакт з людьми не можна починати з негативних емоцій. Тому навіть до відкриття наради керівникові необхідно спеціально підготувати два-три компліменти її учасникам [1].

Компліменти поділяються на кілька видів:

1. Прямий комплімент. Для того щоб зробити такий комплімент, треба просто уважно подивитися на людину й відзначити саме те, що Вам найбільше щиро сподобалося в ній.
2. Прихований комплімент. Такі компліменти можна говорити людям, наприклад, коли ви разом працювали, і заслуга спільна: Які ми молодці! Які ми розумні! У цьому випадку ви і себе похвалити не забудете, і свого колегу підбадьорите.
3. Комплімент з гумором. Це один з найкращих компліментів, наприклад: Який ти сьогодні гарний! Прямо як я! А можна трохи налякати співрозмовника, а потім зробити комплімент: Я обурений. Чому ти так все чудово зробив, що навіть я так не зможу?
4. Непрямий комплімент. Якщо ви не знаєте, як ваш співрозмовник сприйме комплімент, то найкраще зробити непрямий. Говорити треба не про саму людину, а про свої почуття до неї: Мені подобається з тобою спілкуватися. Поруч з тобою я почуваюся спокійно тощо [5].

Крім того, можна скласти алгоритм, як відповісти на комплімент:

1. Внутрішньо повірте в комплімент. Люди зазвичай говорять один одному приємні слова лише для того, щоб порадувати один одного. Почувши комплімент щодо своєї персони, щиро порадійте про себе. Можливо, слова людини звучать фальшиво й неприродно, але спробуйте повірити у зворотнє. Можете заспокоїти себе тим, що навіть якщо здається, нібито ваші достоїнства були перебільшені, це особиста думка Вашого знайомого. І він має право так думати, тим більше, що ми часто сприймаємо себе через призму особистісних захистів і установок, а іншій людині може бути видніше. До того ж, Ви нічого не втрачаєте, повіривши в комплімент, а от, розчарувавшись, отримуєте зіпсований настрій на півдня.

2. Щира радість. Як тільки ви приймете комплімент другий етап реакції почнеться сам собою. Подивіться в очі людині, яка сказала комплімент, розправте плечі, випряміть спину і красиво посміхніться. Їй буде приємно побачити, що ви раді її словам.

3. Подяка. Найпростіше і легше, що ви можете зробити, – це сказати: Дякую! Цього цілком достатньо для адекватної реакції на комплімент. Хоча, якщо похвала людини справді справила на вас велике враження, Ви можете сказати щось, на кшталт: Твої слова – справжній бальзам для моєї душі! Або: Спасибі, я дуже радий, що тобі це подобається. У деяких випадках доречно пожартувати: Вчуся у вас! Або: Беру з тебе приклад. Якщо є легке збентеження, то його не варто приховувати: Я збентежений, але мені дуже приємно чути це. Можна розбавити слова невербальними засобами і взяти людину за руку або навіть обійняти. Найголовніше – поводити себе природно й бути позитивним.

Для того щоб правильно відповідати на будь-які компліменти, важливо усвідомити, що людина має право приймати їх від оточення. Промовляти компліменти треба щиро і від чистого серця, бажаючи «подарувати» радість або поліпшити настрій [4].

Підсумовуюче вищесказане, зазначимо, що неправильне спілкування є причиною багатьох конфліктів між людьми, тоді як його вдосконалення, зокрема знання комунікативного етикету й використання компліменту, може стати ключем до успіху в професійній сфері.

Література

1. Культура ділового спілкування. – Режим доступу: <https://studlib.info/psikhologiya/730568-vimova-zvukopoluchen-prigolosnikh/>
 2. Поняття про етикет спілкування. – Режим доступу: <http://uastudent.com/ponyattya-pro-etyket-spilkuvannya/>
- 3Український мовленнєвий етикет.–Режим доступу:
http://pidruchniki.com/1770071247604/dokumentoznavstvo/ukrayinskiy_movlennyeviy_etiket
4. Як правильно відповідати на комплімент. – Режим доступу: <https://ehow.com.ua/family/yak-pravilno-vidprovidati-na-komplimenti.html>
- [5]: Як зачарувати людину, або Мистецтво робити компліменти. – Режим доступу: <http://itstechnology.ru/page/jak-zacharuvati-ljuidinu-abo-mistectvo-robiti-komplimenti>

Bardzimashvili T. (Georgia)
Supervisor doctoral student Shatberashvili V.
LLC EkvtimeTakaishvili Higher Educational Institution

RELATIONS BETWEEN GEORGIA AND UKRAINE

Diplomatic relations between Georgia and Ukraine were established on 22 July 1992. Relations between these two countries have been strengthened by years of cooperation between Ambassadors from both sides. For example,

Ambassadors of Georgia to Ukraine:

- Gela Dumbadze -2017- present.
- Mikheil Ukleba - 2013 - 2017.
- Grigol Katamadze - 2008 - 2013
- Merab Antadze - 2007-2008
- Grigol Katamadze - 2000-2007
- Malkhaz Chachava - 1998-2000
- Valeri Chechelashvili - 1994-1998

Ambassadors of Ukraine in Georgia:

- Igor Dolgov - 2017- to date
- Giorgi Nazarov's temporary attorney - 2015-2017
- Vasil Zibenko - 2009 - 2015
- Mykola Spis - 2003-2009
- Stefan Volkovetsk - 1998-2003
- Yuri Chugenko - 1996-1998
- Anatoly Kasyanenko - 1994-1996
- Yuri Chugenko's temporary attorney- 1994

The main areas of cooperation between Georgia and Ukraine are:

Georgia and Ukraine connect with traditional partnership and close cooperation;

The existing treaty-legal framework encompasses 105 bilateral and multilateral agreements and regulates virtually all areas of relations between the two countries;

The cooperation between the various branches of the government is actively developing, where the growing dynamic of mutual expression speaks;

Ukraine is one of the largest and most important trade partners in Georgia. Georgia and Ukraine are far from the free trade regime that is legally regulated in both bilateral and multilateral format (within GUAM);

A key direction of cooperation is sharing experience in successful reforms. Cooperation in agriculture, health care, sports and youth are also actively developing. Direct scientific and educational connections are established between the two leading universities.

Tourism is the priority. Georgia is one of the most important destinations for Ukrainian tourists, confirming the continued number of Ukrainian tourists arriving in Georgia.

On July 18, 2017, Ukraine's President, Petro Poroshenko, signed a declaration on "Strategic Relations Between Georgia and Ukraine". The Joint Declaration aims to further strengthen close political and economic relations between the two countries and further strengthening of close partnership between bilateral and multilateral co-operation between the parties, taking into consideration the common interests and challenges faced by the countries. "Relying on the principles of the Treaty on Friendship, Cooperation and Mutual Assistance between the Republic of Georgia and Ukraine of April 13, 1993, confirming the centuries-old friendship and good neighborly relationships between Georgian and Ukrainian peoples based on common values and interests, becoming free Full members of the Ali world express their unconditional support for the territorial integrity and sovereignty of Ukraine and to respect the memory of all warriors who died for the independence of Georgia and Ukraine, whose work is immortalized in the extraction and protection of state sovereignty. Significantly consider the establishment of strategic relations between Georgia and Ukraine aimed at further development of close political and economic relations between the two countries. Furthermore, further strengthening of close partnerships between bilateral and multilateral co-operation between the parties, taking into consideration the common interests and challenges faced by the countries. A high-level strategic council is established for coordinated activities in order to achieve strategic relations. Cooperation needs to be strengthened in the field of science, education and culture. These relations are directed towards the future and are based on the common belonging to both the European and Euro-Atlantic aspirations and their aspirations to establish democratic values in all areas of state and public life and occupy a decent place in European and Euro-Atlantic families.

The Ministry of Culture and Sport of Georgia and the Ministry of Culture of Ukraine have carried out many joint activities, including:

In 2015, organized by the Council of Europe initiative and the Ministry of Culture and Monument Protection, a regional conference - "Urban Strategies for Community Historians (COMUS) and the EU and Eastern Partnership Culture and Creative Program. COMUS envisages elaboration of Urban Development Strategies involving local communities in pilot historic cities selected in six countries (Armenia, Azerbaijan, Moldova, Ukraine, Belarus), and two pilot towns to prepare two rehabilitation projects. During the conference, the European Commission also held a presentation of the "Creative Europe" program. The delegation of Ukraine was headed by the Deputy Minister of Culture.

In 2016, the Eastern Partnership Regional Forum "Creative Georgia" was held in Tbilisi aimed at raising public awareness towards creative industries; Within the frames of the forum, representatives of Eastern Partnership countries and the European Union shared the main trends and successful experience of the sector development; The forum was attended by the Delegation of the Ministry of Culture of Ukraine. The exhibition and conference of contemporary Georgian artists was held in the gallery of "Arsenal" within the Kiev Art Week, photo exhibition "Odessa-Batumi" took place in the photo / Festival in Ukraine by Georgian photographer Natela Grigalashvili; Guram Tsbakashvili held the exhibition in 2017. The Russian State Theater of Griboedov held a tour of "Horse History" in the 3 towns of Ukraine (Kherson, Nikolayev, Odessa), which also took part in the Kherson International Theater Festival "Tauris Melpomena". The theatrical cast of "Les Curbas" participated in the Theater Festival of Comedy in Gori with the performance "Waiting for Godot". There was held Ukrainian Cinema days in Tbilisi. There was also held project by Tbilisi State University, Visual Art and Design School in the framework of the Soviet Heritage Survey in Eastern Partnership countries along with partnership of Kiev and Goethe Institute and the various international organizations.

In 2017, the Film Festival "Ukraine Focus" was hosted in "Amirani". Within the festival, Ukrainian cinematographers conducted master classes.

In 2018 the exhibition of the artist Alexander Zhivatkov was held in the National Gallery of Georgia.

The relationship between Georgia and Ukraine is a fact, the attitude of the two countries towards public figures. David Guramishvili is the great Georgian poet, who was born in 1705 in the village of Gorisubani (Georgia) and died on 1 August 1792 in Mirgorod (Ukraine). Davit Guramishvili spent the last years of his life in Ukraine, Mirgorod. His tomb and house museum is located there. Lesia Ukrainka (Larisa Kozachi) was born on February 25, 1871 in Novyograd-Volossky (Ukraine) and died on July 19, 1913 in Surami (Georgia). The poet's remains were laid in their homeland and were buried in Kyiv, Bayikov's cemetery. Lesia was one of the most famous Ukrainian poets and writers. Lesia Ukraina Museum is located in the house of Surami, famous ethnographer Nikoloz Abazadze's XIX house, Museum preserves the famous poet and writer Lesia Ukraina's materials related to the life and work of the poets: poet's collections, manuscripts, various documentary documents,

Fine art samples, numismatic, photo and ethnographic material.

Theses:

1. Diplomatic relations between Georgia and Ukraine;
2. Fields of cooperation between Georgia and Ukraine;
3. General report of joint cultural events.

used literature :

1. Culture & Creativity
2. Ministry of Culture and Monument Protection of Georgia
3. Ministry of Foreign Affairs of Georgia-ukraine
4. <http://georgia.mfa.gov.ua/ka>

Бачук Вероніка (Україна)
Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ЗНАЧЕННЯ СЛОВНИКІВ З АРХІТЕКТУРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Французький письменник Анатоль Франс назвав словник «всесвітом, розташованим у алфавітному порядку».

Словник – це збірка слів в алфавітному порядку з поясненням або перекладом на іншу мову.

Термінологічні словники містять терміни певної галузі науки, техніки, мистецтва. До них належать архітектурні словники. Маю зазначити, що важливою складовою діяльності будь-якого фахівця є комунікативна компетенція, яка належить до ключових професійних характеристик. Користуючись словником, ви підвищите свою фахову культуру мовлення, зокрема оволодієте правилами правопису, вимови, наголошення.

Розглянемо декілька прикладів архітектурних словників:

Ілюстрований словник архітектурних термінів.

Клименюк Т.М., Проскуряков В.І., Ковальчук Х.І. Словник містить 850 статей з архітектури і мистецтва за курсом “Історія архітектури”. Тлумачення термінів і понять відображають історію й традицію в розвитку архітектури. Подано їхнє походження й різні довідкові дані. Для студентів- архітекторів, дизайнерів, учителів художньо-мистецького профілю та всіх, хто цікавиться архітектурою.

Словник архітектури та ландшафтної архітектури.

Джеймс Стівенс Керл.

Джеймс Стівенс Керл - заступник професора історії архітектури та старший науковий співробітник університету Де Монфор, у м. Лестер.

Ця робота є авторитетним та доступним посібником до архітектури та її історії. Ідеально підходить для студентів архітектури та професійних архітекторів, а також для широкого кола читачів, він містить більше 3500 записів і охоплює всі періоди західної архітектурної історії, починаючи з найдавніших часів і до наших днів, в культурах від асирійської архітектури до фламандського маньєризму. З його численними записами, від звичайного до менш знайомого, цей словник спрямований на охоплення максимально широкого кола архітектурних термінів у доступному стилі. Ці умови стають більш зрозумілими з більш ніж 250 привабливими ілюстраціями, які допомагають диференціювати різні типи, наприклад, арки або хрести. Існують також більш довгі записи, які пояснюють різні школи архітектури та ставлять їх у свій історичний контекст. Біографічні записи надаються для великої кількості архітекторів від давніх людей до провідних діячів сучасності. З Імхотепа до Ле Корбюзьє, кожне вхідження вказує на важливість архітектора та наводить приклади найпомітніших будівель. Всебічна і актуальна, ця книга виявиться невід'ємним керівництвом для всіх, хто цікавиться архітектурою та її історією.

Візуальний словник архітектури

Френсіс Д. К. Чінг

Важливий об'ємний довідник архітектурних тем. Це єдиний словник, який містить короткі, точні визначення, ілюстровані дрібно деталізованими кресленнями, зробленими «від

руки». Саме тут можна знайти всі концепції, технології, матеріали та деталі, важливі для архітекторів та дизайнерів, представлені в унікальному стилі Чінга.

Поєднання тексту та креслення, кожному терміну надано мінімальне пояснення на двох сторінках тому термін можна всебічно вивчити. Це довгоочікуване видання приносить новітні концепції та технології архітектури, дизайну та будівництва 21 століття до класичної довідкової роботи.

Ілюстрований словник архітектури

Гевін Амброус, Пол Харріс, Саллі Стоун

Ця книга є довідником багатьох і різноманітних термінів, що часто використовуються в архітектурі. Від Колони до хмарочоса ця книга виявиться неоціненним ресурсом для всіх, хто цікавиться архітектурою. Кожен термін пояснюється, надаючи читачеві поглиблене розуміння архітектурної термінології. Більш ніж 270 загальних термінів архітектури переписані та ілюстровані. З таких практичних термінів, як "Шпиль" і "Покриття", до концептуальних термінів, таких як "Модернізм" та "Постмодернізм", включаючи сучасну термінологію та багато традиційних термінів, які ще використовуються в даний час. Візуальний словник архітектури випускається у співпраці з провідною лондонською архітектурною практикою та архітектурним істориком.

Ussama Ben Bish (Morocco)

Research Adviser: Assistant Professor N. N.Kalnychenko
Kharkiv National Automobile and Highway University

HIGHER EDUCATION SYSTEM IN MOROCCO

Moroccan Higher education traces back centuries. Al Karaouin University in Fez was built by Fatima EL Fehrya in 859 A.D as the first university in the modern world. After becoming an independent country in 1956, Morocco started creating its own system of higher education, a system that would suit the challenges it faced as a newly independent nation.

The higher education system comprises 13 public universities, 8 private universities, and 211 private institutes and schools. Public universities are free, except for Al Akhawayn University and the International University of Rabat, which are tuition-based. Higher education is governed by the Ministry of Higher Education, Research, and Training. In 2009 about 100,000 Moroccans held degrees, compared to only a few hundred during the colonial era. This massive development reflects the Moroccan policy of decentralizing education, diversifying technical and vocational training, and regularly setting up new higher education centers. In 2010, about 10,467 professors and worked in Moroccan universities and its annexes with almost the same figure – 9,783 – of administrative staff, while the vocational public institute has more than 5900 teachers; 73 percent of professors are at the faculty of human and social studies, law and economy. Only 27 percent specialize in scientific, technical, and health care sectors.

Moroccan higher education operates as a public domain under the responsibility of the state, and the 1975 law of higher education is administered directly by the Ministry of Higher Education. This is thus a reflection of the French model. This law governs all the other higher education

institutes except Al Akhawyn University, which is not subject to this law. Furthermore, while Moroccan public universities are following the French system – French and Arabic are the languages of instruction – Al Akhawyn University is modeled after the American university system, both organizationally and pedagogically. English is the language of instruction.

As public institutions with organizational, financial and administrative autonomy, the universities enjoy educational, scholarly and literary autonomy. They are ruled by Presidents elected by the king under the minister of higher education recommendations, a president who is assisted by vice-presidents with particular responsibilities, such as international cooperation and scientific research.

Each university, as well as their faculties, has a general council, made up off Deans and elected or appointed members from the head of departments. The responsibilities of the councils are set by committees like the academic, managerial and budgetary control committees.

The presidents, or deans, of each university are appointed by the King following a call for applications and an appearance before a selection panel. The appointment is four-year tenure, with the possibility of applying for a second term. Each faculty Dean is appointed after a call for applications.

Almost no fees are required to enroll in Moroccan universities. In other words, Moroccan high education is practically free of charge. Each semester, grants are offered by the public authorities to students in need, 850 DH for local students and 1600 DH for rural students. Due to the small number of grant beneficiaries and limited housing capacity students are requested to find their own living accommodations.

The state pays the institutions' expenditures as well as their operating budgets. The financial scheme is based on the number of students in each institution.

Admission to higher education institutions encompasses two main trends. Indeed, a line has to be drawn between institutions with open access like universities, where students can be admitted without any restrictions, and institutions with restricted access, where admissions are limited and competitive entrance examinations are the norm. Such is the case with the specialized “grandes écoles.”

For curricula up to Bachelor rank there is no selection process for entrants. Regarding graduate studies, very limited and selective admission is the norm in both programs. Admission to a Master's program is normally only offered to around 30 students. To pursue research for a Doctorate, Masters Degree holders must introduce his or her research project to an appointed academic committee within that university and must be supervised by a lecturer with the status of professor *researcher de l'enseignement supérieur* after the candidate research project has been approved and accredited by that committee.

The reforms took place in Moroccan Universities in fall 2003. Syllabuses are planned into cycles, semesters and modules respectively and conducted in Arabic and/or French languages. One academic year constitutes two semesters. Each semester lasts 16 weeks. During one semester students must go through four modules, no more, no less, with teaching and assessment time oscillating between 300 and 480 hours per semester for four studied modules -each modules lasts between 75 and 120 hours. The entire module is delivered and assessed over one semester.

ЗМІНА ОРФОГРАФІЇ СЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Темою пропонованих матеріалів є аналіз змін орфографії слів української мови 1907-1930 рр.

Метою дослідження ставимо прослідковування розвитку та змін у написанні слів української мови за 100 років.

Актуальність роботи полягає у необхідності усебічних знань про розвиток української мови.

Деякі відомості про українську мову. Українська мова — східнослов'янська мова, основана на кириличному алфавіті, державна мова України.

Мовна реформа 1918 року — це реформа, яка змінювала орфографію російської мови. Реформа закінчилася у 1920-1921 роках, саме з цього часу починається коренізація України та активний розвиток мистецтва, театру, літератури в Україні.

Коренізація — політика залучення представників корінного населення радянських республік до місцевого керівництва та надання офіційного (а інколи — й панівного) статусу їхнім національним мовам. Проводилася у СРСР протягом 1920-х років.

Українська мова до подій 1917 року.

Перші два матеріали, використані для роботи, датуються 1918 та 1930 роками. Це харківська газета «Південний край» та мемуари «Десять років тому», збірка п'єс Василя Мови «Старе гніздо й молоді птахи».

Для аналізу використовується матеріал 1907 року друку, «Старе гніздо й молоді птахи: драматичні образи» Василя Мови (Лиманського). Згадана книга демонструє зміни в написанні слів української мови, а саме: правопис слів з «ї». Літера «ї» є літерою церковнослов'янської мови, яка з'являється ще у книгах XII сторіччя.

Як видно з титульної сторінки книги, слово «гніздо» написано «гніздо», при порівнянні з більш пізніми книгами, таке написання більше не зустрічалося. Аналогічна ситуація відбувається з іншими словами, наприклад: «літ», «ні», «болячці» тощо. Особливо цікаво написання слово «сім'ї», у 1907 році воно писалося «сімі». З того часу також змінився правопис слова «гвардія», тоді воно писалося по-іншому — «гвардія». Дуже цікава зміна відбулася зі словом «мені», тоді воно писалося як «міні». Частку «ж» писали через дефіс: «хіба-ж» і так далі.

Українська мова під час Української революції.

За 10 років з друку драматичних творів Мови в українській мові відбулися деякі зміни, про це свідчать послання та оголошення влади Директорії й управління Харкова та Харківської губернії. Оголошення українською мовою друкувалися у харківських газетах тих часів, одне з них «Південний край» («Южный край»). Тридцятого квітня 1918 року у світ виходить «Обов'язкова постанова». Також за 9 грудня 1918 року у газеті «Південний край» виходить «Відозва Губерніяльного коменданта на Харківщині». Відразу помітні зміни у слові «губерніяльного», зараз пишуть «губернського». Також відбулися зміни в орфографії

слова «ції», в газеті воно пишеться «ції». Для порівняння використаємо Четвертий універсал Центральної Ради. Порівнюючи, можна дійти висновку, що орфографія «Універсалу» та орфографія «Відозви» зовсім не відрізняється. Таким чином, зміна орфографії відбулася між 1917 та 1918 роками, і причиною цього стало створення Центральною Радою ??? На цьому відмінності між сучасною та дореволюційною українською мовами зовсім відсутні. Але, якщо порівнювати з Першим універсалом, то можна відразу у заголовку слово «універсал» написано як «унівирсал», тобто зміна орфографії мови відбулася у приблизно у травні-червні 1917 року.

Українська мова за часів коренізації

У роботі 1930 року видання, а саме Мліївської Садово-Городничої станції, у цій книзі різниця між статтею у газеті та нею повністю відсутня. Аналогічне явище можна помітити і в книзі 1930 року друку «Десять років тому...», яка була надрукована в Києві, книга зовсім не відрізняється за написанням слів від сучасних аналогів. Це пов'язано з розвитком коренізації в Україні, у цей час розвиток літератури та видання книг, журналів, газет українською досяг максимуму і мова поступово «відшліфовувалася».

Таким чином, можна підсумувати, що за двадцять років українська мова модернізувалася, складні для написання форми слів були викреслені і замінені на більш прості. Процес почався під час Української революції, продовжувався протягом ХХ сторіччя і цей процес триває дотепер.

Література

1. Стеценко К. Г. Відозва / Стеценко К. Г. // Южный край Харків: друкарня газети — 1918 — № 175 (9.12.1918)— С.2-3
2. Старе гніздо й молоді птахи: збірка драматичних творів/ Мова (Лиманський) В. С- Київ: друкарня П. Варського, 1907—С. 4-6
3. Десять років тому...: Перина / Петро Панч – Харків: державне видавництво На варті 1930 — с. 73
4. Капустяні рослини: Мліївська садово-городнича станція/ Б. А. Нікітін – Мліїв: 1930 — С. 3-20
5. https://uk.wikipedia.org/wiki/Універсали_Української_Центральної_Ради
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Коренізація>

Бондарець М. М. (Україна)

Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілева І. В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ІННОВАЦІЙНІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Розвиток словникового складу, його словотвірні, семантичні, стилістичні та інші особливості завжди викликали значний інтерес лінгвістів. Проблема особливостей виникнення й поповнення, виявлення й оцінки мовних інновацій, активізації й пасивізації, розмовлення й жаргонізації та іншим процесам української лексики кінця ХХ – початку ХХІ ст. присвячено роботи А.Нелюби, В.Чабаненка, Д. Баранника, Ж.Колоїз, К.Городяньської,

Л.Ставицької, Л.Струганець, О.Тараненка та багатьох інших учених. Серед зарубіжних мовознавців, які представили різні шари лексики в слов'янських мовах, варто назвати роботи О.Дуліченка, О.Земської та ін.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що українська мова початку ХХІ ст. як функціонально динамічна й відкрита система перебуває в процесі розвитку, зазнаючи істотних кількісних і якісних структурних, семантичних, стилістичних та інших змін. Як і в попередні періоди свого «існування», найбільшим чином підлягає цим змінам лексичний рівень.

Мета нашої статті – розкрити особливості виникнення лексичних інновацій початку ХХІ ст., увести до наукового обігу нові цікаві факти та явища, одиниці, представити вмотивований аналіз та класифікацію відповідних лексико-семантичних тенденцій і процесів, дати їм оцінку здебільшого на матеріалі мови українських ЗМІ початку ХХІ ст.

У зазначений період в українській мові активно діє тенденція, яку більшість лінгвістів називає глобалізацією (процес об'єднання лексичних інновацій в одне ціле) [1, с. 50 – 54].

Передусім це входження значного корпусу нових іншомовних слів, тобто активне запозичення багатьох інтернаціоналізмів (слів спільного походження, що існують у багатьох мовах з одним і тим же значенням) і європеїзмів (спільні європейські слова) переважно для заповнення лакун у терміносистемах на позначення нових понять, а також інших важливих реалій [4, с. 1440].

Серед них домінують нові запозичення з англійської мови, оскільки вона дедалі більше набуває ознак і статусу всесвітньої: селебрیتی (з англ. *celebrity* – «відома особистість») – «прославлена, часто згадувана людина», гаджет (з англ. *gadget* – «пристосування») – «портативний технічний пристрій або засіб, що поєднує високі технології й цілком реальне практичне використання», брендинг (з англ. *branding* – «сорткування») – «маркетинговий процес, пов'язаний зі створенням та розвитком бренду», буккросер (з англ. *bookcrosser*) – «той, хто бере участь у програмі з обміну книгами» та ін. Кількісно меншу частину становлять запозичення-інновації з інших європейських мов: сомельє – «професійний знавець вин, який представляє їх споживачам» (із фр. *sommelier*), бариста «фахівець із приготування кави (здебільшого еспресо)» (з італ. *barista* – букв. «людина, яка працює за стійкою в барі»). А також із деяких неєвропейських мов: гагаку – «жанр японської класичної оркестрової музики, що виконується під час офіційних прийомів, урочистостей в імператорській родині, а також на релігійні свята» (із яп. *gagaku*, букв. «витончена музика») тощо.

На початку третього тисячоліття автохтонізація й деколонізація в українській мові засвідчені передусім на словотворчому рівні [3, с. 32 – 46]. У цьому плані помічено розвиток кількох важливих процесів.

Особливо помітною є активізація творення нових слів на основі твірних основ, коренів, суфіксів, префіксів, постфіксів тощо. Традиційно серед способів словотвору переважає морфологічний. Особливо інтенсивно формуються нові слова суфіксальним способом, основоскладанням, абрєвіацією (скорочення), а останнім часом і префіксальним способом. В аналізований період засвідчено подальше зростання продуктивності таких значних суфіксів і суфіксоїдів, як -ик, -ач, -ець, -иц(я), -к-, -ість, -щин-, -нн(я), -ств-/-цтв-, -иськ(о), -н-, -льн-, -ов-/-ев-, -ськ-, -ува-, -о-та ін. [3, с. 32 – 46]. Цікаво, що утворені за їх допомогою деякі слова поступово витісняють російські входження радянської доби (пор.: продавчиня (зам. продавщиця), плавчиня (зам. плавчиха). Вони виникли переважно за аналогією: гравчиня,

виборчиня, творчиня, археологиня, біологиня, дозорчиня (пор.: із здавна відомими, а нині відродженими словами грекиня, берегиня, кравчиня, утвореними за такою самою словотвірною моделлю).

Хоча засвідчені приклади, коли в процесі активного функціонування, інтенсивного «розкручування» в мові, деякі з них здатні поступово втрачати свою популярність й стають нейтральними словами (монархиня, плавчиня, борчиня, членкиня, ковалькиня «жінка-коваль»), проникаючи в усі функціональні різновиди сучасної української мови, та ставати надбанням офіційно-ділового й наукового стилів.

Зібраний фактичний матеріал доводить важливість основного підходу в сучасному словотворі. Надзвичайно продуктивними власне українськими основами в цей період постають такі: держав-, україн-, народ-, висок-, низьк-, мов-, закон-, взаєм-, внутрішн-, вогн-, все-, нов-, сам-, світ- та багато ін. Прикладами стають цілі словотвірні ланцюжки від них: держав- (державознавець, державознавство, державотворець, державотворчий, державотворення), україн- (проукраїнський, україномовний, українознавство), народ- (народослужитель, народоборець, народорадівець «член Народної Ради») та ін. Наведені слова сприймаються як питомо українські, утворені на ґрунті ресурсів національної мови, зрозуміліші, прозоріші своєю семантикою.

Вагоме місце посідає й абревіація: ЗНО (зовнішнє незалежне оцінювання), ОСББ (Об'єднання співвласників багатопверхових будинків), ЗВТ (зона вільної торгівлі) та ін. Характерно, що з-поміж значної кількості питомих префіксів і префіксоїдів (не-, над-, про-, по-, до-, за-, роз-, без-, між-, пере-, з-/с-, від-, напів-, спів-, перед-, після-, проти-) при творенні нових слів на сучасному етапі розвитку мови більш продуктивними стали тільки деякі, зокрема до них належать такі: спів- (співдиректор, співзасновник, співкерівник), проти- (протиалергійний), після- тощо [3, с. 32 – 46].

Засвідчено, що в лінгвальній практиці кожного нового покоління з'являються певні мовні особливості порівняно з мовленням його попередників. Через це ще однією доволі важливою тенденцією розвитку національного словника постає мода на певні лексичні одиниці. «Модні» слова – це специфічний і пізнаваний шар лексики, що містить слова іншомовні й стилістично обмежені, які відрізняються незвичайністю звучання й семантики, високою частотою використання, тобто такі, що перебувають у фокусі загостреної мовленнєвої уваги сучасної людини. Так, за нашими спостереженнями, надзвичайно модними лексичними одиницями постають, наприклад, бой-френд «близький друг-чоловік», блокбастер «високобюджетний художній фільм», бренд «розрекламована марка якогось товару, послуги, нової ідеї», планшетник «планшетний комп'ютер, плазма розм. «плазмовий телевізор», мажор «дитина багатих батьків, яка має зазвичай низькі моральні якості» та багато ін. До того як з'явилися планшетники, синонімом мобільного комп'ютера було слово ноутбук. Активний процес перетворення таких слів в одиниці загальномовного словника підтримується мовною модою, що її пропагують також і ЗМІ [2, с. 20].

Отже, посилення проаналізованих тенденцій засвідчує, що лексична система української мови початку XXI століття є відкритою, динамічно розвивається, відповідає на всі виклики часу й соціуму. Проте деякі мовні процеси мають бути керованими фахівцями.

Література

1. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б.М. Ажнюк // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 50 – 54.
2. Бічай Ю.В. «Модні» слова в сучасній мові (на матеріалі тлумачних словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця ХХ – початку ХХІ ст.) / Ю.В. Бічай : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Ю. В. Бічай. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.
3. Жайворонок В.В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 1999. – № 6. – С. 32 – 46.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь : ВПФ «Перун», 2003. – 1440 с.

Бомиссо Аристид (Кот-д'Ивуар)

Научный руководитель ст. преподаватель Тараненко В. В.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

ЭТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ НЕКОТОРЫХ ГЛАГОЛОВ ИЗ СФЕРЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Человек начинает учиться тогда, когда делает первый в своей жизни вздох. На протяжении всей своей жизни он учится. Чем лучше человек образован, тем больше у него знаний, навыков и умений, тем шире возможности найти в жизни верный путь, наиболее полно реализовать накопленный багаж знаний.

С первых дней изучения русского языка иностранные студенты знакомятся с глаголами, которые касаются их основной деятельности – процесс изучения языка. Это глаголы знать, учить, учиться, изучать. В процессе знакомства с этими глаголами преподаватель

В первую очередь преподаватель устанавливает значение слова и представляет студентам парадигму глагола и родственные слова. Для того, чтобы полнее представлять картину семантических, лексических, словообразовательных и грамматических связей в изучаемом языке, необходимо также обладать информацией о происхождении этой группы слов.

Одной из самых древних отраслей языкознания является наука о происхождении слов – этимология. Впервые на историю происхождения слов обратили внимание древнегреческие философы, в трудах которых и появился термин *ετυμολογία*. Этот термин состоит из двух корней: *έτιςιν* – «истина» и *λογος* – «слово». Сначала он обозначал науку об истинном, первоначальном значении слов. Как отмечает Ж. Варбот, «в современном языкознании конечной целью этимологического анализа считается определение того, где (в каком языке, диалекте), когда, как (из каких составных частей – морфем, по какой словообразовательной модели), с каким значением возникло слово и какие изменения его формы и значения создали звуковую форму и значение слова, известные исследователю». [1]

В некоторых случаях происхождение слова можно связать с каким-либо предметом, явлением или событием. Но так происходит не всегда. Поэтому этимологическая характеристика многих слов часто ограничивается лишь установлением круга однокоренных слов в том же языке или в родственных языках.

Этимологический анализ слова предполагает знание исследователем его звуковой формы, значения и бытования в определенном языке. Чтобы выяснить происхождение слова на основе этих данных нужно иметь представление о фонетических изменениях в истории данного языка, об истории его грамматики и словообразования, о закономерностях изменения значений, словарный состав диалектов данного языка, родственные связи его с другими языками и их историю, лингвистическое окружение данного языка на протяжении его истории и характер контактов с другими языками. Как видим, этимология находится в тесной связи с исторической фонетикой, словообразованием, исторической грамматикой, диалектологией.

Важным аспектом этимологического исследования является семантический анализ однокоренных слов. Такое исследование предполагает обращение и к нелингвистическим реалиям, использование фактов из различных областей знания: истории, экономики, культурологии, естественных наук.

Предметом рассмотрения в данной статье являются слова, связанные с учебной деятельностью студента. Основные из них – глаголы учиться и учить, а также глагол знать. В первую очередь необходимо установить, какие слова являются для глаголов учиться и учить однокоренными. Это слова ученик, учитель, учёный, неуч, недоучка, учение, учёба, научный, наука, навык, привычка. Вполне очевидно, что общая часть этих слов – корень, который имеет два варианта: -уч- или -ук(-вык).

Корень -ук- является первичным и восходит к созвучному индоевропейскому корню, который и является прародителем этих слов. Значение этого корня – «приучаться», «привыкать», «доверять».

Праславянское *učiti связано чередованием гласных с *vyknoŭi. Предполагают, что эта основа соотносима с древнепрусским iaukint – "упражнять", литовским jaukinti, jaukinù – "приучать, укрощать".

Слова, образованные от этого корня, существуют и в других славянских языках: украинское – учити; белорусское – учыць, наука; польское – uczyć, ucze; чешское – učiti; болгарское – уча «учу»; сербохорватское – учити, учим; словенское – učiti. [4]

Время появления слов учить и учиться в русском языке неизвестно. Но если мы обратимся к древней славянской азбуке, которая была создана в IX веке, мы увидим, что ук – это название или именование одной из букв, обозначающих звук [y]. Каждое буквенное именование в азбуке несет целый ряд смыслов. Имя ук имеет значение «учение», «наука». [3] Современное слово наука женского рода. Но так было не всегда. В древности это слово было мужского рода. Оно употреблялось как без приставки, так и с приставкой с ударением на первый слог – нау́к. Древнерусское слово наук обозначало «истинное просвещение». Русский народ сложил пословицу: «Ученье – свет, а неученье – тьма». Наук – это не только знание, это еще и приобретение навыка, умения, практического делания.

Это слово можно встретить в древнерусских памятниках. Например, в былине «Василий Буслаев» мы читаем, как мать учила своего сына грамоте, отдавала его на учение:

Дала его учить грамоте.
 Грамота ему в нау́к пошла.
 Посадила его пером писати.
 Письмо Василью в нау́к пошло.
 Отдавала она его петью учить.
 Петье Василью в нау́к пошло. [5]

Итак, мать учила сына грамоте, письму и пению. И сын с успехом усвоил эти первые науки. Здесь слово нау́к употребляется в значении приобрести навык. Слова навык, навыкнути, навыкновение имеют общий корень с глаголами учить, учиться.

С течением времени семантическое поле глаголов учить, учиться значительно расширилось, приобрело новые значения и однокоренные слова. Появились слова учёный, научный, учёба и др. Но наиболее древними являются слова учить, учиться, учение, наук, которые сохранились и в наше время в несколько измененном виде.

Т.Ф. Ефремова, автор современного толкового словаря русского языка, выделяет широкий круг значений глагола учиться и родственного ему глагола учить.

Глагол учиться имеет следующие значения:

- 1) Усваивать какие-либо знания, умения, навыки.
- 2) Быть учащимся какого-либо учебного заведения.
- 3) Находиться под влиянием, под руководством кого-либо.

Глагол учить имеет еще более широкое семантическое поле:

- 1) Сообщать кому-либо какие-либо знания, передавать какие-либо умения, навыки.
- 2) Заставлять усваивать что-либо, оказывать влияние на кого-либо в нужном направлении, наставлять.
- 3) Быть профессиональным учителем или учительницей
- 4) Высказывать определенное мнение, развивать ту или иную мысль, доказывать определенное положение.
- 5) Усваивать, стараться воспринять и запомнить.
- 6) Дрессировать, бить, сечь, наказывая (разговорный язык). [2]

Теперь обратимся к глаголу знать, который семантически тесно связан с глаголами учиться, учить. Как было сказано выше, учиться – значит получать, усваивать знания. Однокоренными словами к глаголу знать являются следующие лексические единицы: знание, узнать, распознать, всезнающий, познавательный, знаток, знатный и нек.др.

Глагол знать берет свое начало от праславянского *znati. От него также произошли древнерусский и старославянский глаголы знати, знаѣ, русский знать, украинский знати, белорусский знаць, болгарский зная, сербохорватский знати, знам, словенский znati, znâm, древнечешский znáti, znáti, чешский znát, словацкий znať, польский znać, верхнелужицкий znać, нижнелужицкий znaś. [4]

Наряду с глаголом знати в древнем русском языке существовало слово вѣдати (ведати). Звук [в] в старославянском языке обозначали на письме буквой в, имя которой было вѣди (веди) – буквально – я узнал. Ведети или ведати обозначало знать, испытывать, чувствовать, а также увидеть, разведать, проведать. Также корень -вед- сохранился в слове совесть. И в современном русском языке сохранилось чередование -ст- – -д-: вести – веду. Корень -вед- узнается в древних словах заповедь, проповедь, исповедь, сердцеведец и др. [3]

Не менее широкий диапазон значений мы видим и в современном русском языке. В

толковом словаре Т.Ф. Ефремовой находим следующие значения глагола знать:

- 1) обладать знаниями о ком-л., чем-л., иметь познания в какой-л. области.
- 2) располагать какими-л. сведениями, быть осведомленным относительно кого-л., чего-л.
- 3) быть знакомым с кем-л.; отличать от других; узнавать; разг. считать кого-л. родным, близким, знакомым; признавать.
- 4) испытывать, переживать.
- 5) перен. понимать, догадываться, сознавать, отдавать себе отчет в чем-л.

Родственное существительное знание имеет также следующие значения:

- 1) владение какими-л. практическими навыками, умениями.
- 2) проверенный практикой результат постижения действительности, ее отражение в сознании человека.
- 3) система сведений о закономерностях развития природы, общества, мышления и т.п.;
- 4) наука. [2]

Для усвоения значений глаголов учить и учиться, а также глагола знать иностранными студентами достаточно остановиться на главных из них, а также семантизировать круг ближайших по значению однокоренных слов. Важно, чтобы студент не только понял значение слова, но и умел сам объяснить его по-русски, не прибегая к словарю.

Литература

1. Варбот Ж. Ж., О словообразовательном анализе в этимологических исследованиях, в кн.: Этимология – М., 1965.
2. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000.
3. Саблина Н.П. Буквица Славянская. – СПб: Ижица, 2001.
4. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. / Под ред. и с предисл. проф. Б. А. Ларина. / Издание второе, стереотипное. В четырех томах. М.: «Прогресс», 1986. Том IV.
5. Хрестоматия по древнерусской литературе XI-XVII веков – М.: Русский язык, 1991.

Галкина Т. В.

Восточно-Казахстанский государственный университет им. С.Аманжолова.

ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ В ИНТЕРНЕ-КОММУНИКАЦИИ

Сегодня человек становится всё более зависим от Интернета, где информация распространяется с огромной скоростью, а общение в социальных сетях заменяет живое общение. Социальная сеть – интерактивный многопользовательский сайт, контент которого наполняется его посетителями. Термин «социальная сеть» был введён в 1954 году социологом из «Манчестерской школы» Джеймсом Барнсом в работе «Классы и собрания в норвежском островном приходе», вошедшую в сборник «Человеческие отношения».

Влиянию социальных сетей на язык и на языковую личность посвящено множество работ (Н.Г. Асмус, Т.М. Гермашева, М.Б. Бергельсон, Э.Г. Азимов, Г.Н. Трофимова, Н.Г. Марченко

и др.). По мнению исследователей, наиболее заметными результатами данного влияния являются следующие факты:

появление новой устно-письменной формы коммуникации. Её особенность состоит в том, что письменный текст, создаваемый в пространстве социальных сетей, имеет черты устной речи. К примеру, используются сокращения на лексическом и синтаксическом уровнях. Интонационное выделение оказывается недоступным, как и невербальные средства общения, паралингвистические средства коммуникации (тембр голоса, акцентуация части высказывания, дикция, жесты и мимика.). Поэтому, чтобы избежать снижения убедительности речевого послания, используются так называемые «заменители» (например, высказывание пишется заглавными буквами). Также широко употребляются синтаксические структуры, характерные для разговорной речи (неполные контекстуальные предложения, парцелляция и т. д.), разговорные (в том числе просторечные) слова и формы слов, сленг (Дубина, 2013, 178):

снижение культуры речи, появление многочисленных девиаций: лексических, синтаксических, грамматических, а также отклонений в области ударения, орфографических и пунктуационных ошибок. По нашему мнению, это связано с падением речевой культуры, с неграмотностью значительной части населения, в том числе тех, кто составляет контент для социальной сети и пишет тексты, которые впоследствии выкладываются на различных страницах Интернета. В погоне за популярностью сайта тексты пишутся с огромной скоростью, что явно сказывается на их качестве. В процессе написания текстов авторы могут специально снижать уровень грамотности либо отступать от нормы, чтобы быть ближе к усреднённому реципиенту. Также следует отметить, что большая популярность СМИ и социальных сетей в частности приводит к либерализации норм литературного языка. Сами нормы не только расширяют свои границы, но постепенно становятся необязательными к соблюдению. Рассмотрим некоторые примеры девиаций.

Наиболее широко представлены лексические девиации. Лексические нормы – это те нормы, которые определяют правильность выбора слова и уместность его применения в тех или иных значениях и сочетаниях. Без соблюдения лексических норм взаимопонимания между людьми достичь сложно. Однако авторы часто нарушают их, употребляя, как отмечалось выше, просторечные слова и выражения, которые, по их мнению, являются более экспрессивными. Так называемое словотворчество, с одной стороны, отражает явления современности, а с другой стороны, часто имеет оттенок иронии. Отдельно следует отметить то, что наблюдается не всегда оправданная трансформация фразеологических оборотов. Не обходится и без обценной лексики:

Однако нельзя не сказать о положительном влиянии социальной сети на языковую личность. Интернет-ресурсы способствуют расширению круга языковых контактов, развитию познавательных интересов, эрудированности посредством огромного количества сообществ, интересных страниц, новостной ленты.

Примером эффективного использования Интернет-ресурса для развития языковой личности является сообщество «Мастерская писателей». Это блог-социальная платформа, насчитывающая 1280 подписчиков, организует плодотворное сотрудничество писателей, даёт возможность представлять свои произведения, общаться с читателями, критиками и просто посетителями. Читателям предоставляется возможность прочтения интересных произведений, общения с авторами или другими читателями.

Однако необходимо отметить, что говорить об активном формировании языковой личности посредством использования данного сетевого ресурса было бы неправильно. Виртуальное общение не может заменить живые речевые контакты, которые являются основополагающими в формировании культуры общения.

Социальные сети как глобальный коммуникационный канал репрезентируют виртуальную языковую личность, которая отражает (или воспроизводит) собственно реальную личность со своими особенностями, представлениями об объектах реальной действительности. Однако поведение языковой личности меняется вследствие новых генерирующих речевых жанров, коммуникативных стратегий и тактик.

Таким образом, неправомерно называть влияние социальных сетей на языковую личность однозначно отрицательным или положительным. На наш взгляд, можно надеяться, что со временем положительная динамика перевесит отрицательное влияние социальных сетей на язык в целом и на литературные нормы русского языка.

Литература

1. Азимов Э.Г. Русский язык в Интернете: (методический и лингвистический аспекты) // Лингводидактический поиск на рубеже веков. — М., 2000. — С. 7-16.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. — М., 1987. — 195 с.
3. Клобукова Л. П. Структура языковой личности на разных этапах ее формирования // Язык, сознание, коммуникация. М.: Изд-во МГУ, 1997.
4. Марченко Н.Г. Языковые девиации в электронном речевом жанре. Актуальные вопросы филологии и культурологии: материалы международной заочной научно-практической конференции [Текст] / Марченко Н.Г. // Новосибирск, 2011.
5. Трофимова Г.Н. Русская речь в Интернете // Рус. речь. — М., 2002. — № 1. — С. 125-127.

Гао Мингна (Китай)

Научный руководитель ст. преподаватель Попова А. И.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

САДОВО-ПАРКОВОЕ ИСКУССТВО КИТАЯ КАК КУЛЬТУРНО-ФИЛОСОФСКИЙ ФЕНОМЕН

Культура Китая определила специфику ландшафтного искусства, обусловила возникновение различных форм садово-паркового искусства и формирование особенностей стиля китайских садов. История садово-паркового искусства Китая насчитывает несколько тысяч лет, она прошла ряд этапов, которые повлияли на формирование классических садов. Традиционно китайские сады подразделяются на следующие категории: императорские парки (хуанцзя юаньлинь); частные сады (сыцзя юаньлинь); пейзажные парки (цзыжань фэнцзинь юаньлинь); сады при монастырях (сысы юаньлинь), которые включают в себя сады при даосских храмах (сыгуань юаньлинь) и при буддийских храмах (сымяо юаньлинь). Принципы их построения и эстетические характеристики основываются на общих представлениях китайцев о мире.

Охота и ритуальное общение с Небом составляли первоначальную функцию садово-паркового искусства Китая. В древние времена очень распространенной была практика ритуального поклонения священным горам. Для этой цели правители выбирали в своих владениях гору, где каждый год проводились торжественные ритуальные церемонии поклонения и жертвоприношения духам: у них просили богатый урожай и благополучие для всего народа страны. Постепенно в общественном сознании такие горы превращались в священные и становились воплощением божества Земли.

Позже, во времена династии Хань (III в. до н.э. – III в. н.э.) отношение к садово-парковому искусству изменилось. Императоры стремились достичь бессмертия, поэтому в императорских садах создавался ландшафт, способный привлечь богов: строились специальные горы – обители сянью. Склоны искусственных холмов засеивали «волшебными» травами и грибами линь-чжи, на вершинах устанавливали медные зеркала для сбора лунной росы – нектара богов – и даже воздвигали бронзовые статуи небожителей. Обязательной принадлежностью сада был пруд, расположенный обычно у подножия горы. Если в наличии не было естественного водоема, то тогда создавался искусственный пруд и гора.

После династии Хань в периоды Троецарствия, династии Цзинь и до эпохи Южных и Северных династий (III–IV вв.) в Китае появляются традиционные усадьбы, обязательной частью которых становится сад – ранняя форма частных садов. Особенность традиционной китайской усадьбы состояла в том, что основой ландшафта служили естественные виды гор, рек и растительности. В это время меняется метод создания частного парка-сада: вместо крупных гор стали популярны небольшие горки на основе местных материалов. Пейзаж частных садов стал обретать свои неповторимые черты. Владельцы таких садов были интеллектуалами и стремились вести образ жизни вдали от суетного мира. Поэтому основным назначением сада этой эпохи становится стремление оградить посетителя от обыденной жизни. Сад создавался в непосредственном взаимодействии с жилым ансамблем усадьбы. Вместе с усадьбой он отделялся высокой стеной, превращаясь в изолированное от городской жизни пространство. Его размеры не играли принципиальной роли, главным требованием к такому саду было создание условий для душевного отдыха и созерцания природы отдельного человека. Такая ориентация на частную жизнь человека придавала каждому саду облик личностных пристрастий его владельца. В этом раскрывались эстетические нюансы в садовом искусстве.

Период династии Тан (618-907 гг.) – период экономического и социального процветания страны, искусство частных садов достигло расцвета. В это время вырабатываются правила и приемы создания частных садовых ансамблей.

Главное, что повлияло на садово-парковое искусство Китая – это отношение китайцев к природе. Для китайцев очень важна триада: Небо – Земля – Человек. Это мировоззрение определило специфику китайского сада. В концепции китайского взаимодействия человека и природы основной является форма диалога, причем в любом преобразении природной среды важна роль человека. При этом очень важно, чтобы присутствие человека было незаметным. Еще один важный для эстетики китайских садов принцип – единство контрастных элементов (высокое и низкое, темное и светлое). Гармоническое соединение противоположностей инь и ян, которые постоянно обмениваются энергией и находятся в постоянном взаимодействии, показывает эстетическое восприятие китайцев, что отразилось и в садово-парковом искусстве. Различная конфигурация рельефа сада определяла то или

иное соотношение инь и ян. Так, преобладание гор, холмов и возвышенностей усиливали энергию ян. В низинах и равнинах преобладала энергия инь. Сад должен был представлять собой оптимальное сочетание данных энергий, т.к. от этого зависело физическое и психическое здоровье людей. Наилучшим сочетанием элементов полагалось соотношение инь к ян как 2/5 и 3/5.

Горы и холмы также подразделялись согласно категории инь и ян. Высокие, остроконечные воплощали собой начало ян; низкие, плоские или – начало инь. К категории ян также относились так называемые «жесткие» горы, с преобладанием каменистого рельефа; к категории инь «мягкие», покрытые мхом и растительностью. Определяющим являлся не размер, а форма. Так же в соответствии с инь и ян китайцами воспринималась и вода. Так, например, вода, падающая с высоты относилась к ян, вода в пруду – к инь. Любое быстрое течение рассматривалось как ян, а спокойная вода – инь. Поскольку вода символизировала вечное движение и текучесть, она являлась обязательным атрибутом китайского сада, причем в двух видах: статичном – в виде прудов и озер и динамичном – в виде водопадов, искусственных потоков, ручьев. Движение воды организовывалось по естественным законам, поэтому в китайском саду совершенно отсутствуют фонтаны. Павильоны и беседки строились с таким расчетом, чтобы их отражение в воде представляло собой целостную композицию и содержало в себе намек на иное, перевернутое пространство. Крыши павильонов специально делались такими, чтобы дождевая вода стекала с них наподобие водопада.

Камень в китайской садово-парковой традиции наряду с водой – сильнейший аккумулятор энергии, имеет качества ян. Идея взаимосвязи воды и камня, воды и горы свойственна китайской традиции. Правильно расположить камни в саду означало создать в саду круговорот энергии. Камень в традиционной философии китайцев понимался как концентрированная энергия Неба и Земли, поэтому камни были главным украшением китайского сада. Особенно ценились камни причудливых форм с пустотами внутри, что сразу же повышало их эстетическую ценность, т.к. китайца интересовал не сам по себе камень, а пустота внутри него, «пойманное» пространство. Камни обычно располагались в центре небольшого водоема (чтобы подойти к ним, сооружали различные каменные дорожки и мостики). Распространенной практикой было также разведение в пруду красных и черных карпов, своим цветом символизировавших полярные начала инь (черный цвет) и ян (красный).

Китайские сады создавались с учетом специфического явления китайской культуры – фэншуй. Фэншуй буквально переводится как «ветры и воды», это учение о влиянии энергии, излучаемой всеми составляющими элементами земной поверхности, на жизнедеятельность человека. Предметное окружение людей, живых и умерших, подразделялось на объекты природные и рукотворные. Считалось, что в отличие от естественных ландшафтов, искусственные лишены природной жизненной энергии, однако, способны ее накапливать с течением времени. Правильно созданная искусственная среда способна усиливать энергию ци. Как известно, ци – это одна из основных категорий китайской философии, в искусстве фэншуй это одно из основных понятий, потому что, как считают китайцы, эта энергия пронизывает все в мире, т.е. является источником всего живого на земле. Источниками ци считались ветер и вода, поэтому китайцы традиционно строили садовые павильоны рядом с водоемами.

Считалось, что прямые дорожки для движения по саду блокировали энергию ци, несли вред для здоровья человека. По этой причине в китайских садах отсутствует линейное построение пространства, траектория движения всегда определяется извилистыми дорожками. Природные объекты (камни, холмы, очертания деревьев) также должны быть лишены прямых линий.

Китайский сад никогда невозможно увидеть полностью, поэтому китайские архитекторы создавали ощущение бесконечности и неоднозначности пространства: стены, переходы, камни, искусственные горы и водоемы. Один пейзаж следует за другим, человек как бы путешествует в природе. При этом здесь нет тупиков или непродуманных уголков, а тропинки ведут к определенным целям. Длинные извилистые открытые галереи изгибались таким образом, чтобы сконцентрировать взгляд человека на определенном пейзаже.

Особое место в эстетике китайского сада занимают мосты. Выделяются три их основные архитектурные разновидности. «Лунный мост» представлял собой полукруглую арку, которая, отражаясь в воде, образовывала круг или овал, олицетворявший лунный диск в полнолуние. Второй тип – мосты с воротами; третий – зигзагообразные мосты, которые ассоциировались с тропой, уводящей человека в глубину гор.

Детально продуман и набор деревьев, которые использовались в китайских садах. Прежде всего, это сосна – символ благородства духа, бамбук – символ стойкости и надежности, персик – любимое дерево небожителей. Обычно в китайских садах нет поросших травой площадок – земля всегда посыпана галькой или вымощена камнем. Несмотря на изобилие растительности в Китае, в саду росли лишь те растения, которые были воспеты китайской культурной традицией: пион, хризантема, орхидея, лотос, слива мэйхуа. Все должно было выглядеть так, будто семена, которые были принесены случайным порывом ветра, выросли тут очень давно. Поэтому мастера тщательно избегали симметрии. В Китае впервые было введено в обиход употребление цветочных горшков. Этим подчеркивалось, что цветы – результат размышления и труда над материалом природы. Это имело и практическую сторону: их можно было заменять на другие, любясь ими лишь в период их цветения.

До сих пор в Китае устраивают сады и разбивают парки с учетом этих древних традиций. Китайцы очень внимательно относятся к правилам садово-паркового искусства. Устройство китайского сада отражает идею о цельности мира, поэтому в нем естественно совмещаются функции созерцания, психологической релаксации и эстетического наслаждения.

Литература

1. Новикова Е. В. Китайский сад – модель взаимоотношений Человека и Природы. Сакральное на традиционном Востоке / Отв. ред. А.Л. Рябинин. – М.: ИВ РАН, 2017. – с. 141-169.

Гвілія М.
Науковий керівник доктор філології, професор Адамія З. К.
Сухумський державний університет

КУЛЬТУРНО-ЛІТЕРАТУРНІ СТОСУНКИ УКРАЇНА-ГРУЗІЯ

Стосунки між Україною та Грузією мають глибокі коріння. З тих самих пір, як у X столітті кордони давньоруської держави розширилися до Чорноморського узбережжя почалися культурно-економічні зв'язки з грузинами, як їх ще називали «обезами» та «обезанами».

Про ці та інші історичні й культурні стосунки багато пишуть і по наші дні: Гурам Чаїдзе, Давид Сандодзе, Надія Шалуташвілі, Отар Баканідзе, Рауль Чілачава, Михайло Борис, Микола Бажан, П. Тичина та інші.

Доля українського народу дуже турбувала грузинських громадських діячів та письменників і у XIX столітті: Ілья Чавчавадзе, Олександр Фронелі (Кіпшідзе), Коте Месхі та інші, та особливо були захоплені їх літературою. Багато друкували твори українських письменників й поетів в одних із головних газет або журналів, наприклад, таких як «Іверія» головним редактором якого був Ілья Чавчавадзе. Вони вважали, що наш народ має більше знати про цю велику націю.

Вивчення та популяризація української мови та літератури продовжується і сьогодні у Тбіліському державному університеті ім. І.Джавахішвілі де діє Інститут україністики по спеціальності «Українська мова та література», керівник Отар Баканідзе. Також у нашому Сухумському державному університеті у м.Тбілісі на кафедрі слов'янських мов, яку викладає мій науковий керівник Зоя Адамія.

Відношення та повага Грузії до України можна відмітити спорудженими пам'ятниками Тарасу Шевченку (2 березня 2007 р.), який знаходиться у сквері перед самим старим корпусом Тбіліського державного університету. «Пам'ятник українському поету дивиться прямо на установлений в університетському дворі бюст Акакія Церетелі. Ніби виповнилося бажання двох великих творців, та символічно вони знову зустрілися, знову разом»[1], як колись у далекому 1859 році вони зустрілися у Петербурзі на квартирі професора М. Костомарова, тоді, після довгої розмови, вони обіцяли друг другу зустрічатися частіше, але доля не зробила їм такого случаю при житті. Маю додати, що після зустрічі Тарас Шевченко відмітив: «Як багато спільного у цього народу з нашим»[2].

3 серпня 1952 р. у м. Сурамі було відкрито пам'ятник на бібліотеку-музей Лесі Українки. З того часу в останні дні чудового жовтня відбувається грандіозне свято «Лесяоба» - свято щирої споконвічної дружби наших народів»[3]. В м. Сурамі ще є школа імені Лесі Українки.

Також в Грузії проводять «Рік Україні в Грузії», відзначається День незалежності України, в супроводі національними піснями й танцями, кухнею й т. д.

У різних містах нашої країни є багато вулиць присвячених українським діячам та містам: Лесі Українки, Тараса Шевченка, Львова, Києва, Одеси та інші.

Не тільки наші письменники та поети були захоплені Україною, але й українці також дуже любили Грузію. «Інтерес Лесі Українки до Грузії був настільки великим, що вона ще в

молоді роки вирішила вивчати грузинську мову»[3.1]. Її інтерес до грузинської культури, письменників, художників, театру, природі, пісень та мелодій зіграло вирішальну роль у виборі місця для лікування. Вона прибула до Грузії в 1903 року, де провела десять років свого життя. Тут велика поетеса створила не один свій ліричний і драматичний шедевр, які збагатили українську художню літературу і культуру, внісши дорогоцінний вклад у скарбницю світової загальнолюдської культури. Леся Українка свою любов до Грузії виразила словами: «Який цікавий, дивний куточок – Грузія! Скільки мужності і доблесті повинен мати народ-жменька, щоб уціліти і охоронити себе від всіх напастей і невгод, які випали на його долю! Коли б я не була україркою, я б хотіла бути грузинкою!»

Закоханий у Грузію поет, письменник, перекладач та «краса української поезії»[4] Микола Бажан багато писав про грузинський народ, культуру, природу, літературу, про країну яку він називав «мрією дитинства»[4.1]. Він тісно дружив зі своїми грузинськими сучасниками, особливо з Симоном Чіковані. Бажан переводив грузинську поезію та прозу, лірику І. Чавчавадзе й А. Церетелі, також він перевів поему Шота Руставелі «Витязь в тигрової шкурі», і цей переклад вважається одним із найкращих перекладів цієї поеми, у світі.

В свою череду Україна пригостила у себе на землі нашого письменника Давида Гурамішвілі. Він жив в маєтку близько Миргорода у селі Зубівка (про яке написав вірш «Зубівка») з 1737 року. Де прожив до кінця свого життя. Він дуже любив це село та Україну. Тут Гурамішвілі написав велику частину своїх твір: «Давитиані», «Кацвія пастух», «Лихоліття Грузії» та багато інші вірші як про Грузію, так і про Україну. На жаль час не сховав багато фактів про його життя, навіть його могила була найдена лиш в 30-і роки ХХ-го століття у Миргороді. Рукописи Давида Гурамішвілі були випадково знайдені у Петербурзі у антикварнім магазині лиш через 100 років після смерті поета, завдяки одному студенту якій зміг прочитати перші сторінки.

«Історична доля двох дорогих імен Лесі і Давида навіки поєднала грузинську й українську землі. Сурамі й Миргород однаковою любов'ю, що живо в серцях людей»[5].

Ми впевнені, що любов та дружба між Україною й Грузією з віками не угасне, або, навпаки, буде ще більшою, буде розцвітати, та буде продовжуватися вічно.

Література

1. Надія Шалуташвілі «Грузино-українські театральні та літературні зв'язки» (3 книги «Сторінки великої дружби») Грузино-українські відносини протягом одинадцяти століть (Нариси з історії), Тбілісі, 2008.
2. Газета «Український вісник» 2006 р.
- 3;3.1*Газета «Український вісник» 2006 р. (Спеціальний випуск)
4. Українці в Грузії- вікіпедія
https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%86%D1%8B_%D0%B2_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%B8
5. І. Модебадзе «Як багато спільного у цього народу з нашим! (Тарас Шевченко та Грузія» (с: О. Баканідзе), УДК 821. 161. 2 – 003.334 Шевченко Т.
[https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fi.ytimg.com%2Fan_webp%2Fgo_B4tu0WBY%](https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fi.ytimg.com%2Fan_webp%2Fgo_B4tu0WBY%2F)

2Fmqdefault_6s.webp%3Fdu%3D3000%26sqp%3DCMDx99UF%26rs%3DAOn4CLCG-atNUbGqZy5j7a2iIHaSPNd2Aw&h=ATOu6q5-

6iSogpLLzo79iaEfmY6xLdkhvN6A24uCGbKipS_WOCCw1VTLRmdsaiBdgseiXkbwP5BOTvQyG7Ej_GshrCzLj552U0C6uW8y

6. Ратіані І. «Тарас Шевченко і східний світ» «Тарас Шевченко у грузинській літературній критиці», УДК 821.161.2–003.334:82.091 Шевченко Т.

http://papers.univ.kiev.ua/15/Main/articles/ratiani-i-taras-shevchenko-v-gruzinskoy-literaturnoy-kritike_22600.pdf

7. Гурамішвілі Давид Георгієвич- вікіпедія

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D1%88%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B8,%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B4_%D0%93%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B8%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87

Герелчулуун Отгерел (Монголия)

**Научный руководитель канд. пед. наук, доцент Семененко И. Е.
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет**

НАЦИОНАЛЬНАЯ КАРТИНА МИРА В ЗЕРКАЛЕ РУССКИХ И МОНГОЛЬСКИХ ФРАЗЕОЛГИЗМОВ

Любой естественный язык отражает определенный способ восприятия и устройства мира, или «языковую картину мира». Под «языковой картиной мира» учеными понимается выраженная с помощью различных языковых средств, системно упорядоченная, социально значимая модель знаков, содержащая информацию об окружающем мире [1, 27].

Каждый этнос формирует свою особую картину мира, со свойственными ей уникальными, колоритными национальными признаками. Одним из главных выразителей этнической ментальности является язык, который представляет определенное видение мира сквозь призму национального языка, формируя тем самым, языковую картину мира. Таким образом, язык является транслятором культуры, в котором отражается менталитет народа, национальный характер, образ жизни, традиции, обычаи, мораль, система ценностей, мироощущение и видение мира.

Особую ценность любому языку придают пословицы, поговорки и крылатые выражения древности. Такие фразеологизмы не только украшают нашу речь, но и придают ей уникальность, неповторимость и присущий только данному языку колорит. Во фразеологии любого языка запечатлен богатый исторический опыт народа, его материальная и духовная культура. Большая часть крылатых выражений берет свое начало в умении наблюдать за природой, а также за привычными явлениями жизни. Какие-то фразеологизмы вышли из сказок, песен и загадок тех времен. Какие-то были заимствованы из других народов. Благодаря своей экспрессивно-стилистической окраске и тому, что он является единицей более высокого уровня обобщения, чем слово, фразеологизм обладает большей по сравнению со словом, выразительностью и смысловой весомостью.

Однако нации, говорящие на разных языках, имеют и разное мировосприятие. Национальное своеобразие мировосприятия той или иной этнокультурной общности коренится в образе жизни и психологии народа, отраженных в языке семантической структурой языковых знаков.

Фразеология, как утверждают лингвисты – наиболее специфичная и национально-самобытная область языка. Фразеологизм (или фразеологическая единица, фразеологический оборот) – сложная, многогранная единица языка, которая состоит минимум из двух слов. Слова в составе фразеологизма теряют свою самостоятельность, переосмысливается их конкретное значение. Значение фразеологизма – единое, целостное, обобщенное, всегда экспрессивное.

Представляет интерес сопоставительное изучение фразеологизмов в русском и монгольском языках. Фразеология монгольского и русского языков различается во многих аспектах: в лексическом составе, в грамматико-синтаксической структуре и в функционально-семантическом отношении. Составными элементами монгольских фразеологизмов могут быть парные слова, что является специфической чертой монгольских и тюркских языков, а в компонентный состав русских фразеологизмов они не могут входить, т.к. в русском языке парные слова почти отсутствуют.

Существующее различие в сфере фразеологии обусловлено национально-языковой и национально-культурной спецификой двух этносов и является причиной ошибок, непониманий и наиболее сложным в овладении ими для иностранцев, в том числе монголов, изучающих русский язык. Поэтому сопоставительное исследование монгольской и русской фразеологии в лингвокультурологическом аспекте дает возможность установить разную степень эквивалентности фразеологических единиц.

В нашей работе мы в основном сосредоточили свое внимание на фразеологизмах, имеющих в своем составе зоонимы (т.е. фразеологизмы с названиями животных). Роль животных в жизни человека всегда была исключительно велика, особенно на ранней стадии развития человечества. И, конечно, в русском и монгольском языках существует достаточно большое количество фразеологизмов, в которых главным компонентом является зооним.

Зоонимы отчетливей, чем любая другая лексика, выражают этнокультурную специфику осмысления окружающей действительности, поскольку образы животных в одной культуре в ряде случаев могут наделяться свойствами, которые для представителей другой культуры могут показаться логически необоснованными или даже противоречащими сложившимся стереотипам восприятия этих животных, что может неблагоприятно отразиться на ходе коммуникации.

Рассмотрим, какие образные выражения русские и монгольские люди традиционно употребляют в речи, какие эмоции, чувства они при этом испытывают, кому уместно и вежливо сказать те или иные конструкции в разных ситуациях.

С древних времен до настоящего времени монголы занимаются скотоводством. Наверное, именно этим объясняется появление речи большого количества фразеологизмов, связанных с этим родом деятельности. Обратим внимание на обороты со словом овца («хонь»). О добром, хорошем человеке монголы скажут: «Хонь шиг номхон», а русские, например, о таком человеке говорят «Золотое сердце». Сравнение у монголов хорошего человека с овцой, а у русских с золотом, как нам представляется, связано с историей

народов. Монголы – народ кочевой, для них самое важное – владение скотом, а русские издавна занимались торговлей, для них, возможно, важнее понятие «золото».

О людях, которые конфликтуют, постоянно ссорятся, монголы скажут: «Хонь чоно хоёр». здесь идет сравнение овцы с волком, а русские говорят «Как кошка с собакой».

Рассмотрим конструкции со словом козел («ямаа»). Фразеологизм «ямаан омог» имеет следующее значение: «вспыльчивый, горячий»: Эмэгтэй хун ямаан омогтой ч гуехэн бодол, гэнэхэн итгэл нь уучлууштай байдаг Юм (Вспыльчивость женщин можно простить, так как они наивны и чистосердечны). Козел – вспыльчивое животное, и, наверное, поэтому в монгольском языке появилась возможность сравнивать человека с этим животным. Интересно, что русские такой фразеологизм не употребляют. Слово «козел» в русских фразеологизмах имеет скорее негативный эмоциональный оттенок («как от козла молока», «пускать козла в огород»).

В монгольском языке много фразеологизмов, в структуре которых имеется слово конь («морь»). Например: Морин дэл дээгуур (Не сходит с коня, всегда ездит на коне), Морь харах (Сходить во двор по нужде (дословно «смотреть коня»). Русские употребляют фразеологизм «темная лошадка», когда хотят сказать о непонятном по своему характеру и намерениям человеке. О человеке, которому в настоящее время сопутствует успех в жизни, русские скажут: «Он сейчас на коне».

Наряду с универсальным символом лошади как образа трудолюбия, в монгольском языке лошадь соотносится с символами «удача, вознесение, успех», «стремления, амбиции» и «ремесло». Корни этого явления уходят в культуру и историю монгольского народа, где культ коня почитается с благоговением. Конь – символ мужества, гордость кочевника. Если судьба улыбнулась монголу, значит он на хорошем коне «морь сайтай» и с конем "морьтой явах". О монголе, работающем на двух работах и обладающем двумя профессиями, говорят, что он имеет пару лошадей «хос морьтой». О человеке, много и непрерывно работающем, говорят «морины нуруун дээрээс буух завгуй» (Нет даже времени слезть с коня). Фразеологизм «морин дэл дээгуур» (доесть, на гриве коня делать что-л.) подразумевает «действовать, исполнять что-либо быстро, без труда». Считается, что выражение произошло из наставления Чингис-хана своим сыновьям, что на гриве коня завоевать мир легко, но слезть с коня и создать государство трудно.

В монгольском языке является довольно частотным употребление оборотов со словом верблюд («тэмээ»): «Отгэй ингэ шиг (дословно: верблюд с червями) – о плохом человеке, ингэн нуд (верблюжий глаз) – о красивых глазах, амыг нь тэмээ тийрэх (верблюд ударил копытом в лицо – счастье отвернулось)». Отметим, что верблюд для монгольского народа – священное, знаковое животное. В русском языке сравнение с верблюдом не так частотно и, скорее всего, вызовет у человека негативные чувства («плевать как верблюд», «доказывать, что ты не верблюд»).

Обратим внимание на обороты со словом курица («тахиа»). В монгольском языке мало фразеологизмов, в структуре которых имеется слово «тахиа». О человеке, который рано встаёт, монголы скажут: «Тахиа шиг» (Как курица), а русские в этом случае говорят: ни свет ни заря, с петухами. Если русские будут сравнивать человека с петухом, то это будет иметь насмешливый характер, так говорят, если хотят подчеркнуть такую черту характера, как задиристость. А монголы употребляют этот фразеологизм только в ситуации, когда хотят сказать о человеке, начинающем день очень рано.

Рассмотрим конструкции со словом заяц («туулай»). О трусливом человеке монголы и русские скажут: «туулай зурхтэй» (заячья душа).

Взаимопонимание между представителями различных языков и культур имеет место не только на лингвистическом, но и на ментальном, культурном уровнях сознания. В связи с этим, сравнивая разные языки, необходимо учитывать не только сопоставление культур, но также языковые картины мира их носителей.

Фразеологические единицы тесно связаны с историей и культурой народа, с его обычаями и традициями. Они являются носителями лингвострановедческой информации, которая рассматривается как важный компонент языковой картины мира. Незнание значений фразеологизмов иностранного языка может привести к непониманию, а значит, будет не только затруднять акт коммуникации, но и сделает невозможным включение в языковую монополию, изучение языковой картины данного народа.

Литература

1. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О.А.Корнилов.– М., 2002.– 216 с.
2. Баярсайхан Ё. Перевод монгольских реалий на русский язык / Ё. Баярсайхан // Орчуулах эрдэм. – Улаанбаатар, 1988. – №5. – С. 12- 18.
3. Рэнчин Б. Культурные коды в зооморфных фразеологических единицах в английском, русском и монгольском языках / Б. Рэнчин // Языковые и культурные контакты: Сб. научных трудов – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 2008. - Вып. 2. - С. 65- 71.

Громова А. В. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілєва І. В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

ЕВФЕМІЗМИ ЯК ЛЕКСИЧНИЙ ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОСТІ МОВЛЕННЯ

Серед величезної кількості слів будь-якої мови трапляються такі слова, які вважаються грубими, непристойними або доволі жорсткими для вживання їх у процесі спілкування. І чим більш розвиненим є суспільство, тим серйозніші вимоги до культури мовлення воно надає. Багато дослідників вивчали роль евфемізмів у мовленні, їхню семантику й структуру (В. Ужченко, Д. Ужченко, М. Ковшова, І. Бабій), евфемізацію и дисфемізацію у фразеотворенні (І. Мілєва, Д. Ужченко, В. Ужченко), семантику й прагматику евфемізмів (М. Ковшова), евфемізми як складники системи референтних висловлювань у художньому тексті (І. Бабій).

Однак евфемістичні одиниці, що реалізують естетичну функцію, яка впливає на естетичний розвиток і смак людей, належним чином не проаналізовано, що й зумовило вибір теми й актуальність нашого дослідження.

Метою нашої роботи є розкрити поняття евфемізму та його характерні ознаки, а також проаналізувати використання евфемізмів, які виконують естетичну функцію, що може

вплинути на розвиток естетичного смаку людей, розвитку духовної культури особистості та її самоідентифікації.

Українська мова характеризується багатством словника, широкими можливостями зображувально-виражальних засобів. Обслуговуючи мистецтво слова, вона здатна виконувати естетичну функцію й стати дійовим засобом почуттєвого впливу на особистість [4]. Естетична функція мови покликана забезпечити потребу в красі й задовольнити естетичні смаки людей [3].

Евфемізми – це мовні одиниці, які прямо чи опосередковано (через співвіднесення їх з еталонами, символами, стереотипами національної культури) містять інформацію про світ. У моделі «людина – світ» цінними є знання про характер співвідношення особистісного світу (мікрокосму) й об'єктивного (макрокосму). Проекцію особистісного світу на площину об'єктивного здійснено на основі пізнавальної та практичної діяльності мовця, що відбивається в мовних знаках. Одним із важливих мовних засобів осмислення й розширення мікрокосму і є евфемізми [1].

Евфемізація часто розглядається як складне багатогранне мовленнєве явище в трьох основних взаємопов'язаних аспектах: соціальному, психічному та власне лінгвістичному. Це пояснюється тим, що заборона на вживання певних слів зумовлена низкою чинників: соціально-політичними, історичними, культурними, етичними, емоційними тощо.

В основі соціального аспекту лежать моральні та релігійні мотиви. Евфемізми особливо чутливі до змін у галузі культури людських стосунків і моральних оцінок тих чи інших явищ суспільного життя. Соціальний фактор іноді вбачають у різному соціальному середовищі – неоднаковому уявленні про те, що „пристойно” чи „непристойно”, і, відповідно, що може іменуватися прямо, а що має бути евфемістично заміненим. Соціальність евфемізмів полягає й у тому, що вони особливо чутливі до суспільної оцінки певних явищ і є своєрідною „прикметою часу”.

Учення про табу й евфемізми знаходить місце й у теорії релігії. Н.Мечковська в роботі „Мова й релігія”, спираючись на факти психології, доходить такого висновку: „Присутність (тією чи іншою мірою) у свідомості сучасної людини фідеїстичного ставлення до слова є психологічною реальністю. Без урахування цієї обставини наше розуміння людини буде неповним”. Тут наявний і психічний аспект евфемізації, що виражається в ефекті пом'якшення вислову. Пряме найменування викликає негативні емоції (страх, сором), а новий евфемістичний вираз нейтралізує їх. Психічний аспект аналізу простежується в тих випадках, коли дослідники вказують, що евфемізм – це пом'якшена, ввічливіша форма, що замінює пряме найменування, яке не завжди й не повсюди прийнятне й приємне. Такі заміники нібито „одягнені”, адже в природному „голому” вигляді багато чого „здається непристойним”. Психічний чинник стає основним, коли в евфемізмах вбачають заміну пейоративного почуття меліоративним, приємнішим, тим, що береже психіку, естетичні почуття людини.

У власне лінгвістичному аспекті звичайно розрізняють два етапи становлення евфемізмів. Перший полягає у виділенні негативного денотата (предмета чи явища), унаслідок чого пряме найменування предмета чи явища повинно табуватися в певний мовленнєвий період. Другий етап – опосередкованість номінації меліоративного, „покращеного”, характеру. Щоб стати евфемізмом, пряме найменування має створювати

асоціації у свідомості мовця й слухача з предметом чи явищем більш позитивної оцінки, ніж денотат.

Евфемізм може бути й наслідком табу (заборони), яке завдяки різного роду упередженням, марновірствам, релігійним віруванням накладається на вживання назв певних предметів і явищ навколишнього світу, унаслідок чого людина звертається до висловів-«інакомовлень». Характерно, що нові позначення «непристойних» предметів і явищ з часом втрачають характер евфемізмів, починають сприйматися як пряма вказівка на «непристойний» предмет і, своєю чергою, стають «непристойними» [2]. Тоді евфемізми використовуються як нейтральні замітники. Іноді для цього використовуються просторічні, жаргонні й навіть вигадані слова. Зазвичай евфемізми характерні для друкованих видань, публічної та ділової мови, щоб зробити її більш милозвучною. У політиці евфемізми часто вживаються, щоб «згладити», а часом навіть приховати гострі кути обговорюваних питань. Окремі евфемізми первісного походження збереглися й досі. Наприклад, людина, утримуючись від лайки чи намагаючись застерегти співрозмовника від уживання брутальних слів, раніше промовляла: «Сказав би, та піч у хаті». За свідченнями етнографів, хатні речі, предмети, деякі меблі (наприклад, стіл) були символами єдності та згуртування. Про стіл, піч, як і про хліб, звичайно говорили з повагою.

Різні сфери спілкування виробляють свої форми мовної пристойності, естетично доцільних засобів передачі інформації.

Кожного разу, спілкуючись, співрозмовники намагаються пристосуватися до певного мовного середовища. Знання мовних звичаїв залежить від культурного й естетичного розвитку мовця. Тому нерідко людина, яка володіє багатим соціальним досвідом та сприйнятливістю, – а це може бути досягнуто тільки завдяки її високому культурному рівню – звертається до прийому замовчування, або евфемізму, і тоді чуємо вислови типу: «Знаєте що?», «Знаєте, як це називається?» та ін.

З естетикою тісно пов'язане поняття делікатності. Делікатність – це здатність людини поводитись з іншими уважно, виявляти чуйність, зважати на особливості сприймання, отже, пом'якшувати заради цього своє мовлення. Коли ми говоримо про такі неприємні явища, як хвороби, смерть, фізичні або моральні вади, злочини, ми часто вдаємося до відповідних евфемістичних заміні. Наприклад, замість слова померти вживаються такі фразеологізми, як піти до Бога, піти до праотців, відійти у небуття; замість «убити» – ліквідувати, прибрати, вкоротити віку; «епілепсія» – чорна хвороба; «збожеволіти» – блекоти наїстися; «брехати» – думкою багатіти, відливати кулі, фантазувати; «образити» – зачепити возом; «недоумкуватий» – жуки в голові; «зраджувати» – наставляти роги; «нажитися незаконним шляхом» – нагріти руки, зловити рибку в каламутній воді. Як видно з прикладів, у ролі евфемізмів постають фразеологізми, усталені вислови.

До виявів делікатності можна зарахувати поняття міжнародна ввічливість або дипломатичний етикет. Формули дипломатичної ввічливості – це сталі правила, норми естетики поведінки й мовного спілкування. Вони юридично не обов'язкові, але бажані й уживаються в міжнародній практиці.

Важлива й «етикетна лексика». До неї належать так звані юридичні та політичні евфемізми, за якими часто приховуються інші поняття. Наприклад: доларова дипломатія – «вислів, що вживається на означення політики, яка передбачає економічне поневолення малих держав»; звичайні кордони – «гасло, що виправдовує претензії на будь-які території»;

країни третього світу – «так називають відсталі щодо економічного розвитку країни, переважно Африки та Південної Америки».

Політичні евфемізми так само підпорядковуються естетичній функції мови. У політиці евфемізми використовують для пом'якшення, а часом і заміни суті явищ, які відбуваються в суспільстві, наприклад: підвищення цін – «регулювання цін, обвал національної валюти – зняття державного регулювання курсу».

Отже, мовна естетика охоплює різні сфери суспільного функціонування мови. Евфемізми як мовний засіб естетичності мови впливають на духовний розвиток людини, а саме розвивають її естетичний смак і делікатність. На нашу думку, необхідно приділяти більше уваги при вивченні української мови саме евфемізмам для культурного розвитку особистості та її самоідентифікації.

Література

1. Багрійчук Н. Семантика евфемізмів у художньому тексті (На матеріалі збірок творів О. Забужко «Сестро, Сестро» та Г. Пагутяк «Захід сонця в Україні») / Н. Багрійчук // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. – Вип. 14 – 15. – С. 14 – 17.
2. Голофост В.Г. Групи фразеологічних евфемізмів в англійській і українській мовах / В.Г. Голофост // Перекладацькі інновації : матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф., Суми, 25 – 27 листопада 2010 р. – Суми : СумДУ, 2010. – С. 121 – 122.
3. Курс лекцій з української мови (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. для самост. роботи студ. нефілол. спец. ун-тів / К. Я. Климова, І. В. Голубовська, Н. Д. Охріменко, О. А. Левківська. – Житомир : ПП «Рута», 2011. – 115 с.
4. Кучерук О.А. Програма мовно-естетичного виховання учнів // Кучерук О. О. Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови : навч. посіб. – Житомир, 2006. – 178 с.

Груднина Владислав (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

НАУКОВИЙ СТИЛЬ МОВЛЕННЯ

Науковий стиль сучасної української мови (мова науки) почав формуватися ще в давній книжній українській мові за зразками і під впливом грецької і латинської мов (латина на той час була мовою наук усієї Європи). Частково науковий стиль формувався з власне українських мовних засобів шляхом спеціалізації їх ужитку і термінологізації значень. Хоч „наука” Київської Русі, крім богослов'я, була популяризаторською, все ж вона мала істотне значення для становлення наукового стилю української мови. Визначними творами наукової літератури того часу були: переклад світової історії Іоана Малали (VI ст.), що містив історію Давньої Греції, Риму та Візантії; „Хроніка” Георгія Амартола (Многогрішного), в якій ідеться про історію Візантії; хроніка Георгія Сінкела; „Ізборник” Святослава (1073). Крім історичних творів, у X–XI ст. були поширені й природничі: „Шестодневи” – виклад

природознавства у формі коментарів до історії шести днів творення світу, де є філософське вчення про елементи, рух небесних світил, про тварин та рослин; „Фізіолог” – збірка оповідань про навколишній світ; „Бджоли” – збірник сентенцій знаменитих людей та ін. Визначення та особливості наукового стилю літературної мови

Науковий стиль у сучасному його розумінні (формування окремих терміносистем відповідно до різних галузей знань) починається з ХІХ ст., з популярних публікацій у журналі „Основа” (1861–1862 рр.) та брошур товариства „Просвіта”, виданих у Львові у 1868 р. Свідома, цілеспрямована праця над створенням української термінології розпочалася тоді, коли були засновані Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові (1893 р.) та Українське наукове товариство у Києві (1907 р.). Науковий стиль розвивали своєю мовною практикою такі вчені, як І. Франко, М. Драгоманов, С. Подолинський, К. Михальчук.

Логічність наукового стилю виявляється в послідовності, несуперечливості висловлювання, в його доказовості й аргументованості, побудові мовлення відповідно до законів логіки зі збереженням відношень і зв'язків з реальною дійсністю. Першою умовою логічності мовлення є логічність мислення. Вона передбачає вміння дисциплінувати своє мислення, міркувати послідовно, спиратися на попередні етапи мислення, розвивати наступні, шукати джерела і причини явищ, висувати положення (тези), вміння пояснювати, обґрунтовувати та аргументувати факти, вмотивовувати висновки, що є необхідними умовами логічності мовлення. Другою умовою логічності мовлення є знання і правильне використання мовцями мовних засобів, за допомогою яких можна точно передати предмет думання і саму думку про нього, досягти смислової зв'язності мовлення, уникаючи суперечливості у викладі матеріалу. Йдеться насамперед про граматичну повноту висловлювання, тобто вживання повних, переважно складних сполучникових речень, оскільки сполучники дають змогу членувати зміст і чіткіше передати смислові та логічні зв'язки між частинами змісту і речення. Логічність у науковому стилі мови витримується найпослідовніше, її називають відкритою (однозначною, без підтексту). Принцип відкритої логічності є основним для організації наукового тексту і виявляється у словосполученнях, реченнях, порядку слів, надфразових єдностях, зв'язному тексті (в тричастинній його композиції – вступі, основній частині, висновках). Отже, реалізацію підкресленої логічності як стильової ознаки забезпечує текстова категорія логічності.

Послідовністю володіє тільки такий текст, у якому висновки випливають із змісту, вони несуперечливі, текст розбитий на окремі смислові відрізки, що відображають рух думки.

Точність і однозначність наукового стилю формуються на основі зв'язку мовлення з дійсністю і мисленням. Їх можна досягти за умови глибокого знання предмета мовлення, мовної системи і вироблених мовленнєвих навичок. Точність мови – це відповідність змісту мовлення предметно-речовій дійсності, реальним особам і системі понять про них. Точність залежить від вибору слова чи вислову, а також від уміння мовця зіставляти слово, предмет (річ, ознаку, явище) і поняття. Точне слововживання забезпечується знанням системи лексичних значень, розмежуванням значень багатозначного слова, слів-синонімів, омонімів, паронімів. Вживання великої кількості термінів, слів у прямому значенні, обмеження синонімічних замінів творять точність наукового стилю. Крім того, у науковому стилі багато зносок, посилань, цитат, прізвищ авторів, власних назв, цифрових даних, які аргументують наукові положення і підсилюють об'єктивність та достовірність висловленого.

Емоційність, як і експресивність, в науковому стилі, який вимагає об'єктивного,

"інтелектуального" викладу наукових даних, виражається інакше, ніж в інших стилях.

Сприйняття наукового твору може викликати певні почуття в читача, але не як відповідну реакцію на емоційність автора, а як усвідомлення самого наукового факту

Зрозумілість наукового стилю забезпечується точністю та логічністю викладу. Усне мовлення для адресата буде зрозумілим, якщо його мислення встигатиме за мисленням мовця, а ще краще, якщо трохи випереджатиме його, тобто існуватиме ефект очікування. Зрозумілості усного мовлення сприяють чітка дикція, логічне й фонетичне наголошування, правильне інтонування, розмірений і уповільнений ритм, спокійний і ввічливий тон. На письмі зрозумілості досягають послідовністю викладу матеріалу, що відображає логічне розгортання думки, точним називанням, членуванням тексту на абзаци відповідно до тем, підтем і сегментів думки, повтором домінуючих, ключових і наскрізних слів.

Науковий виклад розрахований на логічне, а не на емоційно-чуттєве сприйняття, тому емоційні мовні елементи не відіграють вирішальної ролі у науковій літературі. Однак, визнаючи специфічними рисами наукового стилю понятійну і підкреслену логічність, в ньому присутній і елемент образності, емоційності і в цілому експресивності.

Використання емоційних елементів у науковому тексті значною мірою визначається областю знання, до якої він відноситься. Оскільки, наприклад, у наукових роботах з математики, механіки результати наукових пошуків повинні бути викладені так, щоб їх можна було формалізувати, перевірити експериментально, отримати втілення у схемах, авторська стилістична індивідуальність тут майже зовсім не представлена. Не представлена і образність мови.

У науково-гуманітарній ж літературі, предметом якої є суспільство і духовна діяльність людини, емоційні елементи представлені досить широко. Особливо широко представлені емоційні елементи в тих розділах, де міститься наукова полеміка. Тут емоційний елемент органічно входить в словесну тканину наукового твору, не порушуючи його стильової однорідності та структурної одноплановості.

Основне завдання наукового стилю - гранично ясно і точно донести до читача інформацію. А це найкращим чином досягається без використання емоційних засобів. Адже наука апелює, перш за все, до розуму, а не до почуття. Науково-технічна революція змінила і сам характер дослідження. Наукові проблеми вирішуються тепер, як правило, зусиллями не одинаків, а колективів учених і інженерів. А це веде до того, що сучасний спосіб наукового викладу можна визначити як колективний, або формально-логічний, в якому не залишається місця для емоційності.

Сфера застосування наукового стилю дуже широка. Це один із стилів, який надає сильний і різнобічний вплив на літературну мову. Науково-технічна революція вводить в загальне вживання величезну кількість термінів. Комп'ютер, дисплей, екологія, стратосфера, сонячний вітер - ці та багато інших термінів перейшло зі сторінок спеціальних видань у повсякденний побут. Якщо раніше тлумачні словники складалися на основі мови художньої літератури і в меншій мірі публіцистики, то зараз опис розвинених мов світу неможливо без урахування наукового стилю та його ролі в житті суспільства. Досить сказати, що з 600 000 слів авторитетного англійського словника Вебстера 500 000 складає спеціальна лексика.

Широкий та інтенсивний розвиток науково-технічного стилю призвів до формування в його рамках численних жанрів, таких, як: стаття, монографія, підручник, патентний опис

(опис винаходу), реферат, анотація, документація, каталог, довідник, специфікація, інструкція, реклама (що має ознаки і публіцистичного стилю). Кожному жанрові притаманні свої індивідуально-стильові риси, однак вони не порушують єдності науково-технічного стилю, наслідуючи його загальні ознаки і особливості.

Отже, швидкий розвиток суспільства, стрімкий прогрес науки і техніки викликають потребу у формуванні спеціальної мови, найкращим чином пристосовану до вираження і передачі наукового знання.

Гуазар Хамза (Марокко)

Научный руководитель ст. преподаватель Бессонова Н. Н.
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

АРАБЕСКА В МИРОВОЙ АРХИТЕКТУРЕ

Арабеска – разновидность орнамента, состоящего из геометрических фигур, причудливого переплетения линий, завитков, растительных побегов, стилизованных цветов. Она строится, как правило, симметрично относительно одной, двух осей или центра. Имеет измельчённый характер рисунка, особенно плотный и насыщенный, поэтому арабеска воспринимается как сплошной узор «коврового стиля».

Орнамент как искусство, как знак, как символ существует уже более тысячи лет. Он неизменный участник нашей повседневной жизни. В исламе он превратился в способ постижения мира в символической форме. А исламские мастера превратили геометрию орнамента в искусство. Запрет ислама изображать человека или любое другое живое существо способствовал активному развитию геометрического и растительного орнамента.

Гирих – это геометрический орнамент, составленный из стилизованных в прямоугольные фигуры линий. В большинстве случаев используется для внешнего оформления мечетей и книг в крупном издании. Ислими – вид орнамента, построенного на соединении вьюнка и спирали. Воплощает в стилизованной форме идею непрерывно развивающегося цветущего листового побега. Наибольшее распространение получил в одежде, книгах, посуде.

В рисунок арабески могут вплетаться отдельные изображения животных, птиц, людей, фантастических существ, а также надписи. Такой орнамент практически исключает фон: один узор вписывается в другой, плотно заполняя поверхность. Этот принцип европейцы назвали «боязнью пустоты». По своему ритму рисунок арабески созвучен классической арабской поэзии и музыке, он согласуется с представлениями мусульманских богословов о «неопределенно продолжающейся ткани Вселенной» [3: 351]. Бесконечное, «текущее» в заданном ритме движение арабески может быть остановлено или продолжено в любой ее точке без нарушения целостности узора. Арабеску можно разместить на поверхности любой конфигурации и размера: на стене здания или ковре, на переплете рукописи, керамике или ювелирном изделии.

Этот орнамент возник на арабском Востоке, отсюда его название, получил распространение в Византии, в средневековом романском и готическом искусстве, а затем, в XIV—XV вв., под влиянием испано-мавританского искусства нашел применение в орнаментальной гравюре и итальянской майолике эпохи Возрождения.

Подлинная восточная арабеска иногда включала и арабские буквы — письмо, непонятное европейцам. Отсюда происхождение эпиграфического орнамента "куфи", или куфического стиля, "псевдоарабского письма". В дальнейшем термин "арабеска" получил более узкое значение, им стали называть только растительный орнамент восточного происхождения.

В широком смысле слова арабеской называют вообще всякий усложненный, витиеватый, изысканно-орнаментальный стиль. В Турции подобный орнамент именуется "руми". В мусульманском искусстве арабеска — понятие эстетическое и даже философское — "стиль жизни", способ мышления в стихах, музыке и орнаментальных вариациях. Как способ формообразования, основывающийся на инверсии и бесконечном варьировании одних и тех же фигур, арабеска присуща мусульманской архитектуре, резьбе по дереву, камню, узорам поливных изразцов, чеканке по металлу, мозаике, люстровой росписи фаянсов и стекла.

В эпоху европейского неоклассицизма и романтизма второй половины XVIII — начала XIX в. арабеску стали необоснованно отождествлять с другим, внешне похожим орнаментом древнеримского происхождения — гротеском. Орнамент "арабеск" стали называть "помпеянским", а затем и вовсе "рафаэльской" оттого, что Рафаэль с учениками расписал орнаментом гротеска Лоджии в Ватикане (1517—1519).

Арабески, или гротески, впервые привлекают внимание в связи с открытием в эпоху Ренессанса дворца Нерона. Здесь были обнаружены сохранившиеся фрагменты настенных росписей, в которых большую роль играли чисто декоративные орнаментальные мотивы, соединенные вязью причудливых линий. Виньетки, связывавшие между собой различные сцены, придавали росписям стен и плафонов некое композиционное единство. Чисто технически «гротески» позволяли собрать воедино большое живописное пространство, украшенное множеством разнородных изображений.

Столь экзотическое явление в мировой культуре распространило своё влияние далеко за границы архитектуры и в странах, не имеющих тесных связей с арабским миром. Так, в Германии интерес к арабескам и их открытию в эпоху Ренессанса пробудила статья Гете «Об арабесках» (1789). Особый импульс эстетическое освоение арабесок получило в эстетике Канта. Для романтика Ф. Шлегеля арабеска была выражением "мистического, абсолютно свободного предчувствия бесконечности, вечного движения", "зримой музыкой" и идеальной "чистой формой" [2: 219]. В начале XIX в. в искусстве немецко-австрийского бидермайера арабеска как "чистая, свободная от содержания форма" [1: 110] еще раз обрела значение эстетической категории, критерия красоты в оформлении интерьера, рисунках тканей и обоев, вышивках, росписи фарфора и стекла. Параллельно понятие арабески активно начало разрабатываться в других отраслях, и сегодня нам известны арабески в живописи, литературные, музыкальные, танцевальные арабески и многое другое.

Таким образом, орнамент всегда играл большую роль во всех видах исламского искусства, включая архитектуру, и сохранил свое значение на всех этапах его развития. Именно характер узоров, которые украшают любой памятник, будь то стена здания или страница книги, является тем, что определяет данный памятник как творение мусульманского художника. В конечном счете, орнамент занял главенствующее положение в системе искусств ислама и стал тем творческим пространством, в котором художник мог

осуществлять свои замыслы. Параллельно понятие арабески активно начало разрабатываться в разных отраслях, и сегодня нам известны арабески в живописи, литературе, музыке, танцевальные арабески и многое другое.

Литература

1. Фролов Д.В. Эстетические мотивы в Коране // Эстетика бытия и эстетика текста в культурах средневекового Востока. Сборник статей. М.: Наука, 1995, с. 105-133
2. Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика. Т. 1 – М., 1983
3. Ямпольский М. Ткач и визионер: Очерки истории репрезентации или о материальном и идеальном в культуре. – М.: НЛЮ, 2007. – с. 347-355

Дитюк О. Є. (Україна)

Харківський національний університет будівництва та архітектури

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЯВИЩА У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Студентська академічна група визначається як відносно постійна в межах навчального року сукупність студентів, що об'єднані завданням гуртової навчально-професійної діяльності та перебувають у безпосередньому контакті один із одним. Вона становить собою один із основних елементів навчально-виховної системи вищої школи.

Дослідженню соціально-психологічних явищ у студентській групі та закономірностей її функціонування приділяється велика увага у вітчизняній та зарубіжній психології. Добре відомі роботи Б. Г. Ананьєва та його співробітників у Ленінградському університеті (І. П. Волкова, Н. В. Кузьміної, В. Т. Лісовського, М. М. Обозова, В. І. Секуна та ін.). Останнім часом з'явилися дослідження також українських психологів (Л. М. Жалдак, П. Г. Лузан, В. А. Семиченко та ін.). В психолого педагогічних дослідженнях підкреслюється, що колектив здатний розв'язувати навчальні й виховні завдання через психологічний вплив на кожного студента. Які механізми групового впливу на її членів?

Групова ідентифікація - ототожнення кожним студентом свого «Я» зі своєю групою. Через це окремі вчинки набувають мотивовану силу («Я дію так, як схвалює група»), а ті якості, які виявляються та ще й привласнюються, стають часткою «Я» кожного студента. Саме ідентифікація є психологічною передумовою успішної взаємодії та взаєморозуміння студентів.

Соціальні презентації - загальноприйняті переконання, ідеї і цінності, які підтримуються більшістю. Наші соціальні презентації допомагають пояснювати світ, налагоджувати міжособистісні стосунки на засадах взаєморозуміння.

Соціальна фасилітація - посилення енергії, підвищення активності, домінуючих реакцій індивіда, полегшення його діяльності в присутності групи (разом краще!).

Соціальна інгібіція, навпаки, - утримання, пригнічування активності, гальмування поведінки і діяльності під впливом інших людей. Наприклад, працездатність у присутності окремих членів групи може знижуватися.

Децентрація - відтворення уявлень своїх товаришів, погляд на себе очима інших, емпатія до інших.

Навіювання - аргументований вербальний вплив на члена групи, але одночасно передбачається некритичне сприйняття настанов групи (або окремих товаришів) і безумовне виконання настанов групи, її рішень і порад.

Переконування - логічне обґрунтування важливості мети і завдання, отримання певних результатів. Від людини очікується свідомо згода на виконання пропозицій.

Соціальне порівняння - кожен віддзеркалює на себе ставлення до нього членів групи. Ми використовуємо інших людей як еталон для оцінки наших власних настанов (ставлень), емоцій і поведінки.

Наслідкування - це не тільки функція соціалізації, але й складова творчості, групової активності, становлення індивідуального стилю діяльності.

Взаємний потяг один до одного (атракція, симпатія), фактором чого є частота соціальних контактів; фізична привабливість; приписування іншому позитивних особистісних якостей; схожість соціального походження, інтересів, поглядів (для встановлення взаємин); взаємодоповнення (при продовженні взаємин); компетентність у галузі, яка близька нашим інтересам.

Важливе значення з погляду виховних можливостей студентської академічної групи має те, чи набуває вона для студента статусу референтної групи. Референтна група (еталонна) - це реально існуюча чи уявна група, погляди, норми та цінності якої є взірцем для особистості, за якими вона формує свої життєві ідеали, звиряє дії та вчинки. За умови, якщо академічна група стає для студента референтною, створюється атмосфера психологічного комфорту, що позитивно позначається на розвитку особистості майбутнього фахівця в напрямку професійного становлення.

Ще одним механізмом інтеграції студентів у групі є лідерство. Лідерство - це здатність окремої особистості спонукати інших діяти, «запалювати», надихати їх на певну активність і діяльність.

Авторитетність і престижність лідера (офіційного і неофіційного) має також ознаку гідності. Яких умов повинен дотримуватися офіційний лідер (наприклад, староста групи) для регулювання стосунків у групі загалом?

Використовувати добре організовану цікаву справу, щоб залучати всіх студентів у ділові стосунки. Це зближує студентів.

Враховувати стосунки в кожній мікрогрупі, сприяти збагаченню та зміцненню зв'язків між ними. В оцінках товаришів бути справедливим, об'єктивним, не протиставляти мікрогрупи одна одній, не підтримувати суперництва, конкуренцію між ними.

Уміти прогнозувати соціально-психологічні наслідки тих або інших спільних справ.

Із боку офіційного лідера стиль керівництва групою повинен бути гнучким. Важливо знайти диференційований підхід до кожного відповідно до індивідуальних особливостей, сприяти згуртованості колективу, спрямувати його активність на виконання основних завдань професійної підготовки студентів.

Все це дозволяє зробити висновок, що студентська група здатна розв'язувати навчальні й виховні завдання через психологічний вплив на кожного студента.

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

У психології широко використовується типологія особистості - класифікація людей на групи за певними істотними ознаками. Розрізняють такі підходи до типології: за однією основою, за декількома ознаками, за співвідношенням ознак, за «прототипом». Хоча всі ми різні, однак культура певного соціального середовища в конкретний історичний момент накладає глибокий відбиток на психологію особистості, формує як індивідуальні її відмінності, так і типові особливості. «Діти більше схожі на свій час, ніж на своїх батьків» - відоме спостереження народної педагогіки.

Соціально-психологічний портрет сучасного студента визначається, насамперед, статусом студентства в умовах становлення ринкової економіки, трансформації всіх сфер суспільного життя в Україні.

В студентському середовищі, як і в суспільстві загалом стає «стратегія виживання», орієнтація на вирішення загальних потреб існування. Багато студентів вимушені поєднувати (а то і замінити) професійне навчання з пошуком засобів для існування та оплати самого навчання. Нерідко сфера їх трудової діяльності дуже віддалена від майбутнього фаху, який отримується. Потрібно зважати й на те, що сучасна соціально-економічна й політична нестабільність у суспільстві, корупція в різних ешелонах влади, недоліки в організації педагогічного процесу, неякісна організація ринку праці, а також інші негативні явища не сприяє скороченню асоціальних проявів у поведінці, зменшенню кількості правопорушень і злочинів серед молоді.

Попри всі ці проблеми і труднощі, сучасне покоління студентів має безперечні переваги перед своїми попередниками у виборі форми навчання (денна, очна, вечірня, заочна й дистанційна, екстернат), змісту освіти (вибіркове вивчення дисциплін, факультативні заняття, індивідуальний навчальний план студента, індивідуальний графік навчального процесу та інше). Ми маємо відкритий доступ до різноманітних джерел інформації, у т.ч. до сучасних інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет. Врегульована правова база функціонування системи вищої освіти – прийнято Закон України «Про вищу освіту», в якому чітко визначено права та обов'язки студентів, а також функції студентського самоврядування. Вища освіта в Україні поступово інтегрується в європейський освітній простір (Болонський процес).

До чинників, які визначають соціально-психологічний портрет сучасного студента належать:

- Рівень підготовки, система цінностей, ставлення до навчання, інформованість про вузівські реалії, уявлення про професійне майбутнє та інше, тобто те, з чим студент приходив до вищої школи.

- Організація навчального процесу у вищій школі, рівень викладання, тип взаємин викладача зі студентом та інші чинники, які проявляються в процесі навчання

Які ж типові прояви в поведінці та діяльності сучасних студентів?

Процес вибору професії, навчання у ВНЗ для багатьох студентів став більш

прагматичним, цілеспрямованим, що відповідає тим соціально-економічним і політичним змінам, ціннісним трансформаціям, які відбуваються в українському суспільстві. Цінність вищої освіти як самостійного соціального феномену, який має соціокультурну, особистісну і статусну привабливість, відступила на другий план. Водночас відбуваються певні зміни в системі цінностей молоді щодо роботи і професії. Для молоді важливішими стають такі ознаки: висока оплата праці, цікава робота, можливість досягти професійної майстерності, а також виявляти ініціативу. Прагматичніший підхід молодих людей виявляється також у поглядах на різні аспекти професійної діяльності. Пріоритетними стають зручні години роботи, тривала відпустка, відповідність змісту діяльності своїм здібностям тощо. Хоча й вища освіта не розглядається єдиною передумовою досягнення всього цього, однак і не заперечується її значення та роль у професійній кар'єрі.

За рівнем професійної спрямованості М.І. Дьяченко, Л.А. Кандилович розглядають таку типологію студентів:

Перший тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, яка зберігається протягом всього періоду навчання. Вона обумовлена чітким уявленням про майбутню професію. Орієнтація в професійній сфері пов'язана з привабливістю змісту фаху, його відповідністю власним здібностям, високою соціальною значущістю. Ці студенти характеризуються високим рівнем активності.

Другий тип студентів – студенти, які ще остаточно не визначилися у своєму ставленні до професії. Здебільшого вибір фаху не має чітко вираженої професійної мотивації, інформація про професію поверхова. Головна орієнтація у професійній сфері пов'язана з соціальними можливостями, що надаються професією, із широким застосуванням спеціальності та перспективою успішної професійної кар'єри. Для більшості студентів цієї групи прийнятим є компроміс між негативним ставленням до професії та продовженням навчання в ВНЗ. Через це їхня активність характеризується непостійністю, чергуванням спадів і підйомів.

Третій тип – студенти з негативним ставленням до професії. Мотивація вибору обумовлена переважно загальноновизнаними в суспільстві цінностями вищої освіти. Рівень їх уявлення про професію низький. У фаховій сфері приваблює матеріальна винагорода, соціальні можливості, що надаються професією (можливість працювати в місті, тривала відпустка тощо). Показники активності невисокі й дуже нестійкі.

Залежно від ставлення студентів до професійного навчання і громадської роботи, за їх соціальною активністю та поза навчальними інтересами можна виокремити такі групи (або типи) студентів:

- Студенти яким притаманний комплексний підхід до мети та завдань професійного навчання. Вони мають широкі пізнавальні інтереси, допитливі, ініціативні, успішно навчаються з усіх предметів. Багато читають додаткової літератури, самі активно шукають нові аргументи, додаткові обґрунтування, порівнюють інформацію і знаходять істину, зацікавлено обмінюються думками з товаришами, перевіряють достовірність своїх знань. - Студент такого типу має орієнтацію на широку спеціалізацію, на рівнобічну глибоку професійну підготовку. Він бере активну участь у роботі наукових гуртків або навіть проводить наукові дослідження разом з викладачем. Ці студенти активні в громадській роботі, знаходять час для відвідання театру й музею, зайняттям спортом тощо.

- Студенти, які чітко орієнтуються на вузьку спеціалізацію. Хоча пізнавальна діяльність

студента й виходить за межі навчальної програми, проте на відміну від першого типу, якому притаманне подолання рамок навчальної програми нібито в ширину, то цей вихід здійснюється в глибину. Для цієї групи студентів притаманне цілеспрямоване, вибіркоче набуття лише тих знань, що пов'язані з їхньою спеціальністю, не виключаючи при цьому належного інтересу до суміжних наук і дисциплін. Система духовних запитів студента звужена рамками професійних інтересів і тими, які перебувають поблизу них.

- Цю групу складають студенти ледарі та небори. До вищої школи вони прийшли за вимогою батьків, «за компанію» з товаришем або щоб не йти працювати чи йти в армію. Сфера їх інтересів міститься за межами навчально-професійної діяльності. До навчання ставляться байдуже, постійно пропускають заняття, мають «хвости». Якщо їм допомагають товарищі (батьки або викладачі), то часто дотягують до отримання диплому.

У психологічній літературі є також і інша типологія студентів. Так, наприклад, В.Т. Лісовський виділяє такі типи студентів: «Гармонійний», «Професіонал», «Академік», «Організатор громадської роботи», «Любитель мистецтва», а також «Старанний», «Середняк», «Розчарований», «Ледар», «Творчий», «Богемний».

Не можна вважати правильною настанову окремих викладачів щодо студентів: «Вони нічого не хочуть, вони нічого не знають». Неправда – хочуть, але не того, що, на думку викладачів, повинні хотіти. Знають, але не те, що вони повинні, знову ж таки, на думку викладачів, знати.

А яким має бути «ідеальний» студент, якого ви мріяли б навчати в невдовзі? Один зі студентів не це відповів коротко: «Справжній студент той, хто звільнений від шкільних стереотипів». Викладачі так характеризують ідеального студента:

- уміє вчитися;
- розсудливий;
- самостійний (самоконтроль, самоорганізація тощо);
- творчий (мислить творчо);
- має інтерес до науки, бере участь у науковому гуртку.

Які ж типи бачать самі студенти у своєму студентському середовищі? Ось одна така типологія, яку розробили студенти щодо самих себе:

- Відмінники «зубрили», ті хто постійно відвідують заняття і через наполегливу працю (не завжди раціонально організовану) добиваються гарних результатів. Вони дуже дисципліновані, а тому з них часто обирають «старост».

- Відмінники «розумні», ті, хто володіють високим інтелектом, великою шкільною базою і своїм запитанням можуть поставити деяких викладачів у складне становище. Дехто з них вважає: «навіщо відвідувати кожне заняття, адже ми й так розумні». Взагалі навчаються за принципом «усього потроху».

- Студенти «трудівники», ті, хто постійно навчається, але з оглядом на їх розумові здібності їхнім успіхам у навчанні не позаздриш.

- «Випадкові», це контингент різноманітний: дівчата, які бажають стати дипломованими дружинами; юнаки, що «косять від армії»; хулігани, яких батьки «всунули» до університету, аби вони хоч чимось займались. Вони після закінчення ВНЗ переважно працюють не за спеціальністю і т.д.

- Студент «трутень», той, хто живе за рахунок інших, використовує чужі знання,

матеріал (конспекти, контрольні роботи тощо) як власний; нікому не допомагає, але сам постійно потребує допомоги; здебільшого невдячно «використовує» інших.

Отже, при роботі зі студентами потрібно враховувати закономірності та психологічні механізми особистісного їх розвитку, які зумовлені як своєрідністю соціальної ситуації розвитку студентства, так і основними психологічними особливостями юнацького віку. Викладачеві потрібно безумовно «приймати» кожную особистість студента в її неповторному вияві та визнавати за ним право власного вибору.

Таким чином можна вважати, що не існує якоїсь однієї типології сучасних студентів і кожний викладач має свою власну думку та типологію студентів. Скільки викладачів, стільки й типологій.

Література

1. М.І. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. Психология высшей школы : Учеб. пособие для вузов. - Мн.: Изд-во БГУ, 1981. - 383с.
2. В.Т. Лисовський. Социология молодежи. Учеб. пособие для вузов (Под ред. В.Т. Лисовского) С.-Пб. Изд-во С.-Петербургского Университета., 1996.

Жамбалдагва Тувшинжаргал (Монголия)

**Научный руководитель канд. психол. наук, доцент Моргунова Н.С.
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет**

МОНГОЛЬСЯЯ ЮРТА: ПСИХОЛОГО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Глубокое понимание культуры любого народа неотъемлемо от его быта. А это, в первую очередь, жильё, которое строит для себя человек. Жильём для монголов является монгольская юрта, которая стала национальным символом и включена в список нематериального культурного наследия человечества ЮНЕСКО за традиционное мастерство изготовления монгольской юрты и относящиеся к нему обряды.

Монгольская юрта, переносное каркасное жилище с войлочным покрытием, называется «гэр». Монгольская юрта имеет круглую форму. Её конструкция подчинена географическим особенностям региона, специфическому укладу жизни кочевого народа, его обычаям, традициям, эстетическим вкусам.

В степи существовали юрты от небольших жилых до огромных кочевых храмов и юрт-дворцов. Размер юрты зависел от ее функционального назначения. Так, если обыкновенная жилая юрта кочевника, состоявшая из 3-4 составных решеток-стен, вмещала 8-10 человек, то большие сборно-разборные юрты-дворцы предводителей уже состояли из 10-25 решеток-стен и вмещали 50-100 человек. В большой переносной юрте последнего хана Монголии могло поместиться 500 человек.

В течение сотен веков монгольская юрта по своей структуре и хозяйскому укладу практически не изменилась. Юрта имеет деревянный остов, сборка которого производится без применения металла. На него снаружи накладывается, иногда в два слоя, войлочная

кошма, поверх которого наматывается ткань, защищающая войлок от дождя и снега. Ткань юрты богато украшена вышивками и аппликациями, символизирующими счастье и долголетие.

Как правило, юрта не имеет окон. Свет проникает в нее через отверстие наверху, а в теплое время – через открытую дверь. Дверь юрты всегда обращена к югу. Эта особенность установки юрты позволяла кочевникам определять время суток.

Монгольская юрта – хранилище ритуалов. Монгольскую юрту начинают строить только с правой стороны. В монгольской юрте нет гвоздей. Двери соединяются со стенами при помощи опояски. Дверь монгольской юрты при этом обязательно обращена к югу. Весь процесс построения юрты укладывается в восемь шагов. Число «восемь» является символическим для монголов. Шаг 1. Соединение внутренней подпорки крыши с самой крышей. Шаг 2. Связывание стен верёвками. Шаг 3. Связывание стен с обеих сторон с дверью. Шаг 4. Установление крыши на внутренние подпорки. Шаг 5. Соединение крыши со стенами с помощью кольев. Шаг 6. Покрытие юрты тонким белым покрывалом. Шаг 7. Укладка войлока сверху справа налево. Шаг 8. Укладка кошмо (покрытие дымохода). Каркас верхнего отверстия юрты (дымник) кладут на два древка и с четырех сторон вставляют жерди (уни), закрепляя их в головках решетчатых стен. Перед тем, как завязать веревки верхнего покрытия, опоясывают стены юрты сверху и снизу.

Всего за полчаса юрта разбирается и собирается. С помощью секций «хана», составляющих стенку, можно менять внутреннее пространство. С появлением новых членов в семье жилую площадь увеличивают, добавляя секции. Зимой часть стены убирается, юрта становится меньше, и обогреть ее легче.

Гэр достаточно устойчив против ветра, не разрушается при землетрясениях. В нем прохладно летом и сравнительно тепло зимой. В центре юрты находится очаг – главный сакральный объект монгольского жилища. Возле очага стоит опорный столб. Это не просто опорный шест, это еще и символ магической связи поколений и времен. Когда в семье рождается ребенок, на развилке шеста делается маленький надрез.

В монгольской юрте с правой стороны от входа над кроватью свисает плетеная волосяная веревка чагтага. Чагтага служит оберегом. Обычно ее заплетают и придают форму желудка овцы, обращенного выпуклой частью к двери. Считается, что в таком положении чагтага содействует появлению достатка: если что-либо в такой желудок попадет, то оно останется в юрте.

Конструкция крыши гэра предстают перед нами в роли универсального календаря. Количество уней (стропильных реек крыши) чаще всего равняется 60, т.е. числу лет полного круга лунного календаря и делится на 12 секторов. Каждый сектор имеет следующее смысловое назначение: мышь – достаток пищи; тигр – храбрость, сила и могущество; заяц – слабость и пугливость; дракон – мощь и величие неба, властелин неба; змея – коварство; лошадь – подвижность; овца – нужда; обезьяна – человеческая фантазия; курица – плодовитость и молодость; собака – сторож имущества; кабан – сытость и довольство.

До сегодняшнего дня сохранились обычаи и существуют определенные правила при посещении монгольских юрт. Вы подъезжаете к юрте, и вам на встречу выходят ее хозяева. Хозяин помогает вам привязать коня к коновязи, и вы, перешагнув порог, входите в юрту. Если вы незнакомый, приехавший издалека человек, начинается сложный этикетный и одновременно магический ритуал перевода «чужого» в «свой». Хозяин произносит

традиционное приветствие «Сайн байна уу?» («Все ли у вас хорошо?»). Вы отвечаете «Сайн, сайн уу?» («Да, все в порядке, а у вас?»). Вас приглашают в юрту. Постарайтесь не споткнуться о порог – раньше, если бы это случилось на пороге ханской юрты, вы поплатились бы жизнью. В старые времена гость, наступивший умышленно на порог, считался врагом, объявляющим о своих злых намерениях хозяину. Сейчас священное место переместилось с порога внутрь. Оно находится у двух опорных стоек, поддерживающих крышу. Проходить между ними запрещено, но если вы нарушили табу, вам все же ничего не грозит.

Оставьте за порогом юрты оружие, выньте из ножен нож, прикоснитесь правой рукой к верхней притолоке двери – все это доказательства мирных намерений. Это значит – вы пришли как друг, а не враг. Через некоторое время вы выпьете с хозяином чаю с молоком, а затем и кумыса (неплохо, чтобы это было из одного сосуда), а потом вы расскажете о том, кто вы, зачем и надолго ли приехали. И вот уже дети, преодолев первоначальную робость, крутятся возле вас, стараясь потрогать все незнакомые вещи, которые на вас надеты или возле вас лежат, обряд перевода «чужого» в «свой» закончен.

Нельзя входить в юрту с какой-либо ношей: по монгольским приметам, вносимая в юрту гостем пустая посуда угрожает потерей счастья, лопата или другое землеройное орудие – к покойнику. Нельзя выносить и отдавать кому-либо огонь очага и молоко, чтобы с ним не ушло счастье; нельзя свистеть, т.к. это сигнал, созывающий злых духов; запрещается дарить нож и острые предметы; во время застолья гости не имеют права менять свои места.

Северная половина юрты более почетная, тут принимают гостей. Нельзя самовольно без приглашения садиться на северной почетной стороне. Восточная половина, справа от двери женская, левая мужская. Это деление сохраняется и сейчас.

Монгольская юрта – солнечные часы. До XX века отсчет времени велся монголами по углу падения солнечного луча через дымник юрты на перекладины (уни), составляющие каркас крыши. Весь распорядок дня строился по показаниям солнечных часов. В юрте имеется 60 точек – соединений, через которые проходит солнечный луч. Число 60 носит для монголов сакральный смысл. По месту нахождения солнечного луча в юрте весь световой день от восхода до заката солнца делился на 29 временных периодов, соответствующих вертикальным жердям каркаса юрты. Отсчет времени начинался с западной, мужской половины юрты. Первый солнечный луч падал на дымник в час зайца, а последний – в час курицы.

Монгольская юрта – экологически чистое и удивительно гармонирующее с человеческим организмом жилище. Она дышит, словно человек, в юрте всегда циркулирует свежий воздух. Округлые формы с возвышающимся куполом формируют внутреннее чувство гармонии, единения со сферой. Организация самой юрты и жизнь в ней согласовываются с законами природы. Монгольская юрта – воплощение микрокосма среди безграничного степного пространства, хранительница тепла, уюта, защищенности. В монгольской юрте время течёт размеренно, не спеша, возвращая и формируя спокойного не суетливого монгольского человека.

Литература

1. Даажав У. Юрта – основа национальной архитектуры Монголии // Ползуновский вестник №4-1. – 2013. – С. 221-223.

2. Ганчулуун Д. Сохранение самодеятельного народного творчества как ключ к национально-культурной идентичности монголов // Ценности и смыслы. – 2015. – №5 (39). – С. 63-70.

Жигулина Татьяна Сергеевна
Научный руководитель проф. Озерова Е.Г.
Белгородский государственный национальный исследовательский университет

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ФЕНОМЕНОВ В ЗАГОЛОВКАХ ГАЗЕТ НИУ «БЕЛГУ»

В данной статье мы рассмотрим функционирования прецедентных феноменов в заголовках газеты НИУ «БелГУ», обратим внимание на примеры прецедентных феноменов, с помощью которых передается эмоциональное состояние автора и вызывается повышенный интерес к сообщаемому материалу. В центре нашего внимания серия выпусков газеты «Будни» НИУ «БелГУ».

Заголовки СМИ привлекают повышенное внимание при первом знакомстве с публикацией. Определим возможные значения термина «заголовок». К, примеру, в словаре В. И. Даля зафиксировано следующее толкование: «выходной лист, первый листок книги или сочинения, где означено его название. Заголовком также называют название отдела, главы книги». В словаре С. И. Ожегова заглавие трактуется как «заглавие литературного произведения, в той или иной степени раскрывающее его содержание». При их формировании большое внимание уделяется степени их влияния на восприятие читателей. В работе «Карьера менеджера» Ли Якокка зафиксировано, что большинство людей не читают газетные материалы целиком, ограничиваясь чтением заголовков и подзаголовков. Зачастую, чтобы сделать заголовок информативным, легко воспринимаемым, обращаются к прецедентным феноменам. Выразительность может достигаться использованием любого языкового средства, одновременно заголовок формирует отношение читателя к публикации еще до знакомства со статьей. Так как целевая аудитория неоднородна по внешним признакам (например, возрасту, образованию, социальному статусу, личным предпочтениям) то, задачей периодического издания становится выработать собственный, узнаваемый и индивидуальный стиль, ориентированный на предсказуемый и долговременный результат. Выделяется три основных функции газетного заголовка: номинативно-информативная, рекламно-экспрессивная, графически-выделительная.

1) Номинативно-экспрессивная функция заключается в том, что заголовок кратко передает основное содержание газетной или журнальной статьи, определенным образом формулируя тему и идею текста. Данная функция наиболее актуальна для информационных жанров и менее важную роль играет в материалах аналитического характера.

2) Рекламно-экспрессивная функция заключается в привлечении читательского внимания к статье. Авторы часто трансформируют прецедентные феномены в заголовке, совмещая таким образом обе функции: заголовок несет некую информацию о тексте и выражает авторскую экспрессию.

3) Графически-выделительная функция газетного заголовка выражается графическими средствами: заглавие выделяется на газетной полосе, привлекая внимание читателей.

Состав прецедентных текстов постоянно пополняется.

Современными исследователями выделяются различные виды прецедентных феноменов. В соответствии с наиболее авторитетной современной концепцией прецедентности, разработанной Д.Б. Гудковым, В.В. Красных и др., разграничиваются следующие виды прецедентных феноменов: прецедентные имена, прецедентные высказывания, прецедентные тексты и прецедентные ситуации (Гудков, 2003: 151).

Ю.Н. Караулов определяет прецедентные тексты как (1) «значимые для той или иной личности в познавательном и эмоциональном отношениях, (2) имеющие сверхличностный характер, т.е. хорошо известные и широкому окружению данной личности, включая ее предшественников и современников, и, наконец, такие (3) обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности» (Караулов, 1987:216).

Для газетных заголовков характерно два способа применения прецедентных текстов:

1. Дословное использование, при этом само включение чужеродной единицы выступает как средство экспрессии; 2. Изменение формы устойчивого выражения или слова, так что трансформация формы служит рождению нового содержания.

«Эх раз, да еще раз! Да еще много-много раз!»

В статье говорится о многократном использовании одноразовой посуды в одном из буфетов университета. Название взято из романа «Две гитары» на стихотворение Аполлона Григорьева "Цыганская венгерка". Источником данного прецедентного высказывания является художественный дискурс.

Красных определяет прецедентное имя в качестве лингвокультурологической единицы, обладающей коннотативной, символической, экспрессивной, функциями, способной представлять культурную информацию (Красных, 2002: 57). Прецедентные имена – важнейшая часть национальной языковой картины мира, которая формирует национальную систему ценностей или антиценностей и выполняет прагматическую функцию, воздействуя на адресата. Прецедентное имя индивидуально, связано с широко известным текстом, зачастую относящимся к прецедентным (к примеру, Евгений Онегин), или с прецедентной ситуацией, широко известной носителям языка (к примеру, Кощей Бессмертный).

«Ясли для Рокфеллера»

Источником прецедентного высказывания служит исторический дискурс: в подзаголовке статьи используется прецедентное имя Рокфеллера, первого в истории долларового миллиардера и самого богатого человека в мире. ПИ актуализируется при помощи прецедентной ситуации – в тексте говорится о создании «бизнес – инкубатора» в Белгороде, на базе которого студент (или группа) сможет организовать собственное малое предприятие.

«Они почти доели Тютчева»

Источник – художественный дискурс. Зачастую сильная позиция заголовка усиливает воздействие посредством языковой игры. В тексте статьи говорится о проблеме библиотечных грызунов, которые простые книги не грызут, а «читают» исключительно филфаковскую литературу и предпочитают книги из редкого фонда.

Прецедентное высказывание – репродуцируемый продукт речемыслительной деятельности, который может выступать в форме:

- 1) цитаты (в том числе и трансформированной),
- 2) названия произведения,

3) полного воспроизведения небольшого по объему текста (Гудков, 2003: 107). Большой пласт ПВ в заголовках СМИ – пословицы и поговорки.

«Язык до Белгорода доведет»

Источник – пословица. Грамматическая трансформация прецедентного высказывания сопровождается смысловой трансформацией. В тексте дискуссионной статьи об осязаемой тенденции в устной и письменной речи к вульгаризации и жаргонизации русского языка. Автор статьи призывает «учить русский язык, чтобы понимать друг друга».

«Есть или не есть? А если есть, то что?»

Источник – художественный дискурс. В данном примере реализуется лексическая трансформация монолога Гамлета из одноименной трагедии У.Шекспира. В статье идет речь о скромном выборе постной продукции в буфетах университета во время Великого поста.

«Как отбить над вами дамоклов меч проблем?»

Источник – фразеологизм. В заголовке статьи дискуссионного характера поднимаются злободневные проблемы молодежи, связанные как с решением насущных проблем («У Васи – предэкзаменационная ночь впереди»), так и будущих, «потому что студенчество – это подвешенное состояние между детством и зрелостью». Обратимся к значению фразеологизма. Дамоклов меч олицетворяет постоянно угрожающую кому-либо опасность, выражение: «над ним висит дамоклов меч» означает, что над этим человеком каждую минуту может разразиться страшное несчастье, несмотря на все его видимое благополучие. Символично, что «подвешенное» состояние студентов соотносится с висящим на волоске мечом Дамокла над его головой. Подобная языковая игра не только привлекает внимание читателей, но и усиливает впечатление о сюжете. В статье с подзаголовком «Кто не рискует, тот не пьет шампанского» говорится о студентах экономического факультета, которые решили экономическую теорию закрепить практикой, начав заниматься предпринимательством. В словаре народной фразеологии зафиксировано, что подобное выражение «говорится в виде моральной поддержки при необходимости принять рискованное решение».

«Не имей сто рублей, а имей сто друзей»

Источник – пословица. В статье говорится о визите делегации из Бременского университета, которая вручила необычный подарок университету – шоколад из Бремена и сладкий герб этого немецкого города.

Использование прецедентных феноменов в газетных заголовках ориентировано на «коммуникативное сотрудничество» (Киселева, 1978:57), которое возможно в случае, если автору известен текст и адресат верно определит закодированную информацию.

Литература

1. Гудков Д. Б. Прецедентное имя и проблемы прецедентности. – М., 1999. – 248 с.
2. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: 2003.
3. Киселева, Л.А. Вопросы речевого воздействия. – Л.: 1978. – 160 с.
4. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология М.: Гнозис, 2002, – 284 с.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 198, – 261 с. 61

Жук І. Г. (Україна)
Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О.Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОСМОДЕРНІЗМУ

Література постмодернізму, з часом, усе більше набуває попиту як і серед літературознавців, так і серед пересічних слухачів.

Мета цієї роботи полягає у вивченні розвитку та виникнення такого провідного напрямку в сучасній українській літературі, як постмодернізм та дослідженні творчості українських письменників-постмодерністів.

Постмодернізм - це світоглядно-мистецький напрям, що в останні десятиліття ХХ століття приходить на зміну модернізму. Його можна назвати продуктом постіндустріальної епохи, епохи розпаду цілісного погляду на світ, руйнування систем - філософських, економічних, літературних. Руйнування останніх яскраво демонструє структура роману українського постмодерніста Сергія Жадана "Депеш мод".

Термін постмодернізму вперше згадується в роботі німецького філософа Рудольфа Панвіца "Криза європейської культури" (1914). Тобто термін "постмодернізм" був уведений задля характеристики епохи занепаду модернізму. А поширився він лише наприкінці 1960-х рр. і використовувався для означення стильових тенденцій в архітектурі, спрямованих проти безликої стандартизації, а невдовзі — у літературі, музиці та інших видах мистецтва.

У літературі постмодернізм набрав популярності, як серед авторів, так і серед читачів, з настанням 1980-х рр. До літератури українського постмодернізму відносять творчість Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, Л. Дереша, О. Ульяненка, С. Процюка, В. Медведя, О. Забужко, В. Кураша та інших. Але багато літературознавців піддають сумніву наявність постмодерну в сучасній українській літературі та вважають недоречним відносити українських письменників доби Незалежності до постмодерністів, оскільки не вбачають в їхніх творах художніх засобів та настроїв, притаманних літературі постмодерну.

Проте, якщо зануритися у розмаїття творів української літератури кінця ХХ ст. - початку ХХІ ст., то можна знайти низку рис, притаманних лише літературі постмодерну. Однією з таких рис виступає постулат митців-постмодерністів "Все може називатися мистецтвом". І з цього боку найбільш послідовними постмодерністами в українській літературі можна назвати Леся Подерев'янського та велику кількість сучасних поетів. Зазвичай цей постулат дарує українській літературі нові напрямки, цікаві метаморфози, але одночасно з цим ризиком для чогось високого та духовного. Якщо вже згадувати творчість сучасного українського драматурга, то не можна не згадати про нецензурну лексику, яка стала одним з найпопулярніших художніх засобів, якщо її можна так характеризувати, в українській та світовій літературі постмодернізму.

Багато хто вважає, що нецензурна лексика у творах паплюжить їх і взагалі не йде на користь літературі постмодернізму, але, як на мене, нецензурна лексика це, по-перше, спосіб передання атмосфери тієї чи іншої верстви населення, зазвичай вона використовується, щоб зробити діалог, чи монолог у книзі більш реальним, чи для доповнення певного

літературного образу. А, по-друге, нецензурна лексика слугувала хорошим піаром, як і для постмодернізму, так і для літератури в цілому, адже, останнім часом, серед молоді, читати стало модно, тому, хоч це і прозвучить абсурдно, можна сказати, що нецензурна лексика сприяє культурному збагаченню молоді та розвитку української літератури

Ще одним фактором, який вплинув на розвиток та розповсюдження літератури українського постмодернізму є схильність українських і не лише українських авторів до "копіпасти" з творів закордонних авторів. "Копіпаст" сприяв розвитку української літератури з часів "Енеїди" Котляревського, але піку своєї популярності досяг саме у добу постмодернізму. Це сприяло як і поширенню української літератури постмодерну, так і збагаченню української літератури новими, іноді навіть не характерними для українського суспільства, сюжетами.

Але, як на мене, найбільший внесок у розвиток та популяризацію української літератури постмодерну зробила тенденція, започаткована одним з найвідоміших літературних діячів України Тарасом Григоровичем Шевченком, до суміщення елітарної літератури з масовою, тому, зазвичай, саме література постмодерну отримує найкращі оцінки серед престижних критиків, не втрачаючи популярність в широких колах. Тому іноді можна знайти глибокі філософські роздуми та ідеї, виражені в двох/трьох сленгових/лайливих словах, що додає ще більшу абсурдність та, одночасно, цікавинку сучасній українській літературі. І саме тут буде доречно знову згадати найскандальнішого українського драматурга, героя лівової частки мемів популярного телеграм-каналу "ФМУПЛ", автора найнеординарнішої інтерпретації "Гамлета", популяризатора сучасної української літератури Леся Подерев'янського. Він постмодерніст з голови до п'ят, оскільки, хоч з першого погляду його твори важко назвати мистецтвом, проте кожен з його творів всотує хоча б декілька, якщо не всі, рис, притаманних лише постмодернізму.

Постмодернізм це одна з найнезвичайніших сходинок еволюції української літератури, мабуть, це через те, що постмодернізм в українській літературі стоїть лише на початку свого розвитку, і оскільки ми його бачимо лише на етапі зародження, не можемо навіть уявити, що буде з українським постмодернізмом на етапі "імаго". Але, на мою думку, та на думку багатьох літературних критиків постмодернізм відкриває двері українській літературі та сучасному суспільству в світле майбутнє. Майбутнє без обмежень у літературній формі, без цензурних рамок, без політичної пропаганди, без впливу зовнішніх факторів, словом, майбутнє, де буде лише "чисте" мистецтво.

Підсумовуючи, можна з упевненістю сказати, що український постмодернізм існує, розвивається і буде розвиватися, поширюючи українську літературу серед широких мас як і українського суспільства, так і, можливо, з часом і серед закордонного. Так, українська сучасна література має багато недоліків, але з іншого боку, через призму Ньютона теж не під кожним кутом можна побачити дисперсію світла.

Anzhelika Zub, Anton Stelmachenko
Foreign Language Advisor, Olena V. Mokromenko, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

LANGUAGE AS A REFLECTION OF CULTURE: THE COMMUNICATIVE SIGNIFICANCE OF PROVERBS IN LANGUAGE

Proverbs are deemed as one of the important aspects in English which have received an increased attention in the various levels of language understanding, teaching and learning. In the broadest sense, they are they are products of human thought about the reality of things, human attitudes, feelings and beliefs. Such a broad area of human experience has made proverbs universally accepted. The present article tackles the various speech acts which they implicitly or explicitly express and, hence, it is concerned ultimately with showing their intended meaning and their significance in communication. This is done theoretically through discussing in detail what proverbs are linguistically and what possible speech acts (intended meanings) which they may have. To get a better and a more comprehensive understanding of proverbs, the article is coloured with different groups of proverbs on society, justice, weather and other kinds. The reason behind quoting various kinds of proverbs is to elaborate and enhance the theoretical part of the paper and to show the communicative significance and value of proverbs when used in communication being an impressive and widely used tool of expression in language.

There have been many attempts to illustrate comprehensively and concisely what proverbs are by many linguists, authors and those who are interested in the purposes of language commutation and intended meanings, yet no one of them can be said to have the most precise or most comprehensive [2]. According to Whiting, a proverb is: An expression which owing its birth to the people, testifies its origin in form and phrase [5]. It expresses what is apparently a fundamental truth in a homely language, often ornamented, however, with alliteration and rhyme. It is usually short but need not be; it is usually true but need not be. Some have both literal and figurative meaning, either of which makes perfect sense; but more often they have one of the two. Norrick describes proverbs as "self –contained, pithy, traditional expressions with didactic content and fixed, poetic form "[3].By self –contained is meant that their grammatical units can't be replaced by other units e.g., the sentence " curiosity killed the cat " cannot be replaced by another phrase .The word pithy means that though They have fixed poetic forms, they are full of meaning or as he puts it "pregnant in meaning". They are also traditional because they are part of folklore and contain wisdom, truth, morals and traditional perspectives related to our everyday thoughts, feelings and needs. The most important aspect when considering the definition of proverbs is the fact that in the essence it is a polysemantic unit ; that it may have two different types of meaning: Literal and Figurative. The literal meaning is the one that can be clearly recognized. The proverb "Like father, like son" for example, is said to have a literal reading since "father and son are alike". Whereas, the proverb" Blood is thicker than water" has a figurative meaning which can be interpreted differently from its literal meanings depending on the social context. The figurative meaning of this proverb is that members of the same family share stronger ties with each other than they do with others. The meaning of the whole proverb is completely different from the meaning of its constitutive parts. It can be clearly seen that as far as the linguistic aspect of proverbs is concerned, they may be a

phrase, saying, sentence, statement or expression of the folk containing majorly certain specific cultural features and certain speech act whether direct or indirect. The representation of such cultural features and speech acts is manifested by proverbs through various communicative values and significance such as wisdom, truth, morals, experience, lessons, and advice concerning life.

It is beyond dispute that the major scope and interest of pragmatics is investigation of the type of meaning that goes beyond what is said literally. That is, the type of meaning intended by the speaker when, for instance, using a proverb in certain situation and inferred by the hearer only in terms of the context in which this proverb is used. The uttering of a certain proverb may involve the performance of two interrelated acts (formal and intentional). The formal act is explicitly conveyed by the grammatical form. The latter is implicitly induced from the context. The most important act is the intentional one because it shows clearly how the utterance is "taken to be" as well it is the one that implies the type of meaning intended by the speaker. The intentional act is often performed by the proper used proverb [4]. Akmajian et al. proceed that it is so obvious that proverbs are not used both literally and directly; they are often employed both nonlinearly and indirectly because people usually avoid directing their audience and choose proverbs to soften the effect by distancing themselves from the advice or warning [1]. This clearly shows that proverbs are basically to be interpreted within the scope of speech acts. The most important point to consider when discussing the issue of proverbs in terms of speech acts is the belief that when using proverbs in certain situation it does not mean at all that uttering words of that proverb but performing linguistic acts for a certain communicative purpose which is proper to the situation in which it is uttered. Ultimately proverbs are statements that function as deeds. To get a better view of the fact that proverbs are containers of various speech acts, it is possible to consider the following proverbs: Rainbow in the morning gives you fair warning."

Under certain appropriate conditions, this proverb does not describe the weather state but he actually offers the listener or addressee a gentle warning (i.e., fair rain will be approaching). While enunciating this proverb, three interrelated acts are simultaneously involved: the locutionary, illocutionary and perlocutionary acts (which are the major components of a speech act). The act of uttering the proverb "Rainbow in the morning gives you fair warning" is referred to as the locution. This act involves the issuing of a well-formed grammatical and meaningful sentence pronounced properly (i.e., the words artificially divorced on the context of utterance). The illocution refers to what is intended in saying this proverb, or what type of speech acts is meant by this proverb. In fact, this proverb is taken to be a fair warning. What this clearly means is the fact that this proverb has the indirect speech act of warning. "Behind the cloud the sun is shining" This proverb can be said in the actual use of language although there may be no clouds at all in the sky. Depending on the situation (or more specifically on the social situation) it can be interpreted, pragmatically, as conveying the indirect speech act of fighting slavery and how finally people must be equal in rights treatment and the like. This proverb is cited by one of the American presidents (Eisenhower) who sought justice among people. Apparently, he used this proverb as a social tool for calling for justice expressing his hopes of the rise of justice and equality. "If You Can't Stand the Heat, Get out of the Kitchen." The interpretation of this proverb is that if someone can't tolerate the pressures of a particular situation, he/ she should remove oneself from that situation. This proverb implicitly has the indirect speech act of advice where the use is totally non-literal. Although there is an image of kitchen, it does not refer to kitchen but to an entirely a different issue. It should always be considered that proverbs are the representations of certain context of situation used in certain and

specific communicative process. “Who refuses to submit to justice must not complain of oppressions” Pragmatically, this proverb involves the direct speech act of warning. Anyone who does not follow rules or violate them will be punished which he shouldn't complain of. This proverb, according to the communicative event in which it is proper to occur, is warning against anyone who thinks or even tries to think of violating rules, so it is an urge for people not to do so since if they do they will be punished[3]. What can be noticed from the interpretations of those different proverbs is the fact that they clearly to be taken indirectly, they include indirect speech act of warn, advice or call for applying justice. Consequently, the indirect speech acts is an important feature that various kinds of proverbs exhibit.

Regardless of the type of the speech act or the potential meaning that proverbs may have, the major and most important fact to be stated is that they have certain functions to achieve when they are used in certain communicative situation. Proverbs and proverbial sayings, with their communicative significance and value, have for centuries been equally popular with all nations due to the enormous significance and function which they intend to carry and due to the influence they have made. Their inspiring significance in communication, the teaching they give, which ranges from general truths of advice, warning and comments they offer on human experience, encourage humans to act and behave in certain ways. While trying to analyse the functions of proverbs it is a prerequisite to bear in mind how traditional proverbs carry on to be employed and function in modern world. “Doubtlessly traditional proverbs still play a significant role in today's speech, where they continue to be used to moralize, to instruct, to advise, and to reflect on everyday occurrences”. Such old well known proverbs are often used in a different new manner, they are changed in order to be efficient in communication at various levels showing a variety of significant functions in society, conversation, interaction and so on. While discussing the significance of proverbs as far as their use in any communicative event is concerned, a crucial question is to be posited: why do people use proverbs at all? Or what is the significance of using proverbs in communication? It can be stated that proverbs don't usually function as mere poetic embellishments of speech, neither are they used to meet man's needs for philosophic phrase mongering. In fact their use has some practical functions and significance in various circumstances of everyday communication. According to Taylor 'Men buy and read collections of proverbs to awaken and enlarge reflections on the world and the nature of man, to suggest subjects for conversation, or to provide themselves with comment appropriate to situations in daily life'. It would not be an insufficient assumption to state that proverbs are used to convey the general human problems and concerns by means of traditional language. According to Mieder 'By employing proverbs in our speech we wish to strengthen our arguments, express generalisations, influence or manipulate other people, rationalize our own shortcomings, question certain behavioral patterns, satirize social ills, poke fun at ridiculous situations'. It is not surprising that through the ages proverbs which have prevailed and contributed significantly to the English language still form a living part of it and thus can enrich our everyday conversations. They make the language a more vivid and powerful tool of communication.

A response receives an additional weight when we don't speak merely with our own mouths and we don't use our individual expression of state of mind, but a general opinion. Indeed, the communicative significance of proverbs is various and plays multiple roles in any piece of communication. For instance, proverbs can be used to manoeuvre people politically and economically and they may be very serious tool as 'expressions of stereotypical invectives or

unfounded generalizations'. In terms of functions, proverbs have been observed to occur in all communication events and their occurrences proved to be of great significance due to their influence and their effectiveness. They are used in oratory, counseling, judging, embellishing, speeches and enriching conversations.

First of all, proverbs had and still have a didactic function. By using them we wish to teach people, give them some advice, help in difficult situations, show people what are the most important things in life, show the proper way in life. Most proverbs having a didactic function originate as 'Seek and you shall find'. When it comes to their significance in communication, it can be clearly seen that Proverbs are very often used in personal interaction. They can function as warning ('Keep your weather eye open', 'Mind your P's and Q's'), suggestion ('Live and let live', 'It is never too late to learn'), scolding ('He that seeks trouble, never misses it', 'He struts like a peacock'), explanation ('He who lives by the sword dies by the sword'), justification ('Too many cooks spoil the broth'), a summary or a comment ('Learn wisdom by the follies of others', 'Care killed the cat'). They also bring out the essence of a given phenomenon, warn of danger, tell people how to behave and how to not behave, advise or give direct orders and prohibitions. With the aid of proverb one can aim to provide an endorsement to his statement or opinions, forecast something, express doubts, accuse someone of something, jeer at somebody's misfortune, justify or excuse somebody. Proverbs are also used to sum up life experiences and let the listener draw conclusions by himself and apply them to his behaviour in the future. Mostly, the use of proverbs is deemed significant at various communicative events. They are considered an impressive and influential tool by means of which it is possible to bring into disrepute or mock someone or criticise someone or a situation. Using politeness, in a short, pithy sentence we can hide our own thoughts and say something we would not dare to say in a direct manner. By means of proverbs we can depict wide range of basic people's experiences and problems of modern life in a satirical and moralising way. We would say 'A good husband makes a good wife' if we hear a man complaining about his wife while we know it is not only her fault. In modern writings function of proverbs differs a little bit from that of traditional ones. In the process of communication, it is to be observed that the use of proverbs has been defined as way of saying something implicitly rather than explicitly supporting the arguments in popular wisdom which means that the significance of their use is so crucial if an efficient and creative communication is to be achieved.

Linguistically, proverbs are groups of words which maybe a phrase or a sentence expressing a concise and complete thought. They are of various types and comprise all fields of life. Irrespective of their variety, they implicitly have multiple speech acts which are in most cases indirect. The words which compose proverbs have several indications and vary in accordance with the used proverb in a given situation. The most significant aspect of proverbs is the fact that they are used to perform specific aspect in the communicative process. Their functions in language are of great importance as they urge actions, increase knowledge and draw the attention to facts and truths. In communication, their significance appears to be a crucial part of human interactions, conveying ideas, emphasizing meanings and so on. The understanding of proverbs, their use and their communicative significance are an essential part of an efficient language understanding and, hence, an efficient language use.

References:

1. Akmajian, A. *Linguistics: An Introduction to Language and Communication.* / A. Akmajian. — Cambridge: The MIT Press, 2001. — 148p.

2. Moon, P. Traditional Maori Proverbs: Some General Themes. / P. Moon. Auckland: Auckland Institute of Technology, 1997. — 208 p.
3. Norrick, N. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. / N. Norrick. — Cambridge: Cambridge University Press, 1985. — 164p.
4. Stiles, W. Classification of Intersubjective Illocutionary Acts. / W. Stiles. — In Language in Society 1, pp. 233-249
5. Whiting, Bartlett, J. Proverbs in Earlier English Drama with Illustration from Contemporary French Plays. / B.J. Whiting. — Cambridge Mass: Harvard University Press: New York; Octagon Books, 1983. — 240p.

Коньшина Катерина (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

СУТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКАРСТВА

Словники відображають культуру мови народу і сприяють її нормалізації. Вони є багатим джерелом її вивчення, зокрема правил написання, вимови, добору слова.

Словник – довідкова книга, яка містить зібрання слів (чи морфем, словосполучень, ідіом і т.д.), розташованих по визначеному принципу, і яка дає відомості про їхні значення, вживання, походження, переклад на іншу мову і т.п. (лінгвістичні словники) чи інформацію про поняття і

предмети, ними що позначаються, про діячів у яких-небудь областях науки, культури й ін. (Новий енциклопедичний словник. М., 2000).

Існують спеціальні словники понятійно довідкового характеру енциклопедичні і словники власне мовні лінгвістичні (або філологічні).

Енциклопедичні словники подають стисло характеристику предметів, явищ, історичних подій, видатних політичних діячів, провідних учених, діячів культури, різних понять, що позначаються тими чи тими словами. Вони вносять до реєстру здебільшого тільки іменники та іменникові словосполучення, не дають власне мовних ознак реєстрових слів, широко наводять власні назви.

З-поміж енциклопедичних словників виділяють загальні, що розраховані на подання найширшої інформації, і спеціальні (галузеві) енциклопедії (медична, сільськогосподарська, педагогіка тощо). Прикладом загальних енциклопедій є найбільша за обсягом сімнадцятитомна Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ), видана протягом 1959-1965 рр.

У лінгвістичних словниках по-різному пояснюються слова: з погляду властивого їм лексичного значення, походження, правопису, наголошування тощо. Лінгвістичні словники можуть бути одномовними, двомовними, багатомовними.

Двомовні чи багатомовні – це перекладні словники. У них подано переклад слів з однієї мови на іншу. («Русско-украинский словарь» у 3-ох томах (1968); «Українсько-російський словник» у 6-и томах; «Українсько-російський словник» (Уклад.: Г. П. Їжакевич та інші, 1999)).

Основним типом лінгвістичних словників є одномовні, у яких у певному аспекті

розкрито особливості слів. Вони поділяються на окремі різновиди словників: тлумачні, орфоепічні, орфографічні, етимологічні, історичні, словники іншомовних слів, термінологічні, фразеологічні, частотні, інверсійні, словники мови окремих письменників, словники конкретних лексичних груп (антонімів, синонімів, паронімів, омонімів, перифраз), словотвірні, морфемні тощо).

Вершиною словникарства є тлумачні словники, які достатньо повно подають лексико-фразеологічний склад мови з поясненням прямого й переносного значення, граматичних та стилістичних особливостей, наводять зразки вживання слова. (Першим і найповнішим тлумачним словником української мови є одинадцятитомний «Словник української мови» (1970-1980 рр.), реєстр якого містить понад 135 тисяч слів).

Етимологічні словники тлумачать походження слів, їхні найдавніші корені, зміни в їх будові, а також розвиток значень слів («Етимологічний словник української мови», п'ять томів якого вже вийшли (Т. 1. – 1983; Т. 2. – 1985; Т. 3. – 1989; Т. 4. – 2003; Т. 5. – 2006)).

Орфографічні словники подають нормативне написання слів і їх граматичних форм відповідно до чинного правопису. (Найновішим в українській лексикографії є «Орфографічний словник української мови» С. Головащука, М. Пещак, В. Русанівського, О. Тараненка (близько 120 тисяч слів), створений на основі 4-го видання «Українського правопису» (К., 1993). Цей словник відображає сучасний стан розвитку всіх сфер літературної мови, фіксуючи й найновіші запозичення).

Орфоепічні словники фіксують основні норми літературної вимови. Вимову, відмінну від написання, у словниках подано фонетичною транскрипцією. (Такими в українській мові є словник-довідник «Українська літературна вимова і наголос» (1973, укладачі І. Вихованець, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Г. Щербатюк), «Орфоепічний словник» М. Погрібного (1984)).

Словники іншомовних слів подають пояснення слів, запозичених з інших мов. У цих словниках переважно зазначається джерело запозичення, тобто мова, з якої або через яку слово прийшло, та розкривається його значення. Найдосконалішим і найповнішим в українській лексикографії є «Словник іншомовних слів» за редакцією О. Мельничука (1974; вид. 2-е випр. і доп., 1986), що містить близько 25 тисяч слів.

Історичні словники – це словники, у яких пояснюються слова, зафіксовані писемними пам'ятками. (Фундаментальною працею української лексикографії є «Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.» (т. 1-2) за редакцією Л. Гумецької, що вийшов друком у 1977-1978 рр.).

Фразеологічні словники подають стійкі сполучення слів. Вони можуть бути перекладні (двомовні) й тлумачні (одномовні). Найповніше українська фразеологія представлена у двотомному «Фразеологічному словнику української мови» (1993), який охоплює близько 10 тисяч одиниць.

Термінологічні словники – різновид лінгвістичних словників, що подають значення термінів певної галузі знань. Українська мова має термінологічні словники з багатьох галузей: біології, медицини, математики, літературознавства, мовознавства, геології, спорту тощо. Ці словники є одномовними, двомовними чи багатомовними, наприклад: «Словник лінгвістичних термінів» Д. І. Ганича, І. С. Олійника (1985).

Крім названих, в українській лексикографії є й інші типи словників:

1. Діалектні словники подають значення й межі поширення лексики територіальних діалектів. Найбільше таких словників видано в середині ХХ століття, наприклад: Лисенко П.С. «Словник поліських говірок» (1974) тощо.

2. Словники мови письменників фіксують лексичний склад творів певного письменника. Найповнішим зібранням лексики творів Т. Шевченка є двотомний «Словник мови Т. Шевченка» за ред. В. С. Ващенко (1964).

3. Словники власних імен, прізвищ, наприклад: Трійняк І.І. «Словник українських імен» (2005); Редько Ю. К. «Довідник українських прізвищ» (1986).

4. Морфемні словники, у яких розглядається будова слова. До них належать двотомний словник-довідник І. Т. Яценка «Морфемний аналіз» (1980, 1981) і «Морфемний словник» Л. М. Полюги (1983).

5. Частотні словники, у яких зазначена частотність уживання кожного слова реєстру, наприклад: «Частотний словник сучасної української художньої прози» у двох томах (1981).

6. Словники-довідники з культури мови найчастіше містять лексичні, морфологічні та інші норми української літературної мови, подають труднощі слововживання. Деякі з них видані у формі посібника, а не словника, у них подано широкі коментарі, наприклад: Чак Є.Д. «Складні випадки вживання слів» (1984); Антоненко-Давидович Б. «Як ми говоримо» (1991).

Словники відіграють велику роль у сучасній культурі, у них відбиваються знання, накопичені суспільством протягом століть. Вони служать цілям опису і нормалізації мови, сприяють підвищенню правильності і виразності мови його носіїв. Особливо важливе місце посідають словники у житті сучасної людини. Чим далі рухається людство у різних сферах, тим більше з'являються нові терміни.

Особливо важливе місце з'ясувати посідають словники у тих професіях, де є багато іншомовних запозичень. Для прикладу: медицина, юриспруденція, точні науки. Без знання термінології просто неможливо діяти, розуміти хід бесіди тощо.

Для професій, де слово є основним знаряддям праці (філологія, журналістика, письменницька та літературна діяльність, радіо і телебачення), правильне використання слів та словосполучень, зворотів є вкрай необхідним завданням, інакше в цих сферах краще не працювати, оскільки представники цих професій є носіями мовної культури.

Словники не тільки дозволяють краще зрозуміти складні терміни та напрямки їх застосування, тлумачать значення слів інших мов, але й дозволяють дотримуватися основних законів логіки, серед яких є закон тотожності.

Тобто, знаючи точне визначення того чи іншого поняття (терміна), людина легко може порозумітися з іншою людиною, яка знає значення цього слова. І навпаки, не знаючи визначення конкретного терміну, або розгляд одного і того ж слова з використанням різних значень (різних областей використання) може призвести до непорозумінь, хибності міркування.

Використовуючи різноманітні словники, людина може не тільки орієнтуватися в наукових та технічних спеціалізованих термінах, але за допомогою словників слів-синонімів збагачувати свою мову, робити її більш досконалою та цікавою для сприймання. Ви підвищите свою фахову культуру мовлення, зокрема оволодієте правилами правопису, вимови, наголошення, семантично точно і стилістично доречно виберете слово з граматично та стилістично правильною його сполучуваністю.

Шкода, що в наш час, коли значення словників є настільки очевидним, так мало

приділяється уваги для навчання школярів та студентів правильно користуватися різними видами словників. Це б так стало їм у пригоді, більше того – слугувало б росту їх мовної та пізнавальної культури!

Криворотенко Анастасія (Україна)
Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

КІНЕСИКА – ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ЗАСОБІВ НЕВЕРБАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ

Основним шляхом передачі інформації між людьми є мова. Однак цей спосіб не єдиний. Важливу роль відіграє також невербальне спілкування. З цього приводу хотілося б згадати цитату з книги Джеймса Борга «Я бачу, про що ви мовчите»: «Розум породжує думки. Думки народжують почуття. Почуття просочуються через мову рухів. «Читаючи» рухи тіла, Ви дізнаєтеся, що відчуває людина, а отже, читаєте його думки».

В психології кінесика являє собою науку, яка вивчає сукупність міміки, пантоміміки та жестів, котрі доповнюють процес спілкування в суспільстві. Рухи свого тіла людина контролює не так добре, як слова, діючи, скоріше, на підсвідомому рівні, тому характер її рухів, виразність міміки та пози дають можливість отримати додаткову більш розгорнуту інформацію про настрій співбесідника.

Мимовільні та довільні рухи м'язів обличчя називаються мімікою. Міміка так само є важливим засобом комунікації людства, адже за її допомогою людина може зрозуміти настрій, психічний стан і почуття співрозмовника в певний момент часу. Цей засіб невербального спілкування розрізняє основний набір емоційних станів - радість, смуток, гнів, страх, подив, розчарування. Навіть одна лише посмішка може мати безліч значень, вона може бути сумною, радісною, презирливою, натягнутою і т. д.

Погляд тісно пов'язан з мімікою. Візуальний контакт становить важливу частину спілкування. За погляду співрозмовника можна зрозуміти, чи говорить він правду чи бреше, чи зацікавлений він у бесіді, відчуває себе впевнено або ніяковіє.

Чим більш розкуто відчувають себе учасники бесіди, тим частіше їх погляди перетинаються. Співбесідник, що ховає очі, не викликає довіри. Як би це дивно не було, але зіниці також можуть розповісти про настрій людини. Якщо вони розширені, це означає, що людина знаходиться у стані збудженості, зацікавленості та радості. Звужені зіниці навпаки свідчать про поганий настрій співрозмовника.

Різні рухи головою та руками називають жестами. Жестикуляція несе в собі також багато потрібної важливої інформації. Чим активніша бесіда, тим експресивніші та емоційніші жести.

Виділяють декілька видів жестів:

1. Описові – жести, які використовують тільки в контексті певної розмови.

2. Комунікативні – жести, які люди використовують для привітання, привернення уваги, прощання та ін.

3. Модальні - з їх допомогою людина висловлює своє ставлення до ситуації або співрозмовника (схвалення, несхвалення, задоволення, недовіру та ін.).

У представників різних культур і націй одні й ті ж самі жести мають іноді зовсім різні значення. Наприклад, вітання у багатьох народів виражаються по-різному: поклоном, кивком, поцілунком, підняттям руки і навіть зіткненням головами.

Через цю різницю між людьми з різних культур часто виникає непорозуміння, адже іноді іноземцям звичні нам жести стають незрозумілими та дивними. Візьмемо до уваги той самий потиск руки. У багатьох країнах цей жест є основним при вітанні. Але інші нації вважають фізичний контакт між незнайомими чи малознайомими людьми неприйнятним.

Є немало основних жестів, за допомогою яких людина може висловити всю гаму почуттів. Для прикладу можна розглянути найбільш уживані жести.

1) підпирання підборіддя свідчить про нудьгу і бажання якнайшвидше закінчити розмову;

2) постукування пальцями або іншими предметами по столу, кидання погляду на годинник, постукування ногою по підлозі або погойдування ступень говорить про нетерпіння;

3) розкриті долоні, розстібнуті піджак або кофта вказують на готовність до спілкування і відкритість;

4) потирання або почісування шиї говорить про сумніви і невпевненості;

5) руки в кишенях говорять про скритності або небажанні брати участь в бесіді. Якщо ж великі пальці виступають з кишень назовні, співрозмовник прагне домінувати.

Пози, які приймає людина під час спілкування, теж можуть розповісти багато про що з її емоційного стану. Як це не дивно, але положення тіла найменше схильне свідомому контролю, тому поза людини говорить про її настрій набагато більше, ніж жести і міміка.

Це відбувається тому, що людей з самого раннього віку навчають володіти своїми емоціями і мімікою, але контролювати позу не вчать. Тому саме положення тіла, яке приймає співрозмовник під час бесіди, найкраще видає його справжні почуття. В процесі спілкування, в залежності від того, в яке русло повернула розмова, пози її учасників можуть істотно змінюватися. Це також важливо враховувати при передачі особистої або ділової інформації.

Психологи виділяють три основні групи поз:

1. Відкриті чи закриті. Якщо людина хоче спілкування, вона посміхається, тулуб повернуто до співрозмовника, її поза розслаблена, долоні розкриті. Якщо людина закрита, вона схрещує руки і ноги, відхиляється від співбесідника.

2. Залежні або домінуючі. Людина, яка прагне до домінування, може нависати над співрозмовником, поплескувати його по плечу, руці, дивитися зверху вниз. Залежність виражається поглядом знизу вгору, опусканням голови і емоційної пригніченості.

3. Гармонія або протистояння. Гармонія виражається в позі, яка відповідає позиції співрозмовника, його спокою та рівноваги. Протистояння проявляється у вигляді стислих кулаків, виставленого вперед плеча, впевнено піднесеного підборіддя, руках, розташованих на стегнах або боках.

Не менш важливу роль відіграє хода, яка є стилем пересування людини. Сюди

відноситься ритм і ширина кроку, положення голови і тулуба, рухи тіла. Хода може розповісти про темперамент і характер людини, її настрій та налаштування на контакт зі суспільством.

Важка хода свідчить про поганий настрій людини, її пригніченість, а легка хода навпаки дає зрозуміти, що співрозмовник має гарне самопочуття, він охочий до бесіди, має впевненість у собі.

Активні люди ходять експресивно, швидко, з прямою спиною, розмахуючи руками. Замкнуті люди ховають руки в кишенях або за спиною, згорбивши її. Люди демонстративного складу характеру ходять на прямих ногах, високо підіймають підборіддя, підкреслюючи свою перевагу над іншими. Людина, занурена у свої думки, ходить повільно, з задумливим виглядом.

Існує велика кількість книг, присвячених психології засобів невербального мовлення. Детальне вивчення звичних для нас жестів та виразів обличчя людей може гарантувати більшу впевненість у комунікації з соціумом, розуміння характеру співрозмовника, його відношення до розмови та до ситуації, істинні почуття та емоції. Знання основних положень цієї тематики забезпечують досягнення успіху у міжособистісному спілкуванні та кар'єрі.

Критський А. К. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ДОКИРИЛИЧНИХ МОВНИХ СТРУКТУР СЛОВ'ЯН

Сучасна наука бере відлік слов'янської писемності з часів Кирила та Мефодія, а її перші пам'ятки пов'язує з X-XI ст. [1] З іншого боку, дохристиянська мовна система здебільшого залишається таємничою, бо писемних доказів цей період майже не залишив. Окрім того, такі давніші мови, як індоєвропейська, також знаходяться тільки в площині теорій і зіставлень окремих слів, морфем і звуків.

АКТУАЛЬНІСТЬ: Сутність дохристиянської словесності слов'ян і праслов'ян і досі залишається недослідженою. Багато вчених вважають можливою цілковиту відсутність цілісної мовної системи до моменту структурування Кирилом та Мефодієм слов'янської мови, внаслідок чого небагаточисельні знахідки того періоду ставляться під сумнів і втрачають свою достовірність, тим самим відчиняючи двері лінгвістам-теоретикам.

МЕТА: Проаналізувати процес історичного мовного розвитку та диференціації праслов'янської та докириличної словесності. Ознайомитися з гіпотезами формування мовних груп та їх взаємопов'язаних структур; археологічними знахідками, пов'язаними з докириличною та кириличною писемністю.

ПОХОДЖЕННЯ ПРАІНДОЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОВИ. ІНДОЄВРОПЕЙСЬКА МОВА. Повертаючись до первинних джерел, слід розглянути праїндоєвропейську, а потім і

індоєвропейську мовну сім'ю, щоб зрозуміти передумови формування структури, яку в результаті перейняли слов'яни.

Пошуки прабатьківщини індоєвропейців почались одночасно із зародженням індоєвропеїстики. Великий вплив, який справили на перших індоєвропеїстів санскрити і стародавні перські тексти, позначився і в локалізації прабатьківщини. Головним засобом пошуку прабатьківщини слугує лінгвістична палеонтологія. Враховується і присутність слів, що позначають певні реалії, та їх відсутність. Так, наприклад, в праіндоєвропейській мові значення кипарису, лавра, маслини, оливкової олії, винограду та віслюка були відсутні, що не дозволяє поміщати прабатьківщину до Середземномор'я, або мавпи, слона, пальми та папірису, що змусило б локалізувати її в тропіках, або бурштину, що дозволяє виключити узбережжя Балтійського моря. В наш час важливішим для локалізації індоєвропейської прабатьківщини вважається наявність у прамові слів «бджола», «мед», «медовуха», а також *h₁ ekwos – «кінь». Медоносна бджола не була розповсюджена на сході від Уралу, що дозволяє виключити з розгляду Сибір та Центральну Азію. Кінь мав велике значення для праіндоєвропейців і був поширений в період гіпотетичного існування прамови переважно у степах Євразії, що виключає Близький Схід, Іран, Індостан і Балкани[2][3].

Відповідно до гіпотези Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванова, анатолійська прामова раніше виділилася з індоєвропейської спільності. Трапилося це не пізніше IV тис. до н. е. десь в районі Вірменського нагір'я. Звідси предки анатолійців почали рух на захід. Подальшому поділу індоєвропейської спільності передувало її членування на групи діалектів. В одну з таких груп входили предки італійських, кельтських і тохарських мов, в іншу – предки арійської, вірменської та грецької мов, а також балтійської, слов'янської та німецької. Потім, через лінгвістично відчутний час, з індоєвропейської спільності виділилася тохарська прामова, носії якої рушили на схід і через деякий проміжок часу досягли Таримської западини, де пізніше були зафіксовані писемними джерелами. Приблизно в той же час виділилася і грецька прамова, носії якої, рухаючись на захід, досягли Егеїди та заселили Грецію. Носії арійської прамови вирушили на схід і заселили степи Євразії, але, можливо, частина арійців рухалася до степів через Кавказ. Предки італійських, кельтських, слов'янських, німецьких і балтійських мов, так звані давньоєвропейці, рухаючись південніше Каспію, розселилися в степах, утворивши там ямну культуру. Потім сталася експансія носіїв ямної культури до лісової зони Європи та індоєвропеїзація Європи, як це і пропонує гіпотеза. Вірмени були єдиним народом, який далеко від індоєвропейської прабатьківщини не йшов, а, здійснивши ряд коротких міграцій, знову заселив Вірменське нагір'я.

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА. Історія слов'янських мов охоплює більш 3000 років - починаючи з моменту розпаду попередньої прабалтославянської мови (бл. 1500 до н. е.), що виділилася з індоєвропейської мовної сім'ї, до сучасних слов'янських мов. Хоча мовні групи не можуть бути прямо ототожені з археологічними культурами, поява ранньої праслов'янської мовної спільноти співвідноситься в тимчасовому і географічному планах з Комарівською і Чорноліською культурами. І лінгвісти, і археологи часто відносять слов'янську прабатьківщину саме в ці області. Останні глоттохронологічні дослідження датують розкол балто-слов'янської мови на дочірні мови приблизно 1300-1000 р. до н.е., що співвідноситься з епохами вищеназваних археологічних культур.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ. У ранній період свого розвитку

праслов'янська мова пережила ряд перетворень в області лексики. Зберігши в більшості випадків стару індоєвропейську лексику, вона в той же час втратила деякі лексеми (наприклад, деякі терміни з області соціальних відносин, природи і т. д.). Багато було втрачено слів в зв'язку з різного роду заборонами (табу). Наприклад, було втрачено найменування дуба - індоєвропейське *perkuos*, звідки латинське *quercus*. У слов'янській мові утвердилося табуїстичне *dǫb'*, звідки «дуб», польск. *dąb*, болг. д'б і т. д. Втрачена індоєвропейська назва ведмедя. Воно зберігається лише в новому науковому терміні «Арктика» (ср. грец. Ἄρκτος). Індоєвропейське слово в праслов'янській мові було замінено на табуїстичне поєднання слів **medvǣdъ* (спочатку «поїдач меду», від мед і **ǣd -*) [4].

Найважливішими процесами праслов'янського періоду були втрата закритих складів і пом'якшення приголосних перед йотом. У зв'язку з першим процесом всі стародавні діфтонгічні поєднання перейшли в монофтонги, виникли складові плавні, носові голосні, відбулося переміщення складового поділу, що викликало, в свою чергу, спрощення груп приголосних, явища межскладової дисиміляції. Ці найдавніші процеси наклали відбиток на всі сучасні слов'янські мови, що відображено в багатьох чергуваннях: укр. «Жати - жну»; «Взяти - візьму», «ім'я - імена», чеськ. *žít - žnu, vzít - vezmu*; сербохорв. жети - жаџем, узети - узем, име - имена. Пом'якшення приголосних перед йотом відображено у вигляді чергувань з - ш, з - ж та ін. Всі ці процеси зробили сильний вплив на граматичну будову та систему флексій.

У праслов'янській мові почали формуватися діалекти. Існували три групи діалектів: східна, західна і південна. З них потім сформувалися відповідні мови. Група східнослов'янських діалектів була найбільш компактною. У західнослов'янській групі були 3 підгрупи: лехитська, серболужицька і чесько-словацька. Південнослов'янська група була в діалектному відношенні найбільш диференційованою.

Праслов'янська мова функціонувала в додержавний період історії слов'ян, коли панував родоплем'яний суспільний лад. Істотних змін зазнала в період раннього феодалізму. У XII-XIII ст. відбувалася подальша диференціація слов'янських мов, сталася втрата властивих праслов'янської мови скорочених голосних *ъ* і *ь*. В одних випадках вони зникли, в інших перейшли в голосні повного формування. В результаті відбулися істотні зміни в фонетичному та морфологічному ладі слов'янських мов, в їх лексичному складі.

ФОНЕТИКА. В області фонетики між слов'янськими мовами є деякі суттєві відмінності.

Слов'янським мовам властива наявність палаталізації приголосних - наближення плоскої середньої частини язика до неба при вимові звуку. Майже всі приголосні в слов'янських мовах можуть бути твердими (непалаталізованими) або м'якими (палаталізованими). В силу ряду депалаталізаційних процесів протиставлення приголосних за твердістю / м'якістю в мовах чесько-словацької групи значно обмежено.

Наголос в слов'янських мовах реалізується по-різному. У більшості слов'янських мов (крім сербохорватської та словенської) політонічний праслов'янський наголос змінився динамічним. Вільний, рухливий характер праслов'янського наголосу зберігся в російській, українській, білоруській та болгарській мовах. У середньоруських говорах (і, відповідно, в російській літературній мові), в південноросійському наріччі, в севернокашубських говорах, а також в білоруській та болгарській мовах такий тип наголосу викликав редуцію ненаголошених голосних. У ряді мов, насамперед в західнослов'янських, сформувався

фіксований наголос, закріплені за певним стилем слова або тактові групи. На передостанній склад наголос падає в польській літературній мові і більшості її діалектів, в чеському північноморавському і східнославацьких діалектах, в південно-західних говорах південного діалекту кашубської мови, а також в лемківському діалекті [5].

ПИСЕМНІСТЬ. КИРИЛІЦЯ І ГЛАГОЛИЦЯ. Першими документами, що містять окремі слов'янські слова і імена, є грецькі документи. Там згадки слов'янських слів з'являються з VI століття н. е., коли слов'яномовні племена вперше вступили в контакт з грецькомовною Візантійською імперією.

Гіпотеза про слов'янських рунах довгий час не підтримувалася археологічними знахідками. Найдавнішим східнослов'янським текстом вважається напис на глиняному глечуку, виявленому в 1949 р при розкопці кургану біля села Гнездово під Смоленськом. Напис-слово, що позначає то чи посудину для зберігання гірчиці, то чи ім'я власника, виконано кирилицею і датується за знайденими там же арабськими монетами 1-й чвертю X століття. У 1912 р при археологічних розкопках церкви Богородиці Десятинної в Києві була знайдена свинцева печатка, на обох сторонах якої вміщено зображення княжого знаку у формі простого двозубця, оточеного фрагментарно збереженої грецької або кириличної написом. Дослідники прийшли до висновку, що напис на печатці означає ім'я Святослав, який правив в 945-972 рр. Відсутність написів на рунах не може бути незаперечним доказом, але тим не менше свідчить не на користь існування «дохристиянської» писемності у слов'ян.

Однак, першу літературну обробку слов'янські мови отримали в 60-х рр. IX століття. Творцями слов'янської писемності були брати Кирило (Костянтин-Філософ) і Мефодій. Вони перевели для потреб Великої Моравії з грецької мови на слов'янську літургійні тексти. У своїй основі нова літературна мова мала південно-македонський (Солунський) діалект, але у Великій Моравії засвоїла багато місцевих мовних особливостей. Пізніше вона отримала подальший розвиток в Болгарії. На цій мові (зазвичай званій старослов'янською мовою) була створена багатюща оригінальна і перекладна література в Моравії, Паннонії, Болгарії, на Русі, в Сербії. Існувало два слов'янських алфавіту: глаголиця і кирилиця. В даний час в науці переважає точка зору, згідно з якою глаголиця є первинною, а кирилиця вторинна (в кирилиці глаголичні літери замінені на відомі грецькі). Так, більшість вчених схильні вважати, що глаголицю створив Костянтин (Кирило) Філософ, а кирилицю - його учень Климент Охридський, послідовно працював в Плиссці і Охриді в Першому Болгарському царстві. Глаголиця тривалий час в трохи зміненому вигляді вживалася у хорватів (до XVII в). Від IX ст. слов'янських текстів не збереглося. Найдавніші належать до X століття: Добруджанського напис 943 року, напис царя Самуїла 993 року, Варошская напис 996 року та інші. Починаючи з XI ст. збереглося більше слов'янських пам'яток.

Сучасні слов'янські мови використовують алфавіти на основі кирилиці і латиниці. Глаголиця застосовується в католицькому богослужінні в Чорногорії і в декількох прибережних районах в Хорватії.

ВИСНОВОК: Історія формування слов'янської мовної групи йде далеко в минуле. Простежити залишки індоєвропейської, прабалтослов'янської, праслов'янської і загальнослов'янської мов можна і зараз шляхом зіставлення сучасних слов'янських мов, а також через аналіз теоретичних переселень народів. І, незважаючи на те, що реальних археологічних доказів існування систематизованих в письмовій формі слов'янської мови

надзвичайно мало, певні дослідження вказують на явний динамічний розвиток морфологічної, лексичної, фонетичної та інших складових мови.

Література

1. А. А. Гиппиус. Русские письма
2. Mallory J. P. In Search of the Indo-Europeans. — Thames and Hudson, 1991. — P. 158—162. — ISBN 0-500-27616-1.
3. Anthony D. W. The Horse, the Wheel and the Language. — Princeton — Oxford: Princeton University Press, 2007. — P. 90—91. — ISBN 978-0-691-05887-0.
4. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. — 1-е изд. — Т. 1-4. — М., 1964—1973.
5. Супрун А. Е., Скорвид С. С. Славянские языки. — С. 14—15.

Крючкова Аліна (Україна)

Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ОНЛАЙН-СЛОВНИКИ

Онлайн-словник - спеціальний сервіс, який реалізує функцію реального паперового словника, надаючи переклад або тлумачення певних слів. Основною перевагою використання онлайн-словників перед традиційними паперовими є те, що пошук потрібного слова проводиться буквально миттєво.

Крім швидкого пошуку слів, більшість онлайн-словників дозволяють також почути їх вимову, отримати відомості про синтаксичну роль у реченні, а також дізнатися альтернативні варіанти перекладу або подивитися синоніми всього в один клік.

Практично всі люди схильні до впливу стереотипів. Причому спостерігається це в будь-якій сфері. Навіть в Інтернеті. Ось Вам простий приклад: назвіть, не замислюючись, першу асоціацію, яка виникне у Вас зі словом "енциклопедія". Більшість із сучасних Інтернет-користувачів, швидше за все, скажуть: "Вікіпедія". Вгадав?

І так щодо майже всього. Говоримо про соціальні мережі - в пам'яті спливають Однокласники чи Фейсбук. Згадуємо про пошукових системах - зазвичай маємо на увазі Яндекс або Google. А при згадці E-Mail сервісів, майже у всіх виникає асоціація з Mail.Ru.

А якщо я скажу про онлайн-словники? Тут одні надовго задумуються, інші невпевнено скажуть про ту ж Вікіпедію, а треті згадають про сервіс Google Translate. І, що характерно, ні одна з відповідей не буде на сто відсотків вірною, поки ми не конкретизуємо, які словники малися на увазі ...

Традиційний словник, за своєю суттю, є книгою, в якій в алфавітному порядку (для спрощення пошуку) вказуються певні слова. І ось якраз ці слова визначають тип словника.

Класифікацій словників існує досить багато. І практично кожен їхній клас в сучасному Інтернеті представлений у вигляді відповідних онлайн-сервісів. Якщо ж узагальнити всі види словників, то можна отримати приблизно такий список:

тлумачні словники і енциклопедії;

словники іноземних мов

Пропоную звернути увагу на ті словники, які, на мою думку, є цікавими для сучасного студента.

Природно, що в першу чергу не можна ніяк не згадати про знамениту Вікіпедію. На сьогоднішній день Вікіпедія по праву вважається однією з найбільш всеосяжних енциклопедій за всю історію людства. У ній можна знайти інформацію по практично будь-яких сферах сучасних знань.

Якщо поглянути на Вікіпедію, як на словник, то ми виявимо в ній традиційний алфавітний укажчик, який знаходиться в лівому бічному меню. Однак, це не єдиний спосіб навігації. Також є, традиційний вже для енциклопедій, рубрикатор і рядок пошуку по конкретному слову.

Крім, власне, енциклопедії на движку Wiki працює ще Вікісловник (спрощений варіант Вікіпедії з узагальненими даними по семантичному значенню слів, а також їх морфологічним, синтаксичним і фразеологічним властивостями).

Крім окремих словників в Інтернеті є портали, на яких можна знайти відразу цілі їх добірки. Одним з таких є сайт DicLib.com. Тут можна знайти перекладні словники різних років видавництва і тематичної спрямованості.

На головній сторінці сайту можна відразу вибрати в якому зі словників шукати потрібне слово. Результат пошуку буде містити саме слово, дані про його родової (видовий, числовий тощо) приналежності, тлумачення слова, а також варіанти його вимови (у вигляді звукового файлу) і вживання в тексті.

Проект Грамота.ру.

Працювати з цим словником досить зручно. Вам потрібно всього лише ввести в рядок пошуку на головній його сторінці слово, у якому Ви не впевнені, як правильно пишеться, і натиснути кнопку "Перевірити". Єдиний нюанс - на місці невідомої букви (яку ми перевіряємо) потрібно поставити символ "*".

Наприклад, ми не знаємо з однією або двома буквами "н" в кінці пишеться слово "осінній". Щоб його перевірити в рядку пишемо так: "осін * ій". Тобто, підміняємо невідомий символ зірочкою.

У результатах видачі Ви побачите, що слово не тільки перевіряється по орфографічному словнику, але і шукається в ряді інших, серед яких є і енциклопедичні, і спеціалізовані, і навіть перекладні.

«Словникі України on-line» — веб-сайт, який містить лексикографічну інформацію про слова української мови.

Електронне видання «Словники України» складається з п'яти словникових підсистем-модулів — словозміни, транскрипції, синонімії, антонімії та фразеології.

Модуль «Словозміна»

Модуль «Словозміна» створено на основі розробленої в Інституті мовно-інформаційних досліджень НАН України словозмінної класифікації української лексики. У модулі «Словозміна» користувач, вибравши в реєстрі будь-яке слово, автоматично одержує в правому вікні екрана таблицю всіх словоформ для вибраної реєстрової одиниці з поданням їхніх граматичних параметрів.

Модуль «Транскрипція»

Модуль «Транскрипція» забезпечує автоматизоване виведення за допомогою

транскрипційних знаків інформації про усі словоформи української лексики згідно із сучасною літературною вимовою.

Модуль «Синонімія»

Модуль «Синонімія» з достатньою повнотою подає синонімічне багатство української мови; він створений на основі «Словника синонімів української мови» у 2-х томах. Цей модуль містить синонімічні ряди (близько 9200), ядром кожного з яких виступає домінанта — лексична одиниця, що має найзагальніші для цього ряду семантичні особливості. Члени синонімічних рядів супроводжуються граматичними та стилістичними характеристиками. Уживання синонімів ілюструється типовими для них контекстами — цитатним матеріалом із художньої, публіцистичної, наукової та іншої літератури або словосполученнями.

Модуль «Антонімія»

Основна частина модуля «Антонімія» — словник антонімів, в якому подано 253 словникові статті. За змістом він відповідає «Словникові антонімів української мови»,

Модуль «Фразеологія»

Модуль «Фразеологія» містить близько 56 тис. фразеологічних одиниць, які вживаються в сучасному українському мовленні. Основою цього модуля послужили «Фразеологічний словник української мови», а також новий «Словник фразеологізмів української мови», де найповніше відображено загальноживану фразеологію української мови й подано її всебічну лексикографічну характеристику.

Неточності електронної лексикографічної системи

Помилки електронної бази переважно трапляються в розширенні модуля «Словозміна», у назвах, які не містяться в академічних виданнях орфографічного словника фонду, покладених в основу модуля бази.

Найчастіше це помилкове поширення правила «дев'ятки» на іншомовні антропоніми, не зберігається подвоєння приголосних у власних назвах, помилкова передача орфографічного -й- у французьких іменах, помилки відмінювання, помилкова передача назв .

Ну, ось, нарешті, і підійшов до кінця наш огляд. Ми побачили, що в сучасному Інтернеті можна знайти практично всі типи звичних паперових словників у вигляді різних сервісів. І завдяки своїй інтерактивності вони залишають далеко позаду своїх традиційних аналогових предків .

Також не можна не відзначити той факт, що слідує останнім тенденціям, більшість з описаних онлайн-сервісів мають адаптивний дизайн або мобільні версії. А це означає, що з ними цілком комфортно можна буде працювати на будь-яких планшетах і смартфонах.

Кутмурадов Керим (Туркменистан)

Научный руководитель ст. преподаватель Мартынова И. Е.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ВОСТОК И ЗАПАД – ПРОТИВОСТОЯНИЕ ИЛИ ДИАЛОГ КУЛЬТУР

Тема данного доклада очень интересна. Она касается взаимодействия двух мировых сокровищниц культуры – восточной цивилизации и западной цивилизации. Славяне живут на том самом «мостике», что соединяет Восток и Запад. Кто-то причисляет себя более к

жителям Востока, кто-то к «западникам». А многие считают себя особыми, и ни к кому стараются себя не причислять.

Восток... Сияние золота и драгоценных камней, пышные одеяния султанов и императоров, гаремы и пагоды, чай и шелк, пряности и ароматические масла... Здесь наука чаще всего не была задавлена религиозными верованиями, а наоборот, развивалась в храмах. Исключения, конечно, есть, но их не так много.

Материальные богатства здесь доставались людям порой нечеловеческими трудами, трудами сотен и тысяч рабов или просто подневольных. Здесь учились смотреть на мир философски, больше отдыхать, созерцать, с улыбкой переносить жизненные невзгоды, наслаждаться самыми простыми земными радостями.

Запад... Здесь всегда пытались построить царство разума и порядка. В средние века это старались сделать с помощью строгих религиозных запретов. Они должны были остановить массовую резню, грабежи, болезни, моральное падение людей. Однако в итоге религиозный фанатизм на Западе стал сильно вредить развитию науки, техники, медицины. Церковь не поддерживала научных изысканий, а наоборот, сожгла на кострах немало прогрессивных людей. И Запад решил пойти иным путем.

Считается, что на Западе люди материалистичны, настроены в первую очередь на развитие технического прогресса, заработок денег, настойчивы, напористы, целеустремлены и даже воинственны. Однако со временем жителям Запада пришлось научиться сдержанности и миролюбию.

Ранее к власти на Западе обычно приходили самые неистовые завоеватели, захватчики новых территорий, в то время, как огромный Восток не раз поглощал в своих лесах, песках и пустынях целые армии, что уже торжествовали победу.

В чем отличие современных жителей Востока и Запада? Пожалуй, основное отличие сейчас в том, что у жителей Востока сознание все-таки значительно более религиозно. Запад же привержен к логическому мышлению. Странно, но правил в повседневной жизни на Западе установлено намного больше, в то время как экономические условия жизни все-таки намного труднее на Востоке. В той же Индии, например, в общей массе водителей на дорогах трудно найти такого, который соблюдал бы «западные» правила безопасности.

Восток, в средние века опустошенный армиями Чингисхана, теперь страдает от перенаселения, Запад – нет. Зато Восток очень привержен сохранению общепринятых традиций и обрядов.

Двадцатый век стал веком перемен для большей части Восточных стран. Сюда в потрясающих масштабах пришел технический прогресс. Более того, часть азиатских стран – Япония, Индия, Китай, Южная Корея – стали вырываться во флагманы развития новых и суперновых технологий. Западная цивилизация, царство разума, образ жизни Запада просто-таки ворвались к населению этих стран неожиданно.

Пожалуй, главное, что можно сказать о Востоке и Западе – это то, что их взаимодействие всегда было диалогом культур. Всегда. Даже тогда, когда между странами велись экономические противостояния, когда велись настоящие войны и информационные «нападения». Так люди учились обмениваться между собой своими достижениями, своими понятиями о жизни.

Китай в средние века строжайше скрывал секрет чая, однако ушлые «западники» выведали его, и это средство, что считалось ценным лекарством, стало достоянием всех.

Благодаря привезенным из Азии пряностям тоскливая пресная еда европейцев преобразилась, а здоровье улучшилось. Достижения европейских и американских художников вдохнули новую жизнь в искусство Японии. Европейская медицина пришла в горные азиатские страны, где уже устали бороться с массовой смертностью детей.

Наличие Востока и Запада, в чем-то недоверчивых друг к другу, в чем-то закрытых друг от друга, в чем-то непохожих – это и есть огромный ресурс развития для человечества. В диалоге культур люди учатся понимать друг друга, осознавать свои ошибки и промахи, а еще – учатся друг у друга. И это самое важное, на мой взгляд.

Кустовська Карина (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ СТУДЕНТІВ

Людина - істота соціальна, її життя в суспільстві регламентується системою різних традицій, звичаїв, правил та законів. Саме вони визначають і формують поведінку людини від моменту усвідомлення нею свого «я» - і як члена своєї родини, і як друга в колективі друзів, і як колеги у виробничому колективі, і як свідомого громадянина своєї держави. Ці закони та правила стосуються різних сторін життя людини. Вони охоплюють побутову, культурну, економічну, політичну, юридичну галузі діяльності особистості. Додержання цих правил або нехтування ними може полегшити чи, навпаки, ускладнити життя людини.

Мовлення людини - це своєрідна візитна картка, це свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців - це і показник культури суспільства.

Культура мовлення суспільства - це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнив мовлення наших співгромадян, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина - тривожні симптоми духовного нездоров'я народу.

Нині культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що через низьку культуру мови виявляються виразні ознаки бездуховності.

Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматись як пляма на службовому мундирі.

З метою встановлення міжособистісного контакту, підтримання доброзичливої атмосфери, тональності спілкування його учасники повинні дотримуватись мовленнєвого етикету (франц. *etiquette* — порядок) — системи ритуалів, яка складається з відповідних словесних формул.

Загалом етикет означає установлений порядок поведінки; сукупність правил поведінки (ритуалів), що регулюють зовнішній вияв відносин між людьми, культури особистості.

Український мовленнєвий етикет, на думку М. Стельмаховича, — це національний кодекс словесної добропристойності, правила ввічливості. "Він сформувався історично в

культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу... Українське виховання застерігає дітей і молодь від вживання грубих, лайливих, образливих слів".

Без знання прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не володіючи вербальними формами вираження ввічливих взаємин між людьми, особистість не може правильно встановити різноманітні контакти з оточуючими, тобто, не може з найбільшою користю для себе і для оточуючих здійснити сам процес спілкування.

Культура мовлення суспільства — це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнив мовлення наших співгромадян, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина — тривожні симптоми духовного нездоров'я народу. Людина з низькою культурою мовлення порушує правила слововживання, граматики, вимови та наголошення, написання.

Український народ здавна відзначався культурою мовних стосунків. Так, турецький мандрівник Евлія Челебі після перебування в 1657 році в Україні писав, що українці — це стародавній народ, а їхня мова всеосяжніша, ніж перська, китайська, монгольська. До речі, його цікавили лайливі слова в різних мовах. Так от, у цій "всеосяжній" українській мові йому вдалося знайти аж чотири лайливих вирази: "щезни, собако", "свиня", "чорт", "дідько".

Нині культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що через низьку культуру мови виявляються виразні ознаки бездуховності.

Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматись як «пляма на службовому мундирі».

Мовна культура кожної людини і студентів зокрема має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Обов'язковою ознакою високої мовної культури є володіння лексичним багатством рідної мови. Кожна культурна людина з вищою освітою має вчитися глибше пізнавати тонкощі рідної мови, сприймати гру відтінків рідного слова (вчитися серцем сприймати красу слова). Адже українська мова може здивувати і захопити.

Експериментально доведено, що грубе слово як негативний подразник діє кілька секунд, але реакція на нього триває декілька годин і навіть днів. Як наслідок — порушення нервової та серцево-судинної діяльності людини, її хвороба, а іноді й смерть.

Тому висока культура мовлення — не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу.

Сьогодні надзвичайно актуальним є вивчення проблем ціннісних орієнтирів української молоді в європейському контексті з метою виявлення реальної картини всього, що відбувається з сучасною молоддю. Адже не секрет, що пройшли внутрішні трансформації українського суспільства, які спричинили суттєву зміну цінностей і відповідно ціннісних орієнтацій (змінися стосунки між людьми: відчутні озлоблення, користолюбство, низька культура, байдужість, зневажання честі, совісті, зростання корумпованості, злочинності). Ці процеси не минули й молодь, адже саме молодь є тим елементом, для якого найбільш складно у невизначеності формувати свою власну систему цінностей. Для різних категорій молоді існують свої уявлення про авторитети, норми поведінки, пріоритети. Особливо це

помітно у ставленні молоді до мови свого народу, яка є універсальним засобом вираження внутрішнього світу індивіда, складовою загальнолюдських цінностей. Адже сьогодні доведено, що чим досконаліше особа володіє мовою, тим виразніше постає перед людьми як особистість.

Більша частина студентів володіє навичками культури мовлення. Але все ж сьогодні під час занять можна почути від студентів грубість. Студенти часто використовують не лише сленгові слова, а й жаргонну і, що взагалі неприпустимо для майбутнього випускника ВНЗ, – обстенну (позанормативну) лексику, яку польські мовознавці називають бридкою. Через низьку культуру усного мовлення виявляються виразні ознаки бездуховності. Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматись як недолік. Культура мовлення всього нашого суспільства і культура мовлення студентів зокрема – це чи не найяскравіший показник стану їх моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнив їхнє мовлення, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина – тривожні симптоми духовного нездоров'я народу (молоді з майбутньою вищою освітою зокрема).

Спливають часи, а сленгова мовотворчість студентів не згасає. Вона лише дещо видозмінюється в лексиці, семантиці, оновлюється разом з науково-технічним прогресом чи духовним регресом. Мовлення деяких студентів у позааудиторному студентському, ширше – молодіжному середовищі дещо відрізняється від їх же мовлення в аудиторіях.

Поширення сленгу серед молоді самі студенти пояснюють тим, що саме мова аргументує їм яскравіше висловити свій емоційно-експресивний стан, напр.: про дівчину, яка подобається, говорять: “Он пішла Анабель”; про прихід нежданого гостя – прітопал, нарисовался; про довгий шлях (від корпусу № 1 до корпусу № 2), який потрібно подолати за перерву між парами (20 хвилин) – тернистий путь, дорога смерті; про помилку, допущену кимось – гонєво, бред.

Лексика студентів особливо в останні роки тяжіє до активізації “знижених” лексичних засобів, які отримали можливість без обмежень сполучатися з усіма стилістичними опонентами: молодіжним, злочинним жаргонами, жаргоном музикантів, жаргоном комерсантів, комп'ютерним жаргоном (шухер, западло, тусовка). Але чи завжди це можна пояснити тим, що жаргонізми виступають як засіб експресивної номінації професійних денотатів? Взаємопроникнення сленгу різних арготичних груп, особливо кримінальної, у студентську, мабуть, можна пояснити і посиленням криміногенної ситуації, надмірною романтизацією деякими студентами життя кримінального світу. Тому робота над культурою мовлення сучасного студента – це і велика виховна робота з молодого людиною, якій потрібно прийняти духовну істину – “культура мовлення – не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу”. А майбутній випускник вищого навчального закладу – людина, яка відповідатиме не лише за якісне виконання роботи, а й за духовний мікроклімат колективу, який тримається на спілкуванні за допомогою слова. Тому мова кожного має бути змістовною, правильною і чистою (літературною); точною, логічною, багатою, доречною, виразною і образною. Використовувати жаргонні, нецензурні, грубі слова майбутній керівник не має права.

Студенти мають оволодіти правилами поведінки, вивчити формули мовного етикету, пам'ятати, що необхідною й важливою складовою частиною спілкування є ситуації

“ввічливого контакту” між комунікантами, зокрема, ситуації вітання, знайомства, прощання, подяки, вибачення, поздоровлення, а ці ситуації найбільш частотні, що підтверджує укладений список із 1200 слів, отриманих шляхом статистичного вивчення спонтанного мовлення студентів, записаного на магнітофон.

Мовленнєвий етикет студентів, як етикет взагалі, не існує поза часом і простором. Це етикет конкретного суспільства чи його прошарку, зокрема студентів, на історичному етапі розвитку цього суспільства.

Основи культури спілкування кожної людини закладаються в сім'ї, школі. Але, очевидно, і в школі, а головне, у сімейному оточенні діти часто не чули від однолітків і батьків ввічливих слів. Мабуть, спілкування в деяких сім'ях обмежувалося лише наказовими формами і у вигляді не лише літературних виразів. Це підтверджують і результати анкетування студентів. Із опитаних 1500 студентів написали, що: використовують постійно формули мовного етикету і не уявляють собі спілкування без них лише 720; використовують зрідка – 236; вважають, що можна обійтися без них – 544.

Мовленнєвий етикет студентів, як етикет взагалі (складова культури), не існує поза часом і простором. Це обов'язково конкретний етикет конкретного суспільства (чи його прошарку) на певному історичному етапі розвитку цього суспільства.

Як зазначає Бабенков С.І., культура мовлення сучасних підлітків постійно знаходиться під впливом соціальних змін, як позитивних, так і негативних, що відбулися в нашій країні особливо в останні десятиліття.

Прийнято розрізняти вищий і нижчий рівень мовленнєвої культури людини. Нижчий рівень – перший ступінь оволодіння літературною мовою: правильність мовлення та дотримання норм літературної мови. Правильним мовленням називають таке мовлення людини, в якому не допускаються помилки у вимові, у вживанні слів та їхньому утворенні, у побудові речень.

Вищим рівнем мовленнєвої культури прийнято вважати правильне і гарне мовлення: людина не тільки не допускає помилок, але й вміє щонайкраще будувати своє висловлення; найбільш повно розкриває його тему і головну думку; відбирає найбільш придатні слова і конструкції з урахуванням того, до кого й за яких обставин він звертається.

Головна мета кожної культурної людини полягає в збагаченні свого мовлення, його удосконалюванні. Підвищенню рівня культури професійного мовлення студентів сприяє збагачення їх активного ділового словника.

Ли Сян (Китай)

Научный руководитель ст. преподаватель Игнатова В. В.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

КИТАЙСКОЕ ПИСЬМО

Точное время зарождения китайской письменности по-прежнему остаётся неизвестным и постоянно уточняется. Согласно легендам, иероглифы изобрёл Цан Цзе, придворный историограф мифического императора Хуан-ди. До этого китайцы якобы пользовались узелковым письмом.

Древнейшие китайские записи делались на черепаховых панцирях и лопатках крупного рогатого скота и фиксировали результаты гаданий. Такие тексты получили название цзягувэнь

(甲骨文). Первые образцы китайской письменности относятся к последнему периоду правления династии Шан (наиболее древние — к XVII веку до н. э.).

Китайские иероглифы – это символы, которые не составляют алфавит. Это письменная система, в которой каждый иероглиф представляет собой либо законченное однослоговое слово, либо однослоговую часть слова. Каждый иероглиф имеет своё собственное произношение. Для того, чтобы уметь читать по-китайски, необходимо запомнить наизусть около 4 000 иероглифов.

Во второй половине эпохи Чжоу, в период Борющихся царств, во многих раздробленных царствах начался процесс упрощения древнего стиля письма чжуаньшу (дачжуань), появилось множество разновидностей и вариантов его написания. В конце III века до н. э., император империи Цинь – Цинь Ши Хуан провёл реформу письменности: запретил хождение всех отличных от циньского вариантов письма уничтоженных им шести царств, упростил и унифицировал написание иероглифов и ввёл единый по стране стиль письма сяочжуань - «малая печать» - прямой потомок «большой печати».

После провозглашения КНР, распоряжением правительства было произведено упрощение написания иероглифов как в рукописном, так и печатном виде. В случае разнописания, за иероглифом закреплялся лишь один официальный вариант написания. Наряду с этим, претерпел изменение и порядок письма: если раньше иероглифы располагали вертикальными столбцами справа налево, то после реформы их уже писали в горизонтальную строку – слева направо. Конечно, все эти нововведения, нацеленные на облегчение массового чтения и письма, не коснулись искусства каллиграфии.

Пройдя через многие столетия, китайская письменность превратилась в высоко почитаемую форму искусства, известную во всем мире как китайская каллиграфия. Каллиграфия – выдающееся наследие мировой культуры. Каллиграфия воплотила в себе сущность восточной культуры и красоту восточного искусства, Это искусство – предмет гордости китайского народа. Одна из основ мировой художественной истории.

Каллиграфия служит средством передачи эмоций, эстетических воззрений, моральных качеств и характера, а также выражения духовного мира мастера каллиграфии.

Часто употребляемые китайские иероглифы имеют от 10 до 30 черт (штрихов), которые составляют 8 основных категорий: горизонтальная черта, вертикальная черта, наклонная влево, наклонная вправо, восходящая черта, точка, крючок, изогнутая черта. «Восемь принципов Йонг» объясняют как писать штрихи, которые встречаются в китайских иероглифах. Иероглиф «йонг» переводится как «навсегда» или «вечность».

Главными материальными элементами искусства каллиграфии являются чернильная палочка, чернильный камень, кисть для письма и бумага. Все они объединены в одно понятие, которое известно как – Четыре сокровища кабинета. Эти четыре инструмента для письма использовались художниками в самые разные периоды истории Китая – от древних времён до наших дней. Кисть для письма может быть изготовлена из пера или волоса различных животных – волка, кролика, оленя, кур, уток, козла, свиньи и тигра.

Было принято, чтобы художники, для того чтобы оставить своё имя на картине маслом, образце каллиграфии, тексте со стихотворением или рассказом, документах и письмах использовали свою подпись или печать. Старинные китайские печати представляют собой стилизованное изображение имени художника, искусно выгравированное на деревянной или костяной поверхности. Иероглифы для печатей очень элегантны по форме. В наши дни они не потеряли своей популярности. Их и сегодня часто используют мастера каллиграфии в своих работах.

Из-за непрерывного и постепенного изменения иероглифов невозможно определить их точное количество. Повседневно используемых иероглифов несколько тысяч. Согласно статистике, 1000 обиходных иероглифов покрывают 92 % печатных материалов, 2000 могут покрыть более 98 %, а 3000 иероглифов уже покрывают 99 %.

В КНР стандартом грамотности считается освоение 1500 знаков (в сельской местности) или 2000 знаков (в городах, а также для рабочих и служащих на селе).

3000 иероглифов достаточно для чтения газет и неспециализированных журналов.

Большие одотомные толковые или двуязычные словари включают, как правило, 6000 — 8000 иероглифов. Среди этого объёма уже немало весьма редко используемых иероглифов, например, используемые в названиях ритуальных предметов древности или лекарственных препаратов традиционной китайской медицины.

Словарь иероглифов «Чжунхуа цзыхай» (中華字海) издания 1994 года содержит 85 568 иероглифов.

Глубинная суть письма – выражение мировой стихии, извечного движения, бесконечно меняющихся соотношений и связей двух начал: мужественного янь – твёрдого, крепкого, устремленного вверх, и женственного инь – мягкого, гибкого, нежного, устремленного вниз.

Столкновение и гармония двух противоположных начал составляют скрытый потенциал каждого произведения каллиграфического искусства. В китайской традиции чёрный цвет ассоциируется с силой инь, а белый – с янь. В наставлениях по каллиграфии неизменно подчеркивалось: «Рассчитывай белое, соизмеряй чёрное». Чёрный цвет обозначает глубинные тайны бытия. Белый цвет связан с первозданной чистотой, реальностью сущего и его гибелью. Согласование чёрного и белого – основа каллиграфической эстетики.

Ма Сян (Китай)

Научный руководитель ст. преподаватель Кальниченко Н. Н.
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

WOMEN IN BUSINESS IN CHINA

Officially, women have the same rights as men in the workplace and the party has promoted this sense of equality over the past thirty years or so. However, traditional Confucian thinking does not sit easily with this notion of gender equality and it is somewhat ironic that the liberalisation

policies of the last decade might have reversed many of the advances made by women in Chinese society under the previous hard-line regimes.

86

Foreign businesswomen will be treated with great respect and courtesy. They may find that, within a delegation, the Chinese defer to male colleagues regardless of the actual seniority of the western party - the Chinese assumption being that the male will naturally be the decision-maker.

Having said that, it is now more and more common to encounter women in reasonably senior roles in large Chinese organisations - especially in the larger, more modern cities. Chinese women are highly successful within the education city and are actively managing their careers.

When it comes to gender equality, China is a web of contradictions. On the one hand, it's a society in which the balance tips in favor of boys over girls — according to the Chinese Academy of Social Sciences in Beijing, 119 boys are born for every 100 girls, and in many parts of the country, female infanticide and gender-specific abortions are still common. On the other, the outlook looks decidedly for female white-collar workers seeking to reach the senior ranks of their companies, as Chinese women report plenty more opportunities to climb up the corporate ladder than in many other countries.

Does this make corporate China the exception rather than the rule? At first blush, it appears so. A report published earlier this year by executive search firm Korn/Ferry International revealed China is more favorable than other countries for women in business generally, and in boardrooms in particular. Titled "Mind the Gap: Half of Asia's Boards Have No Women, a Risky Position for Governance and Growth," it analyzed independent female directors sitting on the boards of the 100 largest companies in each of the seven Asia Pacific regions, and found a concerning gender imbalance in many Asian boardrooms.

But at 8.1%, mainland China is behind only Hong Kong (8.6%) and Australia (11.2%) in Asia in terms of the number of female company directors at its largest companies. Despite the admirable stride forward, however, research from Korn/Ferry and others, also shows why businesswomen in China should temper their optimism with a large dose of caution. The World Economic Forum's Global Gender Gap Report, which analyzes a full range of women's social and economic rights and opportunities in 134 countries, ranked China 61 in 2010, making little progress since the research was first published in 2006. What's more, Korn/Ferry's analysis noted that more than 70% of boards in China as well as Hong Kong, India, Malaysia, New Zealand, and Singapore have no female independent directors. Still, seven of the world's 14 wealthiest women cited the new annual rich list from Forbes magazine are from China. Some are rags-to-riches and self-made successes, others are heiresses to family empires, and all show an abundance of grit and determination.

At the top of the ranking is 61-year-old Dong, where her company Gree makes \$12 billion a year in revenue. Dong Mingzhu, 61, is China's most successful businesswoman as the leader of the \$22 billion air-conditioning giant Gree. She also allegedly has not taken a single day of paid holiday leave in a 27-year tenure at the company. In China, she is famously known as "Sister Dong" and her career path has certainly been an interesting one. She arrived at Gree as a salesperson in 1990, when annual sales amounted to little over £10 million, and quickly rose up the ranks as she marked herself out as a fiercely hard worker.

Fast-forward 26 years, and Gree is the largest air-conditioning manufacturer in the world, its stock value having grown by 2,300 percent under her leadership. Sales of Gree units account for two in every five sold in the country, and it has a market capitalisation of over £17.8 billion. Described by The New York Times as "one of the toughest businesswomen in China," her formidable example has won her the loyal devotion of the firm's 70,000-strong army of employees.

"Where Sister Dong walks, no grass grows" and "when she chews you up, she doesn't even

87

spit out the bones" are two judgments made by competitors reported by The New York Times. She refuses to apologize for her focus -- her 2006 autobiography was titled *Regretless Pursuit* -- but it has come at a personal cost. She began work at the company as a widow after her husband died in 1984 and she left her infant son to be raised by his grandmother. One story goes that she once sent her 12-year-old son to the airport alone by bus because she was busy at work.

Consider these numbers: The number of Chinese women in senior management positions has recently doubled, with 51% of those jobs held by females, making China a standout in Asia. Some 550 publicly-traded companies, or about 21%, have women on their boards. And Shenzhen-based Ceetop Inc. and China Teletech Holding Inc. are two of the four companies in the world with all-female boards. Half of the world's self-made female billionaires are Chinese.

There are, of course, endless caveats to be applied to any conversation about the status of women in China. Fortune notes that women went into business because the Communist Party was--and still is--a boys' club that shuts them out of political leadership. And men still boast far higher net worths, helped by parents eager to help them build real-estate nest eggs to attract daughters-in-law from a limited pool of women. But the same one-child policy that led to a shortage of prospective daughters-in-law (with parents favoring sons in the womb) has also produced a generation of doted-upon only-children who happen to be girls. Deprived of sons, parents and grandparents heaped their high expectations on daughters and grand-daughters. Hence, Osnos notes, the most popular Chinese parenting guide was called *Harvard Girl*, not *Harvard Boy*.

Матіє Є. О. (Україна)

Науковий керівник ст. викладач Дитюк С. О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ІМІДЖ СТУДЕНТА ЯК УМОВА УСПІХУ

Розглядаючи імідж студента - ми розглядаємо імідж всього навчального закладу. Студент - це частина сучасного суспільства, який шукає себе, своє місце, який прагне виділити себе серед інших, довести на що він здатний, показати іншим свій соціальний статус, становище, яке він хоче займати в суспільстві.

Імідж студента - це візитна картка інституту, тому так важливо створити правильний і вигідний стиль поведінки, зовнішні ознаки й креативність. Можливо виділити чотири складових успішного іміджу студента. Це візуальне сприйняття, інтелектуальне сприйняття, статусне сприйняття і соціальний фон. За цими критеріями можна оцінити студента, і визначити його успішність. Але все найголовніше, залежить від самого студента, а саме вибір - якими будуть ці критерії: позитивними або негативними. З іншого боку імідж студента не повинен бути пересічним і занадто нудним. Він повинен відображати не тільки людину, яка зацікавлена в отриманні знань і освіти, а й внутрішній світ людини, а саме самого себе, свою індивідуальність. Жага студента до знань, креативність підходу до вивчення дисциплін, конструктивні і змістовні рішення поставлених задач - це все є

запорукою успіху. Але цей вогник треба допомогти запалити, це вже обов'язок педагога і ця здатність це вже його імідж, живе та правильне викладення матеріалу повинно підштовхнути

88

студента з амбіціями до підвищення свого розвитку і статусності, як студента.

Говорячи про імідж потрібно пам'ятати про перше враження, яке ми виробляємо на співрозмовника. За підрахунками психологів, перше враження формується за перші сім секунд появи людини, а далі тільки закріплюється. За цю мить наш мозок встигає оцінити співрозмовника і визначиться: подобається він нам чи ні. І тут важливу роль відіграє фактор привабливості. За перші сім секунд ми тільки і встигнемо хіба, що окинути поглядом того, хто перед нами, тому так важливо добре виглядати. Перше враження - найсильніше, і ми повинні намагатися зробити його якомога більш вірним і позитивним.

Численні дослідження показали, незважаючи на представленість терміна «імідж» в сучасній науковій літературі дослідження індивідуального іміджу сучасного студента вузу є недостатньо розробленим. Щоб характеризувати студента як представника якої-небудь професії, не можна відокремлювати професійний і особистісний іміджі. Тому можна представити поняття індивідуального іміджу студента як всеосяжної характеристики, що включає сукупність зовнішніх і внутрішніх індивідуальних якостей, необхідних для ефективної самореалізації і самоствердження себе в професії, особистому і соціальному житті. При цьому акцентується увага на взаємозв'язку (особистісних і професійних аспектів), так як наявність тих чи інших якостей і властивостей особистості визначає успішність майбутньої професійної діяльності; а певний рівень теоретичної підготовки та професійні навички, здобуті у вищому навчальному закладі зумовлюють розкриття потенційних можливостей та вдосконалення індивідуальних якостей того, хто навчається. Індивідуальний імідж студента ми розглядаємо в синтезі особистісного і професійного, посилюючи і синтезуючи ті методологічні характеристики, які в своїй єдності створюють цілісний образ фахівця нового часу. При цьому інтеграція особистісного і професійного в індивідуальному іміджі визначає сукупний образ студента, обумовлений його внутрішніми якостями, особливими індивідуальними властивостями, і професійними характеристиками, відповідним очікуванням професіоналів і виступає умовою особисто-професійної самореалізації, досягнення професіональних вершин.

Таким чином, студент повинен вибрати імідж ділової людини, не втративши самого себе. Зовнішній образ повинен гармоніювати з внутрішнім змістом. Зовнішність - це перше на що люди звертають увагу, але наша зовнішність повинна відповідати тому, що ми з себе уявляємо, інакше ми не справджуємо сподівань людей, показуючи помилкового себе. Знайти себе і свій імідж не просто, він формується роками, беручи свої витoki дитинства і закінчуючи сьогоднішнім. Треба працювати над собою, докладати максимум зусиль і тоді не ми вже будемо працювати на імідж, а він буде нашою візитною карткою у майбутнє життя.

Література

- 1 Чалдини Р. Психология влияния. Питербург, 2016.-288с.
- 2 Кови С. Семь навыков высокоэффективных людей. М: Альпина Паблишер. 2012-374с.
- 3 Джеймс Прохазка, Джон Норкросс, и Карло ди Клементе. Психология позитивных изменений. М.: МИФ. 2013-300с.

Міщенко В. В. (Україна)
Науковий керівник доц. Жилякова О. В.
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ВПЛИВ МЕНТАЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України існує проблема тотального опору змінам, неприйняття реформ та суперечності між новими інститутами, що сформувалися в процесі ринкової трансформації, та тими, що склалися історично у процесі довготривалого розвитку країни. Проводячи реформи в країні, необхідно враховувати не тільки наявні економіко-соціальні та політичні особливості, але й попередній досвід розвитку суспільства, його традиції, моделі поведінки та історію. Тобто успішне реформування національної економіки буде неможливим без урахування ментальних особливостей населення країни та впливу його соціально-економічної поведінки на економіку.

Розглядаючи культуру певного суспільства на конкретному історичному етапі, прийнято насамперед характеризувати існуючу в ньому систему основних моральних, естетичних, духовних, політичних, наукових цінностей, що у сукупності є менталітетом даного суспільства. Ментальність суспільства конкретної держави втілюється в науці, релігії, моральності, мистецтві, політиці та інших сферах громадського життя.

Поняття «ментальність» та «менталітет» досить вживаними та популярними у вітчизняній науковій літературі. Однак вони й досі категоріально не визначені, нечіткі та багатозначні. Існують різні підходи до їх ототожнення та розмежування, поширені думки про первинність і вторинність цих категорій тощо.

Окремі автори розглядають поняття «менталітет» як похідну від категорії «ментальність». Ми вважаємо цей підхід до співвідношення понять «ментальність» та «менталітет» найбільш удалим. Автори визначають ментальність як більш широку категорію, яка характеризує довгочасні колективні уявлення про життя, тоді як менталітет – більш конкретне визначення, яке охоплює обмежений проміжок часу, переважно поточний період. Таким чином, саме менталітет треба враховувати при впровадженні соціально-економічних реформ, насамперед реформи пенсійної системи.

Пенсійна система виникла більше 100 років тому, а до цього матеріальне забезпечення людей похилого віку у всьому світі покладалось на сім'ю. Тим, хто не мав заощаджень, залишалось надіятися лише на допомогу церкви або інші благодійні заклади.

Пенсійне забезпечення, як один із видів соціального страхування, виникло в результаті зміни економічної функції сім'ї. У кінці XVIII – на початку XIX століття, коли після промислового перевороту почало швидко розвиватися промислове виробництво й були створені великі підприємства з найманою працею, трансформувалась економічна роль сім'ї і її демографічний склад. Так звана «складна» сім'я, котра складалась із трьох поколінь, розпалася на дві частини, і люди похилого віку стали жити окремо від своїх дітей і онуків.

Міграція із сіл в міста також сприяла розпаду традиційної сім'ї. Внаслідок цього у людей похилого віку з'явилась потреба в суспільній підтримці, оскільки сім'я перестала виконувати

цю функцію. Гарантоване державою пенсійне страхування виникло в результаті боротьби робітників за свої права, котрі поставили однією із вимог перенесення частини відповідальності за забезпечення старості з робітника на роботодавця. Крім того, вимагалось законодавче закріплення обов'язковості внесків до страхових фондів, бо молодим людям не властива турбота про свою старість.

Важливим етапом в історії розвитку пенсійного забезпечення було введення в 1889 році німецьким урядом, на чолі якого стояв канцлер Бісмарк, обов'язкового пенсійного страхування, яке гарантувало пенсійне забезпечення за віком усім працюючим за наймом. У подальшому на розповсюдження й розвиток соціального страхування великий вплив мала створена в 1919 році в рамках Версальської угоди Міжнародна організація праці. Однак, сьогодні не має країн з однаковою системою пенсійного забезпечення.

Усі існуючі в різних країнах світу системи соціального захисту можна поділити на три базових моделі:

- 1) патерналістську або ліберальну;
- 2) корпоративістську або консервативну;
- 3) етатистську або соціал-демократичну.

Патерналістська модель, що є характерною для США та Японії, намагається досягти ефективності, використовуючи державні фонди для забезпечення членів суспільства, що найбільше потребують допомоги, які не в змозі самі себе забезпечити. Порівняно з іншими моделями ця відрізняється низьким рівнем участі держави у вирішенні соціальних проблем, а основний тягар пенсійного забезпечення несуть сім'я та приватні благодійники. При цьому досить різний менталітет цих країн призвів до використання однакової моделі.

Для корпоративістської моделі характерна законодавчо закріплена співучасть державних і громадських структур у вирішенні проблем індивіда, групи, общини. Основні функції соціального забезпечення, в тому числі пенсійного, належать промисловим корпораціям і профспілкам. Така модель використовується у Німеччині, Австрії, Нідерландах, Бельгії, Швейцарії та враховують менталітет населення цих європейських держав.

Етатистська модель соціального захисту орієнтована на централізовану, екстенсивну та дорогу систему соціального забезпечення. Намагання забезпечити рівність приводить до сильної державної участі у пенсійному обслуговуванні населення. Основна частина захисту забезпечується через зайнятість населення. Підтримка соціальної і універсальної системи соціального захисту вимагає суттєвих витрат з коштів державного бюджету, а це, в свою чергу, призводить до мінімізації соціальних виплат та необхідності максимізувати надходження до державної скарбниці. Саме така система була основою пенсійного забезпечення у колишньому СРСР та була успадкована країнами-учасниками після його розпаду. Не стала винятком і Україна, солідарна пенсійна система діяла майже 100 років на території країни. В Україні склався стереотипний підхід, згідно з яким розвиток соціальної сфери має залишковий характер і залежить від гіпотетичного відновлення зростання матеріального виробництва. Менталітет населення характеризується високою ступеню (ступеню) впевненості у пенсійних виплатах з боку держави та відсутність звички забезпечення економічної безпеки у майбутньому самостійно.

Повномасштабна пенсійна реформа в Україні розпочалася з прийняттям законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне

91

забезпечення» у 2003 році, але її впровадження відбувалось досить повільно. Постійний ріст дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, демографічна ситуація та низка інших соціально-економічних чинників стали вирішальними аргументами щодо необхідності введення другого (накопичувального) рівня пенсійної системи та створення механізму функціонування трирівневої пенсійної системи. Трирівнева пенсійна система також передбачає участь у системі недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень пенсійної системи), що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Таким чином, пенсійна система України з цілком солідарної (забезпечення населенням, що працює, пенсій для непрацездатних громадян) перейшла до трирівневої системи, в якій солідарний рівень забезпечуватиме мінімальний рівень пенсії за умов наявності 35 років страхового стажу. Більшу частину майбутньої пенсії кожен громадянин повинен забезпечувати самостійно за рахунок послуг недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, банківських установ. Більша частина населення ментально не готові до такої різкої зміни пенсійної системи, що призводить до проблем тотального опору змінам, неприйняття реформ.

Отже, на наш погляд, для ефективного впровадження пенсійної реформи необхідні заходи щодо популяризації нової пенсійної системи серед населення з урахуванням ментальності українців.

Мумні Юссеф (Королівство Марокко)
Запорізький державний медичний університет
Науковий керівник ст. викладач Мелкумова Т. В.
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

МИКОЛА ХОЛОДНИЙ У ВИТОКАХ АНТРОПОКОСМІЗМУ

Микола Григорович Холодний – видатний український ботанік, мікробіолог, еколог, фізіолог рослин, засновник вітчизняної школи фізіологів рослин, доктор ботаніки *Nonoigis causa* (1926 р.), член-кореспондент (1925 р.) і академік АН УРСР (1929 р.), заслужений діяч науки УРСР (1944 р.). М. Холодний – один із провідних учених-натуралістів у світі.

М. Холодний народився в м. Тамбові в 1882 р. Його батько був родом із Переяслава, що на Київщині. Під час навчання в гімназії головним напрямом були іноземні мови. Але М. Холодний змалечку захоплювався природознавством, тому він додатково вивчав зоологію, геологію, астрономію. Так ще в шкільні роки М. Холодний самостійно оволодів основами природознавства.

У 1900 р., після закінчення гімназії з золотою медаллю, М. Холодний вступив до університету Святого Володимира (нині Національний університет імені Тараса Шевченка) на природниче відділення фізико-математичного факультету. На третьому курсі він обрав своєю основною спеціальністю фізіологію рослин.

Після завершення навчання в 1906 р. та отримання диплому М. Холодний залишився працювати й одночасно писав дисертацію. В університеті М. Холодний працював асистентом кафедри фізіології та анатомії рослин (1906–1912), приват-доцентом (1912–1918), штатним

92

доцентом (1918–1920), професором фізіології і анатомії рослин (з 1920 р.), завідуючим кафедрами фізіології і анатомії рослин (1918–1933) і мікробіології (1933–1941).

Одночасно М. Холодний працював у лабораторії Інституту експериментальної медицини (з 1912 р.), читав лекції з фізіології рослин на Вищих жіночих курсах (з 1914 р.). Починаючи з 1920 р., М. Холодний працював у Академії наук УРСР науковим співробітником (1922–1931), завідуючим відділом (1931–1933), керівником сектору фізіології рослин (1933–1941), завідуючим відділом фізіології і екології рослин Інституту ботаніки АН УРСР (1944–1949). Також працював на Сочинській дослідній станції й у Вірменській філії АН СРСР (1941–1944).

М. Холодний був членом Американського товариства фітофізіологів (1943 р.), редактором і членом редколегій низки журналів, що видавались у Москві, Києві та Берліні.

Протягом 1919–1952 рр. у літній період М. Холодний працював на Старосільській біологічній станції «Гористе». За його участю станція перетворилася на комплексну науково-дослідну установу, що досліджувала водні організми й організми прибережних ценозів. М. Холодний розробив програму роботи дослідного лісівництва «Гористе», у якій обґрунтував необхідність комплексного дослідження гідробіологічних проблем з вивчення берегової флори й фауни, впливу лісу на хімізм і режим деяких місцевих водойм, запропонував розпочати попередній опис природи «Гористого», вивчення нових методів лісорозведення на пісках, впровадження нових деревних порід, підбір і культивування врожайних форм верб тощо.

М. Холодний проводив дослідні зі штучної стимуляції розвитку рослин, яку зараз широко застосовують у сільськогосподарській практиці в усьому світі. Велику цінність становлять його дослідження з морфології та фізіології залізобактерій.

Науковий доробок вченого складає понад 200 праць, присвячених різним питанням фізіології, анатомії та екології рослин, філософським проблемам природознавства, мікробіології та ґрунтознавства. Широке визнання серед біологів мали обґрунтована ним гормональна теорія тропізмів, запропоновані методики дослідження мікроорганізмів ґрунтів і водойм, екологічний напрям у мікробіології, концепція виникнення органічних речовин на Землі та їх роль як матеріальної основи становлення й розвитку життя.

Особливе місце в науковій творчості вченого займали проблеми філософії. Філософські погляди М. Холодного викладені у працях: «Мысли дарвиниста о природе и человеке» (1944 р.), «К проблеме возникновения и развития жизни на Земле» (1945 р.). Суспільство, зокрема наукові кола, неоднозначно сприйняло працю «Мысли натуралиста о природе и человеке», яка була написана М. Холодним протягом 1944–1946 рр. і видана невеликим тиражем (100 примірників) у 1947 р. У дослідженні вчений закликав до розумного та відповідального ставлення до природи, застерігав від самовільних втручань, стверджував, що антропокосмізм пропагує рівність людей незалежно від їх національності, суспільного становища, соціального походження. Науковець порушив питання взаємовідносин людини та природи, місця людини в космосі та проблеми сталого гармонійного розвитку. Після публікації праці вченого звинуватили в буржуазності, ідеалізмі, фашизмі. Були призупинені дослідження та

розробки, розпочаті під його керівництвом у галузі вчення про фітогормони. М. Холодний був змушений припинити викладацьку діяльність і останні роки життя провів на Старосільській біологічній станції, що практично призупинила свою дослідницьку діяльність.

93

Учений зробив значний внесок у розвиток екологічного напрямку в мікробіології. Йому належать оригінальні гіпотези про виникнення органічних речовин на Землі. Він збагатив цікавими ідеями й експериментальним матеріалом чимало розділів сучасної біології. М. Холодний і В. Вернадський накреслили програму досліджень повітряних вітамінів, тобто ароматів, якими багате повітря садів, полів, лугів, лісу. Насичене повітряними вітамінами повітря є живим – корисним для здоров'я.

Ім'я вченого в 1971 р. присвоєне Інституту ботаніки Національної Академії наук України. У 1972 р. заснована премія імені Миколи Холодного, яка присуджується за видатні праці в галузі ботаніки та фізіології рослин. У 1982 р. на будівлі Інституту ботаніки НАН України встановлено меморіальну дошку М. Г. Холодному (бронзовий бюст).

Перший президент Академії наук України Володимир Вернадський назвав Миколу Холодного одним із найбільших вітчизняних біологів. І на сьогодні залишаються актуальними заклики вченого до розумного та відповідального ставлення до природи, застереження від самовільних втручань, ствердження рівності людей незалежно від їх національності, суспільного становища, соціального походження. Питання взаємовідносин людини і природи, місця людини в космосі та проблеми гармонійного розвитку, порушені науковцем, викликають потужний дослідницький інтерес у сучасних учених усіх галузей.

Література

1. Мусатенко Л. Академік Микола Холодний / Людмила Мусатенко // Світогляд. – 2008. – № 5. – С. 72–75.
2. 130 років від дня народження видатного ботаніка, академіка АН УРСР Миколи Григоровича Холодного [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : портал. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/187>.

Мурадов Шамиль (Азербайджан)

Научный руководитель канд. психол. наук, доцент Моргунова Н. С.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ И РУССКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С ТОПОНИМИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ

Фразеологическая картина мира любого народа является особым фрагментом его языковой картины мира. Сравнительное исследование языков способствует выявлению в них труднодоступных для наблюдения особенностей, углублению знания родного языка, быстрому овладению и рациональному изучению второго языка и т. д. Кроме того, применение сравнительного анализа помогает глубже проникнуть в суть языковых процессов и понять закономерности развития, по-разному реализуемого в отдельных языках.

И в русском, и в азербайджанском языке есть фразеологизмы, в состав которых входят

топонимы (ойконимы, гидронимы, оронимы и т.д.). Топоним (от др.-греч. τόπος — место + ὄνομα — имя, название) — имя собственное, обозначающее собственное название географического объекта. Топонимика развивается в тесном взаимодействии с историей,

94

географией, этнографией, служит ценнейшим источником для исследования истории языка и находит применение в исторической лексикологии, диалектологии, этимологии, лингвистической географии, т.к. некоторые топонимы, в частности, гидронимы, устойчиво сохраняют архаизмы и диалектизмы. «Топонимика помогает восстановить черты исторического прошлого народов, определить границы их расселения, очертить области бывшего распространения языков, географию культурных и экономических центров, торговых путей и т.д. Кроме того, топонимия (особенно гидронимия), часто является единственным источником информации об исчезнувших языках и народах» [2, с. 292].

И в азербайджанском и в русском языках фразеологизмы, в состав которых входят топонимы, составляют меньшинство по сравнению с единицами, содержащими в своем составе зоонимы, антропонимы, соматонимы, названия кушаний и напитков.

Рассмотрим конкретные примеры употребления топонимов во фразеологизмах русского и азербайджанского языков. В русском языке преобладают ойконимы Москва, Киев, Русь, гидроним Волга.

Москва: Говорят в Москве кур доят, а коровы яйца несут; В Москве к заутрене звонили, а на Вологде звон слышали; Москва слезам не верит; Москва не сразу строилась.

Русь: Прилетит гусь на Русь – погостит да улетит; Трын тринил на святой Руси, да и протрынился еси.

Киев: Осёл и в Киеве конём не будет; В огороде бузина, а в Киеве дядька; Язык до Киева доведет.

Другие ойконимы: Один глаз на нас, другой на Арзамас; Сердилась лягушка на Новгород, да лопнула; Дела мои – как у шведа под Полтавой; Бесконный и в Царьграде пеш; Не страшит, что горит Знобищево, схватил суму да в Степанищево; Осла хоть в Париж, все будет рыж; Лучше первым в деревне, чем вторым в Риме; Открывать Америку; Вавилонская башня; Иерохонская труба.

Употребление компонентов-гидронимов: Этот нос – через Волгу мост; Хорошо на Дону, а не так, как на дому; Не надо и на Яик идти (настолько хорошо жить) (Яик – название реки Урал до 1775г.).

В азербайджанском языке наибольшее количество фразеологизмов с ойконимами Мазендеран и Исфahan: На всех лаёт собака, а на нас Мазендеранский шакал; Если всем кашляющим заткнешь горло ватой, то в Мазендеране ваты не останется; Если хочешь умереть, поезжай в Мазендеран; Бесконный и в Исфahане пеш; Говорят в Исфahане осёл лезет на лестницу; Язык до Исфahана доведет.

Достаточно часто встречаются ойконимы Баку и Багдад: Говорит в Шемахе, а слышно в Баку; Возит тмин в Кирман, а керосин в Баку; Если Умханум узнает, то весь Баку узнает (о сплетнице); Баку мне тесен (о высокомерном, зазнавшемся человеке); В Баку выпал снег (в шуточной форме говорят в том случае, если кто-то не по сезону тепло одет); Был бы в миске мёд, а пчела и из Багдада прилетит; Слепой и здесь слепой, и в Багдаде.

Примеры с другими ойконимами: Ты умри, а я для тебя в Агджагабуле верблюда зарежу; Бесконный и в Хамадане пеш; Ради похлебки едет в Ховсан; Если что-то суждено,

то прибудет и из Йемена, а если нет – то потеряешь; Даже если осёл поедет в Мекку, он от этого не станет хаджи.

Компонент гидроним: Араз по колено, Кура по щиколотку (Кура, Араз – саме большие реки в Азербайджане).

95

Таким образом, как видно из рассмотренных примеров, в обоих языках во фразеологизмах фигурируют в основном ойконимы, гидронимов же очень мало. В обоих языках в состав пословиц, поговорок, фразеологизмов входят в основном неместные ойконимы. Так, в азербайджанских примерах это названия иранских (Мазендеран, Исфахан, Хамадан, Энзели) и арабских городов (Багдад, Мекка). В русских примерах – Киев, Америка, Париж, Рим, Царьград, Полтава. Все это, несомненно, объясняется объективными историческими, политическими, экономическими факторами.

Литература

1. Гамидов И. Азербайджанско – русский, русско – азербайджанский словарь пословиц и поговорок / И. Гамидов, Л. Гамидова. – Баку, 2009.– 360 с.
2. Халилов Б. Лексикология современного азербайджанского языка / Б. Халилов. – Баку: Нурлан, 2008. – 442 с.

Ожередов Богдан (Україна)

Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МОВА

Мова - суспільне явище, що виникає, розвивається, живе й функціонує в суспільстві, оскільки є засобом спілкування людей.

Писемність на території України була ще в дохристиянські часи, раніше, ніж брати-просвітителі Кирило і Мефодій удосконалили вже існуючу азбуку (спадок від Візантії), якою користуємось і яка називається кирилицею. Українська писемна мова пройшла такі основні етапи розвитку: руська народна і старослов'янська (церковнослов'янська) мови Київської Русі - відповідно староукраїнська мова світської літератури, літописів, адміністрації Великого князівства Литовського і старослов'янська мова релігійної літератури.

Нормалізації й уніфікації писемної мови сприяли книгодрукування в Україні, видання граматик і словників, розвиток стилів на основі живого народного мовлення (документи гетьманських канцелярій, ораторська проза, вірші, драми і т. ін.).

У боротьбі проти всіляких заборон українська національна мова успадкувала надбання попередніх століть і не лише вистояла й утвердилася, а й розширила свої функціональні стилі, відшліфувала засоби вираження.

Національна українська мова – це мова українського народу, української нації, яка об'єднує літературну форму загальнонародної мови, її територіальні та соціальні діалекти. Національна мова – це тип національного мислення, тип національної культури, філософії, психології, що може реалізовуватися у різноманітних варіантах мовної, мовленнєвої та національної діяльності. Національна мова об'єднує людей більше, ніж класова, партійна приналежність, етнічне походження. Ось чому на відміну від літературної, національна мова

не може оперувати поняттями єдиної уніфікованої норми. Для сформованої політичної нації територіальні або соціальні особливості мови є свідченням широти й багатства спільної національної культури. Національну мову як вічну духовну цінність не можна підганяти під

категорію «державної», «офіційної» мови, що знаходиться у сфері поточної матеріальної політики. Поняття національна мова охоплює загальнонародну українську мову - як літературну, так і діалекти, професійні і соціальні жаргони, суто розмовну лексику. Вищою формою національної мови є літературна мова. Літературна мова - це унормована, загальноприйнята форма національної мови. Вона не протиставляється національній мові, бо, узагальнюючи засоби виразності загальнонародної мови і будучи найвищим досягненням культури мовлення народу, відіграє у складі національної провідну роль, виступає важливим чинником консолідації нації. Вона обслуговує всі сфери життя і діяльності суспільства.

Національна (загальнонародна) мова охоплює:

- 1) літературну мову,
- 2) діалекти,
- 3) професійні й соціальні жаргони,
- 4) фольклорні елементи,
- 5) просторіччя,
- 6) суржик.

Для того, щоб зрозуміти, що таке національна мова, треба зрозуміти значення її кожної складової частини.

Українська національна мова існує:

- а) у вищій формі загальнонародної мови - сучасній українській літературній мові;
- б) у нижчих формах загальнонародної мови - її територіальних діалектах.

Літературна мова - це унормована, відшліфована форма загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей.

Вона характеризується унормованістю, уніфікованістю (стандартністю), високою граматичною організацією, розвиненою системою стилів, наддіалектністю, поліфункціональністю.

Основними ознаками літературної мови вчені називають:

- 1) наддіалектний характер;
- 2) літературні норми;
- 3) розгалужена система функціональних (функційних) стилів.

Форми літературної мови

Сучасна українська літературна мова функціонує у двох формах, зокрема:

Усна форма літературної мови – первинна, що характеризується більшою довільністю в дотриманні літературної норми, певними вільностями в побудові висловлювань.

Перевага усної форми літературної мови – повніше, ніж писемна, відбиває всі закономірності мови. Тож в процесі вивчення мови потрібно орієнтуватися насамперед на усну її форму.

Недоліки усної форми літературної мови – більше довільності в дотриманні літературної норми, а також певні вільності в побудові висловлювань.

Писемна форма літературної мови – вторинна, що виникла й ґрунтується на усній мові.

Перевага писемної форми літературної мови – більш регламентована і менш терпима до будь-яких відхилень від норми.

Недолік писемної форми літературної мови – в деяких випадках може спотворювати

справжнє звучання окремих мовних одиниць внаслідок недосконалості буквеного позначення звуків на письмі.

Існування мови на значній території неминуче веде до її діалектної диференціації.

Одним із найважчих питань лінгвістики є визначення статусу певного територіального різновиду даної реалізації мовної системи — мова це чи діалект? Досі вчені не можуть назвати точну кількість людських мов на земній кулі саме тому, що залишається невизначеним мовний або діалектний статус окремих систем. Структурні особливості не можуть бути покладені в основу розрізнення мови й діалекту, тому що є діалекти однієї мови, які між собою структурно більш віддалені, ніж окремі близькоспоріднені мови. І все ж діалект - це реальність. Найменший територіальний різновид мови - говірка, яка вживається в одному чи в декількох населених пунктах. Говірки об'єднуються в говори (діалекти), а говори - в групу говорів чи наріччя. Деякі вчені вважають діалект проміжною ланкою між говором і наріччям.

Просторіччя — одна з форм національної мови, поряд з діалектами, жаргонним мовленням та літературною мовою. Разом з народними говорами та жаргонами просторіччя складає усну некодифіковану сферу загальнонаціональної мовної комунікації — народно-розмовну мову.

Поняття суржику на сьогоднішній день є досить суперечливим. Деякі мовознавці виділяють суржик в окрему мову спілкування. Дійсно, дане явище набуло широкого вжитку серед українського населення, що значним чином надає українській мові статус непрестижної та навіть безперспективної щодо розвитку. Крім того, постійне вживання української літературної мови, як боротьби проти суржику, може бути помилково трактоване «націоналізмом».

Виходячи з цього, більшість українців погодиться, що з суржиком потрібно боротись. Для цього потрібно спочатку визначити причини цього «вкоріненого зла» в нашій милозвучній українській мові, що проявляється в мовленні кожного другого жителя нашої країни.

По-перше, носіями суржику стають люди, які недосконало володіють як українською так і російською мовою і не завжди зважають на правильність вживання лексики. Характерно і те, що суржиком розмовляють як мешканці сіл, так і міст. Також немає чіткої територіальної різниці в інтенсивності його вживання, незважаючи на тісні мовні контакти між українським та російським населенням. Наприклад, на західній та центральній частині України також проявляються русифіковані слова-суржики: розщитатися, до зустрічі, все равно, нашо, шо таке, уборка, обіжаться, болтається, безконечний, крепкий, знакомо, безтолковий, дурацький, абалдеть та інші.

По-друге, суржик можна «підхопити» спілкуючись з колом людей (українців чи росіян), які вже його вживають у своєму мовленні. Це стосується також і виховного аспекту, коли батьки, не приділяючи належної уваги своєму мовленню, вживаючи слова-суржики, сприяють тому, що дитина повторює і починає говорити тією мовою, яку сприймає на слух, фактично спілкуватись суржиком. Враховуючи вищесказане, досить поширеними у вжитку можна виділити слова: пойдеш, здрасте, не трогай, не ний, позориться, ростраюваться,

догадаться, таке шось, шо попало, тренеруваться, вилежувать, жаліть, промахнуться, канешно, понімать, балакать, потом та інші.

До суржику-гри досить часто навмисне звертається й освічена українська молодь, так

98

само як і до сленгу, щоб підвищити варіативність своєї мови чи мовлення, ніби ввійти в інший мовний образ, а також виділятися в колі міжособистісного спілкування. Згідно з даними досліджень, молодь вживає суржик набагато активніше, ніж люди старшого покоління. Останні здебільшого відносять суржик до низького мовного культурного рівня.

Хотілося б наостанок згадати слова Ліни Костенко, які змушують все-таки замислитися над питанням культури мовного спілкування українців: “Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову”. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку ХХІ століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу.

Озерова Маргарита Михайловна (Белгород)

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ПАРАДИГМЫ КОММУНИКАЦИИ

Для более детального понимания феномена коммуникации необходимо рассмотреть генезис понятия «коммуникация» (от лат. Communicatio – (делиться, общаться, информировать, передавать, объединяться, участвовать, связывать, делать общим), которое появилось в научной литературе в начале XX века, а истоки современной коммуникации были заложены Аристотелем. В его интерпретации риторика трактуется как эффективная коммуникация и основывается на трёх основополагающих категориях: Логос, Этос и Пафос.

С одной стороны, под логосом понимается сама причина, намерение, замысел, основание возникновения коммуникативного взаимодействия, то есть смысл, а с другой стороны, логос – слово или мысль, выпущенная наружу, речь. Этос, с точки зрения Аристотеля, представляет характер личности через поведение, а также стиль речи, который способен вызвать доверие к оратору. Пафос – риторическая категория, порождающая апеллирование эмоций через манеру и способ выражения чувств.

Впоследствии происходит усиление воздействия коммуникации на сферы жизнедеятельности человеческого общества. Для формирования успешной стратегии корпоративных коммуникаций необходимо разобрать основные методологические подходы к формированию процесса коммуникации, в рамках коммуникативистики предлагается несколько вариантов концепций современных коммуникаций.

Мартин Бубер рассматривал отношения людей друг к другу и считал, что истинная коммуникация может быть невербальна, поскольку основное значение приобретает взаимонаправленность, обращённость друг к другу. Автор придерживался экзистенциального подхода, суть которого состоит в провозглашении уникальности бытия человека, глубинной сущности человеческого «Я».

Т. Парсонс отмечал значение личности, так как «в процессе коммуникации обычно происходит воздействие на реципиентов сообщений, хотя остается открытым вопрос, насколько результаты этого воздействия соответствуют намерениям тех, кто эти сообщения передаст»[1]. Т. Парсонс был приверженцем структурного функционализма и рассматривал

общество как определённую социальную систему со своей структурой, механизмами, способами взаимодействия элементов, каждый из которых выполняет конкретную функцию.

Вопросами, связанными с формированием языковых единиц в процессе коммуникации,

занимался английский учёный Дж. Остин, который разработал теорию речевых актов. В предложенной им концепции был выделен ряд новых понятий: «Локутив – речевой акт сам по себе, предложение с его грамматической структурой и значением; иллокутив – намерение говорящего, заключающееся в речевом акте; перлокутив – воздействие, которое речевой акт оказал на собеседника»[2]. Дж. Сёрль развил теорию, предложенную Дж. Остином, и выделил 5 речевых актов: 1) репрезентативы как суждение о состоянии вещей, 2) директивы, цель которых создание давления на адресата, склонение к действиям, манипуляция, 3) комиссивы – формулирование обязательств перед адресатом, 4) экспрессивы, цель которых репрезентация психологического состояния, 5) декларативы – влияние на социальные отношения людей. По его мнению, именно иллокутивные акты представляют сущность языкового общения. Как Дж. Остин, так и Дж. Сёрль придерживались теории лингвофилософского прагматизма, которая предполагает апеллирование к ситуативности языка. Так, слово или выражение, с точки зрения представителей такого подхода, способно «подстраиваться» под диалог между транслирующим и принимающим информацию субъектом.

Ю.М. Лотман как представитель структурно-семиотического подхода связывал коммуникативные процессы с явлениями культуры – генераторами коммуникативных кодов (языка). В основе этого подхода лежит рассмотрение процессов через систему знаков, с помощью которой осуществляется создание, сохранение и передача информации.

В настоящее время процесс коммуникации является объектом научных исследований Б.З. Мильнера, Т.М. Орловой, М.В. Каймаковой, Д. Вольтона, И.М. Дзялошинского. В диссертационном сочинении «Коммуникационный менеджмент в управлении экономическими процессами» Т.М. Орлова определяет коммуникацию как обмен тремя основополагающими компонентами: информацией, знаниями и интеллектуальной собственностью, тем самым подчёркивая культурологически развивающий и когнитивный элементы процесса коммуникации.

Коммуникация, отмечает Б.З. Мильнер, – процесс, с помощью которого руководители развивают систему предоставления информации большому числу людей внутри организации и отдельным индивидуумам, и институтам за её пределами, таким образом, подчёркивается гуманистический подход к проблеме коммуникации как фактору развития человеческого потенциала.

Рассматривая коммуникации в организации, М.В. Каймакова отмечает, что это информационные взаимодействия, в которые люди вступают при выполнении своих функциональных обязанностей или должностных инструкций. Автор представляет коммуникацию как одну из функций, способ передачи приказов, указаний, выполняемых должностных обязанностей, совершаемых служебных задач.

Основатель и руководитель французского Института наук о коммуникациях Д. Вольтон подчеркивает: «Сейчас, когда технологии связи стали бурно развиваться, и передача информации многократно ускорилась, это не привело к повышению эффективности, и говорить о каком-либо прогрессе преждевременно». Рассматривая проблемы коммуникации в преломлении к информации, учёный обращает внимание на то, что «в действительности

коммуникация имеет три грани. Самая заметная и приносящая удовлетворение – это технологии. Самое трудное, наиболее сложно поддающееся дешифровке и управлению – это сторона культурная. Наиболее многообещающая, с колоссальным развитием обменов и

100

технологий – сторона экономическая»[3]. Д. Вольтон акцентирует внимание на технологическом аспекте коммуникации. По мнению автора, «коммуникационные технологии создают сплошную среду между информацией и коммуникацией там, где коммуникация между людьми часто терпит провал»[3]. Такие технологии представляют собой систему алгоритмов, способов и средств, комплексное взаимодействие которых обеспечит решение организационной или социально значимой проблемы.

Следующий подход заключается в трактовке коммуникации как бизнес составляющей и принадлежит заведующему научно-учебной лабораторией исследований в области бизнес-коммуникаций НИУ ВШЭ И.М. Дзялошинскому: «в настоящее время бизнес-коммуникации превращаются в стратегический ресурс», а «формирование эффективной системы коммуникации во всех отраслях экономики становится одним из важнейших факторов развития рыночных отношений»[4]. Тем самым автор актуализирует конкурентоспособность и положительный имидж организации.

Итак, можно выделить следующие подходы к рассмотрению корпоративных коммуникаций:

1. Когнитивный;
2. Гуманистический;
3. Функциональный;
4. Технологический;
5. Бизнес-подход.

Каждый из рассмотренных подходов характеризует коммуникацию с того или иного функционального ракурса, который имеет большое значение для всего коммуникационного процесса. Однако каждый из подходов является актуальным в условиях субъективной социально-культурной реальности исследователей, поэтому важнейшим принципом корпоративных коммуникаций является принцип системности. Благодаря организации и координации всех связей и компонентов появится возможность исключить односторонность, достигнуть целостное, взаимосвязанное, динамичное, автономное и адаптивное коммуникативное поле.

Литература

1. Parsons, T. The Concept of Society: The Components and Their Interrelations [Text] / T. Parsons // Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1966. – p.5-29.
2. Гонгало, Е.Ф. Теория речевых актов Дж. Остина и Дж. Сёрля: материалы [Текст] / Е.Ф. Гонгало // V Межд. науч. Конф: Гродно, - 2011. – С.45-49.
3. Вольтон, Д. Информация не значит коммуникация [Текст]: [пер с фр. К.Г. Сальберг-Вачнадзе] / Д. Вольтон. – М.: «ПОЛПРЕД – Справочники», 2010. – 34 с.
4. Дзялошинский, И.М. Бизнес-коммуникации: институциональный подход [Текст] / И.М. Дзялошинский, М.А. Пильгун. – М.: Издательство «Юрайт», 2014. – 438 с.

Олейников В. С. (Україна)

Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілєва І. В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

СЛОВНИКОВИЙ ЗАПАС СТУДЕНТІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У нашому столітті відбувається чимало змін. Швидкий і невпинний розвиток технологій кожного дня змінює наше життя. Такі речі, наприклад, як комп'ютер, Інтернет, відіграють усе важливішу роль [1]. Ці зміни значно мірою відбилися і в мові, і в мовленні. Як це завжди буває, у цих змінах є багато позитивного, але є й проблеми. Серед позитивних змін найголовніше, на нашу думку, – це легкий доступ до інформації. Уперше за історію людства знання стали такими доступними. Завдяки мережі Інтернет майже будь-яка інформація пізнавального характеру є у вільному доступі. Теоретично студент може знайти будь-яке правило, формулу, літературу чи відповідь на запитання, не залишаючи власну кімнату. І для цього знадобиться лише кілька хвилин.

Сучасна молодь доволі часто мало цікавиться духовною культурою, надаючи перевагу більш простим засобам самовираження, що негативно відображається на рівні спілкування. Легкий доступ до інформації певної мірою знецінив її. Вона більше не затримується в пам'яті. Читання у вільний час часто замінюють фільмами та комп'ютерними іграми, унаслідок чого слабшає образне мислення, а головне – зменшується словниковий запас у студентів. Проблема культури мовлення в сучасний період є дуже актуальною.

Мета нашої роботи – проаналізувати, як можна підвищити рівень володіння сучасною українською літературною мовою, спілкуючись у різних професійних сферах.

Усе свідоме життя людини пов'язана з промовою. У мові людини зафіксовано і її культурний і духовний розвиток. Але сучасний темп життя вимагає, щоб інформація передавалася якомога швидше, стискала, скорочувалася до мінімуму, необхідного, щоб зрозуміти лише суть [2].

На жаль, для мовлення багатьох студентів властива відносна словникова бідність. Молодь не володіє багатим лексичним запасом, назвами для номінації предметів, явищ дійсності для вираження ставлення до висловлюваної думки. Усе це змушує надати високі вимоги до лексики студентів і до правильності усного мовлення.

У науці доволі давно ведеться робота щодо вдосконалення систематизації методів і прийомів розширення словникового запасу учнів. У сучасній методиці є думки, згідно з якими виділяють два основні напрямки розширення обсягу лексику: 1) недовільне запам'ятовування слів у процесі комунікації й читання; 2) доволіне заучування слів.

Але варто зазначити, що просте заучування не забезпечує збільшення словникового запасу. Оскільки слова чи терміни, які вивчені, але не включені до процесу спілкування, швидко забуваються, відходять до пасивного словника студента і перестають активно використовуватися [3]. Незважаючи на очевидність цього твердження, доволі часто методисти обмежуються роботою зі словом без його включення до комунікації. Розширення

словникового запасу майбутнього фахівця можна здійснювати в рамках різних підходів і напрямків.

Для збільшення словникового запасу рекомендують використовувати певні конкретні комунікативні ситуації, практичні мовні та комунікативні вправи і відмовитися від мовної

102

теорії, тобто звернутися до спілкування (як усного, так і письмового), у рамках якого студент буде після закінчення вищого навчального закладу демонструвати свої комунікативні навички. Реалізація такого підходу можлива в кількох формах. Наприклад, у формі тренінгу. Так, якщо темою заняття є офіційно-діловий стиль і його мовні особливості, то після заняття студент повинен вийти не з уявленням про те, які мовні одиниці повинні трапляються в документах, а з навичками складання текстів офіційно-ділового стилю. При цьому студенту в процесі практичного заняття необхідно надати можливість для складання таких текстів, щоб у зошиті в кожного з них були автобіографія, рапорт, характеристика або будь-які інші документи (згідно з навчальною програмою). У такому випадку можна використати і «спотворені тексти», і вправи на прогнозування (вгадування) слів і словосполучень (продовжіть текст), і вправи на розвиток лінгвокреативного мислення.

Якщо, наприклад, йдеться про види усної ділової комунікації, то можна організувати сам процес спілкування в рамках запропонованих у програмі жанрів (ділової бесіди, дискусії тощо). Безумовно, це вимагає величезної попередньої підготовки і з боку викладача, і з боку учнів або студентів.

Продуктивними є такі заняття, якщо вони проходять у формі тренінгу, ігрового моделювання, драматизації, організованих у форматі ділової гри з усією навчальною групою або в мікрогрупах.

Отже, завдання збагачення словника студентів є актуальною для подальшого ділового спілкування. Проблеми розширення словникового запасу майбутніх спеціалістів численні, але всі вони групуються навколо основних двох: яким лексичним словником володіють студенти і які найбільш ефективні прийоми доцільно застосовувати для збагачення їхнього словникового запасу.

Ці проблеми тісно пов'язані між собою: той або інший запас слів передбачає застосування певної методики, і навпаки, та чи інша методика забезпечує певний рівень оволодіння запасом лексики.

Література

1. Давидович А. Освіта, культура та цивілізація. – Режим доступу: <http://file-mx.at.ua>
2. Назаренко І. М. Формування потенційного словникового запасу в процесі навчання. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua>
3. Як збільшити свій словниковий запас. – Режим доступу: <http://damporadu.ru>

Пересада Д. Д. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

Мова – це найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження і передачі думок, почуттів, волевиявлення. Тому її й вважають найдорожчим скарбом кожного народу.

Насамперед, визначимо, що таке «державна мова». Державна мова — закріплена

103

традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, в сферах зв'язку та інформатики. В однопонаціональних державах немає необхідності юридичного закріплення державної мови.

У багатонаціональних країнах конституцією (законодавством) статус державної, як правило, закріплюється за мовою більшості населення. У деяких країнах відповідно до їхнього територіально-етнічного складу статус державних надано двом і більше мовам (наприклад, у Канаді — англійській та французькій).

Сама по собі мова – це не тільки засіб спілкування, тобто вона служить не лише для передання повідомлень, для узгодження дій, для нагромадження й поширення практичного досвіду, хоч і не дуже важливе. Її функції у житті кожної людини набагато ширші.

Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання.

Рідна мова - то неоцінене духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою. Вона досконало-вишукана й досконало-прекрасна - невтомно шита з покоління в покоління і турботливо передавання з роду в рід для найвищого, повного довершення, що йому не буде кінця. Мудрість і славу, культуру і традиції. Людська мова має універсальний характер і нею просто передавати все те, що виражається наприклад мімікою, жестами, морським зводом чи дорожніми знаками, тоді як жоден із цих засобів спілкування не може конкурувати у вираженні з мовою.

Душею кожною держави є нація. Народ не об'єднаний однією мовою, нацією ще не став. Тим самим захитується в своїх основах його держава. Тому кожна держава, дбаючи про своє майбутнє, першорядної ваги надає поширенню державної мови, в Україні – української.

У цьому широкому спектрі проблем надзвичайно важливе місце посідає проблема реального утвердження державності української мови в усіх сферах офіційного (та й неофіційного) використання. Визначення Конституцією України державності української мови, на превеликий жаль, не розв'язує проблеми. Повторюється ситуація минулого: коли найважливіші засади державотворення дуже пишно декларуються в Конституції і надалі залишаються "паперовими" правилами, а суспільно-громадське життя будується за принципами "тролейбусного мислення" з його критеріями, жаргоном, оцінкою.

В Україні стан її державної мови явно не задовільний. Це не означає, зрозуміло, що нема в ній жодних проблем з мовами національних меншин, у тім числі найбільшої, російської. Проте парадоксальність мовної ситуації в Україні полягає в тім, що чи не в найгіршому стані в ній перебуває мова "національної більшини", українська, а це негативно позначається на розвитку держави в цілому, бо не може процвітати держава, основний народ якої, стрижень нації політичної, принижено й занедбано. Неясно тоді для кого і для чого і для кого подібну державу було створено. Губляться підстави і перспективи її існування. А тому поряд із питанням військової, економічної, екологічної в Україні не менш гостро стоїть мовно-національної безпеки, яке ще чекає на свою розв'язку.

Статус української мови як єдиної державної мови визначено Конституцією України і не може бути змінений інакше, ніж у спеціальному порядку, передбаченому її статтею 156,

тобто шляхом ухвалення не менш ніж двома третинами конституційного складу Верховної Ради відповідного закону, який має бути затверджений всеукраїнським референдумом, призначеним Президентом України. Відповідно до ч. 5 ст. 10 та п. 4 ст. 92 Конституції

104

України порядок застосування мов в Україні визначається виключно законами України.

Отже, органи місцевої влади та органи місцевого самоврядування не вправі регламентувати статус мов та їх застосування своїми актами. Спроби запровадження офіційної багатомовності на національному або регіональному рівнях всупереч Конституції України і встановленій конституційній процедурі не можуть кваліфікуватися інакше ніж дії, спрямовані на мовний розкол країни, розпалювання міжетнічної ворожнечі, порушення конституційного ладу і державної єдності України.

Впровадження української мови як державної в публічній сфері не є до кінця послідовним і не супроводжується системними заходами. Мовна політика в Україні має бути спрямована на досягнення таких цілей: утвердження української мови як державної в усіх публічних сферах суспільного життя; приведення мовного законодавства й практики його застосування в повну відповідність із Конституцією України.

Нинішній мовний розвиток в Україні і без надання російській мові статусу державної є потенційно небезпечним для майбутнього української мови, а відповідно для майбутнього української нації і державної незалежності України. Оскільки процес витіснення української мови є керованим і набув системного характеру, українська держава має діяти також системно, вживаючи рішучих заходів підтримки української мови як мови титульної нації і державної мови. Такі заходи не спрямовані проти мовних прав осіб, що належать до національних меншин, а є лише засобом утвердити українську мову, захистити мовні права українців і зберегти Україну як незалежну державу зі своїм самобутнім обличчям.

Необхідно забезпечити державній мові належне домінуюче місце в усіх сферах суспільного життя, прийнявши новий базовий закон про державну мову, в якому передбачити пункт про функцію мови як засобу забезпечення інтересів і суспільних дій держави, суспільства і громадянина. Він повинен бути конституційним у галузі державного будівництва, а не у сфері регулювання порядку використання мов і не може бути одним із законів про порядок застосування мов. Він первинний для решти законів і не потребує узгодження з існуючою правовою базою. Вище цього Закону тільки 10 стаття Конституції України, яку він тлумачить і доповнює місією мови у поширенні українських інтересів у світі. Інші закони і нормативно-правові акти України в галузі застосування мов повинні злагоджено сприяти його дії.

Прокопович Л.В.

**канд. тех. наук, доцент кафедри культурології,
мистецтвознавства та філософії культури,**

Одеський національний політехнічний університет

**УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПРИСЛІВ'Я ЯК ДЖЕРЕЛО СЕНТЕНЦІЙ ЗІ
СПІЛКУВАННЯ (МІЖСОБИСТІСНОГО ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО)**

Серед скарбів українського фольклору [1, 2] особливе місце займають прислів'я, які присвячені спілкуванню між людьми.

Наші предки завжди розуміли важливу роль спілкування у налагодженні колективних

105

дій, співпраці, добросусідських відносин. Ці знання вони зафіксували у прислів'ях [3].

Сьогодні, володіючи сучасними уявленнями про психологію та соціальну практику спілкування (міжособистісного, професійного, міжкультурного), ми можемо поділити ці прислів'я за основними аспектами спілкування.

Якщо під перцептивним аспектом розуміти сприйняття учасників спілкування один одним, їхні перші враження від знайомства, засновані, в тому числі, і на попередніх уявленнях (по відгуках, плітках), то цей аспект знаходимо у таких прислів'ях:

- по одягу зустрічають, по розуму проводжають;
- не такий страшний чорт, як його малюють.

Репутація (людини, компанії, країни) суттєво впливає на перцепцію у спілкуванні. Тому її формуванню й збереженню приділяється особлива увага:

- добре ім'я найкраще багатство;
- яка трава, таке й сіно;
- з брудної води ще ніхто чистим не виходив.

Комунікативний аспект спілкування передбачає не лише передачу інформації, а й іноді зміну ситуації, поведінки партнера/підлеглого (функція керування). Певною мірою це відображається у прислів'ях:

- коня керують уздами, а людину словами;
- лагідні слова роблять приятелів, а гострі слова ворогів.

Інтерактивний аспект це взаємодія, як результат спілкування. Існує багато наукових теорій щодо соціальних дій та стратегій взаємодії (за К. Томасом, М. Вебером, Е. Берном та ін.), але народна мудрість зафіксувала це так:

- де дружніші, там і сильніші;
- краще погана дорога, ніж поганий супутник;
- добре там живеться, де гуртом сіється і жнеться;
- одна квітка не робить вінка;
- одна бджола меду не робить;
- один розум добре, а два ще краще.

Пам'ятаючи про те, що прислів'я мають подвійний смисл (прямий та переносний), можна сентенції, що присвячені добросусідським відносинам, розглядати в міжкультурному аспекті. Наприклад, такі:

- всі одним миром мазані;
- обгороджуй себе не огорожею, а приятелями;
- не бажай другому того, чого сам не хочеш;
- добрий сусід найближча родина.

Ці приклади (і багато інших) свідчать про те, що українські народні прислів'я є цікавим джерелом сентенцій зі спілкування, а отже і цінним фактичним матеріалом для досліджень в галузі культурології, соціальної комунікації та соціальної філософії.

Література

1. Прокопович, Л.В. Українські народні казки як культурний феномен: Методичні вказівки для самостійної роботи студентів в дисципліні «Історія української культури» / Лада Прокопович. □ Одеса: ОНПУ, 2015. □ 23 с.

106

2. Прокопович, Л.В. Народная сказка как культурный текст с мифопоэтической кодировкой смыслов (на примере сказки «Колобок») / Л.В. Прокопович // Первый независимый научный вестник. □ 2016. □ № 7. □ С. 23□28.

3. Українські традиції [Електронний ресурс] // Режим доступу □ <http://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/>.

Рудкевич О. Л. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілева І. В.
*Харківський національний університет будівництва та архітектури***

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

На сьогодні англійська мова набуває все більшого поширення серед інших мов світу. Українська не є винятком. Нею спілкуються більше півтора мільярди осіб і ще мільйон її вивчає. Українці не відстають від світових тенденцій та приділяють багато уваги вивченню й використанню англійської мови.

Інтенсивне проникнення останнім часом англійських запозичень в українську мову викликає занепокоєння лінгвістів. З одного боку, представники широкої української громадськості заявляють про необхідність очищення мови від «чужих» слів та захисту української мови від агресивного вторгнення іноземних запозичень. З іншого боку, ці запозичення прийшли в українську мову в процесі соціально-економічних і культурних відносин між народами та країнами, вони є неминучими показниками світової глобалізації та збагачують українську мову новими словами, поняттями, реаліями [4].

Метою нашої роботи є розкрити проблему надмірного використання англіцизмів в українській мові, проаналізувати роль англіцизмів у спілкуванні українців, а також показати, за яких умов використання слів іноземного походження є доречним.

Англомовні слова почали потрапляти в нашу мову ще у XIX ст. через польську, російську, німецьку мови. Значної популярності запозичення набули в 90-х роках XX ст. У цей час в лексиці української мови починає збільшуватися кількість англомовних слів. Такий значний вплив зумовлений рядом чинників: розвиток економічних зв'язків, авторитет країн Західної Європи, пошвавлення культурних зв'язків, популяризація тенденції інтерналізації лексичного фонду, двомовність, потреба збільшити кількість експресивних засобів, включення України в міжнародні суспільні процеси [2].

Запозичення радянського періоду з англійської мови охоплюють такі групи лексики:

- технічна лексика (бульдозер, диспетчер, ескалатор, трамвай, тролейбус, фільм);
- мореплавська та військова лексика (мічман, танкер, яхта);
- політична, економічна, торговельна лексика (бізнес, бос, бюджет, гангстер, демпінг, долар, трест);
- спортивна лексика (аут, бокс, волейбол, гол, матч, раунд, рекорд, спорт, спортсмен, старт, теніс, фініш, футбол, хокей);

- назви одягу і тканин (джерсер, піджак, піжама, смокінг, вельвет);
- назви їжі та напоїв (біфштекс, кекс, пудинг, рост-біф, сандвіч, пунш) тощо.

Використання англіцизмів спричинене розвитком новітніх технологій у США, а та-кож

відкритістю українського суспільства. До української мови протягом 90-х років ХХ ст. та на початку ХХІ ст., як правило, через засоби масової інформації було запозичено приблизно 750 слів (без урахування вузькоспеціалізованих термінів, насамперед банківсько-фінансової сфери, інформатики і комп'ютерної техніки), що становить 91% від усіх попередніх запозичень з англійської мови. Частка англіцизмів щодо всіх іншомовних слів збільшилася нині до 8% з 3% у 70-ті роки. На-тепер 80% запозичень з англійської мови потрапляють до української мови безпосередньо усним і письмовим шляхом. Здебільшого це іменники (понад 90%), невелика частина прикметників і дієприкметників (приблизно 5%), дієслів (майже 2%) та інших частин мови.

Виокремлюють такі тематичні та лексико-семантичні групи англіцизмів періоду існування незалежної України:

- економічна, фінансово-банківська, торговельна лексика (аудит, бартер, бізнесвумен, бізнес-центр, бренд, брокер, ваучер, менеджер, прайс, провайдер, рейтинг, ріелтор, спонсор);
- лексика сфери культури, розваг (боулінг-клуб, брейк, бумер, відео-арт, віп-кафе, джек-пот, діджей, драйв, імідж, кастинг, кліп, мас-медіа);
- лексика інформатики та комп'ютерної техніки (вебсайт, вінчестер, джойстик, директорія, драйвер),
- спортивна лексика (бодибілдінг, дайвінг, джерсер, фітнес, шейпінг);
- суспільно-політична лексика (гендер, імідж-мейкер, кілер);
- лексика, пов'язана з побутом (блендер, кейс, паркінг, шопінг);
- лексика, пов'язана з їжею та напоями (біг-мак, гамбургер, лонгер, поп-корн, спрайт, хотдог, чизбургер);
- лексика на позначення осіб (байкер, барбі, тінейджер, тур-оператор) тощо.

Запозичення використовуються дедалі частіше, збіднюючи українську мову, особливо – невиправдані англіцизми, що прийшли на зміну раніше використовуваним словам у рідній. Ресепшн, ментор, фаундер, дискаутер, вендор, брейншторм, тімбілдінг, тайм-менеджмент, кейс, чек-ліст, тізер, спіч, промоушн, лінк, на жаль, усе міцніше закріплюються в нашому мовленні. Очевидно, що подібні слова засмічують лексичну систему [5].

Хоча використання вищезгаданих слів можна обґрунтувати, то пояснити використання «слів-гібридів» важче. Забукати, пошерити, зарендирити, проскролити, протрекати, ресьочити, фіксити, чекати – такі слова чуються в мовленні молоді. Коли виникає питання, чому виникають такі «слова-гібриди», то частіше чуємо відповідь: «Це зручніше».

Крім того, однією з найактивніших сфер залучення до української мови нової іншомовної лексики є реклама й засоби масової інформації. Через мову реклами й ЗМІ до українського лексичного складу потрапляє значна кількість запозичень. Щоденне постійне теле- й радіомовлення пропонує рекламу численних товарів, привезених з-за кордону, нерідко таких, для позначення яких в українській мові бракує слів.

Найчастіше в ЗМІ використовують англіцизми, нерідко маскуючи звичайні речі, що іноді можуть мати й українську назву, наприклад, дайджест – «огляд», спреї – «розбризувач», кеш – «готівка», армрестлінг – «рукоборство», фрістайл – «вільний стиль»,

нюс-реліз – «випуск новин», сервіс – «обслуговування», дистриб'ютер – «розповсюджувач», фастфуд – «швидка їжа» [1].

Англiцизми, що проникають в українську мову, – явище цілком природне. Воно

108

відображає активні культурні та суспільні зв'язки України з іншими країнами, але ми не повинні копіювати іноземну мову, оскільки саме так ми втрачаємо власну. Про використання англiцизмів Оксана Забужко сказала: «Говорити, чи добре, чи не добре, це так само, як говорити добре чи не добре мати за вікном дощ чи сніг, це об'єктивно, як погода і нічим з цим не вдієш...».

Як бачимо, використання англiцизмів має двобічний характер: з одного боку, вони збагачують нашу мову та допомагають нам більш точно передавати інформацію, а з іншого – витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням. Ситуація має власні «плюси та мінуси», тому ми повинні вирішити, коли використання іншомовних слів у нашому мовленні є доречним, а коли – ні.

Отже, англiцизм є доречним, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній якийсь відповідник. В інших випадках краще надавати перевагу засобам української мови, що значною мірою допоможе уникнути небажаних двозначностей і помилок.

Література

1. Дьолог О.С. Процес адаптації новітніх англійських запозичень у сучасному українському мовленні (на прикладі мови засобів масової інформації та реклами) / О.С. Дьолог. – Режим доступу: <http://qoo.by/32b6>
2. Заремблук Ю. Англiцизми в українській мові / Ю. Заремблук. – Режим доступу : <http://qoo.by/32b6>
3. Караванський С. Пошук українського слова або боротьба за національне «я» / С. Караванський. – К., 2001.
4. Кордюк О.М. Сучасні англомовні запозичення / О.М. Кордюк. – Режим доступу : <http://qoo.by/32b2>
5. «Як парость виноградної лози, плекайте мову...». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://newwest.media/article/2017/9/29/yak-parost-vinogradnoyi-lozi-plekayte-movu>

Севме Беркан (Турция)

Научный руководитель ст. преподаватель Игнатова В. В.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ИСТОРИЯ И ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТИ ИЗМИРА

Измир — это один из древнейших городов Малой Азии, третий по величине город Турции.

Основанный в 4 тысячелетии до н.э., город был важным центром цивилизации. В древности город назывался Смирна и согласно легенде, был основан Танталом, сыном Зевса, и Смирной — королевой амазонок. Предполагается что Смирна – родина легендарного

древнегреческого поэта Гомера, написавшего «Илиаду» и «Одессею». В Смирне сначала жили греки, а затем древние римляне и византийцы, при которых Измир пережил эпоху бурного роста и процветания, а в XV веке вошел в состав Османской империи.

109

От римского периода в городе сохранились остатки агоры (рыночной площади). Здания агоры построены в основном во времена римского императора Марка Аврелия, когда древнеримская Смирна была богатым и процветающим городом. Построенная во II веке до нашей эры рыночная площадь города за тысячелетия была разрушена землетрясениями и завоевателями. Сохранилось несколько колонн и часть древней базилики.

Над Измиром возвышается крепость Каdifекале (Бархатный замок), возведенная во времена Александра Македонского

Остатки этого замка можно увидеть и сейчас — поросшие изумрудной травой, они хранят древние тайны и воспоминания о делах давно минувших дней. Из расположенного на холме замка Каdifекале открывается прекрасный вид на Измирский залив.

Самой древней постройкой турецкого города Измир является церковь Святого Поликарпа, реконструкция которой относится к 1620 году. Реконструировал ее Сулейман Великий, и до сегодняшнего времени это сооружение сохранилось в очень хорошем состоянии.

Измир всегда был портовым городом, и прибрежная площадь Конак была его центром. Сейчас площадь оживленное и многолюдное место. В центре возвышается элегантная башня с часами, которая является символом Измира, его визитной карточкой. Она была построена в начале прошлого века, когда ещё существовала Османская империя. Башня была построена по приказу султана Абдулхамиды, которую он подарил жителям города.

Также на площади стоит маленькая восьмигранная мечеть Яхлы («прибрежная»), которая была построена в 1754 году.

В кварталах, расположенных вокруг площади, находятся исторические здания с времен Османской империи.

В историческом центре города находится знаменитая мечеть Хисар, построенная в 1598 году. Мечеть Хисар – самая старая и самая большая историческая мечеть в городе.

Современный Измир – это трехмиллионный город, где живут люди разных национальностей и вероисповеданий. Большую часть населения города составляют мусульмане. Здесь проживает самое большое количество еврейского населения после Стамбула.

В городе множество университетов и учебных заведений.

Измир обладает типичным средиземноморским климатом с длинным, жарким и сухим летом и мягкой дождливой зимой.

Этот процветающий растущий город обладает всеми современными удобствами, а также имеет интересную культуру и историю. В Измире находятся лучшие больницы в Турции. Здесь есть отличные школы, качественное доступное жилье, торговые и медицинские центры, спортивные клубы, кинотеатры и театры. Измир можно сравнить с любым современным городом в мире.

Nadia Slynko, Anastasia Yermola (Ukraine)

**Foreign Language Advisor, Olena V. Mokromenko, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor**

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

LANGUAGE AS CULTURAL HERITAGE. PROVERBS AS EXPRESSIONS OF PARODY, IRONY, OR SATIRE

The beginning of paroemiography dates back to the 16th century when in 1515 Erasmus of Rotterdam published his first collection of proverbs and proverbial sayings. Since that time people have been interested in all kinds of proverbial locutions because, as Jerzy Glusky states quoting the English philosopher Francis Bacon, 'The genius, wit, and spirit of a nation are discovered in its proverbs' [2]. One of the most effective indicators of proverbiality is metaphor. The sudden shift in topic that disrupts the normal conversational flow and signals by its 'out-of-context' quality that the statement in question is to be interpreted figuratively and not literally leads to its identification as a proverb. Most proverbs are inherently metaphorical in meaning, however, in some instances the proverb is simply a statement that becomes metaphorical only within a context that rules out a literal interpretation. Proverb research was in a relatively poor state not so long ago. Scholars and writers claimed that proverbial language had passed from usage in contemporary culture. It seemed to be true that 'The proverb and related forms have long been objects of general interest and the occasion for many books, but they have attracted little serious and thorough study' [4].

Are people interested in proverbs nowadays? It can be easily proved that they are. Proverbs are not dead, they have not lost their well-established popularity and they continue to be present in all spheres of life. How do people perceive proverbs today? According to Shirley L. Arora '...the most consistently accepted generalization concerning proverbs, in virtually any language, is that they are "traditional", and that is their traditionality the sense of historically-derived authority or of community-sanctioned wisdom that they convey that makes them "work" ' [1]. However, it would be a mistake to assume that all proverbs in circulation at present time must, by definition, be old bits of wisdom. According to Wolfgang Mieder ' the time of proverb creation is by no means over ' [3]. While we continue to use many of the proverbs that can be traced back to classical times, the wisdom literature of the Jewish and Christian tradition, or the widely disseminated vernacular wisdom of the Middle Ages, we must not forget that the proverbs have been created at all times. This is also true for a modern society characterised by technology, mass culture and rapid urbanisation.

Proverbs and proverbial sayings, with their universal value and appeal, the truths they embody and the messages they carry, have for centuries been equally popular with all nations, despite their regional diversities and, clearly, for the impact they have made. Their brevity, the teaching they give, which ranges from general truths of advice, warning and comments they offer on human experience, encourage each of us to act and behave in certain ways. It is not surprising, then, that through the ages proverbs which have prevailed and contributed significantly to the English language still form a living part of it and thus can enrich our everyday conversations. They make

the language a more vivid and powerful tool of communication. A response receives an additional weight when we don't speak merely with our own mouths and we don't use our individual expression of state of mind, but a general opinion.

Although many scholars and writers believe that proverbs and proverbial expressions have ceased to be used in modern world culture, it can be easily proved that they are still used in every domain of life. It may be claimed that they have not lost their popularity and they are continually existent in present society all over the world.

Today's proverbs are not limited to the old ones from classical times, the wisdom literature of the Jewish and Christian tradition or from the Middle Ages. They are being created all the time. There is a need because as Wolfgang Mieder says 'Even the most sophisticated and best educated people appear to be in need of the pithy wisdom contained in metaphorical proverbs' [3]. Their texts can not only be interpreted literally but their metaphorical meanings may be taken to present succinct statements of evident truths. They may deride or satirise them sometimes but they are not absolute truths because they make sense only in certain contexts.

Proverbs have been, are and will always be timeless. The variety and number of proverbs and proverbial phrases is boundless. No matter how old people are, what country they come from, proverbs are part of their heritage. To the way of thinking of all proverb users, they comprise a good portion of common sense, experience, wisdom and above all truth.

While reading about proverbs one could ask why people use proverbs at all. As we know, proverbs don't usually function as mere poetic adornments of speech, neither are they used to meet man's needs for philosophic phrasemongering. As a rule they are used for some practical purposes in various circumstances of everyday communication. According to Taylor 'Men buy and read collections of proverbs to awaken and enlarge reflections on the world and the nature of man, to suggest subjects for conversation, or to provide themselves with comment appropriate to situations in daily life' [4]. It would not be wrong to state that proverbs are used to convey our general human problems and concerns by means of traditional language. According to Mieder 'By employing proverbs in our speech we wish to strengthen our arguments, express generalisations, influence or manipulate other people, rationalize our own shortcomings, question certain behavioral patterns, satirize social ills, poke fun at ridiculous situations' [3].

Proverbs were and are used nowadays as an effective spoken or written tool of expressing various meanings and intentions. They include wisdom, knowledge and truth which is manifested in a few colourful words. In spite of the fact the proverbs have figurative meaning, the message they carry is delivered very quickly and to the point which makes it very functional while used in spoken language, political speeches, newspaper headlines, cartoon titles and slogans in the advertisements. Proverbs can be used to manoeuvre people politically and economically and they may be very serious tool as 'expressions of stereotypical invectives or unfounded generalizations' [3].

According to Archer Taylor 'As a guide to life's problems, the proverb summarizes a situation, passes a judgement, or offers a course of action. It is a consolation in difficulties large and small and a guide when a choice must be made. It expresses a morality suited to the common man' [4]. He also pointed out that collections of proverbs are read to reflect on the world and life. Proverbs are also often used to describe the characteristics of a country or its inhabitants. Passing judgements is also done by means of proverbs and because of that, they often appear in legal contexts (The cask savours of the first fill; It is a silly fish that is caught twice with the same bait).

While trying to analyse the functions of proverbs we have to concentrate on how traditional proverbs continue to be employed and function in modern world. 'Doubtlessly traditional proverbs still play a significant role in today's speech, where they continue to be used to moralize, to instruct, to advise, and to reflect on everyday occurrences' [3]. Such old well known proverbs are often used

112

in a different new manner, they are changed in order to be suitable for modern communication.

First of all, proverbs had and still have a didactic function. By using them we wish to teach people, give them some advice, help in difficult situations, show people what are the most important things in life, show the proper way in life. Most proverbs having a didactic function originate from the Bible. In such proverbs as 'Seek and you shall find' (Math. 7,7), 'Every man must carry his own cross' (Math. 6, 24) 'You cannot put new wine in old bottles' (Math. 9,17), 'Do as you would be done by' (Luke 6, 31), it is their didactic function which makes them very useful in church sermons and moralising speeches.

Secondly, proverbs are very often used in personal interaction. They can function as warning ('Keep your weather eye open', 'Mind your P's and Q's'), suggestion ('Live and let live', 'It is never too late to learn'), scolding ('He that seeks trouble, never misses it', 'He struts like a peacock'), explanation ('He who lives by the sword dies by the sword'), justification ('Too many cooks spoil the broth'), a summary or a comment ('Learn wisdom by the follies of others', 'Care killed the cat'). They also bring out the essence of a given phenomenon, warn of danger, tell people how to behave and how to not behave, advise or give direct orders and prohibitions. With the aid of proverb one can aim to provide an endorsement to his statement or opinions, forecast something, express doubts, accuse someone of something, jeer at somebody's misfortune, justify or excuse somebody. Proverbs are also used to sum up life experiences and let the listener draw conclusions by himself and apply them to his behaviour in the future.

Thirdly, proverbs are a tool by means of which we can discredit or mock someone or criticise someone or a situation. Using politeness, in a short, pithy sentence we can hide our own thoughts and say something we would not dare to say in a direct manner. By means of proverbs we can depict wide range of basic people's experiences and problems of modern life in a satirical and moralising way. We would say 'A good husband makes a good wife' if we hear a man complaining about his wife while we know it is not only her fault. In modern writings function of proverbs differs a little bit from that of traditional ones. 'While proverbs in older literature usually served didactic and moralistic purposes, they are now often employed for expressions of parody, irony, or satire' [3].

As we can see proverbs can perform plenty of functions. They can perform different roles as speech acts depending on the text and the type of communicative setting they are used. Proverbs can be analysed with reference to formal paradigm of discourse because they refer to language 'above the sentence'. The relevance of some proverbs is to state some information and such proverbs can be interpreted on the locutionary speech level. Others, however, can be understood only with their metaphorical meaning and such proverbs need to be analysed on the illocutionary speech level. Some proverbs may also be examined as perlocutionary acts when they produce some important consequences concerning feelings, thoughts or actions of the listeners.

The functions of proverbs are the same as the functions and subfunctions of speech acts. They express intellectual and emotional attitudes: disappointment, sympathy, intention, acceptance as well as moral attitudes: approval, disapproval, appreciation, apology or regret. Proverbs and speech acts have the socialising function and suasion. They are used to congratulate, attract attention,

advise, offer, suggest, request or warn. Speech acts or speech events may involve requests, advice or words of criticism in two ways: directly or indirectly. The indirect way of doing that can be by means of proverbs or politeness strategies.

Almost all proverbs are context - dependent (except for some biblical proverbs having a

113

didactic function) and it is impossible to define the role of a proverb without reference to the context of its use. Language means something to someone when it is used in a certain situation. Meanings are generated by contexts and the same holds true for proverbs, as well.

Some people who are not very competent in a language may have problems with understanding proverbs as their meaning extends far beyond their literal meanings. Different dictionaries and collections of proverbs provide only texts or examples of proverbs, they inform us what proverbs exist in a language but they say nothing about how proverbs are used in various situations. Information on proverbs use and functions is found in texts because proverbs are used in contexts there. The meaning and function of a proverb usually depend on the situation in which it is used. For example, 'All's well that ends well' can be used as a statement, a justification or an explanation.

References

1. Arora, Shirley L. The perception of proverbiality. / Shirley L. Arora. —1995. —264p.
2. Gluski, Jerzy. Proverbs: A Comparative Book of English, French, German, Italian, Spanish and Russian Proverbs with a Latin Appendix. / J. Gluski. — New York : Elsevier Publishing Company, 1971. — 306 p.
3. Mieder, Wolfgang. Proverbs are never out of season: Popular Wisdom in the Modern Age./ W.Mieder. — Oxford. Oxford University Press,1993. — 286 p.
4. Taylor, Archer. The proverb. / A.Taylor. — Cambridge. Cambridge University Press, 1931. — 156 p.

Стрюк М. О. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Кучеренко О. Ф.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

СТИЛІ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Проблема зіставлення різних функціональних стилів має тривалу та багату історію, кожен період якої відрізняється своїми характерними особливостями.

Зараз поділ на стилі не є чимось постійним чи стабільним через бурхливий розвиток науки і техніки ,що спричинив появу великої кількості різних стилів та підстилів мовлення. Наразі актуальним є співставлення технічного та наукового стилів. Наука стала основою світоглядної моделі суспільства. Починаючи з самого дитинства сучасна людина засвоює певні наукові аксіоми. У цій ситуації зростає роль науково-технічних текстів, які стали безпосереднім засобом передачі накопиченої інформації та знань.

Різні аспекти наукового та технічного стилів англійської мови було досліджено багатьма українськими та зарубіжними авторами, серед яких І. В. Арнольд, І. Р. Гальперін та В. В. Виноградов. Об'єктом дослідження є технічний і науковий стилі англійської мови. Метою дослідження було визначення місце технічного та наукового стилів в структурі

функціональних стилів англійської мови крізь призму їхнього історичного розвитку. Це було розглядання можливих шляхів науково-технічного перекладу та з'ясування граматичні, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми науково-технічного перекладу.

Практичне значення полягає у можливості практичного застосування отриманих

результатів дослідження при викладанні таких дисциплін як «Стилістика», «Теорія і практика перекладу» тощо.

Кожна розвинена літературна мова має розгалужену систему стилів. Питання стилістичної диференціації сучасної англійської мови як і будь-якої іншої мови є надзвичайно складним. Поняття єдиної загальнонаціональної літературної мови є науковою абстракцією, оскільки в процесі спілкування, комунікатори користуються багаточисельними різновидами мовлення, функціональними і не функціональними (сюди відносяться місцеві діалекти, жаргони). Виходячи з основних функцій мови, функція спілкування реалізується в побутовому стилі, функція повідомлення – в діловому, офіційно-діловому і науковому стилях, функція впливу – в художньому і публіцистичному стилях. Проте стилі, функції і сфера спілкування можуть не співпадати. Виділяють класифікацію функціональних стилів на основі критерії сфери вживання. Під сферами мовлення розуміють ті соціально-мовні ситуації, в яких відбувається людське спілкування.

На даному етапі свого розвитку науковий стиль -це не примха часу, а скоріше необхідність. Вона постійно змінюється, прогресує і доповнюється. Це пояснює виникнення різноманітних підстилів наукової літератури.

На особливу увагу заслуговує один підстиль – науково-технічний. Основним завданням науково-технічної літератури є точне і логічне донесення інформації до читача. Технічні тексти більш конкретніші, ніж власне наукові.

Суто-технічний стиль і в англійській мові. Напр., речення «Please give me a 6E5. It's in that wooden box. I want to install it into my Philco» на технічній мові буде звучати так: «Dear colleague! Please provide me with 1 (one) countable unit of tuning indicator (magic eye) tube belonging to designation 6E5. Take it from the plurality of similar parts located inside that container made of wood. I require this tube in order to install it into the Philco tube-type superheterodyne console radio receiver which I am currently restoring». Ось чому технічний стиль ще називають «мовою роботів».

Наукова мова передбачає однозначність розуміння. Тому є чіткі вимоги точності, які представляються до наукового тексту, роблять обмеження на використання образних засобів мови: метафор, епітетів, порівнянь. Напр.: to acquire currency – набувати поширення, plain as a pikestaff – абсолютно зрозумілий, all in all – беручи все до уваги та інші. Точність та ясність наукового стилю також досягається вживанням великої кількості термінів. В основі терміна лежить науково-побудована дефініція. Напр.: aftershock – підземний поштовх, що йде слід за землетрусом; to co-invent – винайти щось разом з кимсь. У суто науковому стилі терміни не завжди пояснюються. У наукових творах для широкої аудиторії терміни зазвичай тлумачать.

Науково-технічна революція змінила характер дослідження, бо сучасний спосіб наукового викладу можна визначити як колективний, або формально-логічний, в якому не залишається місця для емоційності. Сфера застосування наукового стилю дуже широка, яка надає сильний і різнобічний вплив на літературну мову.

Широкий та інтенсивний розвиток науково-технічного стилю призвів до формування в його рамках численних жанрів, таких як: стаття, монографія, підручник, опис винаходу,

реферат, анотація, документація, каталог, довідник, інструкція тощо. Кожному жанрові притаманні свої індивідуально-стильові риси, загальні ознаки і особливості. Отже, швидкий розвиток суспільства, стрімкий прогрес знань викликають потребу у формуванні спеціальної мови, найкращим чином пристосованої до її вираження і передачі.

115

Література

1. Особливості перекладу англійської науково-технічної літератури
2. Очерки по стилистике английского языка 12. Кошечая И. Стилистика современного английского языка / И. Кошечая. – М. : Академия, 2011. – 352 с
3. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика английского языка 29. Edward J. H. Scientific style and format / J. H. Edward. – Press Syndicate of the University of Cambridge, 1994.

Тарасова Ольга Александровна

Научный руководитель проф. Озерова Е. Г.

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

СМЫСЛОВОЕ ВАРЬИРОВАНИЕ КОНЦЕПТА «ВСТРЕЧА» В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ И.А. БУНИНА И И.А. БРОДСКОГО

Концепт «Встреча» возникает на базе чувственно воспринимаемого и переживаемого события. Это сложное событие, которое такие элементы, как пространственное сближение, восприятие, распознавание «свой-чужой», внезапность, судьбоносность.

Пространственное сближение рассматривается как исходное, денотативное значение лексемы «встреча». С этим связан такой фразеологизм, как «идти навстречу», предполагающий сближение позиций, но не в пространственном поле, а в поле интересов. Сопоставление данного концепта с родственными элементами балто-славянских языков позволяет выделить компоненты «свой-чужой».

Встреча может быть случайной, и в этом контексте иметь коннотацию судьбы, рока. Но может быть и преднамеренной, в этой связи рассматривается такой глагол, как «встречать». Встречать можно не только человека, но и определенное время, событие (день рождения, юность, старость).

В творчестве И.А. Бунина концепт «Встреча» находит своё отображение в поэтических пейзажах. Субъектом встречи у И.А. Бунина могут быть любые объекты и явления природы, стихии – лес, поле, листья, ветер, волна, огонь и др.

При этом состояние природы отражает настроение автора. В раннем творчестве И.А. Бунина это настроение чаще радостное, в более позднем творчестве – примешиваются ноты грусти.

Один встречаю я дни радостной недели, – / В глуши, на севере... А там у вас весна: / Растаял в поле снег, леса повеселели, / Даль заливных лугов лазурна и ясна. (1891)

Берез веселых хоровод, / Шумя, встречает нас поклоном. (1893)

Туман прозрачный по полям / Идет навстречу мне... (1912)

Особое место занимают стихотворения о встрече в любовной лирике И.А. Бунина, эти встречи – радостные воспоминания о прошедшей любви. Автор описывает встречи

настолько ярко, что создаётся иллюзия «переноса» в прошлое, реальности любовных отношений:

Мы встретились случайно, на углу. / Я быстро шел – и вдруг как свет зарницы / Вечернюю прорезал полумглу / Сквозь черные лучистые ресницы. (1905). Лирический герой воспринимает случайную встречу с бывшей возлюбленной как мгновенную вспышку,

116

неожиданную радость, хотя не было произнесено ни единого слова – только взгляд, «ласковый» кивок женщины.

В это же время появляются и печальные образы, ассоциирующиеся с вечностью и смертью:

Печаль ресниц, сияющих и черных, / Алмазы слез, обильных, непокорных, / И вновь огонь небесных глаз, / Счастливых, радостных, смиренных, – / Все помню я... Но нет уж в мире нас, / Когда-то юных и блаженных!

Поэт вспоминает свою любимую, ее образ до сих пор живет в его глазах, сердце и душе. Однако он с горечью понимает, что они изменились, и ее, прежнюю, уже не вернуть: «Но нет уж в мире нас, когда-то юных и блаженных!». Данный контекст эксплицирует коннотативный аспект утраты и безнадежности. Во второй строфе лирический герой терзается вопросами о том, почему она все же приходит во сне, вспоминает восторг встречи. Его раздумья выражаются в поэтическом тексте риторическими вопросами:

Откуда же являешься ты мне? / Зачем же воскресаешь ты во сне? / Несрочной прелестью сияя / И дивно повторяется восторг, / Та встреча, краткая, земная, / Что бог нам дал и тотчас вновь расторг? (1906).

Встреча у И.А. Бродского носит и ностальгический характер: Снег сено запорошил / сквозь щели под потолком. / Я сено разворошил / и встретился с мотыльком. / Мотылек, мотылек. / От смерти себя сберег, забравшись на сеновал. / Выжил, зазимовал. (1965)

И. А. Бродский отождествляет смерть со встречей, смерть противопоставляет разлуке как встреча всех, кто разлучен жизнью: Словно кто-то вдали / В новостройках прекрасно играет. / Разбегаемся все. Только смерть нас одна собирает. / Значит, нету разлук. / Существует громадная встреча. (1962)

Встреча в произведениях И.А. Бродского может происходить с собственной юностью, жизнью, смертью, а может и с напитком на дне бутылки, в котором тонет лирический двойник поэта: И в этой бутылке у Ваших стоп, / свидетельстве скромном, что я утоп, / как астронавт посреди планет, / Вы сыщете то, чего больше нет. / Вас в горлышке встретит, должно быть, грусть. / До марки добравшись – и наизусть / запомнив - придете в себя вполне. / И встреча со мною Вас ждет на дне!

Таким образом, смысловое поле концепта «Встреча» в поэтических текстах И.А. Бунина и И.А. Бродского отличается многозначностью и богатым ассоциативным рядом, это может быть не только встреча с любимым человеком, но и с собственной юностью, со смертью, с явлениями природы.

Литература

1. Бродский, И.А. Сборник стихов / (Электронный ресурс) / Режим доступа http://lib.ru/BRODSKIJ/u_07-09.txt

Турсунов Уміджон (Узбекистан)
Науковий керівник канд. пед. наук, доц. Уварова Т. Ю.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МОВНА ЕКСПЛІКАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ДРУЖБА» ТА «ДРУГ» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА УЗБЕЦЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Концепт «дружба» є однією з основних категорій етичного характеру, що визначає духовні цінності будь-якої національної культури. Концепт «дружба» являє собою складний, з одного боку, але цікавий, з іншого боку, об'єкт дослідження в порівняльному аспекті. Цей концепт має свої складові: ментальні, моральні, етичні, духовні та ін. [1, с.21].

Вивчення концепту «дружба» є одним з найбільш важливих невичерпних джерел соціальної, національно-культурної інформації про носіїв певної мови. На сучасному етапі розвитку науки цей аспект, безсумнівно, стає актуальним. Це пояснюється необхідністю його вивчення для глибинного розуміння культури певної нації або етносу.

В даній статті проведено порівняльний аналіз відображення концепту «дружба» на матеріалі узбецької і української мов. Матеріалом для дослідження стали прислів'я тих мов, які зіставляються. Предметом порівняльного дослідження стають подібності та відмінності в описі концепту «дружба» в узбецькій і українській мовах.

Мовне відображення концепту «дружба» може стати частиною вивчення мовної картини світу в узбецькій і українській лінгвокультурах. Концепт «дружба» являє собою складне духовно-етичне явище, яке по-різному виражається в різносистемних мовах. Складові цього концепту іноді можуть збігатися в різних мовних культурах. Немає жодної лінгвокультури, в якій би був відсутній аналізований концепт, оскільки він існує в будь-якому суспільстві і визначає поведінку людини в його особистісних стосунках.

Зміст концепту «дружба» має багатосторонню функцію для дослідження етичного, етнічного і філософського поняття. В ході аналізу даного концепту встановлені семантичні ознаки, що його складають: дружба як добродіяння, дружба заради користі і дружба, що приносить задоволення. Дійсно, дружба буває різною: дружба юнаків, дівчат, літніх людей, подружжя, членів сім'ї, родичів, сусідів, однокласників, однокурсників, соратників, гостей і господарів та ін. Найбільш поширеною є дружба як чеснота, тому що дружба спочатку мала на меті допомогти, підтримати, зробити добро. Але, на жаль, на сучасному етапі розвитку суспільства, розвинена і поширена дружба тільки заради задоволення або вигоди. Такий вид дружби підкреслює природний егоцентризм людини.

В ході дослідження концепту «дружба» з'ясувалося, що фразеологічний фонд двох аналізованих мов містить загальний пласт універсальних прислів'яних виразів, семантична і синтаксична структура яких повністю або частково збігається. Наприклад, українське прислів'я говорить: Недруг підтакує, а друг сперечається. В узбецькій мові існує прислів'я,

що схоже семантично: Дуст ачиниб айтади, душман кулиб (Друг гірку правду скаже, а ворог - солодку брехню).

Такого роду прислів'я є семантичними синонімами, що мають загальну семантичну структуру, але відрізняються в плані вираження. Нижче в таблиці наведені деякі прислів'я, що мають схоже, або близьке значення в узбецькій і українській мовах (табл. 1.)

Таблиця 1.

<i>Українське прислів'я</i>	<i>Узбецька прислів'я</i>
<i>Жити разом, ділитися навпіл.</i>	<i>Икки булак – бир бутун</i> (Дві половинки - одне ціле)
<i>Дружба — найбільший скарб; Дружба та братство дорожче багатства; Вірному другові немає ціни.</i>	<i>Яхши дуст бойликдан афзалрок</i> (Хороший друг краще, ніж багатство)
<i>Друга у скруті пізнають. Друзі - до чорного дня.</i>	<i>Омад кетди, дуслар таркалди</i> (Удача пішла - друзі розбіглися)
<i>Дружба – як дзеркало (скло): розіб'єш, не складеш.</i>	<i>Синган дуслик хеч насага ярамайди</i> (Зламана дружба ні на що не годиться)
<i>Друг краще старий, а одяг новий.</i>	<i>Нарсанинг янгиси яхши, дустинг – эскиси</i> (Краще, коли речі нові, а друзі – старі)
<i>Справжній друг грошей дорожче.</i>	<i>Яхши дуст – биродардан якин</i> (Хороший друг краще, ніж багато товаришів)
<i>Старий друг краще нових двох. Нових друзів май, старих не забувай.</i>	<i>Эски дуст янгисидан афзалрок</i> (Старий друг краще, ніж нові)
<i>Скажи, хто твої друзі, і я скажу, хто ти.</i>	<i>Дўстингнинг кимлигини айт, мен сенинг кимлигингни айтиб бераман</i> (Скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти)
<i>Недруг підтакує, а друг сперечається.</i>	<i>Дўст ачитиб гапирар, душман — кулдириб</i> (Друг каже колюче, а ворог - потішаючи)
<i>Чоловік без друга - що їжа без солі.</i>	<i>Дўстсиз бошим — тузсиз ошим</i> (Без друга моя голова, що без солі їжа)
<i>Не бійся розумного ворога, а бійся дурного приятеля</i>	<i>Дўсти нодондан душмани зийрак яхши</i> (Дурний друг небезпечніше розумного га)

Існують і паремії, що не мають семантичних еквівалентів в мовах, що порівнюються. Саме в цій групі виявляються ті семантичні ознаки, які і відносяться до національної специфіки концепту «дружба». Розбіжності тут стосуються специфіки дружніх відносин в різних мовних культурах. Так, в узбецькій мові існує велика кількість прислів'їв, які закликають до згуртованості і дружби, яка є святою, і заради якої людина нічого не шкодує: Икки дуст бирдан кура яхши, учтаси ундан хам афзал (Двоє друзів добре, з трьома - ще краще); Дусликда яшасанг, хеч емонлик курмайсан (Живучи дружно - у лихо не потрапиш); Дўстинг учун захар ют (Заради друга і отруту випий).

В українських фразеологічних одиницях відзначається прагнення до подібності і рівності між друзями: Горе на двох - півгоря, а радість на двох - дві радості; Друзі прямі - брати рідні.

Також багато прислів'їв, в яких підкреслюється, що справжнього друга дуже важко знайти:

Нема друга - шукай, а знайшов – бережи; Шукай товариша себе краще, а не гірше себе; Знайти друга, за якого можна померти, - легко, а такого, щоб за тебе помер, - важко.

119

Існують прислів'я, які трактуються крізь призму певних національних традицій. В узбецькій мові знаходимо: Дўст уйидан курук кетма - (З будинку одного без подарунка не йди); Дастурхонга бокқан дўст бўлмас - (Хто дивиться на скатертину, той не друг); Дўст бошга боқар, душман — оёққа - (Друг дивиться на голову, а ворог на ноги); Бир маизни 40 киши еган. (Одну родзинку розділи на 40 чоловік)

Для українських прислів'їв характерний свій культурологічний відтінок:

У друга вода солодша від вражого меду; Не карай, Боже, нічим, як другом лихим; Треба і в пеклі приятеля мати; Коли загорівся мій стіг, я познайомився з моїми друзям; Дружно не громіздко, а один і у каші загинеш; Такі друзі, що схопляться, так колом не розкидати.

Однак, в проаналізованих мовних культурах відчувається заклик до реальної законодавчої і відданої дружби, яка пізнається у важкій ситуації: Узбецьке прислів'я: Хакикий дуст ёмон кунингда билинар (Друга в горі пізнаєш) і українське прислів'я: Друзі пізнаються в горі.

В результаті дослідження концепту «дружба» на матеріалі фразеологізмів двох зазначених мов, ми прийшли до висновку, що загальними ознаками для узбецького і українського є наступні:

1. Мовна одиниця відношення або знайомства присутній у всіх мовах і розкривається через семантичні модулі;

2. Пареміологічний фонд мов, що аналізуються, містить загальний універсальний пласт семантичних понять, таких як: допомога, благодійність, спорідненість, фальшивість, небезпека, надійність і т.п.

3. В аналізованих мовах спостерігається заклик до дружби, справжньої, вірної і міцної, яка врятує людину в складному положенні.

У процесі аналізу прислів'їв узбецької і української мов були виявлені і відмінні риси. Так, в узбецькій лінгвокультурі дуже широко представлена ознака добродітності, святості, іноді навіть самопожертви в ім'я дружби; в українській мовній культурі також спостерігається святість дружби, але відзначається прагнення до подібності і рівності друзів.

В результаті виконаного дослідження можна відзначити, що концепт «дружба» є характером комунікативної поведінки по відношенню до іншого, і наділяється специфічними рисами, характерними тільки для носіїв даної мовної культури.

Література

1. Воркачев С. Г. Языковая личность и концепт как базовые категории лингвокультурологии // Ежегодные международные чтения памяти Н.С. Трубецкого

2000.– Москва, 2000. – С. 21-22.

2. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218 с.

120

Хебуиз Фатима Эззахраа
Научный руководитель ст. преподаватель Скрипник Л. В.
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ПРОИСХОЖДЕНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ НЕКОТОРЫХ АРАБСКИХ ИМЕН

Марокко получила название по городу Марракеш, который в средние века был её столицей. У нас и сейчас есть такой город. Но мы называем свою страну Эль-Мамляка-эль-Магрибия ('королевство Магрибия') или Эль-Магриб-аль-Акса ('дальний запад').

Жители моей страны очень любят красиво разговаривать, поэтому цвет, предмет или явление природы по-арабски звучат, как музыка.

Выбирают имя в Марокко тоже очень серьёзно. Ведь имя сопровождает нас всю жизнь. В некоторых культурах считается, что, если знать истинное имя человека, ему можно навредить. Поэтому людям часто давали два имени. Одно --- для семьи, а другое --- для всех. В древности люди верили, что имя влияет на судьбу человека, и это не просто слова.

В отличие от прошлых лет сейчас увеличилось внимание марокканских семей к выбору имени для своих детей. Марокканцы сейчас часто называют своих детей именами пророков и сахабов, как Мухаммад محمد (и это самое популярное имя среди мальчиков), Абдулла عبد الله, Абдуррахман عبد الرحمن, Саад سعد, Муаз معاذ, Сугейб صهيب, в дополнение к именам матерей правоверных, жён пророков и благородных женщин, как Марьям مريم, Хадиджа خديجة, Сара سارة, Хафса حفصة, Шейма شيماء и Фатима аз-Загра فاطمة الزهراء.

Многие отцы называют своих детей в честь своих отцов и дедов. Сейчас в Марокко часто выбирают имена из двух слов, одно из которых – Мухаммад, как Мухаммад-Таха محمد طه и Мухаммад-Ясин محمد ياسين, и Мухаммад-Амин محمد أمين – самое частое составное имя, и пророк صلى الله عليه وسلم был известен под именами ас-Садикъ («правдивый») аль-Амин («верный, надёжный»).

Выбор имени для малыша отличается в каждой марокканской семье. Это зависит от традиций и культуры семьи. Некоторые мужчины дают дедушке право выбирать имя для своего ребенка. Другие семьи просят родственников написать список их любимых имён, а потом эти имена собирают вместе и выбирают, какое лучше.

Иногда выбор имени ребёнка происходит как договор между мужем и женой. Например, они решают, что будут называть детей по очереди, или что муж будет выбирать имя для мальчиков, а жена – для девочек.

Выбор имени происходит через несколько дней после появления ребёнка и до дня, который марокканцы называют «ас-сабуъ» — «седьмой день ребёнка».

Рождение нового мусульманина – великая радость, но и большая ответственность. Родители понимают, что у их ребенка есть свои права, и что защитить эти права – родительский долг.

Как в Украине, так и в Марокко некоторые семьи перенимают западную культуру (adopt Western culture). Они хотят быть ближе ко всему «модному» и красивому у немусульманских народов. Есть арабские имена, которые похожи на христианские или иудейские (Лина, Римма, Дана, Дарин, Сара, Мария, Сафия и т.д.). Но, с другой стороны, лучшие имена для современных мусульман всего мира – это традиционные исторические имена.

121

Я учусь в группе с марокканскими студентами. У них очень красивые имена. Я хочу познакомить Вас со значением имён моих одноклассников. Но начну с себя. Напомню, меня зовут Фатима.

Это красивое арабское слово имеет глубокий смысл. Корень этого слова --- глагол «отрезать». Арабское значение имени Фатима — «взрослая, отнятая от груди». Так называют в исламе женщин, которые закончили кормить детей. Родители девочки думают о её будущем: детство, юность, замужество, рождение и воспитание ребенка. Поэтому ещё одно значение имени Фатима: «состоявшаяся женщина». Происхождение имени Фатима связывают с пророком Мухаммедом, так звали его четвёртую дочь. Она была известной женщиной, которая оставила след в истории. Это имя очень популярно уже много веков.

Мою сестру зовут Ранда. Это арабское имя имеет значение «душистое дерево» и «восхитительная».

Мою подругу зовут Фадва. Имя Фадва - происходит от арабского слова (فدى) "самопожертвование".

Мой самый взрослый одноклассник -- Амин. Имя Амин (أمين) - это очень известное арабское имя. Оно имеет несколько значений. Имя Амин означает "верный" или "преданный". А ещё Амин - "начальник". Поэтому в группе мы называем его «папа Амин».

Ещё одну студентку моей группы зовут Хадижа Женское имя Хадижа популярно в мусульманских семьях. Его значение – «ребёнок, который родился раньше срока». Так звали и первую жену Посланника Аллаха (Мухаммада). Поэтому второе его значение – «первая жена Пророка».

Ламиа – так зовут ещё одну студентку нашей группы. Имя Ламиа - происходит от арабского «"Сверкающая" или (لمياء) "темногубая"».

Мусульманские имена мелодичные, хорошо сочетаются с любыми иностранными фамилиями. Поэтому многие родители и любят давать своим детям именно арабские имена

Марокканцы серьёзно относятся к выбору имени. Оно должно быть красивым и добрым. Этот обычай идёт от самого великого пророка Мухаммада, который всегда выбирал для своих близких именно такие имена.

Как говорит Коран, "в Судный день каждый будет призван по имени своему и отца своего".

Куда бы ни приходил ислам, неарабские народы часто начинали использовать арабские имена. Но и в арабском языке также много имён из других языков.

Среди украинских студентов я часто слышу такие арабские имена как София, Дарина, Василь, Илья, Надия, Рая и другие.

А неарабское имя Мария совпало с арабским. Ещё до ислама арабы называли этим именем своих дочерей, и оно обозначало «белая, яркая».

Каждый народ имеет свою историю.

Имя – это важная часть истории каждого человека, поэтому всем нужно знать, что означает его имя. Наши предки верили, что имя человека имеет магическую силу. Это потому, что своё имя каждый слышит много раз в день, а, значит, его значение влияет на наше поведение и настроение.

122

Халиль Ариж (Ливан), Кедари Дуния(Марокко), Али Таха (Ливан)
Научные руководители ст. преп. Беликова Е. В., ст.преп. Скрипник Л. В.
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

СПОСОБЫ И ПРИЕМЫ АКТИВИЗАЦИИ ВНИМАНИЯ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РКИ(УКИ)

Внимание - важный процесс, влияющий на эффективность усвоения учебного материала. Методика преподавания РКИ(УКИ) подразумевает опору на познавательные интересы учащихся при активизации внимания, так как достижение высоких результатов обучения невозможно без постоянного развития внимания.

В процессе овладения русским(украинским) языком иностранный студент должен осознать, что изучать язык – не значит узнавать новые слова, переводить тексты; прежде всего это получение новых знаний с помощью другого языка, возможность по-новому выразить мысль, быть всегда активным, каждый раз видеть прибавление знаний, полученных на занятии, учиться преодолевать трудности, открывать новые возможности. Для этого необходима мобилизация внимания студентов при изучении материала на занятиях. Не умея сконцентрировать внимание, отобрать из потока информации самое ценное, отсеять второстепенное, учащийся не сможет ориентироваться в русском(украинском) языке, достаточно сложном для изучения. Развитию внимания на занятиях должны служить специально подобранные методы обучения и методические приемы. Само возникновение интереса к русскому языку зависит от методики преподавания. Если работа организована таким образом, чтобы каждый обучающийся работал активно и увлеченно, то это может вызвать глубокий познавательный интерес.

Для оптимальной организации преподавания РКИ(УКИ) необходимо учитывать механизмы развития внимания. В активизации внимания ведущую роль играют определенные свойства предметов, событий, действий:

- сильное, интенсивное воздействие предмета или явления (например, резкий и громкий звук в тишине);
- контраст с окружающим(цветной текст на черно-белом фоне);
- неожиданное привлечение внимания (например, необычное начало занятия, нетрадиционная форма выполнения задания);
- подвижность и динамичность.

Например, читая трудный для понимания научный текст, студент должен включать произвольное внимание, иногда заставляя, принуждая себя, осознавая свою цель (получить образование). Необходимо отметить, что эффективность работы по улучшению произвольного внимания значительно повышается за счет положительных эмоций, чувства удовлетворенности и сознания важности данной работы, которые испытывает обучаемый.

Методами активного усвоения новых знаний являются сравнение и сопоставление. Они требуют самостоятельной работы учащегося: искать материал для сравнения, вычленять детали. Эти методы должны быть неотъемлемой частью занятий при преподавании РКИ(УКИ). Играя важную роль в развитии внимания, мышления и памяти, они способствуют и лучшему запоминанию материала.

Одним из важных механизмов внимания является интерес к предмету. Сравнение

123

языков в процессе обучения повышает этот интерес. Оно способствует обогащению словарного запаса учащихся и вырабатывает у них умение активно использовать в своей практике богатство речевой культуры русского(украинского) языка. Это умение учащихся приобретают при установлении различий в смысловом значении сопоставляемых слов, сопоставлении слов со словосочетаниями, сравнении написания и произношения одних и тех же слов. Сопоставление эффективно применяется при объяснении нового материала, закреплении пройденного и проверке знаний студентов.

Наиболее частой причиной неустойчивости внимания является недостаточная умственная активность. Для поддержания внимания учеников на занятиях необходимо соблюдать определенные условия организации учебной деятельности:

- хороший темп занятия и продуманная его организация;
- четкость, доступность и краткость пояснений, инструкций и указаний перед началом выполнения заданий;
- максимальная опора на активную мыслительную деятельность учащихся (подбор разнообразных и посильных задач на сравнение; обобщение; примеры, выводы);
- бережное отношение преподавателя к вниманию своих учащихся: необходимо избегать громких замечаний, дополнительных и запоздалых объяснений;
- разнообразие видов и форм работы, подчиненных основной задаче и теме урока;
- включение в учебную работу всех учащихся не только во время выполнения письменных заданий, но и при обычных устных упражнениях;
- активизация инициативы учащихся: поиск разнообразных примеров, способов решения учебных задач, объяснений наблюдаемого факта.

Таким образом, в преподавании РКИ(УКИ) большое значение стоит уделять развитию внимания, так как высокий уровень развития внимания помогает постоянной устойчивой сосредоточенности на учебной деятельности и способствует высокому уровню усвоения учебного материала.

Царева Яна Александровна

Научный руководитель проф. Озерова Е. Г.

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИДИОСТИЛЯ

Анализ языка писателя и его литературно-художественного произведения должен начаться с рассмотрения концепции идиостиля. Текст есть свидетельство об авторе, в котором

скрывается он сам. Это происходит в связи с тем, что каждый художник использует свои, специфические для его художественной системы элементы. Следовательно, художественный текст всегда отмечен авторской индивидуальностью, что позволяет говорить об авторском идиостиле.

Однако, отсутствие общепринятой точки зрения на понимание идиостиля, как лингвистического явления, составляет важную проблему в современной лингвистике. В своих работах А.И. Ефимов начинает развивать данное понятие и определяет его как «индивидуальную систему построения речевых средств, которая вырабатывается и

124

применяется писателем при создании художественных произведений», а также как «характерную для писателя манеру выбора и употребления слов», выражающую мировоззрение автора. В широкое научное применение термин идиостиль был введен В. Григорьевым. Тем не менее, большинство авторов исследований, посвященных анализу индивидуальных проявлений языковой личности в тексте, опираются на терминологическое понятие индивидуального стиля, предложенное В.В. Виноградовым, – структурно единую и внутренне связанную систему средств и форм словесного выражения – и расширяют представления о подходах к его изучению в лингвистике.

С точки зрения соотношения лингвистических и экстралингвистических составляющих ученые выделяют три основных подхода к изучению идиостиля: во-первых, в узком лингвистическом смысле, идиостиль – это совокупность языковых и стилистико-текстовых особенностей, свойственных речи писателя; во-вторых, согласно точке зрения коммуникативной стилистики, идиостиль – творческая индивидуальность автора. При этом его исследование основано на специфическом языковом материале, в основном лексической структуре текста; в-третьих, в широком понимании, идиостиль – творческая индивидуальность автора, языковые средства ее выражения. На основе современных исследований стилистической оригинальности литературного текста можно говорить о его внутренней и внешней составляющих. Опираясь на точки зрения разных авторов, приведем следующие пояснения понятию «идиостиль»:

1. Идиостиль – это система языковых средств, подчиненных эстетическим и коммуникативным задачам художественного произведения, посредством которых создается индивидуально-авторская картина мира.

2. Идиостиль – неотъемлемая составляющая художественного мира писателя: а) система индивидуальных особенностей автора как художника слова в их языковом выражении; б) способ отражения и преломления в художественной речи фактов внутреннего мира конкретного писателя.

3. Идиостиль – это системно организованная совокупность индивидуальных языковых средств, определяющих специфику художественной системы писателя.

4. Идиостиль художественного текста – актуализация писательской языковой личности в собственном стиле изложения, представленном индивидуальным сочетанием текстовых экстра- и интралингвистических параметров, каждый из которых основан на соответствующем типе референтных отношений, представляющих мотивационный базис

создания художественного текста и репрезентативный базис актуализации в нем авторского замысла.

Ученые выделяют следующие подходы к анализу авторского стиля:

1. Семантико-стилистический (В.В. Виноградов, Л.С. Захидова, Л.И. Донецких, Г.А. Лилич и др.). При таком понимании идиостиля основная задача исследователя языка художественных произведений писателя – семантико-стилистический анализ системы словесных форм в их эстетической организации. В настоящее время в рамках данного подхода широкое распространение получила авторская лексикография и создание словарей языка писателей.

2. Лингво-поэтический (В.П. Григорьев, Н.А. Фатеева, Л. . Шестакова, Е.А. Некрасова и др.) Ориентируется на формально-стилистические параметры идиостиля. Будучи направленным на лексикоцентризм, лингвопоэтический подход к идиостилю имеет

125

целью выявление общих закономерностей в словоупотреблении писателей.

3. Системно-структурный (Ю.М. Лотман, О.И. Северская, С.Т. Золян и др.) Идиостиль трактуется как особый способ лингвистического конструирования миров, некоторую функцию, которая соотносит принимающие различные состояния языка с соответствующим определенному состоянию языка возможным миром.

4. Коммуникативно-деятельностный (Ю.Н. Караулов, Н.С. Болотнова, А.Н. Васильева, Л.Г. Бабенко, В.А. Салимовский и др.) Термин идиостиль приравнивает к понятию «творческая индивидуальность автора». В рамках этого направления идиостиль исследуется с точки зрения того, как конкретная языковая личность автора организует диалог с читателем.

5. Когнитивный (В.А. Пищальникова, И.А. Тарасова, Е.Г. Фоменко и др.). В рамках когнитивного подхода идиостиль рассматривается как система средств выражения, которая соотносит ментальный мир автора с художественной действительностью, художественным миром текста. Ментальный мир при этом трактуется как индивидуальная концептосфера, а ключевым является понятие индивидуально-авторского концепта. Таким образом, в рамках когнитивного подхода исследование идиостиля идет с опорой на первичную коммуникативную деятельность автора. При этом изучаются отдельные концепты и анализируются формы их репрезентации, исследуются системы концепт-доминант и семантические и ассоциативные поля, выявляются «доминантные личностные смыслы».

Разнообразие определений и различных точек зрения на феномен идиостиля нуждаются в обобщении. Мы будем понимать идиостиль, опираясь на семантико-стилистический и когнитивный подходы. Таким образом, идиостиль – это система принципов моделирования индивидуальной авторской картины мира, которая осуществляется путем формирования содержания литературного текста, подбора языковых единиц и образных средств выражения, основанных на характеристиках сознания языковой идентичности и ее представлениях о реальности.

Чен Юйсяо (Китай)

**Научный руководитель канд. пед. наук, доцент Семененко И. Е.
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет**

ОТРАЖЕНИЕ САМОБЫТНОСТИ РУССКОЙ И КИТАЙСКОЙ КУЛЬТУР ВО ФРАЗЕОЛОГИЗМАХ

Фразеологизмы, языковые «заготовки», воспроизводимые в речи, в основном имеют образную основу, в которой отображаются важные черты национального менталитета. Изучение фразеологического состава языка в контексте культуры – лучшая основа для выявления «культурных смыслов», т.е. информации о мировоззрении народа [2]. Так, ни в одном языке не обнаруживается аналога русской поговорке «На миру и смерть красна» – это, предположительно, одна из иллюстраций такой традиционной черты русского национального сознания, как «соборность».

Семантические смыслы, лежащие в основе фразеологических единиц любого языка, выявляют самобытность сопоставляемых культур средствами заложенных в них образов и

126

ценностных установок, специфических для той или иной культуры.

Например, для русскоговорящих людей большое место в жизни (как физической, так и духовной) занимает хлеб, для китайцев же эта позиция связана с рисом. Такое национальное своеобразие в еде запечатлено также и во фразеологизмах. Так, в русском языке мы встречаем: «хлеб всему голова»; «не лошадь ведет, а хлеб»; «хлеб насущный»; «зарабатывать на хлеб»; а в китайском – 巧妇难为无米之炊 «даже хорошая хозяйка не может ничего приготовить без риса» (о том, что для каждого дела нужна тщательная подготовка); 生米做成熟饭 «сырой рис уже сварен» (о чем-то сделанном для достижения цели).

Показательны также примеры фразеологизмов, включающих имена числительные: «на седьмом небе», «за семь верст киселя хлебать», «семеро одного не ждут», «семь бед – один ответ» и др. Семь – мистическое, священное число для славянских народов, важное для мифологической системы: семь богов древнерусского пантеона. А для китайского народа таким числом является девять. Китайцы «насчитывают» девять ярусов небес и восемнадцать (дважды девять) ярусов преисподней: 打入十八层地狱 («посадить кого-либо в восемнадцатый ярус преисподней» – поставить в самое плохое, самое низкое положение); 九霄云外 («за девятым небом» – очень далеко, очень высоко).

Самобытность культур ярко иллюстрируют фразеологизмы, включающие названия животных: с одной стороны, эти фразеологизмы характеризуются сходной когнитивной основой (апелляция к эталону того или иного свойства человека), с другой – основаны на несовпадающих образах. Так, значение «трусость» в русской фразеологии воплощается в образе зайца («заячья душа»), а «беспокойство» – кошки («на душе кошки скребут»); в китайской картине мира «трусость» связана с образом мыши (胆小如鼠 – «желчный пузырь маленький, как у мыши»), «беспокойство» – с образом обезьяны (心猿意马 – «в сердце мечутся обезьяны, в мыслях скачут кони»). Следует отметить, что характеристика плохого человека в обоих языках связана с образами волка и змеи: 狼心狗肺 – «с волчьим сердцем и собачьими легкими» (ср. волк в овечьей шкуре), 佛口蛇心 – «уста Будды и змеиное сердце» (ср. «змея подколотная») и т.п. Существование фразеологических параллелей даже в генетически разных языках объясняется общностью жизненного опыта и отражающих его процессов мышления, общностью образных аналогий, устойчивых ассоциативных связей между логически не связанными явлениями.

Фразеологические единицы, которые не имеют эквивалента в другом языке, особенно ярко демонстрируют национально-культурную самобытность семантики русского и китайского языков. Ср.: 鹤发童颜 «журавлиные волосы, но младенческое лицо» (о человеке, который в преклонные годы выглядит молодо); 青梅竹马 «зеленые сливы и бамбуковые лошадки» (о детской непосредственности, детской дружбе); 望梅止渴 «утолять жажду, глядя издали на сливы» (утешаться призрачными надеждами); 天女散花 «небесная дева осыпает цветами» (пожелание счастья); 豆蔻含葩 «кардамон расцвел» (о девушке, готовой к замужеству).

Такие примеры подтверждают, что фразеологический состав языка в первую очередь выражает особенности национальной истории и культуры. Так, длительное влияние буддизма и даосизма в китайском обществе запечатлелось в многочисленных

127

безэквивалентных фразеологизмах: 大慈大悲 «великая доброта и большая скорбь» (об отзывчивости и милосердии буддхисатв к людям); 普渡众生 «спасение всего сущего» (о силе учения Будды); 清规戒律 «многочисленные ограничения в жизни буддийских монахов» (о мелочных ограничениях, излишнем педантизме); 借花献佛 «взять взаймы цветы для подношения Будде» (о подарке, сделанном за чужой счет); 世外桃源 «персиковый источник на том свете» (рай). Большое количество русских фразеологизмов по происхождению связаны с язычеством древних славян и эпохой христианства («не все коту масленица», «семь пятниц на неделе», «иерихонская труба», «блудный сын», «бог миловал» и т.п.).

Термину «сехоуэй» («недоговорки») нет соответствия в русской классификации, поскольку он обозначает специфические для китайского языка и культуры единицы – двучленные речения, в которых первая часть представляет собой иносказание, вторая – раскрытие иносказания. В речи недоговорки могут употребляться как в полной форме, так и в усеченной (только первая часть). При этом усеченная форма употребляется в том же значении, что и полная. Главным звеном недоговорки, создающим игру слов, является иносказание (первая часть), выполняющее экспрессивную коммуникативную функцию. Вторая часть, как правило, представляет собой фразеологическую единицу, существующую в языке вне недоговорки и до неё. Ср.: 当天一道裂–日月难过 «трещина поперек неба – солнцу и луне трудно перейти» (о трудных временах); 隔鞋搔痒–摸不着痛处 «через ботинок чесать зудящее место – не доберешься туда, где чешется» (о непонимании сути какого-либо вопроса).

Результаты сопоставительного исследования фразеологизмов как наследия культуры на материале неродственных языков способствуют развитию и углублению теоретических представлений о русской и китайской культурах, а также их национальной специфике.

Литература

1. Китайские народные поговорки, пословицы и выражения. – М., 1958.– 160 с.
2. Телия В.Н. Первоочередные задачи и методические проблемы фразеологического состава языка в контексте культуры // Фразеология в контексте культуры.– Москва: Языки русской культуры, 1999. –С. 13-25.

3. Фелицына В.П. Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения: Лингвострановедческий словарь / В.П.Фелицына, Ю.Е.Прохоров.– М.: Русский язык, 1988.– 130 с.

Чиж В. Г. (Україна)

**Науковий керівник канд. філол. наук, доцент Мілєва І. В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури**

ЛОГІЧНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРИТЕРІЙ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Для успішного спілкування важливо дотримуватися різних критеріїв культури мовлення. Одним з таких важливих критеріїв є логічність.

128

Логічне мовлення продумане, виважене, семантично й структурно впорядковане. Його сутність найбільшою мірою визначається повною відповідністю сказаного чи написаного певним реаліям життя. Логічність мовлення обов'язково передбачає його правильність, зрозумілість, які втілюються в літературно-нормативних формах слів, у структурах речень, словосполучень тощо. Усе висловлене має відповідати життєвій правді, логіці, реальному стану речей. Наприклад, речення Вагонні слюсарі... постукують молотками по чавунних колесах вагонів є нелогічним, неправильним, тому що вагонні колеса виготовляють зі сталі. Такі приклади порушення логіки трапляються доволі часто [3].

Актуальність теми полягає в тому, що багато мовців не дотримуються причинно-наслідкових зв'язків у мовленні, порушуючи цим культуру спілкування.

Метою роботи є дослідження причин порушення логічності в мовленні й уникнення їх у спілкуванні.

Як відомо, процес мовленнєвої діяльності має три рівні: мисленнєвий (йому властиві автоматизм та імпровізація), лексико-граматичний і фонологічний, адже в діяльності свідомості людини відбувається творення, розподіл, обмін, споживання знань. Зазвичай у кожної людини ці процеси відбуваються по-різному, залежно від схильності до інтелектуальної діяльності, рівня знань, специфіки особистого досвіду, характеру практичної діяльності тощо [1].

Логічність як ознака культури мовлення формується на рівні мислення – мова – мовлення, залежить від ступеня володіння прийомами мисленнєвої діяльності, знання законів логіки й ґрунтується на знаннях об'єктивно-реальної дійсності, тобто перебуває в тісному зв'язку з точністю. Так, погане мовлення є наслідком насамперед поганого мислення, а лише потім – поганих знань мови. А отже, щоб навчитися добре висловлювати свої думки, треба навчитися добре мислити, адже істина – це правильна думка, правильне відображення об'єктивної дійсності у свідомості людини. Тобто коли мовлення точне, то воно логічне. Але якщо точність вимагає суворої відповідності вживання слова його значенню, то для логічності цього замало: вона потребує ще й точного зв'язку між словами в мовленнєвому потоці. А це реалізується не лише за законами семасіології, лексикології, лексичних норм, а й за законами синтаксису: на рівні речення-фрази, надфразної єдності, тексту [Там само].

У тлумачному словнику зазначено: ЛОГІЧНІСТЬ, ності, жін. 1. абстр. ім. до логічний. 2. – Я бачу, ви не можете збагнути логічності цієї пропозиції після всіх попередніх подій [2]. Логіка (гр. *logik*) – наука про прийнятні способи міркування. Слово «логіка» в його сучасному вживанні багатозначне, хоча й не настільки багате смисловими відтінками, як давньогрецьке *lógos*, від якого воно походить [4].

Причинами помилок у логіці викладу найчастіше виділяють такі:

1. Поєднання логічно несумісних слів (за винятком оксюморона, коли поєднання логічно несумісних понять формує нове поняття, відмінне від тих, що формально наявні в структурі), пор.: алогізми жакливо добрий, убивчо щедрий, страшно гарний і оксюмори солодка мука, дзвінка тиша, холодний жар, гарячий сніг та ін.

2. Уведення до фрази зайвих слів (плеоназмів), які структурно обтяжують фразу, залишаючись семантично «порожніми», наприклад: місяць травень, на долонях рук, відступити назад, цільове призначення витрат, моя власна думка, моя автобіографія, підвести вгору погляд, інтелектуальний розумовий процес.

129

3. Заміна особової форми дієслова зворотною або навпаки: правильно вибачте мені – неправильно вибачаюсь; перестань цим нервуватись, а не перестань цим нервувати, надумав собі купити, а не надумався собі купити.

4. Неправильна побудова рядів однорідних членів речення, коли до нього входять родові й видові поняття, наприклад: письменники і поети, діти і дошкільнята, студенти і молодь, розумний брат і з сивиною чоловік; корови, свині, кури, птахи; кущі, дерева та ялини.

5. Неправильне (архаїчне) утворення аналітичних граматичних форм:

а) майбутнього часу, наприклад: буду писав, буде хотів, будеш знала, будете сидіти, будете жили – це не лише діалектні форми, а й розмовні в багатьох носіїв літературної мови; повинно бути: буду писати, буде хотіти, будеш знати, будете сидіти, будете жити; б) ступенів порівняння прикметників: самий найкрасивіший, саме найдорожче, сама найдоросліша, самий найглибокий; треба: найкращий, найдорожче, найдоросліша, найглибший; в) конструкцій на позначення неповноти ознаки: дещо грубуватий, ледь теплуватий, трохи синюватий, частково твердуватий, більш точніше, більш виразніше, більш чіткіше, більш вдаліше; треба: грубуватий, ледь теплий, синюватий, трохи твердий, точніше, виразніше, чіткіше, більш вдало.

6. Неправильна координація між складним підметом і дієслівним присудком: дехто (кожен) з нас знали (замість знав), дехто з дітей принесли книги (замість приніс), батько з сином пішов (замість пішли), сто один учень купили (замість купив) путівки; ста п'ятдесяти одного процентів (замість процента!) плану.

7. Порушення порядку слів у простому реченні або порядку розташування компонентів складного речення, наприклад: Гнів викликав біль (чи Біль викликав гнів?). Успіх забезпечив досвід (чи Досвід забезпечив успіх?). Він знайшов книжку в бібліотеці, яку давно хотів мати (чи В бібліотеці він знайшов книжку, яку давно хотів мати?).

8. Недоречне вживання дієприслівникових зворотів замість підрядних речень часу: Принісши цю книжку, йому дозволили взяти іншу. – Йому дозволили взяти іншу книжку, коли він приніс цю. Їй, повернувшись у село, обіцяли знайти роботу за фахом. — Коли вона повернулась у село, їй пообіцяли знайти роботу за фахом.

9. Неправильне використання сполучних засобів у складних реченнях, наприклад: Ці листи не лише поповнили матеріали шкільного літопису, а (треба ще й) назавжди запали в юні серця. Завтра вдень невеликий та мокрий сніг (сполучник зайвий). А якщо люди працюють з азартом, тим (треба то) багатша і красивіша їх держава. Ця людина дуже цікава, хоч (треба але) не всі про це знають.

10. Порушення смислового зв'язку (який досягається лексичним повтором, уживанням анафоричних займенників, «нанизуванням» речень) між окремими висловлюваннями у тексті: Наші сусіди давно захоплюються виробами з лози. Вони (хто – сусіди чи вироби?) дуже гарні й усім, хто їх знає, вони подобаються.

11. Невміння поділити текст на логічні частини (на письмі – невідання виділити абзаци, які засвідчують етапи мислення, паузи в мовленні).

12. Поява стилістичного дисонансу, який створюється недоречним вибором синтаксичних конструкцій (це т. зв. телеграфний стиль у розмовному і публіцистичному стилях або невмотивоване стягування в одне складне речення групи закінчених речень), пор.:
1. Ще можна добре продумати план екскурсії. Адже буде вона восени, коли в Карпатах сніг і

130

мороз. Ми поспішили зі списками. Не врахували вартість пугівок. Тепер уже так і буде.

2. Якби я знала, що це буде так важко, то почала б працювати над темою раніше, бо я зволікала, а час не жде, тепер треба поспішати, а роботи й без цього багато, і ніхто її за тебе не зробить або зробить не так [1].

Отже, логічність – поняття й загальнономове (стосується усіх наявних мов, хоч у кожній мові має свої засоби реалізації; стосується певної загальнонаціональної мови), й індивідуально-мовленнєве, що залежить від способу мислення, рівня знань, зокрема й життєвого досвіду мовця. Під час професійного спілкування важливо стежити, щоб не було порушення логічності, адже мовлення, яке відповідає всім критеріям культури, сприяє ефективному професійному спілкуванню.

Література

1. Режим доступу: <http://uastudent.com/lohichnist-movlennya/>
2. Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
3. Режим доступу: <http://school.home-task.com/logichnist-movlennya/>
4. Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/word/%D0%9B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0-58658u>

Чулга М. О.

Науковий керівник ст. викладач Тесаловська О. Б.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА МОВИ СУСІДНІХ НАРОДІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ТА ВЗАЄМОВПЛИВИ

Питання мови завжди було актуальне в нашій країні. Українці здавна виборюють право на існування української мови, захищають її. На сьогодні зроблено чимало досліджень

щодо історії появи української мови, визначення її спільних ознак з мовами сусідніх народів, їхнього взаємовпливу. Українська є мовою корінних українців, а також українців, котрі проживають за кордоном. Її зараховують до східної групи слов'янських мов, що входять до індоєвропейської мовної сім'ї. Про красу і багатство української мови говорив видатний мовознавець І. Срезневський: «Сила людей переконана, що ця мова є однією з найбагатших мов слов'янських, що вона навряд чи поступиться богемській щодо рясноти слів і висловів, польській щодо барвистості, сербській щодо приємності, що це мова, яка навіть у вигляді необробленому може стати нарівні з мовами обробленими; щодо гнучкості й багатства синтаксичного - це мова поетична, музикальна, мальовнича».

Після перетворення слов'янських племен в окремі народи сформувалися усі слов'янські мови. Вони мають багато спільного. Основний словниковий фонд слов'янських мов становлять спільнослов'янські слова, які називають: частини людського тіла (око, ніс, брова, голова, рука); знаряддя праці (плуг, борона, молот); явища природи (вітер, вода, сонце); рослини і тварини (кінь, корова, вовк, лев, риба, орел, пшениця, дуб, овес); дії та процеси (жити, ходити, косити, спати); спорідненості (мати, син, брат, сестра); ознаки

131

предметів, явищ (білий, червоний); числа (один, два, чотири, п'ять, десять); особові займенники (я, ми, ти, ви) та ін. Становлення особливостей української мови почалося від праслов'янської мови. Разом з російською та білоруською, українська мова утворює східнослов'янську підгрупу мов. Наближеною до української є білоруська мова (84% спільної лексики), польська (70% спільної лексики), словацька (68% спільної лексики) і російська (62% спільної лексики). Українська мова контактувала з польською мовою, що вплинуло на лексичний склад української мови, словотвір і граматику. З південнослов'янськими мовами українська мова має спільні риси в звуковій системі, у лексиці має дещо спільне із західнослов'янськими мовами. Завдяки церковно-слов'янській мові, яка була створена на основі болгарської, українці використовують такі болгаризми, як храм, владица, глава тощо. Є в українській мові угорські запозичення: хутір, куліш, газда. Проявляється вплив російської на українську, особливо в суспільно-політичній, економічній, науковій та загальнокультурній сферах. Запозиченнями з російської мови є слова: декабристський, аналіз, атом, анатомія, система, синтез, завод, декабрист, суботник, мислитель, механізація, артіль, автоматизація, керогаз, цілинник, самоцвіт, самокритика, комсомол, ударник, новатор, міномет, вертоліт, атомохід, прораб, хлібозавод, указ, хімізація. З польської запозичені слова: стьожка, бурмистер, гонт, гайдук, гарцювати, дишло, жупан, краков'як, мазурка, містечко, урядник, цимбали, шулер, білизна, материзна, кепський, повидло, ковадло. З білоруської мови походять такі слова, як бадьорій, жлукто. Є також запозичення з чеської (брама, влада) та словацької. Меншим на українську мову був вплив румунської (царина, бринза, кошара) та угорської (гайдук, довбиш, легінь). Українська мова також є джерелом для поповнення словників сусідніх народів. Для прикладу, українська ділова мова вплинула на мову давньо-польської юриспруденції. Українські слова в різні часи засвоєні російською мовою: тисячниця, бондарь, вареник, хлопец, корж, кожух, хутор, косовица, девчата, селянство, незаможник, недобиток, пятисотенница.

Отже, з усього вищесказаного можна зробити висновок про те, що, не зважаючи на самотність кожної слов'янської мови, вони не могли б існувати в такому вигляді, в якому вони є, якби не тісні мовні контакти. Безперечно, причиною такої близькості української мови з мовами сусідніх народів є історичний фактор їхнього виникнення та географічне

положення країн, але головна причина спорідненості - це тісне спілкування слов'янських народів. Саме спілкування відіграло найважливішу роль в такому великому словниковому запасі української мови і водночас - мов сусідніх народів, у їхній спорідненості.

Література

1. Кочерган М. П. Основи зіставлення мовознавства: [Електронний ресурс] / М. П. Кочерган // Видавничий центр "Академія". - 2006. - Режим доступу до ресурсу: <http://westudents.com.ua/knigi/66-vstup-do-movoznavstva-kochergan-mp-.html>.
2. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: [Електронний ресурс] / Ю. О. Карпенко // Видавничий центр «Академія». - 2006. - Режим доступу до ресурсу: <http://academia-ps.com.ua/product/145>
3. Огієнко І. Історія української літературної мови: [Електронний ресурс] / І. Огієнко // Видавничий проект Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка). - 1995. - Режим доступу до ресурсу: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu.htm>

132

Шкарта Г. П. (Україна)

Науковий керівник ст. викладач Дитюк С. О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

СУПЕРЕЧЛИВОСТІ ТА КРИЗИ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ

Студентському віку притаманна кризова насиченість (Б. А. Бараш). Вікова криза характеризується різкими й суттєвими психологічними зрушеннями та змінами особистості, розвиток набуває бурхливого стрімкого характеру. Ознаками кризи можуть бути такі:

- 1) сильна фрустрація, виникають сильні переживання незадоволеної потреби;
- 2) загострення рольових конфліктів «студент – викладач», «студент – студент»;
- 3) ціннісно-смілова невизначеність, неструктурованість особистості (наприклад, дехто вперше дізнається про можливість самоуправління, саморегуляції та самовиховання);
- 4) інфантильність (студент поводить себе як безвідповідальна людина) або вдаються до пияцтва, сексуальної розпусти, вживання наркотиків.

Кожен психологічний вік вирішує своє протиріччя. Криза 17-18 років пов'язана з потребою в самовизначенні після закінчення загальноосвітньої школи та пошуком свого місця в подальшому, вже самостійному житті. Це конструювання наступного етапу власного життєвого шляху, створення свого «Я» на майбутнє.

Юнаки переосмислюють своє життя, вносять певні корективи, виробляють нові стратегії на майбутнє і не тільки «ким бути?», «чим займатися?», але й «яким бути?». Молода людина живе радше майбутнім, ніж сучасним (спрямованість у майбутнє). Звичайно, життєві вибори (як і будь-який вибір) супроводжується ваганнями, сумнівами, невпевненістю в собі, переживаннями невизначеності, і водночас відповідальністю за кожен крок до остаточного прийняття рішення.

Одночасно самовизначення передбачає також самообмеження. Чому? Бо кожен вибір звужує життєві перспективи (наприклад, вибір професії). Тому й відчувають юнаки побоювання помилки. Але в такому ваганні і побоюванні розвивається професійна

зорієнтованість. Загалом погляд на майбутнє в молоді оптимістичний. Юнаки обирають подальший життєвий шлях, професію і стають студентами.

Але чи завжди в молодій людині, яка вже зробила свій вибір, обрала майбутню професію і стала студентом, зникають усі труднощі та проблеми самовизначення? На жаль, ні. Наприклад, для реалізації життєвого задуму у вищій школі може чогось бракувати: комунікативних навичок, знань і вмінь працювати самостійно, волі й самодисципліни тощо. Одна з причин цього – недоліки шкільної освіти. Багато студентів не вміють конспектувати лекції (це не диктант із роз'ясненням окремих понять – для цього є словники) і першоджерела, бо не можуть здійснити смислово структуризацію тексту. Вони не бачать теоретичних положень, а записують або переписують лише фактичний матеріал.

У студентські роки розрізняють нормативну кризу, яка переборюється в період адаптації до навчання у ВНЗ. Проте ця криза може набувати затяжного характеру: труднощі не вирішуються, а відкладаються на потім через небажання їх розв'язувати. Можуть, наприклад, виникати негативні почуття від необхідності відвідувати заняття, критичне ставлення до викладачів, конфлікти з товаришами.

Найбільш кризовими ситуаціями студентського віку є такі:

133

1. Криза професійного вибору. Ця криза зумовлена тим, що вибір професії часто відбувається вже після вступу до вищої школи. Через це часто виникає дисонанс між несвідомо обраною професією та необхідністю отримання вищої освіти, нехай навіть із іншої спеціальності. Амбівалентність таких тенденцій (або піти з ВНЗ за власним свідомим вибором, або продовжувати навчання для збереження соціально-культурного статусу) нерідко призводить до розвитку в студентів багатьох особистісних проблем і психосоматичних розладів.

Факт вступу до університету породжує надію на повноцінне й цікаве життя, зміцнює віру молоді людини у власні сили і здібності. Проте в декого швидко настає розчарування: виникає питання про правильність обрання ВНЗ, професії, спеціальності. Наприкінці 3-го курсу загалом вирішується питання професійного самовизначення, однак далеко не всі випускники пов'язують своє професійне майбутнє з отриманою у ВНЗ спеціальністю. Гостро постає проблема профорієнтації та профвідбору.

2. Криза залежності від батьківської сім'ї. З одного боку, молоді люди можуть жити окремо від батьківської сім'ї в студентському гуртожитку, мати виражену тенденцію до самостійності, проявляти особистісну зрілість, а з іншого, – емоційно-особистісна й побутова (особливо матеріальна) залежність від батьків.

3. Криза інтимно-сексуальних стосунків. Студентський вік відповідає періоду посилення сексуального потягу. Зростає потреба в інтимно-особистісних стосунках із психологічно-духовно близькою людиною (друг, коханий). Водночас створення власної сім'ї блокує матеріальною залежністю від батьків, житловою невлаштованістю (у студентів це гостріше виражено, ніж в їхніх однолітків, які працюють на виробництві), а позашлюбні стосунки загалом є соціально несхвальними та можуть супроводжуватися внутрішньо особистісною конфліктністю (напруженістю). У деяких студентів інтимні стосунки можуть затьмарювати собою все інше.

4. Кризові ситуації в навчально-професійній діяльності. Факторами, що провокують кризові ситуації в студентів, є деякі психотравмуючі особливості організації навчального процесу у вищій школі. Часто вивчення та успішна «здача» якої-небудь навчальної

дисципліни стає самоціллю, а не засобом досягнення мети оволодіти професійними знаннями та навичками, необхідними для майбутньої роботи. На жаль, ці тенденції підтримуються не лише особистісно незрілими студентами, а й окремими викладачами. Творче і свідоме опанування знаннями витісняється зубрінням навчального матеріалу та конформізмом щодо екзаменатора. Наявна аналогія між іспитом і лотереєю посилює ситуацію. Несистематичне (передекзаменаційне) вивчення матеріалу не тільки не сприяє формуванню глибоких професійно-важливих і особистісно-значущих знань і вмінь, але і провокує психоемоційні перевантаження.

Останнім часом непоодинокими є випадки, коли дехто з викладачів «розряджає» свої особистісні проблеми й конфліктні стосунки, що блокувалися, шляхом «екзаменаційних ексекцій» студентів. До того ж допускається одна з найгрубіших педагогічних помилок: негативну оцінку результатів засвоєння навчальної програми викладач переносить на оцінку особистості студента загалом, оцінюючи його як нерозумного, лінивого, безвідповідального тощо. Це може негативно позначатися на самопочутті студентів, призводити до погіршення стану їхнього здоров'я та необхідності через це брати академічну відпустку.

Криза може виникнути і на старших курсах. Головна проблема – побудова планів на

134

майбутнє, проте все обмірковується з максималістських позицій: все має бути найкращим, унікальним, неповторним (усе або нічого).

Нерідко кризовою є також ситуація працевлаштування після закінчення вищого навчального закладу. Так, в умовах сьогодення, багато випускників, які опанували педагогічні спеціальності, не орієнтовані на професійно-педагогічну діяльність. Ця професія для них не є особистісно значущою життєвою цінністю, а тому своє майбутнє вони не пов'язують із нею. Ця серйозна проблема ще більше посилюється в умовах економічної скрути, відсутності стабільного ринку праці, падіння соціального престижу праці педагога. Внутрішнє життя студента також насичене, багате на переживання, наповнене протиріччями: дружба – самотність; критичність – самокритичність; сором'язливість – самовихваляння; самовідданість – егоїзм тощо.

Серед суперечностей студентського віку особливо важливу роль має криза ідентичності, пов'язана з системою «Я». Ідентичність – це стійкий образ «Я», збереження та підтримка своєї особистісної цілісності, тотожності, нерозривності історії свого життя і власного «Я». Сутність кризи ідентичності: відбувається зіткнення цінностей, які інтеріоризовані в ранній юності, з тими, які формуються під час навчання у вищій школі через ідентифікацію себе з професійною моделлю. Е. Еріксон пише: «Юнак повинен бажання злитися з ідентичністю інших, і водночас уперто, наполегливо відстоює свою ідентичність, неповторність, самобутність («як всі, але Я – особистість»). Вся складність у тому, що людина в цей період амбівалентна, наприклад, суперечливі почуття можуть виникати навіть щодо однієї і тієї ж людини.

Канадський психолог Джеймс Марша (1968) виокремив 4 етапи розвитку ідентичності, які визначаються ступенем професійного, релігійного й політичного самовизначення молодої людини:

1. «Невизначена», розмита ідентичність – індивід ще не виробив якого-небудь певного чіткого переконня, не обрав професію та не зіткнувся з кризою ідентичності.

2. «Дострокова», передчасна ідентичність – індивід включився у відповідну систему відношень, але зробив це не самостійно, не в результаті пережитої кризи й випробувань, а на основі чужих думок, йдучи за чужим прикладом чи авторитетом.

3. Етап «мораторію» – індивід перебуває у процесі нормативної кризи ідентичності, самовизначення. Він обирає з багатьох варіантів розвитку той єдиний, котрий можна вважати своїм.

4. «Досягнута», зріла ідентичність – криза завершена, індивід перейшов від пошуку себе до практичної реалізації власного «Я».

Що допомагає перебороти кризу ідентичності?

Усвідомлення змін, що відбуваються в собі: самоаналіз, самокритичність, самооцінка, тобто посилення рефлексії. Суб'єкт сам повинен стати об'єктом спостереження, аналізувати свій психічний стан.

Довірливі стосунки з тими (друг, викладач та ін.), хто є авторитетом, яким можна сповідатися.

Власна конструктивна позиція, здатність ставити мету, приймати рішення і виконувати його.

Іноді варто переглянути систему своїх цінностей, перебудувати їх ієрархію, прийняти нові цінності.

135

Але конструктивне рішення стосовно подальшого свого життя або рішення щодо життєвих проблем людина повинна приймати сама та бути за нього відповідальною.

Важливо також уміти керувати своїм емоційним станом (аутотренінг, «увігнати» в м'язи стреси, збільшити час на сон, «Я про це подумаю завтра...»); шукати позитивні моменти у невдачах (завжди можна їх знайти!); поділитися з близькою людиною (порада!).

Якщо студенту не вдається розв'язати ці завдання, у нього формується неадекватна ідентичність, розвиток якої може йти такими основними напрямками:

1. відхід від психологічної інтимності, уникнення тісних міжособистісних взаємин;
2. розмитість почуття часу, нездатність будувати життєві плани, страх дорослішання та змін;

3. розмивання продуктивних, творчих здібностей, невміння мобілізувати свої внутрішні ресурси та зосередитися на якійсь головній діяльності;

4. формування «негативної ідентичності», відмова від самовизначення та вибір негативних зразків для наслідування.

Суперечливість між «Я-реальне» і «Я-ідеальне» студента може призвести до внутрішньої невпевненості в собі («комплекс меншовартості») та супроводжуватися зовнішньою агресивністю, нехлюйством, розпустою або почуттям, що оточуючі не розуміють тебе.

Наслідками негативної «Я-концепції» студентів можуть бути такі виявлення:

замикання в собі, «закривання» від оточуючих;
 демонстрація оточуючим «маски», «хибного обличчя» («Я», яке подається оточуючим радше за «Я-ідеальне» та суперечить «Я-реальному»);

надмірно чутливе реагування на критику, сміх і осуд;

болісне переживання неуспіхів у навчанні (роботі) та виявлених власних хиб (зокрема, під впливом вивчення психології);

□ надмірна сором'язливість, некомунікабельність, схильність до психічної ізоляції, відхід (причому, не завжди добровільний) від дійсності у світ мрій. Чим нижчий рівень самоповаги, тим найбільш імовірно студент страждає від самотності.

Як зазначає Г. С. Абрамова, небезпека студентського періоду життя полягає в тому, що стосунки близькості, суперництва й боротьби переживаєш щодо людей, які схожі на тебе та є ровесниками. Це породжує упередженість у стосунках, неприйняття самого себе й інших і, як наслідок, самотність, а потім – страх перед близькістю.

Але кожна криза має позитивні сторони: тільки в цей період – період кризи – фактор середовища дає ефект «все або нічого»! Таким середовищем для студента є вищий навчальний заклад – фактор соціалізації. Криза – це загострення протиріч, а саме протиріччя – рушійна сила розвитку: людина відштовхується від неусвідомлюваної залежності, набуває самості. Це дає можливість краще пізнати себе, що і є основою та умовою подальшого розвитку «Я».

Таким чином, усвідомлення змін, що відбуваються в самому собі, посилення рефлексії допомагає перебороти кризу ідентичності. У студентів повинен бути свій визначальний погляд, своя думка, свої оцінки, погляди на різні життєві колізії, своє ставлення і свій власний вибір життєвого спрямування. Проте розквіт інтелектуальних і фізичних сил, зовнішньої привабливості в деяких студентів створює ілюзію легкості досягнення будь-яких цілей – виникає необміркований нігілізм, категоричність оцінок, недовіра до старших і дорослих.

136

Отже, знання особливостей студентського віку дозволяє зрозуміти сутність своєї особистості та своєчасно визначити самого себе і свій життєвий шлях.

Література

1. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. «Психологія студентської групи конспект лекції».

Элхаж Карам (Ливан)

Научный руководитель ст. преподаватель Журавлева В. И.

Харьковский национальный медицинский университет

МОЯ РОДИНА – ЛИВАН

Ливан расположен в Западной Азии на восточном берегу Средиземного моря. Граничит с двумя государствами: Израилем и Сирией. Столица - город Бейрут.

Официальный язык – арабский, но большая часть населения говорит на французском и английском языках. В стране около 17 различных направлений религии. Основные: мусульмане, христиане, марониты и друзы.

Около 40% ливанцев – христиане, 60% – мусульмане (включая друзов). Больше половины христиан - марониты.

Население Ливана – около 4 миллионов человек.

Ливан – в основном горная страна. Зимой в Ливане бывает снег. Правда, только в горах, и не каждую зиму.

Большую часть Ливана занимает одноименный хребет. От него и произошло название страны.

В древности Ливан называли Финикия. Именно финикийцы дали миру первый алфавит. Символ и гордость страны – местный кедр. Он изображен на гербе, на флаге и на деньгах.

Ливан - единственная арабская страна, где нет пустынь.

Ливан – страна с очень древней историей и интересными традициями.

Столица Ливана - Бейрут - был когда-то разрушен, а потом восстановлен, так что от древнего Бейрута мало что осталось.

Центральная площадь Бейрута - площадь Павших или Площадь мучеников.

В Ливане много интересных мест, которые привлекают туристов. Очень известное место в Ливане - Харисса с гигантской статуей Девы Марии на вершине горы. Оттуда открывается прекрасный вид на море, Джунию и Бейрут, а в самом Бейруте можно увидеть Мечеть Мухаммад Аль - Амин, Голубиные скалы, Комплекс из двух пещер в 20 км к северу от Бейрута, Пещеры Джейта.

В 332 г. до н. э. Александр Македонский совершил поход на Финикию и разрушил самый большой город – Тир.

Руины античного города с ипподромом, некрополь с каменными саркофагами, улицы, развалины храма крестоносцев и два порта - вот то, что могут увидеть туристы в этом городе.

137

Библос - один из самых древних городов на Земле. Ему почти 7 000 лет. Именно здесь возник финикийский алфавит.

Баальбек - небольшой город в долине Бекаа. Здесь расположен самый большой храмовый комплекс. Он состоит из Большого храма, Малого храма и круглого храма. В XIII веке территория ансамбля была превращена в крепость, сохранились только остатки стен и башен. Также в Баальбеке есть большой блок под названием «Южный камень». Его вес примерно 1050 тонн.

Ливан стал первой арабской страной, где появилась конституция.

Профессия врача очень популярная в Ливане. На десять ливанцев приходится один доктор.

А ливанская кухня – самая популярная на востоке. Она очень разнообразна. Сегодня многие рестораны США, Канады и Европы обязательно включают в меню блюда ливанской кухни.

Визитной карточкой местной кухни является "меzze" – холодная закуска, которая состоит из десятков самостоятельных блюд. Они подаются на одном подносе. Также известны "тадж-аль-малек" и печенье "маамуль" из манной крупы.

О Ливане можно много рассказать интересного и много можно увидеть.

В моей стране люди говорят на арабском, английском и французском языках. У них разные религии. Я очень хочу, чтобы в Ливане все жили мирно.

Добро пожаловать в Ливан!

Эль Аббади Инасс (Марокко)

Научный руководитель канд. пед. наук, ст. преп. Моргунова С.А.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ НЕВЕРБАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ В АРАБСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Важнейшим средством общения, как известно, является язык. Но на самом деле общение с помощью сигналов-символов – жестов, позы, мимики и выражения лица – играют главенствующую роль в процессе коммуникации. Вербальное общение (только речь) составляет менее 10% от общего количества всех форм общения, на невербальную коммуникацию (мимика, жесты) приходится 55% объема информации [3].

В общении друг с другом мы часто прибегаем к языку телодвижений и жестов. И в большинстве случаев мы действуем неосознанно и подаем невербальные знаки автоматически. Как вербальные языки отличаются друг от друга в зависимости от типа культур, так и невербальный язык одной нации отличается от невербального языка другой нации. В то время как какой-то жест может быть общепризнанным и иметь четкую интерпретацию у одной нации, у другой нации он может не иметь никакого обозначения или иметь совершенно противоположное значение.

В арабских странах существует ряд жестов, значение которых не всегда понятно

138

представителям других наций. Тем не менее, их знание помогает глубже раскрыть для себя арабский мир, лучше понять собеседника-араба.

В любой арабской стране человек, входящий в комнату, где беседующие удобно расположились на циновках или подушках, начнет с того, что пожмет руку каждому из них, не выделяя старших и не обходя младших, и только после этого включится в разговор. «Обычай рукопожатия считается здесь добрым предзнаменованием... каждый поворачивается к своим соседям, пожимая руки направо и налево...» – так писал в XII веке о добрых нравах жителей Дамаска путешественник Ибн Джубейр [1]. В странах Ближнего Востока приветствие рукопожатием очень распространено. При встрече арабы помимо этого жеста дотрагиваются ладонью до своего лба и слегка кланяются. Пожилой человек, показывая свое уважение собеседнику, после рукопожатия сначала целует свою ладонь, а только потом дотрагивается ею до лба и кланяется. Если мужчины давно не виделись, то при встрече они обнимаются и целуют плечи. Арабы, которые обнимают друг друга и стоят в этой позе длительное время, выражают таким образом свою близость и радость от встречи после долгой разлуки.

В арабском мире особо следят за чистотой рук. И не только потому, что еда за традиционным столом выложена на общие блюда и ее принято брать руками! Арабы делают это весьма изящно, пользуясь при этом только большим и указательным пальцами правой руки. Левая, «нечистая», вообще по возможности не должна касаться пищи. На столах стоят чаши с плавающими в них цветами на коротких стеблях. В них моют руки, если вдруг нужно поздороваться, поблагодарить кого-либо (ладонью при этом нужно коснуться лба и сердца). За едой прилично поддерживать беседу. Не прибегать к жестам в разговоре не вполне прилично. Такая сдержанность может быть расценена как намек на враждебные чувства, неудовольствие приемом, нежелательность чьего-то присутствия.

У арабов существуют особые жесты для выражения дружеского расположения, похвалы, комплиментов, удивления и т.д.

Дружеское отношение арабы выражают особым жестом: они прижимают свои указательные пальцы внешней стороной друг к другу, слегка потирая их, остальные же пальцы при этом сжимают. Указательные пальцы, словно братья, так же близки, как и те, кто подобным образом выражает свои чувства.

Говорить комплименты собеседнику – это старинная восточная традиция, сохранившаяся до сих пор. Добрые слова в свой адрес приятно слышать каждому. Что касается жестов, арабы часто выражают восхищение по поводу чьей-либо внешности и делают это так: указательным пальцем правой руки они быстро вращают по часовой стрелке в области правой щеки вокруг воображаемой ямочки. Оттого этот жест обычно и называют «ямочкой». Обычно он сопровождается целым рядом приятных слов и комплиментов в адрес собеседницы, а иногда и собеседника.

Не в полной мере понимая собеседника или желая уточнить произнесенную им информацию, арабы используют жест, получивший название «лампочка». Своими движениями они будто бы вкручивают новую лампочку на место перегоревшей, делая это очень быстро. Кисть руки направляется в сторону собеседника и вращается по часовой стрелке, на лице – вопросительный взгляд.

Когда что-то идет не так, и араб недоволен или разочарован, он применяет довольно сложный жест. Данный жест можно назвать «щелчок», потому что при правильном его

139

выполнении собеседник услышит именно щелчок. Араб слегка прижимает кончик большого пальца правой руки к кончику своего среднего пальца, при этом указательный палец расслаблен. Затем он делает резкое движение кистью правой руки вниз, и раздается довольно громкий щелчок, напоминающий даже легкий хлопок. Если кисть руки слишком напряжена, то щелчка не получится. Движение кистью делают единожды или повторяют несколько раз — в зависимости от глубины досады и разочарования. Чем импульсивнее жестикулирует человек, тем больше он недоволен сложившейся ситуацией.

Чтобы выразить свое удовлетворение, арабы используют жест, который можно назвать «угол». Для его выполнения соединяются кончики большого и указательного пальцев правой руки, чтобы образовать небольшой кольцо. Остальные пальцы слегка отставлены вперед. Далее в воздухе кистью руки сверху вниз и слева направо рисуется прямой угол на 90 градусов, при этом кисть руки находится на уровне груди. «Угол» чаще всего сопровождается словами удовлетворения и поощрительными репликами.

Сталкиваясь с чем-то, по мнению арабов, не слишком пристойным, они громко цокают языками. Свое несогласие с чем-либо арабы выражают коротким, но резким движением головы назад. Это сопровождается звучным цоканьем. Свое возмущение жители арабских стран выражают резким импульсивным поднятием вверх согнутых в локтях рук по обе стороны от лица. Досада от происходящего выражается при помощи вращательных движений кистей обеих рук. Отказ или освобождение от неприятного дела арабы демонстрируют своеобразным очищением ладоней одна о другую, руки при этом согнуты в локтях.

Знак отрицания в арабской культуре полностью отличается от русского покачивания головой из стороны в сторону: араб откинет голову назад, приподняв брови и цокнув языком.

Отказ от неприятного дела в арабских странах обозначается «очищением» ладоней одна о другую, при этом руки согнуты в локтях.

Изучение национальных особенностей невербального поведения различных народов необходимо, так как речь не покрывает всего процесса коммуникации, и человеческому обществу присущи также другие формы знакового поведения. Национально-культурная специфика тех или иных культурных особенностей влияет на процесс общения как на речевом, так и на паралингвистическом уровнях, что приводит к коммуникативному взаимодействию. Знание богатой жестикуляции арабов, имеющей свою национальную специфику, в значительной степени помогает облегчить взаимопонимание с собеседником и достичь лучшего результата в коммуникации.

Литература

1. Родионов М.А. Голубая бусина на медной ладони / М.А. Родионов.– Ленинград: Лениздат, 1988 - с.144
2. Сканава А. Арабский этикет / А.Сканава // Азия и Африка сегодня. – 2004.– № 7.– С. 65-72.
3. Чернова Г.Р. Психология общения: Учебное пособие / Г.Р. Чернова, Т.В. Слотина — СПб.: Питер, 2015. – 240 с.

140

Эль Джамили Саад (Марокко)

Научный руководитель ст. преподаватель Греул О.А.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ИСТОЧНИК ФОРМИРОВАНИЯ НОВОГО МАРОККАНСКОГО СТИЛЯ В АРХИТЕКТУРЕ И ДИЗАЙНЕ

Марокко – удивительная страна, настоящая восточная сказка – таинственная, романтическая и как будто даже волшебная. Своим фирменным колоритом Марокко обязан прежде всего уникальному сплаву культур и богатому историческому наследию.

Последние годы интерес к марокканскому дизайну и архитектуре заметно вырос прежде всего в частном секторе. В чем особенности этого направления и почему его считают уникальным, попробуем разобраться ниже.

Вот основные черты мусульманской традиции в архитектуре Марокко:

Керамическая плитка или изразцы – или как ее принято называть плитка «зеллидж» (zellige, zillij, zellij) — глиняная арабская плитка, покрытая эмалью (не путать с мозаикой). Эта форма декоративно-прикладного мусульманского искусства появилась на территории Марокко благодаря персам. Плитка использовалась для покрытия поверхностей как внутренних, так и наружных помещений, а также для облицовки разнообразных бытовых и декоративных предметов – емкостей, ваз, фонтанов, блюд и пр. Расцвет изразцового искусства приходится на испано- мавританский период.

В начале 8 века мавры захватили Испанию и научили европейцев по-новому обрабатывать керамику: покрывать белой матовой глазурью и разноцветной глазурью с перламутровым отблеском.

Испано-мавританские мастера активно применяли оба способа. Однако разноцветная перламутровая глазуровка считается характерной именно для мусульманской керамики, от части от того, что использование золотой и серебряной посуды, популярной в Древнем Риме, Персии и средневековом христианском обществе, было строго запрещено в мусульманском мире.

Геометрический дизайн и растительные орнаменты – еще одно влияние мусульманской культуры. Прямые линии, правильные углы, и растительные линейные орнаменты или арабески – стали фундаментальной частью декоративного искусства ислама прежде всего из-за религиозного запрета на изображение людей и животных. История происхождения и распространения арабески как декоративного элемента очень интересна. Культурологи на протяжении уже почти 2 столетий пишут серьезные фолианты на эту тему, связывая арабские арабески с древне-римскими, египетскими и китайскими узорами, сравнивая и разделяя восточную и западную арабески, подтверждая и опровергая религиозный подтекст в использовании подобных орнаментов.

Геометрический дизайн в исламской традиции – это повторяющийся сложный мозаичный орнамент из переплетающихся квадратов, кругов, углов.

Геометрический орнамент можно встретить в разнообразных формах исламского искусства и архитектуры: килимы – тканые шерстяные и шелковые ковры;

Испанцы научили мавров крыть крышу глиняной черепицей внахлест. С их появлением в местной архитектуре широкое распространение получили арки,

ставшие неотъемлемой частью марокканской архитектуры. Арки в Марокко в основном бывают 2 видов – в форме подковы и в форме заостренной замочной скважины – такие арки традиционно называют мавританскими. В Марокканской архитектуре арки используются очень широко. Будь то дверной или оконный проем, ниша или входная зона – это будет именно арка. Внутренние двери в марокканской архитектуре всегда немного утрированы – они крупнее самого проема и богато украшены резьбой, инкрустацией или литьем. А вот окна, напротив, всегда незаметны.

Арки встречаются не только в самом Марокко, но и в испанской архитектуре времен арабской оккупации, и в других арабских странах.

Ну и, конечно, знаменитая Альгамбра в испанской Гранаде – уникально садово-парковый комплекс – жемчужина мавританской архитектуры. На подобие садов Альгамбры в Марокко стали разбиваться городские и частные сады.

В Марокко всегда было особое отношение к садам, как впрочем и во всех мусульманских странах, оттого что сад – это земная версия Рая, описанного в Коране. В Марокко, а особенно в Марракеше, стоящем на границе пустыни и сельскохозяйственных угодий, появление мавританских садов выглядит вполне закономерным явлением. Исторические сады служили древним берберам не столько местом отдыха или культивирования фруктовых деревьев, сколько пастбищами. Эти земли всегда находились в зоне особого внимания и ухода. Берберский сад Марракеша изначально занимал порядка пятисот гектаров, примерно столько же, сколько и оригинальная медина — старый город.

Марокканский стиль вобрал в себя элементы многих культур, благодаря чему современный декоратор волен достаточно свободно трактовать эту историю: всегда можно добавить чуть больше французского и отретушировать арабское, например. Важно помнить, что интерьер — не театральные декорации, в нем достаточно всего лишь намек, всего лишь нескольких характерных деталей, чтобы солнце Марокко стало частью вашего дома. А вот какие именно детали и акценты вы выберете — дело вкуса, как говорится.

«Марокканский набор» будет состоять из мозаики (или имитации под мозаику), лепнины, штукатурки, дерева, текстиля, керамической плитки, ковров и циновок, кованых светильников и общей полихромной гаммы, сочетающей холодные и теплые цвета.

Теплые «землистые» тона — охра, терракота, умбра, коричневый, апельсин, песок — эта традиционная природная марокканская гамма. Традиционным же считается и контрастное сочетание голубого, ультрамарина, изумрудно-зеленого, бирюзового и белого цветов. Цветовыми акцентами могут быть красный, золотой и фиолетовый.

Марокканский стиль очень практичный и очень графичный. Традиционно пол в домах — каменный, что помогает спастись от дневного зноя и ночной духоты. Аналогом каменному полу сейчас может стать керамо-гранитная или керамическая плитка. Жилые комнаты убраны натуральными шерстяными и шелковыми коврами и килимами, сотканными в самых разнообразных техниках

Для обработки стен часто используют таделакт — марокканскую минеральную глянцевую штукатурку, имитирующая срез натурального камня. Технология таделакт появилась в Марокко несколько столетий назад. Изготавливалась эта штукатурка исключительно из песка и извести, которые находили близ города Марракеша. Ее использовали в отделке дворцов знати.

Право укладывать марокканскую штукатурку таделакт имели только высококлассные

142

мастера с большим опытом и стажем работы. Разнообразие цветовых гамм достигалось путем добавления в смесь разных природных красителей — шафрана, охры, кобальта. Поэтому таделакт не имеет синтетических добавок.

Таделакт быстро распространился по всему миру, но больше всего его полюбили в Европе.

Марокканский стиль очень универсален. Он прекрасно подойдет для небольшой городской квартиры или для внушительного загородного особняка. Главное — воображение, импровизация и здравый смысл, впрочем, как и всегда.

Явдак Вікторія (Україна)

Науковий керівник ст. викладач Белікова О. В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Щодня ми спілкуємося з різними людьми. І кожен з нас помічав, що з деякими людьми ми запросто знаходимо спільну мову і взаєморозуміння, а з іншими в процесі комунікації зазнаємо труднощів. Подібні труднощі можливо усунути, опанувавши навичками конструктивного спілкування, подолавши різні комунікативні бар'єри.

Комунікативні бар'єри - це психологічні перешкоди, що виникають на шляху передачі адекватної інформації. В даний час психологи виділяють різні типи комунікативних бар'єрів, серед яких мають місце бар'єри нерозуміння, соціокультурних відмінностей, бар'єри відносин.[1]

У роботі Б. Ф. Поршнева представлені бар'єри нерозуміння, серед яких він виділив чотири рівня нерозуміння: фонетичний, семантичний, стилістичний та логічний [2].

1. Фонетичний бар'єр обумовлений різними знаковими засобами передачі інформації. Фонематический бар'єр нерозуміння виникає між людьми тоді, коли інформація ними не сприймається. Діапазон фонетичного нерозуміння широкий - від незначного (у вимові деяких слів) до повного, його джерела можуть бути різними. Повне нерозуміння виникає, коли говорять незрозуміло або іноземною мовою. Неповне нерозуміння відбувається, коли говорять швидко, невиразно, з акцентом і т.п. Фонетичний бар'єр виникає і при різкому підвищенні голосу, так як при сприйнятті мови на підвищених тонах її розуміння блокується. У подібних ситуаціях увагу людини концентрується не так на сенсі пояснення, а на ставленні до нього мовця. При цьому важливо прийти в емоційну рівновагу (у кожної людини різна емоційна збудливість) і попросити партнера говорити спокійно. Наприклад, в даному випадку не буде провокаційною фраза: "Якщо ви будете говорити спокійно, я краще за вас зрозумію". Фахівці стверджують, що тон голосу має велике значення для розуміння контексту ситуації (наприклад, відносини) [3].

Крім тону голосу велике значення для ефективного спілкування грають наголос і тональність мови. Наприклад, розставляючи різні акценти, ми можемо змінити зміст думки. Так, фраза "краще сьогодні зробити цю вправу", вимовлена спокійним рівним голосом, не відображає значущості термінів виконання вправи. Але якщо дана фраза буде сказана з акцентом на слово "сьогодні", то її вже розуміємо однозначно: необхідно вправу зробити в цей термін.

143

Вимова фраз (або прохань) занадто високим або низьким голосом знижує ефект сприйняття, тому що викликає у співрозмовника захисну реакцію (гальмування або переключення уваги зі слів).

Швидкість мови також відіграє велику роль, особливо важлива різниця між швидкістю сказаних слів і обробкою. Уповільнена мова, своєрідне "схоплення" на окремих словах або заїкання часто дратують співрозмовника, а зайво швидка швидкість мови знижує її сприйняття. Наприклад, якось раз Наполеон запитав скоромовкою в одного зі своїх полковників:

- Скільки солдатів у вашому полку?.
- Тисяча двісті двадцять п'ять, - ще швидше відповів офіцер.
- А скільки в госпіталі?
- Тисяча триста десять, - блискавично відрепортував полковник.
- Прекрасно! - Уклав імператор, не вловив на такій швидкості різницю в цифрах [2].

Помилки в постановці наголосів, вимові слів, слова- паразити і т.п. є бар'єром у спілкуванні. Щоб подолати даний фонетичний бар'єр, учасникам взаємодії потрібно працювати над якістю своєї промови, піклуючись про її темп і тембр, правильну вимову і наголоси.

2. Семантичний бар'єр виникає, коли співрозмовники не розуміють сенсу, значення сказаних слів. Такі ситуації виникають, коли люди є носіями різних субкультур (відмінності у звичаях, нормах і цінностях, мові, жаргоні).

Жаргон - мова соціальної чи професійної групи, що містить безліч властивих тільки цій групі слів і виразів [3]. Існує кілька видів жаргону: науковий, професійний, підлітковий, студентський та ін.[5]

Знання культури і звичаїв іншої країни допомагає уникнути неприємностей.

Наприклад, в Індії можна полестити жінці, порівнявши її з коровою, проте в Росії це не вважається компліментом. У Японії хороший комплімент - порівняння жінки зі змією, в Татарстані - з п'явкою та ін.

Окрім культурних відмінностей існування семантичного бар'єру визначається багатозначністю слів, зміст яких змінюється залежно від контексту.

Наприклад, використання слова "команда" визначено контекстом - це і розпорядження, і спортивна група, і група однодумців в організації.

Поняття "витрати", "вигоди" мають значення для економістів та інших спеціальностей, пов'язаних з наданням платних послуг, але мають мало значення для викладача [2].

Семантичні і лінгвістичні бар'єри крім перерахованих виникають ще й через обмежений лексикон у одного з партнерів і багатий в іншого. У подібних випадках говорять про неспівпадіння у співрозмовників лінгвістичного словника (тезаурисів) через соціальних, культурних, психологічних, національних, релігійних та інших відмінностей між людьми (наприклад, ситуація спілкування програміста з перукарем, робітника з ученим-інженером).

Однак при семантичному бар'єрі можна досягти взаєморозуміння при встановленні зворотного зв'язку. За допомогою уточнюючих питань досягається адекватне сприйняття інформації.

При подоланні семантичного бар'єру необхідно знати особливості співрозмовника, говорити з ним "на одній мові", намагатися пояснювати значення незрозумілих слів або замінювати їх відомими для співрозмовника, коментувати сказане, використовувати елементи зворотного зв'язку.

144

3. Стилiстичний бар'єр виникає при використанні різних засобів мови для вираження думок, обумовлений різницею стилю при подачі інформації. Стиль - відношення форми представленої інформації до її змісту: стилеві характеристики "упакованої" в словесну форму інформації можуть перешкоджати її сприйняттю або не відповідати ситуації і намірам співрозмовника [3]. Наприклад, переказ змісту казки науковим стилем, безсумнівно, викличе стилістичний бар'єр: «показ Пушкіним упіймання золотої рибки, яка обіцяла за умови її звільнення значний викуп, не використаний старим, має дуже важливе значення».

Розрізняють експресивний і логічний стилі. Експресивний стиль характеризується емоційністю, екзальтованістю, жестикуляцією, багатими голосовими варіаціями і захопленими оцінками. Логічний стиль пов'язаний з послідовністю викладу, доказовістю, підбором фактів, докладністю виразів і точної термінологією. Дослідники називають два основних прийоми структурування інформації [3]:

1) правило рамки характеризується тим, що початок і кінець будь-якої розмови повинні бути чітко окреслені, так як краще запам'ятовуються людьми. Ще в кінці XIX ст. німецький психолог Герман Еббінгауз встановив якийсь фактор ряду: початок і кінець будь-якого інформаційного ряду зберігаються в пам'яті краще, ніж його середина. Тому на початку повідомлення, як правило, визначають цілі і наміри, перспективи та очікування, можливі

результати. Наприкінці важливо підкреслити основні моменти, сформулювати висновки, дати рекомендації з приводу реалізації, показати ретроспективу і т.п.

2) правило ланцюга визначає "внутрішню" структуру процесу спілкування: інформація вибудована певним чином, з'єднана в ланцюг за якими-небудь ознаками. Існує безліч способів з'єднання інформаційних ланцюжків:

- перерахування: "по-перше, по-друге, по-третє" і т.п. ;
- ранжування: спочатку сказати найголовніше, потім викладати наступне за значимістю, наприкінці привести менш значиму інформацію;
- вибудовування інформації в "логічних ланцюжках": "якщо це так, то ...", "раз ми згодні з цим, отже ..." тощо.

Правило ланцюга впорядковує, пов'язує, організовує зміст повідомлення, полегшуючи цим сприйняття, розуміння і запам'ятовування інформації для співрозмовника.

Стилістичний бар'єр з'являється через неправильну організації повідомлення. Повідомлення в цілому сприймається краще, коли воно побудоване таким чином:

- від уваги до інтересу;
- від інтересу до основних положень;
- від основних положень до заперечень і питань;
- наприкінці слідують відповіді, висновки, резюмування.

4. Логічний бар'єр виникає при незгоді комунікаторів з приводяться ними доводами, уявленнями і судженнями. Це відбувається тому, що кожна людина бачить проблему або ситуацію, а також світ у цілому зі своєї точки зору. І сенс будь-якого повідомлення завжди індивідуальний і залежить від особистісних особливостей і досвіду людини. В результаті виникають ситуації, коли щось істотне і значиме для одного може бути абсолютно неможливим для іншого. Проблема нерозуміння тут пов'язана з особливостями мислення співрозмовників, з їх логікою.

Логічний бар'єр частіше виникає у партнерів з неоднаковим видом мислення: у одного - абстрактно-логічне, а в іншого - наочно-образне (або наочно-дієве).

145

Наприклад, при описі маршруту на питання: "Як мені пройти до метро?" вам можуть відповісти: "Ідіть прямо триста метрів, повернете ліворуч, ще через 500 метрів побачите підземний перехід, в ньому перехід на станцію метро" або "Ідіть ось так (жестом вказують напрям), потім повернете, там побачите, як всі йдуть в перехід - вам туди на метро".

З прикладу видно, як відрізняються люди за такими якостями розумових операцій, як широта, гнучкість, швидкість, критичність, оригінальність розуму та ін. Так, різною мірою глибини люди здійснюють такі операції мислення, як порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування. При цьому одна людина може поглибитися в розгорнутий аналіз проблеми, іншому буде достатня поверхнева інформація для прийняття рішення або відповіді.

Подолання логічного бар'єра можливо в тому випадку, якщо "йти від партнера", тобто намагатися зрозуміти логіку його думки і спосіб побудови умовиводів, знаходячи тим самим причини розбіжностей ваших думок.

Фахівці з ораторської майстерності виділяють основні причини, пов'язані з логікою і комунікативною культурою співрозмовників, що утрудняють передачу інформації від одного партнера до іншого:

- неточність висловлювання, витіюватість думки;

- недосконалість перекодування думок у словах;
- наявність логічного протиріччя в тезі;
- наявність смислових розривів і стрибків думки;
- недоречне використання професійних термінів;
- невірне тлумачення намірів співрозмовника;
- надмірне використання іноземних слів;
- неповне інформування партнера;
- швидкий темп викладу інформації;
- ігнорування різних каналів сприйняття;
- неадекватний мова тіла, який не збігається зі словами [3].

До бар'єрів соціокультурних відмінностей відносять соціальні, політичні, релігійні, професійні та інші відмінності, пов'язані з різними рівнями культурного розвитку суб'єктів впливу:

1) соціальні бар'єри визначають належність суб'єктів взаємодії до різних соціальних верств суспільства (спілкування директора з працівниками фірми з приводу заробітної плати);

2) політичні бар'єри виникають при різній ідеології і різних уявленнях про структуру влади (комунікація представників різних партій на виборах);

3) релігійні бар'єри обумовлені терпимістю (толерантністю) [3].

Бар'єри відносин виникають при включенні емоцій і почуттів у процес взаємодії.

Комунікативні бар'єри у спілкуванні різноманітні, зумовлені неоднаковими чинниками. Тому дуже важливо розуміти їх природу, причини і умови виникнення та розв'язання. Найголовніше – усвідомлювати важливість і дотримуватися нормальних людських вза- ємин у будь-якій діяльності. Треба зважити, що неможливо отримати позитивний результат без поваги, розуміння і терпіння до особистості партнера зі спілкування та комунікації.

146

Література

1. Панфілова А. П. Теорія і практика спілкування. С. 98-105
2. Поршнев Б. Ф. Соціальна психологія та історія. 2-е вид., Доп. і испр. М.: Наука, 1979.
3. Чернова Г. Р., Слотін Т. В. Психологія спілкування. С. 52-54

Яшихіна К. М.

Науковий керівник ст. викладач Тесаловська О. Б.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПОЧАТКАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

На початку ХХІ 147ар. українська мова як функціонально динамічна і відкрита система перебуває в процесі розвитку, зазнаючи істотних кількісних і якісних структурних, семантичних, стилістичних та інших змін. Як і в попередні періоди свого “життя”, найбільш піддатливим до таких змін із-поміж усіх рівнів є лексичний.

Лексична система української мови початку ХХІ століття й надалі розвивається переважно в руслі тенденцій, чинників і процесів, які було започатковано наприкінці минулого століття. Правда, до останніх додалися й деякі нові. Так, серед головних тенденцій виділяємо такі як: глобалізація/автохтонізація, деколонізація, пуризація, окниження/орозмовлення, субстандартизація, безобразність/образність, економія, антропоцентризм, мода тощо. Звичайно, що в руслі останніх, більш загальних і домінантних, засвідчено також вияв інших, менш помітних, проте досить дієвих і вагомих (про них ітиметься далі). Варто наголосити, що рушіями названих вище тенденцій виступають ряд чинників як позамовного, так і внутрішньомовного характеру, що виявляються здебільшого комплексно, у взаємопереплетенні й взаємодії. Характерно, що на початку ХХІ століття в українській мові (як і в кінці ХХ) активно діє тенденція, яку більшість лінгвістів називає глобалізацією. З останньою пов'язані процеси, які найбільш виразно виявляються на лексичному й словотвірному рівнях. На ці процеси істотно впливають насамперед демократичні перетворення, лібералізація, відкритість сучасного суспільства для міжнародних зв'язків, економічні й політичні важелі, різноманітні спортивні форуми, міграція населення і робочої сили, розвиток туризму, поширення світової моди тощо.

Передусім, входження значного корпусу нових іншомовних слів, тобто активне запозичення багатьох інтернаціоналізмів і європеїзмів переважно для заповнення лакун у терміносистемах на позначення нових понять, а також інших важливих реалій. Серед них істотно домінують нові входження з англійської мови.

Варто наголосити, що тенденція до глобалізації в рідній мові має і негативні сторони, оскільки не всі нові входження є виправданими з погляду структури української мови та її нормативних, стилістичних і 148арокканського148 засад. Нерідко в низці інновацій-запозичень зовсім немає потреби: іншомовні елементи лише обтяжують мову зайвими лексичними одиницями, заступаючи або й витісняючи з ужитку наявні в словнику загальноновживані питомі лексеми, апробовані тривалою мовною практикою.

Отже, посилення проаналізованих тенденцій засвідчує, що лексична система української мови початку ХХІ століття є відкритою, динамічно розвивається, відповідає на всі виклики часу й соціуму. Проте деякі мовні процеси мають бути керованими фахівцями.

147

ЗМІСТ

Азарова Г. (Україна) Лідерство як механізм інтеграції студентів у групі	3
Аладьїна В. С. (Україна) Психологічні особливості особистості студента	4
Алфьоров С., Синіло О. (Україна) Формування основних якостей харизматичної особистості	8
Андрієнко М.О., Семчук Т.Р. (Україна) Архітектурні словники	12
Байса Юнес (Україна) Особенности профессионального этикета в 148арокканс странах .	14
Барабаш Д.С. (Україна) Комплімент як важливий складник професійно спілкування ...	16
Bardzimashvili T. (Georgia) Relations between Georgia and Ukraine	19
Бачук В. (Україна) Значення словників з архітектури у професійній діяльності	22
Ben Bish Ussama (Morocco) Kharkiv National Automobile and Highway University. Higher education system in Morocco	23
Божко К. (Україна) Зміна орфографії слів української мови	25
Бондарець М.М. (Україна) Інноваційні лексичні запозичення української мови на	

початку XXI століття	26
Бомиссо Аристид (Кот-д'Ивуар) Етимологическая история некоторых глаголов из сферы образования	29
Галкина Т.В. (Казахстан) Языковая личность в Интернет-коммуникации	32
Гао Мингна (Китай) Садово-пракове искусство Китая как культурно-философский феномен	34
Гвілія М. (Сухумський державний університет) Культурно-літературні стосунки Україна-Грузія	38
Герелчулуун Отгерел (Монголия) Национальная картина мира в зеркале 149арокка и 149ароккансько фразеолгизмов	40
Громова А.В. (Україна) Евфемізми як лексичний засіб естетичності мовлення	43
Груднина В. (Україна) Науковий стиль мовлення	46
Гуазар Хамза (Марокко) Арабеска в мировой архитектуре	49
Дитюк О.Є. (Україна) Соціально-психологічні явища у студентській групі	51
Єріна В.В. (Україна) Типологічні особливості сучасних сучасних студентів	53
Жамбалдагва Тувшинжаргал (Монголия) Монгольская юрта: психолого-этнографический аспект	56
Жигулина Т. С. (Россия) Функционирование феноменов в заголовках газет НИУ «БЕЛГУ»	59
Жук І. Г. (Україна) Фактори впливу на формування української літератури Постмодернізму	62
Anzhelika Zub, Anton Stelmachenko (Ukraine) Language as a reflection of culture: the communicative significance of proverbs in language	64
Коньшина К. (Україна) Сутність українського словникарства	68
Криворотенко А. (Україна) Кінесика – один із найважливіших засобів невербального мовлення	71
Критський А. К. (Україна) Історичний процес розвитку докириличних мовних структур слов'ян	73
Крючкова А. (Україна) Онлайн-словники	77
148	
Кутмурадов Керим (Туркменистан) Восток и Запад – противостояние или культур	79
Кустовська К. (Україна) Мовленнєвий етикет студентів	81
Ли Сян (Китай) Китайское письмо	84
Ма Сян (Китай) Women in business in China	86
Матіс Є. О. (Україна) Імідж студента як умова успіху	88
Міщенко В.В. (Україна) Вплив ментальності на формування пенсійної системи держави	90
Мумні Юссеф (Марокко) Микола Холодний у витоках антропокозмизму	92
Мурадов Шамиль (Азербайджан) Сравнительный анализ азербайджанских и русских фразеологизмов с топонимическим компонентом	94
Ожередов Б. (Україна) Українська національна мова	96
Озерова М. М. (Россия) Социокультурные парадигмы коммуникации	99
Олейников В. С. (Україна) Словниковий запас студентів як проблема сучасності	102
Пересада Д. Д. (Україна) Упровадження української мови як державної	103
Прокопович Л.В. (Україна) Українські народні прислів'я як джерело сентенцій зі спілкування (міжособистісного та міжкультурного)	105

Рудкевич О. Л. (Україна) Англiцизми в сучасній українській мові	107
Севме Беркан (Турція) История и достопримечательности Измира	109
Nadia Slynko, Anastasia Yermola (Ukraine) Language as cultural heritage. Proverbs as expressions of parody, irony, or satire	111
Стрюк М. О. (Україна) Стилi мови у професійному спілкуванні	114
Тарасова О. А. (Россия) Смысловое варьирование концепта «встреча» в поэтических текстах И.А. Бунина и И.А. Бродского	116
Турсунов Уміджон (Узбекистан) Мовна експлікація концепту «дружба» та «друг» в українській та узбецькій фразеології	118
Хебуиз Фатима Эззахраа (Марокко) Происхождение и значение некоторых 150 марокканских имен	121
Халиль Ариж (Ливан), Кедари Дуния (Марокко), Али Таха (Ливан) Способы и приемы активизации внимания в методике преподавания РКИ (УКИ)	123
Царева Я. А. (Россия) Теоретические аспекты функционирования идиостиля	124
Чен Юйсяо (Китай) Отражение самобытности русской и китайской культур во фразеологизмах	126
Чиж В. Г. (Україна) Логічність як важливий критерій культури мовлення	128
Чулга М. О. (Україна) Українська мова та мови сусідніх народів: взаємозв'язки та взаємовпливи	131
Шкарта Г. П. (Україна) Суперечливості та кризи студентського віку	133
Элхаж Карам (Ливан) Моя родина – Ливан	137
Эль Аббади Инасс (Марокко) Особенности проявления невербальной коммуникации в марокканской культуре	138
Эль Джамили Саад (Марокко) Источник формирования нового марокканского стиля в архитектуре и дизайне	141
Явдак В. (Україна) комунікативні бар'єри та способи їх подолання	143
Яшихіна К. М. (Україна) Українська мова в початках ХХІ століття	147

Матеріали ХІ Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів.

Діалог культур як засіб пізнання світу, шлях до взаєморозуміння

Редактор Л.І. Христенко

План 2018 р., поз 54

Підп. до друку

Надруковано на ризографі.

Тираж 50 прим.

Формат 60x84 1/16.

Обл. -вид. арк. 5,5

Ум. друк. Арк.

Зам. №

Папір друк. №2

Безкоштовно.

ХНУБА, Україна, 61002, Харків, вул. Сумська, 40

Підготовлено та надруковано РВВ Харківського національного університету будівництва та архітектури

